MAMAK
(1980 - 1982)

Fikri GÜNAY

Kibele

MAMAK (1980 - 1982) Fikri GÜNAY

Kibele

Kibele Yayınları: 59
Anı: 10
Mamak
(1980 – 1982)
Fikri Günay

Genel Yayın Yönetmeni: Salim Turgut
Kapak Tasarımı: Süleyman Balcı
Sayfa Düzeni: nkk

Bu kitabın yayın hakları, Kibele Yayınları'na aittir;
Yayıncı izni olmaksızın, kısmen de olsa çoğaltılamaz.
İsim belirtilerek, tanıtım amacıyla kısa alıntılar yapılabilir.

Baskı-Cilt
Sonsuz Matbaa Kâğıt Mücellit Hizmetleri San. Tic. Ltd. Şti.
Davutpaşa Caddesi, Güven San. Sit., C Blok, No: 291
Topkapı – İstanbul
Tel: 0212 674 85 28 – Faks: 0212 674 85 29

Birinci Baskı: Nisan 2014

ISBN: 978-9944-339-81-0

KİBELE YAYINLARI
Rıhtım Caddesi, Tayyareci Sami Sokak,
Demirli İş Merkezi, No: 18, Kat: 4
Kadıköy – İstanbul
Tel/Faks: 0216 450 65 00

www.kibelegrup.com.tr – kibele@kibelegrup.com.tr

Fikri Günay

Mamak
(1980 – 1982)

Kibele

2014

Fikri Günay

1947 yılında Silifke'nin Sökün Köyü'nde doğdu. İlkokulu köyde, ortaokul ve lise eğitimini ilçede tamamladı.

1967' de Bursa Eğitim Enstitüsünden güz döneminde mezun oldu.

Fen grubu(Fizik-Kimya-Matematik) öğretmeni olarak atandığı Antakya'da 1976 Aralık ayına değin çalıştı. Aynı yıl atandığı Tarsus Endüstri Meslek Lisesinde iki yıl, Kasım Ekenler Ortaokulunda bir yıl çalıştıktan sonra, siyasi nedenlerden, Mamak, Adana, Mersin, Ermenek ve Amasya tekrar Adana Kürtçüler cezaevlerinde 1979 Aralık ile 1989 Kasım arasında tutuklu olarak kaldı.

Tutsaklığı sonlandıktan sonra, çeşitli işlerde çalışarak SSK'dan emekli oldu.

Silifke'de yaşıyor. Sürekli olmasa da **Özgür Medya** internet sitesinde güncel makaleler yazıyor.

Fikri Günay

Mamak

(1980 – 1982)

Başlarken

İnsanlar, anılarının yarattığı etkiyle toplumda var olduklarını hissederler. Her insan, yaşamı boyunca gerek bireysel gerekse toplumsal olarak, zorunlu veya bilinçli etkinliklerde, toplumsal üretimde bulunmak zorundadır. Bu etkinliklerin anımsanması, yaşandığı zamandan itibaren, geleceğe doğru toplumsal yaşamda bir iz bırakmasına bağlıdır.

İnsanlık tarihi göstermiştir ki, insanlar diğer hayvanlardan ayrı olarak, bu günkü anlamıyla, insan olmaya başladığından beri, toplumsal kurumların temellerini atmaya başlamışlardır.

Toplumun iz bırakan kurumları, o toplumun can damarları olan kurumlarını oluşturur.

Bu kurumlar her zaman olumlu anlamda, toplumların tarihlerinde iz bırakmazlar. Olumsuz anlamda da, olumlu olandan daha derin iz bırakan kurumlar vardır. İşte cezaevleri de her toplumun tarihinde zorunlu olarak var olmuştur; ama hangi kademede olursa olsun hiç kimsenin kesinlikle içinde bulunmak istemeyeceği kurumlardır.

Ve toplumsal yaşamdaki her kurum bir gereksinimden doğmak zorundadır.

Cezaevleri de bunlardan biridir.

Ama insanlar toplumsal bir varlık olarak diğer hayvanlar âleminden ayrıldığı andan itibaren cezaevleri, oluşmaya başlamış mıdır?

İnsan denen canlı, toplumsal bir bilince eriştiği andan itibaren, bu günkü anlamını ve kapsamını içeren cezaevleri var mıdır?

İnsanlık tarihine baktığımızda bu soruya 'hayır' demekten başka bir yanıt bulamayız. Çünkü insanlar toplumsal varlık olarak yaşamaya başladıklarında, yani üretmeye ve ürettiklerini paylaşamaya başladıklarında -zira hayvanlar âleminden bu andan itibaren ayrılmaya başlamışlardır- çok uzun bir dönem, toplumsal yaşamlarında cezaevleri yoktur. O zamanki koşullara göre oluşan farklı kurum ve kuralları vardır; ama kesinlikle cezalandırma için bir kurumları yoktur.

Bu uzun toplumsal yaşam sistemi –İlkel Komünal Toplum- incelenirse, cezaevlerinin neden olmadığı herkes tarafından görülebilir.

İşte benim hayal ettiğim dünyada, bu günkü işleviyle cezaevleri olmayacak. En azından kendimce olmamalı diyorum. Zira insan denilen toplumsal hayvanın ilkel de olsa her şeyini paylaşabildiği ve cezaevlerinin olmadığı bir döneminin olduğunu biliyorum. İnsan denen varlık, iradesiyle yaptığı her şeyi, isterse tekrar

iradesiyle değiştirir veya ortadan kaldırabilir. Yeter ki, toplumsal irade bir güç tarafından kontrol edilmesin.

Gelecek kuşaklara birazcık olsun ders çıkarabileceği anılar yazma gereğine inandığım için 12 Eylül faşist diktatörlüğünün ilk uygulamalarının denekleri olarak, Mamak Askeri Cezaevinin nasıl bir toplama kampına dönüştürüldüğünü ve tutsaklarının yaşam biçimlerini anlatmaya çalışacağım.

Her kesiti bire bir anlatmam elbette olanaksız. Unuttuklarım olabileceği gibi zorunlu olarak yazamadığım noktalar da olacaktır.

Uzun denebilecek bir süre sonra yaşadıklarımı(zı) kitaplaştırmaya karar vermemde ve yazmamda önerileri ve katkılarını benden esirgemeyen, aynı dosyadan yargılandığım Salim Turgut, Hüseyin Yılmaz Keser, Selman Altınöz ile Mamak zindanında tutsaklığı paylaştığım Şefik Teker, İsa Altıntaş ve Gürsel Korat yoldaşlarım ile kapak tasarımıyla katkı sunan dostum Süleyman Balcı'ya, yazım kurallarını gözden geçiren edebiyat öğretmeni Mustafa Çiftçi arkadaşıma ne kadar teşekkür etsem azdır.

İyi ki varsınız dostlar.

Yenilgiye Meydan Okumak!

cevapsız dünyaya bakıyoruz
sorulu bir dağ gibi...
(1)

12 Eylül ve sonrası için Türkiye devrimci hareketi üzerine çok şey yazıldı, söylendi. Burada, bunun üzerine uzun ve derin açıklamalar yapmayacağım. Bütün bu söylenen ve yazılan şeylerin ortak noktası, 12 Eylül sonrası Türkiye devrimci hareketinin yenildiğidir. Bunun nedenleri herkes için farklı olsa da sonuç aynı:; Yenilgi. (2)

Elbette bu yenilginin nedenlerinin doğru tespiti ile geleceğe yürünebilecek.

Ancak bu yenilgiye rağmen Türkiye devrimcilerinin cezaevlerindeki 'direnme savaşı' 'dışarıdaki' yenilgi gibi değildir.

Hepimizin tanıdığı savaş uzmanı Carl von Clauswitz'in "Savaş, politikanın başka araçlarla devamıdır." sözü çok bilinir. Politikanın silahlı biçimi olan savaş da, bu silahlı biçime rağmen, sadece silahlarla yapılan bir mücadele değildir. Ateşli

silahlarla yürütülen en şiddetli savaşlarda bile, psikolojik propaganda araçlarının kullanıldığını bilmeyen yok.

Savaşın hemen hemen bütün araçlarının kullanıldığı belki de tek yer ise cezaevleridir, esir kamplarıdır. Topyekun sürdürülen bir savaşın en çetin alanlarından biridir, cezaevleri. Uluslar ya da sınıflar arası bir savaşta her türlü aracın kullanıldığı bir alandır burası. Yeri gelir tutsakların üzerine silah ve bombalarla saldırılır, yeri gelir sert bir komutla yeniden 'teslim alınmaya' çalışılır esirler. Savaş böylesine şiddetli olduğu içindir ki, cezaevlerindeki devrimcilere tutuklu ya da hükümlü demekten çok 'tutsak' denilir. Esirdir burada kalanlar. Herhangi bir tutuklu ya da hükümlünün sahip olduğu 'yasal' haklar söz konusu değildir, savaşın 'doğal' hukuku uygulanır buralarda.

Galipler için cezaevlerindeki savaşın amacı 'tam teslimiyet', mağluplar için ise 'yenilgiye meydan okumadır' Dışarıda devam eden veya kaybedilen savaşa rağmen, savaşılan idealin yaşatılması kavgasıdır. Teslim olmamaktır. Kısacası, savaş artık bir 'direnme savaşıdır.' Hem kişisel düzeyde hem politik düzeyde devam eden bir direnme savaşıdır. Yapılacak şey, 'Mesele esir düşmekte değil / Teslim olmamakta bütün mesele' diyen şairin sözünün peşinden gitmektir artık.

Cezaevlerinde, devletin her uygulaması her zaman; ama özellikle de kavganın en çok kızıştığı zamanlarda, esas olarak hep 'tam teslimiyet'e yöneliktir. Ağır işkencelerin de sıradan bir saç tıraşının da amacı aynıdır. 12 Eylül askeri faşist

diktatörlüğü bu konuda oldukça zengin bir uygulama menüsüne sahiptir. İşkencenin, esirleri birbirine kırdırmanın, esirler ile aileleri birbirleri ile kavga ettirmenin veya aileleri de baskı altına almanın nedeni sadece faşist, vahşi, sadist duygulara sahip olmaktan kaynaklanmaz. Teslim alma, halkı bölme-parçalama, birbirlerine düşman etme, yalnızlaştırma; kısacası devrimci mücadeleyi engelleme amacı her şeyin temelini oluşturur. Yeri gelir sıradan bir 'sus' işareti, yeri gelir yüksek sesle verilen bir emir ve yeri gelir bombalarla saldırmak hep aynı şeyi amaçlar: teslim almak!

Zorunlu ders de bunun içindir, zorunlu spor da. Sıradan gibi görünen bir yemek duası da bunun içindir, saç-bıyık tıraşı da. Günün her saati, her dakikası, insanın aldığı her nefes burada direnme savaşının bir parçası olmak zorundadır. Hava böylesine ağır ve zehirlidir cezaevlerinde.

Türkiye devrimci hareketi, 12 Eylül sonrası dışarıdaki ağır yenilgiye rağmen cezaevlerinde devletin faşist politikasına teslim olmadı. İşkence, hakaret, yaşamsal, insani imkânların kısıtlanmasından zorunlu yaptırımlara kadar çok çeşitli uygulamalara karşı devrimci kişilik ve politik duruşundan taviz vermedi. Kürt Özgürlük Hareketinin başta Diyarbakır olmak üzere bölgedeki birçok ildeki direnişleri ile İstanbul cezaevlerindeki direnişten tutun da Türkiye'nin birçok ilinde, ilçesindeki cezaevlerine kadar direniş çeşitli boyutlarda gerçekleşti.

Mamak askeri cezaevi ise bu 'direnme savaş'ları içerisinde en sessiz kalan cezaevlerinden biri oldu. Bu

nedenle Mamak cezaevinin o dönemdeki yaşanmışlıklarının dile getirilmesi önemlidir. Fikri Hoca, bu bakımdan yararlı bir çalışmaya imza atmış oldu.

Türkiye devrimci hareketinin tarihinde 1980 yılına gelinceye kadar cezaevleri, işkence hiç eksik olmadı. Fiziki ve insani koşulları çok kötü olan cezaevlerinde yıllarını tüketti devrimciler. Asla küçümsenmeyecek, onurlu bir tavırla yattılar. Ama 1980 yılına gelinceye kadar devlet, cezaevlerinde bu kadar kapsamlı bir teslim alma, imha etme politikasına girişmemişti. Bu yüzden 1980 askeri faşist darbesi sonrası cezaevlerine giren devrimciler, bu türden yaptırımlara karşı 'direniş' anlayışından daha başka bir deneyime sahip değildi. Bu yüzdendir ki, 1980 cezaevleri direnişi askeri faşist diktatörlüğe teslim olmama anlamında bir önem içerirken aynı zamanda sonraki yıllara da önemli bir miras bırakma misyonuyla da karşı karşıyaydı. Bu misyon başarılmıştır. Ancak Mamak, bu misyonun kötü örneği olarak tarihe geçmiştir. Fakat, tarih, bu ağır teslimiyete rağmen Mamak'ta direnişi yükseltmeye çalışan devrimcileri de unutmayacaktır elbet.

Ellerine sağlık Fikri Hocam diyorum ve yazının başı gibi sonunu da Sezai Sarıoğlu'nun dizeleriyle bağlamak istiyorum.

....
benim bildiğimi devrimler de devrimciler de bilir
en yakışıklımız che bilir, komünarlar bilir
yine de ödenemeyen ve ölüşülemeyen devrimciler
kalbini kırdığımız devrimler var yanıtlanacak

eşit değil devrim ile devrimci, devlet ile devrim eşit değil
şimdi yönsüz bir karlangıç gibi soru kanat uçarken
'yenildim, çünkü devrimin anahtarını kaybettim
imgesini dilimin ucunda unuttum'
diyorsam, mağlup bir ustaya değil, yeni bir devrime çırak sayın beni
-keşke devrimi devlete öptürmeseydik.
(3)

Hüseyin Yılmaz Keser

(1) Sezai Sarıoğlu, Aşk Dediğin Haram Olur, sayfa 12
(2) Bu değerlendirmeye Kürt Özgürlük Hareketi dahil değildir. Bu yüzden cezaevleri ile ilgili değerlendirmesine de çok fazla girilmemiştir.
(3) Sezai Sarıoğlu, Aşk Dediğin Haram Olur, sayfa 60

Mamak'a Giriş

Kaçıncı gündü, bilmiyorum. Emniyet sorgusu sırasında, gözlerim bağlı, kir pas içinde kalan haki renkli parkamı tepeme geçirerek, arka koltuğa iyice yatırılıp bir taksi olduğunu düşündüğüm araçla hareket ettik. Duyduğum ses tınılarından en az üç kişi vardı takside. Bir müddet sonra, tepemdeki parkayı kaldırmadan iki polisin arasında arabadan inerken, polislerden birinin: "Daha sonra buraya tekrar geleceksin hoca!" dediğini anımsadım, 1979 Aralık ayının sonlarına doğru Mamak Cezaevine getirildiğimde.

Sonradan anladım ki, o zaman geldiğim yer Mamak Cezaeviymiş. Bu ilk gelişimde elbette bilmiyordum bunu. Çünkü yarım saat kadar koridor olduğunu sandığım bir yerde bekletip genişçe bir odaya koydukların da göz bağımı çözdüler. Sadece bir asker vardı beni odaya koyduklarında. "Nerdeyim ben?" diye sorduğumda, asker, sadece işaret parmağını dudaklarına götürerek, sus işareti yaptı. Ve hiç konuşmadan, kapıyı kilitleyip gitti.

Odanın ortasında, beton zemine serilmiş haki renk kılıflı bir asker döşeği ve bir de battaniye vardı. Aralık ayı olmasına karşın oda hiç soğuk değildi. Etrafa

şöyle bir göz attığımda, çok büyük olmayan bir pencerenin altında kalorifer peteğini görünce sıcaklığın nedenini anladım. Bir iki dakika kadar, adım atmadan kendi etrafımda üç yüz altmış derece dönerek bir şeyler arar gibi odayı gözümle taradıktan sonra, yatağın kenarına yavaşça oturdum.

Gözüm kapıya takıldı. Acaba gözetleyen var mı, diye. Her hangi bir delik falan yoktu.

Günlerdir uykusuzluğum usuma düştü ve battaniyeyi tepeme çekerek hemen yattım. Yattım ama yüreğim tutar tutmaz kapının açılmasıyla yerimden fırladım. Emniyetteki işkence seanslarından kalma bir alışkanlıktı bu. Aynı askerdi gelen ve "Uyumak yok!" deyip hemen çıkıp gitti. Kapıda gözetleme deliği falan da yoktu; ama yattığımı tahmin ederek kapıyı açmıştı kanımca. Herhalde, belli aralıklarla kontrol emri almış.

Yataktan kalkmadan birkaç dakika bekledim ve tüm tedirginliğime karşın tekrar uzandım. Uyumamak için çaba harcıyordum; ama nafile...

Bu sefer biraz zaman geçmiş, derin uykuya dalmış olacağım ki, kapının açıldığını duymamışım. Askerin postalla dürtmesi sonucu yine hızla oturumuma geldim.

Asker yine tok bir sesle "Uyumak yoook!" deyip, acele ile kapıyı örterek çıkıp gitti.

O güne değin istediklerini alamadıklarını düşünen sorguculann hiç uyutmadan iki gün tuttuktan sonra, tekrar Ankara emniyetine getirip ara vermeden

işkenceye devam ettiklerini anımsadım, Mamak Cezaevinin A-Blok olduğunu sonradan öğrendiğim binasına girerken.

Anti parantez belirteyim, Mamak Cezaevine ilk getirildiğimde bana işkence yapılmadı, sorgulanmadım. Neden iki günlüğüne getirdiklerini hala anlamış değilim.

Beni getiren polislerle cezaevine adım atarken, yeni bir yaşamın başladığının bile farkında değildim, desem yalan olmaz. Okuduklarım ve duyumlarım dışında, zorunlu olarak, altı ay kadar süren illegal yaşamımda, ziyaretçi olarak uğradığım birkaç cezaevini saymazsak, ilk kez cezaevi denilen mekânla karşı karşıyaydım. Bazı durumları teorik olarak öğrenmekle, bizzat yaşamak gerçekten de çok farklı. Bunu Mamak Cezaevine adım atar atmaz fark ettim.

Örneğin, hemen bir koğuşa, yani, benden önce Mamak Cezaevine getirilen diğer tutsakların yanına gideceğimi zannediyordum. Okuduklarımdan ziyade, izlediğim birçok filmden usumda kalan cezaevleri böyleydi. Koğuşa girer girmez, koğuşta bulunanların ayrı ayrı "geçmiş olsun" ya da "Allah kurtarsın" sözleri kulaklarıma geliyor gibiydi.

Cezaevine getiren polislerden ikisi beni beklerken, diğeri, kendilerine gerekli olan evrakları alır almaz, "kendine iyi bak hoca, umarız bir daha karşılaşmayız" deyip, ayrıldıktan sonra, bir çavuş ve iki asker, beni apar topar bir merdiven altına götürdüler. Yedi sekiz basamaklı bir merdivenle inilen, askerlerin bazı alt

hizmetleri için yapılmış küçük bir berber odasıydı burası.

Burasının, hem askerler hem de tutsak olarak gelenler için ilk durak yeri olduğu belliydi. Berberden özel bir tepki görmedim. Benim gibi gelip gidenlere aşina bir bakışı vardı.

Odaya ilk girişte, kapının tam karşısındaki duvarda, sırları dökülmeye başlamış büyükçe bir ayna, göze çarpan ilk objeydi. Kirlenmiş eski bir berber koltuğu ve derme çatma bir tezgâh üzerine dağılmış tıraş malzemeleri dağılmış şekilde duruyordu. Aynanın tam üstünde, Atatürk'ün Kocatepe'deki o meşhur duruşunun resmi, berber odasının en göze çarpan tablosuydu.

İçeri girer girmez, berber olan er; "geçmiş olsun gardaş" demesiyle, önden giren çavuş, "İşine bak lan!" diye karşılık verince, berber olan er, "Ne horozlanıyorsun çavuş, pır pırına mı güveniyorsun. Bize sökmez oğlum, nereli olduğumu biliyorsun!" deyince, Adanalı olduğunu ima ettiğini anladım.

1,70 metre boylarında olan berber, çavuşu takmadığını kanıtlarcasına; "Nerelisin gardaş?" derken, nereli olduğunu kanıtı olarak, "kardeş" sözcüğüne bastırarak "gardaş" olarak söylüyordu. "Güneyden bir yerdensin herhalde. Ama Adanalı değilsin." diye de ekledi.

Kısa bir sessizlikten sonra, kısık bir sesle, "Mersin!" diyebildim. Nedense çekingenliğimi dizginleyemiyordum. Üç haftalık emniyet sorgusundan mı olacak yoksa cezaevlerinin herkeste

bıraktığı etkiden mi korkuyla karışık bir duygu içindeydim.

Berber, gayet rahat bir şekilde, "Ben de Adana'danım. Ama içinden değil. Pozantılıyım." açıklamasını yaparken yan gözle çavuşa da bakmayı ihmal etmedi tabi.

Berber aynı zamanda bir kişiyi tıraş ediyordu bunları söylerken. Çavuş olan asker, "Oyalanma lan, daha bu kişiyi sorguya götüreceğiz. Nöbetçi subayı eğlendiğini duyarsa olacakları biliyorsun" diyerek tehdit etmekten de geri kalmıyordu.

"Sorguya götüreceğiz" sözünü duyunca ister istemez telaşlandım. Belli etmemeye çalışarak neler sorabileceklerini düşündüm. Zira emniyette birçok şeyi saklamayı başarmıştım.

Ben bunları aklımdan geçirirken, askerlerden biri: "Hangi örgüttensin? Polisler sana neden hoca dedi? İmam mısın, öğretmen mi?" benzeri sorularına, ben kısa kısa cevaplar vermeye çalışıyordum. Bu arada berber, tıraşını bitirdiği kişiye, "Sıhhatler olsun!" diyerek, bana hitaben: "onlara bakma hemşerim, otur da emniyetin birikimlerinin bir kısmını temizleyelim." diyerek, kirli berber koltuğunu ileri geri çekip tam aynanın karşına, üzerindeki kılları omzundaki havlu ile temizleyip yerleştirdi. Tıraşı biten kişi, önce bana "geçmiş olsun arkadaş" deyip, soru soran askere hitaben, biraz da sert bir ses tonuyla; "Ne sorup duruyorsun lan! Size ne hangi örgütten olduğu veya mesleği?" demesiyle beraber, askerlerden çavuş olan, "Tamam ağabey, bir şey demedik, sadece sorduk."

dedi ve bir daha da ağzını açmadı. O an, bu arkadaşı, sivil giyimli olmasına karşın, askerlerden daha yetkili biri sanmıştım. Göz göze geldik bir an. Yanıma yaklaşan arkadaş, kulağıma eğilerek, alçak bir sesle, "Kimseye doğru bilgi verme veya hiç konuşma. Rütbeli bile olsa, resmi olarak savcının dışında kimseye ifade verme. Savcıya da ne söyleyeceğini biliyorsundur herhalde." dedi.

Sarışın, kıvırcık saçlı olan bu arkadaşı, üç seneye yakın kaldığım Mamak'ta bir daha görmedim. Bu arkadaşın da devrimci tutsaklardan olduğunu öğrenmiştim; ama isimlerimizi söyleyerek tanışmadığımız için sorup soruşturamadığımdan bir daha hiç görmedim. O gün tesadüfen tıraş olmaya gelmiş. Çünkü tutsaklar isterlerse tıraş olmak için berbere gelebiliyorlarmış. Bazen de berberi koğuşlara çağırarak tıraş olabiliyormuşlar o günlerin Mamak cezaevinde.

Bu arkadaşın müdahalesi üzerine, berber dâhil herkes sustu.

Bu sessizliğin ne anlama geldiğini o an kavrayamadım ama günlerdir görmediğim çehremi aynada görünce, içimden, "Ne hale gelmişim" diyerek, içime bir ürperti girdi. Öyle dalmışım ki, berberin; "Kaç gündür emniyettesin hemşerim?" demesiyle, irkilmemi önleyemedim. İrkilmeme karşın tam cevap verecektim ki, çavuşun askere; "sana ne lan, kaç gün kaldığı!" diyerek bağırmasıyla, bir şey söyleyemedim.

Aynı anda, biraz önce tıraş olan arkadaş da, berbere hitaben: "Sen de fazla meraklı olma Adanalı" diyerek,

kendini bekleyen, mavi elbiseli, kollarında kırmızı-sarı da olabilir- şeritler olan, farklı giyimli bir görevliyle odadan çıktı.

Tıraş olan arkadaş gidince kendimi yalnız hissettim. Zira askerlere karşı tavrıyla bana sert davranamadıklarını düşünmüştüm. Askerler, arkadaş gittikten sonra da farklı davranmadılar. Ya genel olarak böyle davranıyorlardı, ya da gerçekten de tıraş olup giden arkadaştan çekinmişlerdi.

Nöbetçi Yargıca Çıkıyorum

Korkmuyordum ama tedirgindim hala. Artık kimse konuşmuyordu. Berber, önce saçlarımı bir numara tıraş makinesiyle, ensemde kalan birkaç saç telini de makasla kesip aceleyle sakal tıraşını da yaptıktan sonra, "Sıhhatler olsun hemşerim" demesiyle, çavuş olan asker önde, diğer askerlerin ortasında aceleyle berber odasını terk ettik.

Kısa bir koridoru yürüyüp, sağa dönüp bir kapının önünde durduk. Kapıda nöbet tutan erin kapıyı hafifçe tıklatarak çalmasıyla kapıyı açması bir oldu. Sanki bizi bekliyorlardı.

Altı aydır kaçak olduğumdan hakkımda gıyabı tutuklama kararı olduğunu biliyordum. Çünkü arananlar listesinde, zaman zaman ismim çıkıyordu. Haliyle gıyabı olarak tutuklaması olanlar da belirtiliyordu.

Üç asker ile beraber, yavaşça içeri girdik açılan kapıdan.

Bugüne değin-şu anda otuz iki yaşımdayım- resmi olarak ne savcı ne de yargıç karşısına çıkmışlığım vardı. Subay olduğu belliydi; ama rütbesini

anımsamıyorum önündeki evrakları karıştıran subayın. Omuzlarında yıldızlar görülüyordu; ama o an saymam olası değildi.

On beş gün süren işkenceli emniyet sorgusundan ve uzun bir Mersin-Ankara yolculuğundan dolayı canlı cenaze gibiydim. Uykusuzluğun da verdiği bitkinlikle, ayakta durmakta zorlanıyordum. Korkum ve heyecanım olmasa, kesinlikle düşebilirdim. Bir de, usumun derinliklerine yerleşmiş devrimci onurum sayesinde ayakta durabiliyordum.

Yargıcın tam karşısında, iki yanımda iki er, hemen sağımızda çavuş asker, esas duruş dedikleri duruşla bekliyorlardı. Yargıç kimlik bilgilerimi tespit ettikten sonra,-ismim, doğum yerim, tutuklanmadan önceki adresim, anne ve baba adı- "tutukluluğunun vicahiye çevrilmesine karar verildi" diyerek, yazıcı yerinde oturan askere yazdırdıklarını tekrar okuttu. Beş dakika bile sürmeyen sorguda, yargıç başka bir şey sormadı. Belli ki elindeki belgelerde yeterli delil var ve bana teyit ettirme ihtiyacı bile duymadı.

" Benim başka söyleyeceklerim var." demem üzerine, "Daha sonra ayrıntılı ifaden alınacak. O zaman istediğin kadar konuşursun." diyerek açıklama yaptı. Ardından da "götürün!" anlamında elinin tersiyle işaret etti.

Tecrit Hücresinde

İki er, bir çavuş ve sivil giyimli bir görevli, yani gardiyan eşliğinde, bana bir hayli uzun gelen bir koridoru geçerek yanlış anımsamıyorsam, beş tane "malta kapısı" dedikleri kapılardan sonra, Mamak'ın meşhur tecrit hücrelerinden birine konuldum. Daha önce hücrede olan arkadaşın varlığından bile etkilenmeden, "Vay be! Zamanında mücadeleye katılmazsan, devre kaybı tutsak yaparlar" deyip, kendi kendime mırıldanırken, gerçekten de cezaevinde olduğumun farkına vardım.

Burada bir rivayeti anlatmadan geçemeyeceğim. İslam inancına göre insan, öldüğünü mezara girinceye kadar anlamazmış. Mezara konup da herkes mezarlıktan çekildikten sonra, ruh tekrar bedene girermiş. Canlanan insan, kalkmaya çalışınca, başını kaldıramadığını anlayıp "vay be ölmüşüz" dermiş. Ben de "vay be, cezaevine düşmüşüz" demekten kendimi alamadım, gardiyan hücre kapısını kilitlerken.

Sırtım parmaklı hücre kapısına dayalı vaziyette, bilinçsiz bir şekilde sözcükler duyulur duyulmaz dudaklarımdan dökülürken karşımda esmer, iri yarı, Afrika yerlilerine benzeyen birinin bana baktığını fark edince yüzümün kızardığını hissetim.

Arkadaş, "benim adım Erdoğan. Acil davasındanım. Sen hangi davadan geldin?" sorusunu duyunca, içimi bir ferahlık kapladı. Nerdeyse boynuna atılacağım arkadaşın. Bu arzumu yerine getiremedim. Zira önceden tanımıyordum. Sarılmak, belli bir samimiyeti ifade eder çünkü.

Bir iki saniye düşündükten sonra, "Ben de aynı davadanım, güneydenim." dedim ve bir an esas ismimi söyleyip söylememe de tereddüt ettim. Hemen hemen hiç kullanmadığım sahte kimlikteki "Remzi" ismi hiç aklıma gelmedi. Zira hiç kullanmadım. Şu anda soyadı olarak hangi ismi kullandığımı bilmediğimden yazamıyorum.

Kısa bir kararsızlıktan sonra, "Fikri" diyerek elimi uzattığımı ve dostça tokalaştığımı dün gibi anımsıyorum. Sıcak bir bakışa günlerdir hasrettim. İçimde bir rahatlık hissettim arkadaşın iri elini sıkarken. Zira arkadaş benden bir hayli iriydi.

Kaç kişi olduğunu bilmediğim hücrelerdeki birçok kişiden nerdeyse aynı anda, "Kim geldi? Hangi hücreye geldi? Hangi davadanmış?" v.b. sorular ardı adına çeşitli lehçe ve ses tonlarıyla gelmeye devam ederken, "hoş geldin hoca!" sorusuna yanıt vermeden, yanımdaki arkadaşa dönerek, "beni tanıyanlar da var galiba" dedim.

"Tanımazlar mı? Elbette tanıyacaklar. Ben de gıyaben tanıyorum. Bir hayli sözün geçti emniyette. Seni Mersin'e götürmüşler. Biraz önce hoş geldin diyen İdris arkadaş söylemişti bana" diyerek açıklama yapan arkadaş, diğerlerine hitaben; "Sabaha karşı Mersin'den gelmişler. Herkesin Güneyli Hoca olarak bildiği yoldaşımız gelen. Kahvaltıdan sonra havalandırmada konuşuruz" diyerek açıklama yaptı.

Ankara'ya bir şeyler yapmak için geldiğimde kısmen tanıdığım birkaç yoldaştan biriydi, hoş geldin diyen arkadaş. Bu arkadaş sorumlu olarak biliniyordu. Veya bana öyle söylenmişti. Zira kendimizce bir "illegal" ilişki sürdürmeye çalışıyorduk. Bu arkadaş dahil bir çok yoldaşla beraber, aynı gecede yakalanmıştık. O zaman, adını bilmediğim bu arkadaş da vardı yakalananlar arasında.

Ben bunları usumdan geçirirken, "Tabakları hazırlayın, arkadaşlar!" diye bağırıyordu biri. Görevli sandığım bu yemek dağıtan arkadaş da tutsak arkadaşlardan biriymiş.

Yanımdaki arkadaştan sonra uzattığım tabağa çorba konacağını beklerken, bir kepçe çayı görünce, şaşkın şaşkın tabaktaki çaya bakarken "geçmiş olsun hocam, hoş geldin aramıza" diyen çay dağıtan arkadaşın yüzüne bile bakamamıştım tabaktaki çayı dökmemek için.

Çayı nasıl içtim, şu an anımsamıyorum. Kaşıkla ilk kez çay içtiğimden, yanımdaki arkadaşa, "Hep böyle mi çay içeceğiz?" diye sormaktan kendimi alamadım.

Uzatmayayım, kaşıkla çay içerek yaptığım ilk cezaevi kahvaltısından beş on dakika sonra; "Havalandırmaya çıkacaklar hazırlansın!" duyurusu ile bir uğultu ve her kafadan bir ses çıkmaya başladı.

Benim dışımda herkes daha önceden gelmiş olduğundan, havalandırma saatini bildiklerinden hazırlanmış olacaklar ki, kapıları açılır açılmaz koridora fırladılar ve benim bulunduğum hücre kapısının önüne yığıldılar.

Her kafadan bir ses çıkıyordu ve hiç birini anlayacak halde değildim. Anlıyordum söylenenleri ama yanıtlama şansım yoktu. Çoğuna, aklıma gelen ilk sözcüklerle bir şeyler söylüyordum cevap yerine. Ama kimin sorusuna yanıt verdiğimi bilmiyordum.

Aynı şaşkınlık, çıkarıldığımız havalandırma denilen beton sahada devam etti. Havalandırma, dikdörtgen şeklinde betondan bir alandı. Etrafıma bakıyordum; ama sanki etrafımda kimse yoktu. Algılama yeteneğim yok olmuştu sanki. Birçoğu ile ilk kez karşılaştığım ve hiç tanımadığım gençlerin sorularına aldırmadan sırtımı duvara dayayıp oturduğumda, etrafıma toplanan gençlerin söylediklerini duyuyor; fakat pek algılayamıyordum.

Etrafıma toplanan gençler; gülüyorlar, şakalaşıyorlar, hatta hiç tanımadıkları bana düzensiz sorular soruyorlardı. Etrafımdakiler, genç olduklarında mı, bilinçsiz olduklarından mı gerçekten de çok rahattılar.

Sanki tatile gelmişlerdi.

İlk Günüm

Bu ilk günümde ve ilk cezaevi saatlerimde, bana göre çok kötü olmayan emniyet sınavının hesabını, varlığına tüm kalbimle inandığım örgütüme, nasıl vereceğimi düşündüm.

Durgunluğum da bundandı zaten. Kafamdan atamıyordum emniyet sürecini. Mutlaka gündeme gelecek ve ben, birilerine sözlü veya yazılı olarak, hiçbir şey saklamadan, doğru olarak emniyet ifademi en azından özet olarak nakledecektim. Zira devrim mücadelesinde, örgütsel devamlılık için ilkesel bir olguydu bu.

Teorik olarak bildiğim bu ilkeyi, mutlaka pratik olarak da yapmalıydım.

Bu düşüncelerimden dolayı, geride bıraktığım ilk çocuğum olan üç aylık kızımı bile düşünemiyordum desem yalan olmaz.

Nasıl bir inanca sahipmişim ki, üç aylık kızımı, eşimi ve en önemlisi de mesleğimi ardıma bakmadan, devrim mücadelesine katılmak üzere illegal yaşamı seçmişim. Kaçmayıp da görev yaptığım yerde yakalansaydım nasıl bir süreç yaşardım bilmiyorum;

ama o zaman bunları usumdan bile geçirmedim. Uzun sürmeyen bu illegal yaşamımı değil, etrafıma toplanan bu gençlerin neşe içinde konuşmalarını anlamaya çalışıyordum. Ama gerçekten de anlamıyordum o anki psikolojik ortamı.

Mutlaka bu ilk günümde, pek tanımadığım; ama siyasi olarak beraber olduğum bu arkadaşlarla birçok şey konuşmuşumdur. Anımsadığım kadarıyla, Mersin yolculuğunu ve Mersin'de neler olduğunu, kaç kişinin yakalandığını, nasıl yakalandıklarını; her şeyi söylememek veya söyleyememek koşuluyla, özet olarak anlattığımı kısmen anımsıyorum. Fakat öyle bir ortamdaydım ki, üniversiteye, harç parasını bulamadığım için gidemediğimden, yaş olarak 68'li olmamdan dolayı, devre kaybetmiş bir devrimci olduğumu düşünmekten de kendimi alamıyordum.

Zira etrafımdakiler, sonradan 78'li sıfatını alacak olan gençlerdi. Ben de zorunlu olarak, bu kuşakla bedel ödeyecektim.

Tecritten Koğuşa

Tecrit denilen hücrelerde on-on beş gün kaldıktan sonra Zemin-1, 2, 3 denilen koğuşta toplandık.

Bu koğuş iç içe üç odadan ibaretti. Tutsakların gereksinimlerine göre yerleştirilmiş iki katlı demir ranzalarda yatılıyordu. Sadece ranzalar var. Başka bir ev gereci yoktu. Yani masa, sandalye gibi.

Tutsaklar, siyasi yapılarına göre gruplanmış halde **komün** denilen ortak yaşam biçimi oluşturmuşlardı. Kısa bir süre sonra yeni tutsaklar olarak bizler de aynı biçimde yaşamaya başladık.

Bir zaman sonra, ne kadar zaman geçti pek anımsamıyorum, koğuşta daha önce tutuklandıklarını bildiğim üyesi olduğum TÖB-DER **(Türkiye Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği)** merkez yönetimi ile tanıştım. Başta genel başkan olmak üzere, TÖP-DER yönetimi uzun zamandır tutukluydu.

Öğretmen olmamdan dolayı "ben de sizin komünde kalmak istiyorum" diye yarı şaka · yaptığım teklifi, aralarında ciddi ciddi görüştüler ve beni aralarına

kabul etmediler. Nedeni de benim siyasi bir yapıdan dolayı tutuklu olmamdı.

Kısa denecek bir zamandan sonra-belki bir ay kadar- savunmaları hazırlamak için Zemin–4 denilen bir koğuşta, Aralık 1979 operasyonunda, Acilciler davasından tutuklanan Ankara, Kayseri, Sivas, Yozgat, Denizli, Aydın gibi şehirlerden ve Mersin'den de ben olmak üzere kırk kişiye yakın yoldaş bir araya geldik.

Zemin–4 koğuşu, zemine kazılmış L şeklindeki bir koridorun kısa ucuna yerleştirilmiş iç içe iki koğuştan ibaretti. Zeminde, bu L harfi şeklindeki koridorun uzun kısmında, yukarıda bahsettiğim Zemin–1.2.3 olarak isimlendirilen koğuş vardı. Her iki koğuşa da, L şeklindeki koridordan parmaklı birer kapıyla girilmekteydi.

Zemin-4 koğuşuna koridordaki parmaklı kapıdan girince, sağda koğuşa açılan kilitsiz kapıya varılıyordu. Devam eden koridorun sonunda ise bir tuvalet ve duş vardı. Daha sonraları öğrendim ki diğer tüm koğuşlarda tuvalet ve banyo koğuş içindeydi.

Koğuş kare şeklindeydi ve koğuşta kapının solundaki duvar hariç iki katlı, demirden yaylı ranzalar, üç duvar boyunca sıralanmıştı. İçte iki veya üç ranza konmuş küçük bir kısım daha vardı.

Zemindeki koğuşlar, içten camlı, dıştan sık yassı demir parmaklıklarla korunmuş, kapaksız iki yarım pencere ile havalandırmaya bakıyordu. Bir de, koridordan dışarıya açılan, aynı biçimde büyükçe bir

pencereden kısmen gökyüzü görülebiliyordu. Bundan dolayı bu pencerenin konuğu hiç eksik olmazdı. Mutlaka bir arkadaş iki büklüm, gökyüzüne bakardı. Koridora açılan koğuş kapısı sürekli açık olduğundan hava dolaşımı bu pencereler vasıtasıyla sağlanıyordu.

Ayrıca koğuşun kapısından girince solda, en dipte, evlerdeki kiler misali küçük bir odacık daha vardı. Ranza sığmadığından boştu burası. Tam olarak, tuvalet ve duş olarak kullanılan bölümlerin arkasına gelen bu boş odaya sık kullanılmayan valiz gibi eşyaları koyuyorduk.

Biz Mamak'a gelmeden önce koğuşta Devrimci Savaş (Dev-Savaş) ve Devrimci Sol (Dev-Sol)'dan - sayıları kanımca 5–6 kişi kadardı – arkadaşlar vardı. Her iki harekette Parti-Cephe kökenli olduğu için beraber kalmamızda bir sorun yoktu. Ben bilmiyordum; ama sonradan öğrendiğime göre sorumlu gözüken arkadaş, bu arkadaşları önceden tanıdığından, görüşerek bu koğuşu tercih etmişler.

Mamak Cezaevi'nde, ilan edilen sıkıyönetimlerden sonra devrimciler buraya getirilince, ilk açıldığı günlerde bir hayli baskı yapılmaya çalışılmış, hatta faşist tutuklularla beraber aynı koğuşlarda kalmaya zorlanan devrimci tutsaklar, uzun mücadeleler vermişler, bu mücadeleler sonucunda koğuşları ayırmak zorunda kalmış yönetim. Bunları sonradan öğreniyorum tabi.

Yani 12 Eylül Faşist Darbesi'nden kısa bir süre sonra hayata geçirilen "karıştır- barıştır" işi 1979 yılının

ikinci yarısında uygulanmak istenmiş; ama başarılamamış.

Bizim bu koğuşa yerleşmemizden on beş gün sonra - belki daha fazla- aynı davadan 40 kişiye yakın en kalabalık biz olduğumuzdan mı, yoksa benim bilmediğim başka bir nedenden dolayı mı, adının Hamdullah Erbil olduğunu, koğuşa gelince öğrendiğim Dev - Savaş sorumlusu arkadaş, koğuş sorumluluğunu bizim arkadaşlardan birine bırakmıştı.

Koğuş sorumlusu daha ziyade koğuş dışı ilişkileri düzenlemek için gerekli oluyordu.

Zira her koğuşun gerek iç işleri için gerekse cezaevi yönetimi ile muhatap olmak üzere bir sorumlusu olurdu. İstisnalar olsa da, ekseriyetle nicel çoğunlukta olan siyasi yapılardan seçiliyordu koğuş sorumluları.

Üç ayrı siyasi hareket tutsaklarından oluşan Zemin–4 koğuşu, artık Acilciler koğuşu olarak anılacaktı.

Bir müddet sonra, her hareketi simgeleyen amblem ve sloganlarla, koğuşa ait olan koridor duvarları ve koğuşun ranza konulmayan boş kısımlarını süslenmişti.

Yaptığı eylemlerle, önderlerini Malatya Beylerderesi'nde, ikinci Kızıldere olarak basına geçen, 26 Ocak 1976 da kaybederek adını duyuran Acil hareketi, 1977–1978 ve 1979 yıllarında üst üstüne vurulan darbelerden sonra, en kitlesel olarak Mamak'ta, Zemin–4 koğuşunda tutsaktılar artık.

İlk günlerde kimseyi tanımadığımdan, pek bir şeye karışmıyordum. Yaşlarını pek bilmediğim- benden büyük de olabilirler, küçük de- ama akran gördüğüm, Kayseri'den Ekrem adındaki bir işçi arkadaş ve Tokat'tan, adaşım olan yoldaşımın amcası, Mustafa Yalçın ile sohbet ediyordum çoğu zaman.

Koğuşta Günlük Yaşam

İlk günler, bilhassa Ankara ve Kayseri bölgelerinden arkadaşların ifadelerle ilgili görüş alışverişleri ile geçiyordu. Bundan dolayı günlük yaşamdaki yeme-içme konuları pek konuşulmuyordu. Oysa en azından benim için yeni bir yaşam başlamıştı.

Koğuşa geleli çok olmamıştı. Birbirlerini dışarıdan da tanıyanların günlük yaşamlarını daha neşeli geçirdiklerini gözlüyordum. Aynı siyasi yapıdan olmak her şeyi paylaşmaya yetmiyordu. Yaşımın da biraz ilerlemiş olması beni, ister istemez, ilk günlerde daha çok okumaya yöneltti. Bir de çoğuna bizzat öğrettiğim gençlerle satranç oynuyordum.

Çoğunluğu genç ve bekar olan arkadaşlar, günlük gereksinimler karşılandığı sürece hiçbir şeyi dert edinmiyorlardı. Bense kitap okumadığım zamanlarda, gençlerin sohbetlerini dinlemekten başka bir şey yapmıyordum.

Birkaç görüş sonra normal yayınları edinmeye başlamıştık. Cezaevlerinin devrimci tutsaklar için bir okul olduğu bilindiğinden, kişisel okumaların dışında, kendi aramızda teorik eğitim tartışmaları da başladı.

Kısa bir süre sonra genç arkadaşların teorik bilgilerinin devrime olan inançlarıyla doğru orantılı olmadığı açığa çıkmıştı.

Yeme, içme ve temizliğin dışındaki tüm zamanımızda teorik eksikliklerimizi gidermeye çalışıyorduk. TV ve radyo da yasak olduğundan havalandırma saatlerinin dışındaki zamanımızı değerlendirmek için bir hayli çaba harcıyorduk.

Koğuştaki günlük yaşamda dikkatimi çeken ilk şey, yetmeyen ekmek ve sigara tartışmasıydı. Belki diğer gereksinimler de yetersizdi; ama aklımda kalan sadece bu ihtiyacın tartışmaları. Ve ekmek sorumlusu olarak seçilen kişinin en çok ekmek yiyen kişi, sigara sorumlusunun da en çok sigara içen bir arkadaş olduğu.

Hiçbir sorun cezaevlerinde tam olarak çözülmezdi. Mutlaka bir eksik çıkıyordu. Kanımca cezaevlerinin dışarıdan tek ayırıcı özelliği de buydu. Zira dışarıda da halkımızın çoğunluğu kesinlikle birçok gereksinimden yoksundu. Herkes bunu bildiği halde tutsaklar bir sigara veya çeyrek ekmek için tartışmak zorunda kalıyorlardı.

Yeme-içme olarak bildiğimiz günlük sorunlar bir şekilde çözülürdü; ama bunlar siyasi tartışmalarla bütünleşirse, işte o zaman ilişkilerde çatlamalar gündeme gelebiliyordu.

İlk günlerin tartışmaları

Ben dahil hiç kimse ayrıntılı olarak savcılığa henüz ifade vermemişti. Savcılık ifadeleri ve mutlaka açılacak davaların savunma ifadeleri çok yoğun tartışılıyordu. Benim dosya ortaklarım, yanımda olmadığından ben bu tartışmaların dışında sayılırdım. Bana, emniyette buradaki ilişkilerden, Ankara'ya gelişimin nedeninden başka bir şey sormamışlardı zaten. Benim bildiğim kadarıyla, Ankara'daki hiçbir ilişkim ortaya çıkmamıştı. Demek ki, sorumlu arkadaşa bile sormamışlar bu ilişkileri. En azından ben böyle biliyorum. Veya sormuşlarsa bile söylememiş. Yakalanmadan önce bu arkadaşla ufak tefek işler yapmıştık; ama örgütün diğer eylemlerinin yanında bu işlerin lafı bile edilmiyordu. Örneğin sonradan -yakalanınca- Denizli'den olduğunu öğrendiğim bir arkadaşın geçirdiği motosiklet kazasından dolayı oluşan yüz felcini, benim tanıdığım bir doktor aracılığı ile kaçak olarak, Ankara Numune Hastanesinde, on beş gün fizik tedavisi yaptırmamız gibi.

Başka işler de yapıldı ama çoğunu şu an ben bile anımsamıyorum.

Kayseri bölgesinden bir arkadaşın ileri derecede çözülmesinden ve sorumlu arkadaşın sonradan ortaya çıkan tutarsızlığından dolayı, bir hayli sert tartışmalar yaşadığımızı anımsıyorum.

Bu ifade tartışmaları sırasında usumda kalan küçük bir kısmı kısaca yazıp bu konuyu noktalayayım.

Bu ifade tartışmaları, ben Mamak'a gelmeden önce hücrelerde başlamış zaten. Hatta emniyette başlanmış sonradan duyduğuma göre. Koğuşa geldikten sonra ister istemez, herkes bu tartışmalarla ilgileniyor ve kendini ilgilendiren bölümlerine mutlaka katılıyordu. Zira gerek emniyette gerekse tecritte rahat tartışma yapılamıyor. En azında bir arada olmak büyük avantaj sağlıyordu.

Bir parantez açarak, belirteyim ki, bu avantajı dezavantaja çevirmek için oligarşi, F tipi cezaevlerini 2000'li yıllarından sonra gündeme getirdi ve onlarca devrimciyi katletti bunun için.

Ben tamamen bu tartışmaların dışındaydım ve sormadıkları sürece mümkün olduğunca bu tartışmalara karışmıyordum. Bu arkadaşlar zaman zaman sabahlara değin gruplar halinde tartışıyor; ama grupta sorumlu arkadaş mutlaka oluyordu. Ben dahil herkes görünüşte de olsa bunu doğal olarak kabul ediyordu.

Tartışmaların özü, emniyetteki çözülme derecesine ve var olan delillerin kabul edilişine göre ortaya çıkan eylemleri yapanlar tarafından üstlenilmesi. Buna göre ifadelerin verilmesi. Zira tüm devrimci hareketlerde

bir gelenek haline gelmişti bu tür ifade vermeler. Çünkü somut delillerle gözaltına alınanlar veya belli eylemleri delilleriyle beraber emniyette zorunlu olarak kabul edenler ve ileri derecede çözülenler bu tür ifadeler vererek, mümkün olduğunca çok insanın dışarı çıkmasını veya az ceza almasını sağlamayı amaçlıyorlardı.

Uzun uzun tartıştıkları bir günün sabahında, spor için hazırlık yaparken, koridorda, ismini o zamana değin tam olarak öğrenemediğim kızıl saçlı, iri yarı bir arkadaş; koridorda hem volta atıyor hem de "Asacaklar bizi! Asacaklar bizi!" diye, kendi kendine konuşuyordu. Biraz da çekinerek, yanından sessizce geçip tuvalete girip çıktım. Ama arkadaş hala aynı sözleri yineleyerek, volta atmaya devam ediyordu. Benim varlığımdan bile haberi yoktu kanımca.

Kısa bir süre sonra bu arkadaşında içinde bulunduğu bir grup-grup dediysem, kanımca dört beş kişi- sert bir tartışma sonunda koğuşu terk etti. Ve bir daha bu arkadaşı hiç görmedim. Adını şu an bile anımsamıyorum. Ama kişisel tavrı örnek teşkil ettiği için de hiç unutmuyorum.

Bu tartışmalar içinde, koğuş yaşamına ve tutsaklığa alışıyordum. Teorik olarak okuduklarımdan biliyordum; ama bilmek ile yaşamak gerçekten de çok farklıydı.

Örneğin komün yaşamı göründüğü gibi kolay değildi. Her siyasi yapının kendi içinde her şeyi paylaşarak yaşamasıdır, komün. Hiç kimsenin özel bir şeyi hemen hemen yoktur. Diş fırçası, havlu ve iç çamaşır

dışında her şey ortak kullanılırdı. Ailelerden veya başka kaynaklardan gelen paralar bir sorumluda toplanır, tüm harcamalar merkezi olarak yapılırdı. Koğuşun günlük işleri-temizlik, bulaşık yıkama, yemek hazırlama, vs.- sırayla herkes tarafından yapılıyordu. Varsa, yaşlılara ve hastalara günlük işlerde görev verilmiyordu.

Hayalimizdeki toplum biçiminin küçük bir nüvesi oluşmuştu. Koğuş ortamını bir toplumsal yaşam biçimi olarak düşünürseniz her şey ortaktı ve herkesin bir görevi vardı. Her siyasi yapının kendi özel ve tüzel yaşam alanları da vardı tabi. Kesinlikle bir siyasi yapı, diğer yapının iç işleyişine karışmazdı; daha doğrusu bunu düşünmezdi bile. Gene de her yapı özel işlerinde, kendi ilişkilerini, kendi yöntemleriyle gizlerdi. Hatta siyasi yapılar kendi unsurları arasında bile, illegal kuralları birçok konuda uygulamaya devam ederdi. Çünkü mücadele, dışarıdaki gibi devam ediyordu. Örgütsel yapılar her koşulda kendini korumak zorundaydı. Bu başarıldığı sürece mücadelenin bir anlamı vardı.

Örneğin, yönetimin yasakladığı birçok gereksinimi belli kişiler temin eder ve bunlar sadece o kişinin sorumluluğunda saklanırdı. Radyo yasaktı örneğin. Ama haber saatinde herkes radyo dinler, sorumlu kişi, sadece kendisinin bildiği gizli bir yere koyardı radyoyu. Ve hiç kimse, "sorumlu kimdi, nereye saklıyordu?" gibi soruları, bırakın sormayı, aklından bile geçirmezdi.
"İki kişinin bildiği sır, sır değildir" ilkesi en çok buralarda geçerliydi.

Cezaevlerinin En Önemli Günü

Görüş günü her haftanın Salı günüydü. Bir ayı geçmişti geleli. Ben diğer arkadaşlardan bir hayli geç geldiğimden birçoğu daha önceden görüş yapmışlardı.

Başka bir heyecandı bu. Yaklaşık sekiz aydır aileden kimseyi görmüyordum. Bu zaman içinde bir kez, yakalanmayı da göze alarak üç aylık olan kızımı görmüştüm.

Ay olarak bile anımsamadığım ilk görüş günü olan Salı günü, içinde bulunduğum duyguyu ilk kez hissediyordum. Bambaşka bir duyguydu bu. Cezaevini anlatan birçok kitap okumama karşın, okurken hissedilen duyguya benzemiyor yaşanan duygu.

Görüş listesindeki isimler içinde adımın duyulmasıyla içimde kaynayan duygu selinin şiddetini, ağabeyimi tel örgüler arkasında görünce gözyaşlarımın yanaklarımdaki ıslaklığını hissedince anladım.

Tutsaklığın en belirgin göstergesiydi tel örgülerin iki tarafındaki hasret yüklü sahneler.

Ve gerçekten de bu görüş gününden sonra kendimi ilk kez tutsak olarak hissetmeye başladım.

Ve koğuşa gelip bir köşeye çekildiğimi, kızımın hayalini gözlerimin önüne getirmeye çalıştığımı dün gibi anımsıyorum.

Ne 12 Eylül darbesinden önce ne de sonra, Mamak'ta açık görüş denen, aile yakınları ile yüz yüze görüş vardı.

Elbette, darbe öncesi ile sonrasındaki görüşlerin niteliği tamamen farklı.

Darbe öncesinde en az yarım saat görüşme yapabilirken, darbe sonrasında en fazla beş dakikaydı görüşler.

Darbe ile beraber görüşler de işkence aracı haline getirilmişti.

Ayrımsız, herkese uygulandığından kendi başımdan geçen, kızım ve eşimle yaptığım iki görüşümü kısaca anlatayım.

İlkinde adım okunur okunmaz kapıdan öyle bir fırlamışım ki sanki okul koridorunda koşan öğrenciyim. Zira kızım geliyordu.

Herkesten önce vardığımdan, daha kızım ve eşimi görüş kabininde göremeyince, kabin nöbetçisine; "Hani, nerdeler? Gelmediler mi yoksa? Neden gecikiyorlar?" v.b sorularla, bir hayli yüksek sesle sorup bağırıp çağırmıştım.

Gecikmeyle de olsa gelen kızım ve eşimle neler konuştuğumu şu an, elbette ayrıntılı olarak hatırlamıyorum.

Sadece kızımın biraz daha büyüdüğünü ve yürümeye başladığını ilk o zaman gördüğümü elbette unutmuyorum. Eşime hitaben, "durumumun ne olduğunu bilmiyorum. Ne zaman duruşma olur, çıkar mıyım, yoksa bu belirsizlik sürer mi?" anlamında açıklamalar yaptığını çok iyi anımsıyorum. Ve zaman yetmediğinden bir sonraki görüşmeciler gelinceye değin kabinden çıkmamış ve en az on beş dakika fazla görüş yapmıştım.

Darbeden önceki görüşler, bir bayram havasında geçerdi. Eğer önemli bir yetkili falan yoksa, o gün birçok arkadaş başka arkadaşların görüşlerine bile giderdi. Kesinlikle baskı yoktu.

Ya darbeden sonra!

Ve gene kızım ve eşimle görüşeceğim. Mektuplardan biliyordum geleceklerini.

Uzatmayayım, yine bir Salı günü okunan görüş listesiyle beraber, açılmayan kapının arkasına dizilenlerin arasındayım. Herkes gibi esas duruş denen duruşla gözlerim tavana bakıyor. Buna rağmen bir sorumlu askerin, "Dikkat! Kimse kıpırdamasın! Kıpırdayanı yakarım!" v.b komutlarından sonra, "uygun adım, istikamet görüş yeri, marş!" komutuyla koğuştan çıktık.

Hem uygun adımda yürüyoruz hem de yürüyüş kararı olarak isimlendirdikleri "Her Türk asker doğar!" sözünü en yüksek sesle yineliyoruz.

Ben nerden geleceği belli olmayan cop darbesini yememek için tüm dikkatimi veriyorum.

Birkaç kişiyi, herkesi durdurarak, ellerini açtırıp copla cezalandırdılar. Çoğul kullanıyorum çünkü en az dört beş asker var bizleri görüş yerine götüren.

Her hangi bir darbe yemeden görüş kabinine geldim. Karşımda eşim ve biraz daha büyümüş olan kızım. Kurala göre, eller arkada birbirine kenetli, ayaklar yirmi cm. aralıklı, kesinlikle sağa sola bakmak yok. Kıpırdamak yok.

Daha nasılsınız bile demeden, heyecanlanmışım ki, farkından olmadan kıpırdamışım veya asker öyle sanmış. Sırtıma yediğim copla beraber kendimi bir malta boşluğunda buldum.

Gerisini yazmama gerek yok.

Aramızdaki İlk Tartışmalar

Herkesin bildiği gibi cezaevleri, demokrasi mücadelesinde gerçekten de bir okuldur. Her siyasi tutsak bunu bilir. Benim de içinde bulunduğum siyasi yapıda her grup gibi bir ay sonra, cezaevi koşullarını okul olarak değerlendirmeye başladı. Koğuş ortamında, fertler arasındaki bilinç düzeyi farklılığından verimli çalışma yapılamıyordu. Deneyimli olanlar öyle söylüyordu. Sorumlu olup da kadro düzeyinde olanların çalışmaları ve ortamı farklı olurmuş! Bana biraz ters geliyordu ya! Sonradan öğrendiğime ve gördüğüme göre, biraz deneyimli ve sorumlu kadroların, siyasi yapılar içinde ayrı bir yaşamları vardı.

Toplumdaki farklı yaşamları dengelemek için mücadele eden bizler, daha işin başındayken belli insanlara farklı konumlar yaratıyorduk. Farklı yaşamların olması genel olarak kabul edilse de, cezaevlerinde göze batıyordu.

Örneğin, bu konumdaki arkadaşların, özel bir gereksinimlerinden dolayı, farklı yaşamları yoksa çok eleştirilen bir konuydu

Eğer bu sorumlu kişi biliniyorsa-çoğu yapıda bilinirdi-bilhassa siyasi tartışmalarda ki herkes o kişiyi dinlemek zorunluluğunu hisseder, kimse onunla polemiğe girmezdi. Aksi taktirde gruplaşmalar oluyor, ideolojik olmasa da komünlerden ayrılmalar gündeme gelebiliyordu.

Örneğin, bizim komünden, yukarda kısaca sözünü ettiğim ifadelerle ilgili tartışmaları sırasında, sorumlu arkadaşa karşı gösterdikleri tavrın sonunda, tam olarak kaç kişi olduğunu bilmediğim bir grup arkadaş koğuştan ayrılmışlardı.

Bu dönemde-darbe öncesinde- Mamak cezaevi yönetiminin günlük yaşamda hiçbir etkisi yoktu. Yaptırım denebilecek hiçbir uygulamadan şikayet edildiğine rastlamadım. Bilhassa günlük yaşantımıza karışmıyorlar veya karışamıyorlardı. Tıpkı yukarda anlattığım görüş günlerinde olduğu gibi.

Örneğin sabah sayımından sonra koğuş kapıları açılır, akşam sayımına değin herkes istediği koğuşa giderdi. Sadece kadın koğuşuna gidilmezdi. Kadın arkadaşlarla bile zorunlu olduğu zaman bir gardiyan gözetiminde kapı önünde görüşmeler yapılırdı.

Kadın arkadaşlarla aynı havalandırmaya, farklı saatlerde çıkıyorduk. Pencerelerden istediğimiz zaman konuşabiliyor ve her tür gereksinimlerimizi karşılıklı değiştiriyorduk.

Bu duruma gelinceye değin daha önceleri bir hayli sürtüşme olmuş; ama devrimci tutsaklar bu

mücadeleden zaferle çıkmışlar. Yönetime, istemlerinin çoğunu kabul ettirmişler.

Hangi ilkeler doğrultusunda oluşturulduğunu en azından benim bilmediğim cezaevi komitesi; cezaevinin genel işleyişini, tutsakların genel gereksinimleri doğrultusunda yönetiyordu. Cezaevi yönetiminin muhatabı, bir temsilci vasıtasıyla bu komiteydi. Bu komite; Devrimci Yol, Halkın Kurtuluşu, Kurtuluş olarak bilinen yapılardan oluşuyordu. Nasıl oluştuğu pek belli değildi; ama gerek dışarıdaki, gerekse içerdeki nicel çoğunluk belirleyici gözüküyordu. Bu yapıların dışındakiler ile herhangi bir sorundan dolayı konuşmak ve karar vermek gerektiğinde, sadece usulen konuşuluyor, kesinlikle kararlarda diğer yapılar söz sahibi olamıyordu.

Cezaevi komitesi, siyasi yapılar arasındaki çözümlenemeyen bazı sorunları ve cezaevi yönetimi ile tutsaklar arasındaki ilişkileri düzenlemekle görevliydi. Yazılı bir metin olduğunu sanmıyorum ama genel olarak her yapı bu ilkeleri bilirdi. Bu ilkelere bilerek uymayan ya da farkında olmayanlar, kişi ve yapı bazında cezaevi komitesine bir nevi hesap verirdi.

Koğuşa geldikten bir müddet sonra, herkesin sorumlu olarak kabul ettiği bizim arkadaş bir açıklama yaptı. Tecrit–1 hücrelerinin ön kısmındaki-tüm tecrit hücreleri önlü arkalıydı-boş hücrelerinden birini talep ettiğini, cezaevi yönetiminin itiraz etmediği halde, cezaevi komitesinin engel olduğunu arkadaşlara duyurdu. Bir nevi, komiteyi bizlere şikâyet etti.

Ben ilk kez cezaevi komitesinin yetki ve etkisini duyuyordum.

Bu açıklamanın üzerine birçok arkadaş; "Buna müsaade etmeyiz. Kimse bize engel olamaz. Herkesin bir hücresi varsa bizim de olur." benzeri itirazlarını dile getirdiler.

Ben de, ilk kez o zaman, sanki yıllarca deneyimli bir tutsak gibi, bu tartışmalar sırasında biraz da yüksek sesle, "Demek ki, bu hareketi hâlâ tanımayanlar ve kabul etmeyenler var. Gerekirse oligarşiye karşı tavrımızın bir benzerini burada da, bizim çalışmalarımıza engel çıkaranlara da gösteririz. Cezaevlerinin mücadele alanı olup olmadığını arkadaşlara hatırlatırız." diye açıklayınca, tüm koğuştakilerin dikkatini ilk kez çektiğimi zannediyorum. Zira o günden sonra, benimle pek sohbet etmeyen birçok arkadaş, kendi aralarındaki çelişkilerden de yararlanarak sık sık özel konularda konuşmaya başladılar benimle. Örneğin ifade düzenleme işlerinde bana soru soranlar fazlalaştı.

Sorumlu arkadaşın açıklamalarından anladığım kadarıyla, cezaevi komitesinin ileri sürdüğü nedenler hiçbir şekilde kabul edilemezdi.

Ayrıca en önemlisi de, çalışma yapmak için bu hücrelerde kimlerin kalacağına cezaevi komitesinin karar vereceğini, sorumlumuz olan arkadaşa aracı kullanılarak söylenmişti. Yani komite sözcüsü veya başkanı, bizim sorumlu arkadaşı muhatap olarak kabul etmemiş oluyordu.

Ben pek kimseyi tanımıyordum ve cezaevi yönetimi itiraz etmezken, komitenin engel olmasını pek kavrayamıyordum. Yukardaki açıklamamdan sonra tekrar bir söze girerek-girerek diyorum; çünkü herkes fırsat bulunca görüşlerini söylüyor, tartışmaya katılıyordu- "biz neden direk komiteyle görüşmüyoruz da, aracılar vasıtasıyla konuşuyoruz.?" diye sorunca, sorumlu arkadaş bir an durdu, etrafına şöyle bir baktı ve uzun denebilecek bir süre konuşmadı. Herhalde cevap vermek için düşünmesi gerekti. O an herkes sustu, koğuşta tam bir sessizlik oluştu. Dev-Savaş ve Dev-Sol'dan arkadaşlar dahil tüm gözler sorumlu arkadaşa çevrilmişti.

Bakışlarından benim soruma dayanarak 'bana inanmıyor musun' anlamı çıkıyordu sanki.

Sorumlu arkadaş gülümseyerek, koğuşu şöyle bir süzdükten sonra, "Cezaevi komitesi, herkesin bildiği bazı siyasi yapılardan oluşuyor. Beni sorumlu olarak kabul etmiyorlarmış." dedi ve tekrar hafiften gülerek sustu.

Bu hareketten olan herkes, bunun kabul edilemeyeceğini çeşitli biçimlerde dile getirdi ve kendiliğinden oluşan bu konuşmalar o gün sonlandı. Bir karar çıkmasını kimse beklemiyordu, zaten ortam da müsait değildi. Zira sadece bize ait olan böyle bir sorunu bırakın başka hareketlerin yanında, hareketin her unsurunun yanında bile olgunlaştırmadan dile getirmek, çalışma tarzı illegal olan bir hareket için ileride sorun çıkarabilirdi.

Bu ilkeyi ben bildiğime göre sorumlu arkadaş haydi haydi bilmesi gerekirdi.

Gerçekten de şaşkındım. İfade hazırlamanın dışında, ilk defa farklı bir konuda aramızda tartışıyorduk.

Bu siyasi hareketi oligarşi, üst üste üç yılda merkezi anlamda darbe vurarak durdurabilmişti. Kızıldere'deki direnişiyle Türkiye ve dünya devrimci tarihine kendini kabul ettiren Parti – Cephe hareketinin ilk ardılı olan Acil hareketini tanımamak veya sorumlusunu, "şu olursa kabul ederiz, bu olursa etmeyiz" demek, bilhassa o günler de kimin haddine.

En azından ben böyle düşünüyordum ve birçok kadro düzeyindeki arkadaşların da aynı doğrultuda düşündüklerini, ikili üçlü sohbetlerimizden biliyordum.

Sorun Derinleşiyor

İkili üçlü yaptığım görüşmelerden de, nedenini pek anlamamıştım bu "tanımama, muhatap almama" durumunu ilk etapta. Cezaevi komitesi siyasi bir hareketi nasıl muhatap almaz? Sorumlusunun belirlenmesinde nasıl söz sahibi olabilir? Başkalarını bilmem ama beni çok düşündürüyordu.

Tüm çabalarımıza karşın, eğitim çalışması için tecrit hücrelerinden birine olan talebimiz kabul edilmedi. Diğer siyasi yapılar gibi söz konusu olan hücrelerden birini alamadık. Koğuş imkânlarında eğitim çalışmalarını sürdürmek zorunda kaldık. Yani cezaevi komitesinin dediği olmuştu ve biz bir şey yapamamıştık. Her fırsatta, bilhassa sorumlu gözüken arkadaşlar ikili üçlü bu konuyu sürekli tartışıyordu.

Zor kullanmanın koşulları yoktu. Koşulları olsa bile pratik uygulaması olanaksızdı. Cezaevi yönetimi tamamen cezaevi komitesinin kararına uyuyordu. Görünüşte, genel anlamda iyi gibi görünen bu durum, bizler için bir hayli sorun oluyordu.

Çalışmalarımız, zorluklara karşın sürüyordu; ama kulağıma "Hareketin o andaki sorumlusu kabul ettiğimiz arkadaştan dolayı çalışma odası olarak

kullanılan hücrenin verilmediği" dedikodusu bir hayli yayılmıştı.

Bizim içimizde bile, başta belirttiğim ifade hazırlama tartışmalarında ortaya çıkan çelişkilerden dolayı da, bu arkadaşı devrimci olarak kabul etmeyenler vardı.

İçimizdeki çelişkiler ile genelde duyduklarım çok faklıydı tabi.

Burada bir parantez açarak bu konuyu özetlemeden geçemeyeceğim. Zira işleyişini pratik olarak bilmediğim örgüt yapısında, bu sorumlu arkadaş, var olduğu söylenen Genel Komite'nin üyesi olarak biliniyordu. Böyle bir kariyer nasıl elde edilir, nasıl verilir veya alınır, benim pek bilgim yoktu. Kendi ağzından ben duymadım. Sorumlu olduğunu biliyordum ama düzeyinden haberim yoktu. Çünkü kaçak duruma düşüp de, sorumlu bildiğim bazı kişilerle görüştükten sonra, Ankara'ya bu arkadaşın yanına gönderilmiştim. İllegal mücadelenin ilkelerinden dolayı, sorumlu kişiye örgütsel ilişkilere dair hiçbir soru soramazsın. Ben de öyle yaptım ve verilen görevler dışında pek bir şey yapmadan mücadelemi sürdürdüm.

Cezaevi komitesinde, kararlarda söz sahibi olmamız için, genel komite üyesi olduğunu kabul ettiğimiz bu arkadaşla son kez konuşmak üzere, Zemin–4 koğuşunda bulunan küçük odada birkaç arkadaş toplandık. Dört veya beş kişiydik. Söz konusu arkadaş da var tabi. Bu toplanmanın zemini, süreçten rahatsız olan ve kendilerini hareket adına az çok sorumlu gören birkaç arkadaşın ikili üçlü sohbetleri sonucu

oluştu. Kulağımıza gelen duyumlara göre, Eylem Birliği olarak bilinen yapının-Parti-Cephe kökenli-elinde, bu arkadaşa ait belge varmış. Kendi el yazısıyla, devrimcilere yakışmayan davranışları yaptığını kabul eden imzalı bir belgeden bahsediliyor.

Özetle; bu zemin üzerinde yapılan toplantıda, bu sorumlu arkadaş bizlere şu açıklamayı yaptı:

"Ben hareket adına Ankara'da örgütleme çalışması yaparken, Eylem Birliği'nden iki kişi benimle konuşmak istediklerini, hareketimize sempati duyduklarını, bu hareketi tanımak istediklerini söyleyerek, beni bir eve götürdüler. Ben de belki onları örgütlerim düşüncesiyle istedikleri eve gittim. Götürdükleri eve girer girmez silah çekerek, bir masaya oturtup önüme koydukları bir kâğıda: "Ben Eylem Birliği ve onun yaptığı çalışmalar hakkında gelişigüzel suçlamalar yaptım. Eylem Birliği ve diğer THKP-C kökenli siyasetler Mahir Çayan'ın düşüncelerini savunmuyorlar. Devrimcilik adına her tür pisliği yaparlar. Ben gerekirse yalan söyleyerek insanları örgütlerim vs. ifadelerini yazdırdılar. İki tabancanın tehdidi karşısında benim yapacak başka bir şeyim yoktu. Ben de yazıp imzaladım." diyerek, açıklama yaptı.

Bunun üzerine, esas muhatap olan cezaevi komitesinin Eylem Birliği sorumluları ile ilişki kurduk. Bir arkadaşı alıp sözlü olarak: "İddia edilen belgeyi getirin, gerçekten de dediğiniz gibiyse bu adamı-söz konusu arkadaşı - burada asarız" dedik ve iki veya üç görüş süresi verdik.

Kabul ettiler ve bekleme sürecine girdik.

Bu kararları alırken ve komiteye bildirirken sorumlu arkadaşla hala beraberiz. Kesinlikle örgütsel işleyişimize kimseyi karıştırmıyoruz. Genel olarak tüm arkadaşlar olarak, bu arkadaşa inanıyor ve güveniyoruz. Kişisel sürtüşmesi olanlar bunun dışında. Zira örgütün Genel Komite üyeliğine değin gelen bir kadronun bu denli bir hata yapabileceğini kabul etmemiz mümkün değildi.

Kaldı ki, kabul edildiği taktirde ya örgütsel zaafımız var demekti ya da bu arkadaş hatalıydı. O günkü siyasi mücadelede bu tür zaaflar hiç bir yapı tarafından kabul edilemez bir olguydu.

Bizde kabul etmedik ve beklemeye başladık.

İlk Kavga

Bizler bunları tartışırken, gerçekten de 12 Eylül darbesinin ayak sesleri, 1980 Nisan ayında olacak kanımca, önce şakayla karışık "ranzalar ahşaplarıyla değiştirilecek sözleriyle duyuldu desem abartı olmaz. Önceleri çok ciddiye almadık; ama beş on gün sonra üst koğuşlardan birinde ciddi ciddi ranza değiştirmeleri başlayınca, sloganlarla, ortalık bir anda karıştı. Benim şaşkınlığım hat safhada. Daha ne oldu, ne istiyorlarmış falan demeden kendimi koridorda buldum. Önceden biliniyormuş ki, her koğuşta bulunan sorumlu tutsakların öncülüğünde, demir kapılar kırılmış; zulalardan bıçaklar, demir çubuklar hatta kılıçlar çıkarılmış; koridordaki askerler yönetim yerine kadar kovalanmıştı.

Mamak A-Blok'ta, devrimci tutsaklar, koridorlarda veya büyük havalandırmada toplu halde devrimci marşları söylüyor, sloganlar atıyordu.

Kadın koğuşu bile dışarıdaydı. Kadınlar kapıyı nasıl açtı, bilmiyorum. İlk kez kadın arkadaşlarla havalandırmada beraberdik. Zira yönetim durumun farkında ki, karşı gelineceğini bildikleri için, o gün sabah sayımında koğuş kapılarını açmamışlardı. Yani sayım bile yapmamışlardı.

Ben sadece ortama uymaya çalışıyorum. Kesinlikle şaşkınım ve koğuştan koridora, buradan da havalandırma dediğimiz boşluğa nasıl çıktığını pek hatırlamıyorum. Koğuşlardan çıkan tutsaklar, o kadar hızlı hareket ediyorlardı ki, benim gibi ilk kez cezaevine düşenler, gerçekten de şaşkın şaşkın dolaşmak zorunda kalıyordu.

Ne kadar zaman geçti, bilmiyorum; ama tüm A-Blok, havalandırmaya toplandık. O günlerde sadece büyük havalandırma olarak bilinen yere devrimci tutsaklar çıkıyordu. Çok az bulunan tarafsızlarla faşist tutuklular küçük havalandırmayı kullanırlardı.

Burada bir parantez açarak-mekânın biraz daha iyi kavranması için kabaca Mamak Cezaevinin A-Blok'un konumunu özetleyeyim.

Mamak A-Blok'unda iki havalandırma ve 1–2–3–4–5–6–7 numaralı yedi koğuş var. Bu koğuşlar tek katlı ve çatılı idiler. Koridorlarla bir birlerine bağlı büyük bir dikdörtgenin kenarlarına dizilmişlerdi. Büyük bir malta boşluğu ve koridor ile ikiye bölünen A-Blok'ta, daha önce kısa bahsettiğim, zeminde de koğuşlar var. Zemin-1, 2, 3 ve Zemin-4 faalken ayrıca, kullanılmayan 5 ve 6 numaralı koğuşlar da vardı zeminde. Bir de Tecrit–1. 2. 3 diye isimlendirilmiş, yanılmıyorsam, 52 adet hücre vardı. Bu hücreler, dikdörtgen şeklindeki cezaevinin kuzey kenarına, arkalı önlü dizilmişlerdi. Biri büyük diğeri küçük olan havalandırmalardan küçük olanına, Tecrit-2–3 denilen hücrelerdeki tutsaklar ile 1 ve 2. koğuşlarda bulunan sağcı tutuklular çıkıyordu. Büyük olan havalandırmaya da 3–4–5–6–7 koğuşlar, Tecrit–1,

Zemin–1. 2. 3 ve Zemin–4'de kalan devrimci tutsaklar çıkarılıyordu.

Parantezi kapatıyorum.

Yarım saat sonra, kapılar kırılarak tüm sol tutsaklar Tecrit–1' deki arkadaşlar hariç, -çünkü birer veya ikişer kişi kaldıklarından hücre kapılarını kıramamışlardı.- büyük havalandırmada marşlar söyleyerek volta atıyor, yer yer konuşmalar yapıyorduk.

Ben meraklı meraklı aralarda dolaşıyor ve durumu kavramaya çalışıyorum. Zaman olarak ne kadar bekledik bilmiyorum; ama çatıdan, itfaiye hortumlarından basınçlı su sıkılmaya başlayınca, sloganlarla direnmeye başladık. Sadece su sıkılıyordu. Havalandırmadan koğuşlara giden kapılar da kapatılmıştı. İstesek de koğuşlara kaçamıyorduk. Su çatılardan sıkıldığı için fiziki müdahale etme şansımız da yoktu. Aynı zamanda G–3 denilen otomatik silahlara sahip askerler de çatılara dizilmişti.

Hemen hemen herkes ıslanmıştı. Bir müddet sonra suları bitince, zafer kazanmışız gibi sloganlar daha gür bir sesle atılmaya başlandı. Kadın arkadaşlar da olduğundan, ıslanmadan dolayı istenmeyen görüntüler de göze çarpıyordu. Bahar havasının yeni yeni hissedilmeye başlandığı Ankara'da, güneşli bir günde herkese moral gelmişti adeta. Elbiseli de olsak duş almış gibi olduk.

Yoldaşça ilişkiler vardı; ama çatılardaki askerlerden ahlak dışı sesler gelmeye başlayınca, kadın

arkadaşların ıslaklıktan kaynaklı görüntülerini fark edip arkadaşları çember içine almıştık. Hatta bazı kadın arkadaşlar çemberin ortasına oturmuşlardı. Aynı anda da çatıdaki askerleri erkek arkadaşlardan bazıları: "Ahlaksızlar, namussuzlar vs." diyerek ihtar ediyordu.

Kadın arkadaşlar ortamızda, güneşi karşımıza alarak duvar dibine toplandık. Islanan elbiselerini birçok arkadaş çıkarmadan peşlerinden tutarak sıkmaya çalışıyordu. Tek katlı olan cezaevinin çatılarında sadece G–3'lü askerler gözüküyordu. Zaman zaman slogan atıyorduk; ama pek tepki gelmiyordu askerlerden. Bir sessizlik vardı. Bir şeylerin olacağını gösteriyordu genel durum. Herkesin gözü kapılardaydı. Zira baskın olacaksa kapıdan başka akla gelen bir yer yoktu.

Henüz cezaevinde, bu tür isyanlarda nasıl davranılacağını bilmediğimden, etraftaki konuşmalara kulak kabartmaya çalışıyordum. Kim olduklarını bilmediğim birkaç kişinin konuşmalarını yaklaşarak dinlediğimde, bu tutsaklar düzensiz ve karşılıklı olarak;

- Kesin saldıracaklar.

- Hazırlıklı olalım.

- Arkadaşları uyaralım.

- Kesinlikle dağılmasınlar.

- Kenetlenerek direnmekten başka çare yok.

- Fiziki olarak karşılık verirsek sonuç kötü olabilir.

Ben tam tersini düşünüyorum, mutlaka biz de karşılık vermeliyiz.

Bunların anlayacağı dil, aynı yöntemle karşılık vermektir.." şeklinde konuşmalar sürüyordu, koğuştan bir arkadaşın, "Hocam, nerdesin, gel yanımıza" diye beni çağırdığında.

Bizim arkadaşlar da, biraz önce yanlarından ayrıldığım arkadaşlar gibi durumu yorumlamaya çalışıyorlardı.

Ben kesinlikle bir şey söyleyemiyordum.

Belki de sorumlu düzeyindeki bu arkadaşlar, ne olabilir saldırırlarsa, ne yapabiliriz diye hala konuşurlarken, "Allah Allah..." sesleriyle onlarca komando, sırtımızı dayadığımız duvarın üstündeki çatıdan bir anda önümüze atladılar. Tam bir tepeden indirme. Burada bir fıkra aklıma geldi. Anlatmadan geçemeyeceğim.

Dede balık, torun balığa, tuzaklardan kurtulmayı anlatıyormuş. "Zıpkından kurtulmak için kafanı taşın arkasından çıkarmayacaksın. Oltadan, yemi yoklayarak alıp kurtulacaksın. Ağdan kaçmak için, çamura gömüleceksin vs." sıralarken, torun balık; "Dede, dede bir de tepeden ağ atıyorlar, o zaman ne yapacağız?" diye sorunca, dede balık bir an durmuş ve "İşte ondan kurtuluş yok" demiş.

Neye uğradığını şaşıran bizlere, öyle bir saldırdılar ki, serpme denilen ağa takılan balıklar gibiydik. Tam bir

vahşet. Sadece başımızı korumaya çalışıyorduk. Belki askerlere vurmaya çalışanlar olmuştur; ama ben ne gördüm ne de karşı koyma teşebbüsüm oldu.

Meydan dayağından sonra, ikişer üçer götürülerek bir de falakadan geçirilip koğuşlara külçe halinde atıldık. Cezaevinde, ilk dayağımı yemiştim. 12 Eylül Askeri Faşist diktatörlüğünün ayak sesleri Mamak'ta duyulmaya belki o zaman başlamıştı.

Koğuş Talan Edilmiş

Bizler havalandırmada, sloganlarla volta atarken, tüm koğuşlar aranmış. Ama nasıl arama! Koğuş talan edilmiş. Önce eşyalarımızdan çıkarmışlar öfkelerini sanki.

Tüm eşyalar koğuşun ortasına yığılmış. Birçok yatak parçalanmış. İlk kez böyle bir arama yapılıyordu. Bulabildikleri tüm yasak gereçleri almışlar. Neler yoktu ki! Başta "cin" aleti dediğimiz su ısıtıcılar olmak üzere, büyüklü küçüklü yaptığımız mini fırınlar, tuğla içine yerleştirilmiş, rezistans telinden yapılmış çay ocakları. O güne değin elimizde bulunan kitapların çoğu ya alınmış ya da yırtılmış.

Bundan önceki aramalar koğuş sorumlusunun denetiminde yapılır, hiçbir şeye dokunulmazdı. Örneğin, bu dayaktan bir hafta önce yapılan aramada sorumlu bendim. Arama esnasında benim de bilmediğim bir zulada yassı demirden yapılmış birkaç tane bıçak veya ucu sivriltilmiş "şiş" olarak bilinen aleti bulan bir askere, "sana ne tertip, sen de görmedin ben de" deyince, almaktan vazgeçtiğini hiç unutmuyorum.

Ve bir müddet sonra demir ranzalar ahşaplarıyla değiştirildi. Bunun için kapılar kırılmıştı. Askerler

dövülmüştü. Nedense ranzalar değiştirilirken hiçbir şey yapılamamıştı. Yapıldı da ben mi hatırlamıyorum diye düşünüyorum; ama bununla ilgili bende kalan bir anı yok.

İki Faşist Kaçırılıyor

Başkalarının ne düşündüğünü bilmiyordum; ama ben, şaşkın şaşkın gelişmeleri izliyordum. 1980 Temmuz ayının sonları... Cezaevinde sürekli kompresör sesleri var. Herhalde bir yerleri kırıyorlar veya deliyorlardı. Hiç unutmuyorum, 26 Temmuz 1980 sabah sayımı tam bir arama şeklinde yapıldı. Ranza değiştirmeden bu yana sık sık arıyorlardı; ama eşyaları pek dağıtmıyorlardı. Bu sabah, herkes koridorlara çıkarıldı ve eşyalar talan edildi gene. Tıpkı ranza değiştirme esnasında olduğu gibi. Ranza değiştirme olayından sonra, daha önce topladıkları yaşam gereçlerinin çoğunu tekrar yapmıştık. Sadece gereçlerin sayıları biraz azalmıştı. Koğuşun bu halini gören bizler, bir an için donduk adeta. Hiçbir eşya yerinde değildi.

Bu güne değin, sabah ve akşam yapılan sayımlarda, bir sivil gardiyan ile üç-dört asker gelir; herkesi olduğu yerde sayar, giderdi. Bilhassa sabah sayımlarında, birçoğumuzun haberi bile olmazdı sayımın yapıldığından.

İşte bugün, yani 26 Temmuz sabahı, herkesi dışarı çıkartarak ve tüm eşyaları dağıtarak sayım yapmalarının nedeni, sonradan öğrendik ki, Mamak'ta tutuklu bulunan faşistlerden İsa Armağan ile Mustafa Pehlivanoğlu'nun kaçmış olmasıymış. Daha doğrusu,

yine sonradan öğrendiğimize göre bu faşistler kaçırılmıştı.

Ayrı ayrı hücrelerde tutulan bu faşistler, basının ilk haberine göre, hücre tavanını delerek aynı anda kaçmışlar. İşte o günlerde duyduğumuz kompresör sesleri bunların kaçırılmasının çalışmasıymış. Sonradan açığa çıktığı gibi bu iki faşistin kaldığı hücre tavanlarının delinmesi, kaçırılmalarının kılıfıymış. Asker elbiseleri giydirilerek kapıdan kaçırıldığı tüm detaylarıyla bir müddet sonra açığa çıktı zaten.

Bu kaçma veya kaçırılmayı bahane eden yönetim, terör estirmeye başladı o günden sonra. Zira eski yönetim hemen görevden alındı. Daha önceki cezaevi sorumlusu binbaşı rütbesinde Hasan Mestçi adında biriydi. Kısa bir soruşturmadan sonra görevden uzaklaştırıldı. Sonradan başka bir yerde göreve atandığına eminim.

Bu kaçırılma olayından sonraki günlerde cezaevi yaşantımız, günbegün aleyhimize değişiyor ve yer yer toplantıların dışında bir şey yapılamıyordu.

Çok özel saklanan bazı notların dışında hiçbir zulamız kalmadı. Örneğin, "cin" aleti dediğimiz su ısıtıcısını bile koruyamamıştık. Tekrar yapmak istesek de kablo bulamıyorduk. Zira kabloyu koridorlardaki fazlalıklardan temin ediyorduk. Kaçırılma olayından sonra koridor nöbetçileri hem çoğaltıldı hem de daha duyarlı hale getirildi.

Cezaevinde günlük yaşam tamamen değişmişti.

Albay Raci Tetik Geliyor

26 Temmuz'dan sonra -ne kadar sonra bilemiyorum- bir sabah erken saatlerde, bilhassa Zemin–1. 2. 3 koğuşlarından tam olarak görülebilen nöbetçi kulelerinden birinde bir subay, nöbetçi erle yüksek sesle konuşuyor. Sesleri her koğuştan duyuluyor; ama ne konuştukları tam olarak anlaşılmıyor. Subayın askere zorla bir şeyler yaptırmaya çalıştığını Zemin–1. 2. 3 deki tutsaklar görüyor. Subayın, askere koğuşları göstererek bir şeyler söylediği kesin.

Nöbetçi asker elindeki G–3 otomatik tüfeğini koğuşlara doğrultuyor; ama ateş edemiyor veya etmiyor.

Zemin–1. 2. 3'te kalan tutsaklar, sık demir parmaklıklarla desteklenmiş pencerelerden bu gösteriyi izliyor. Tüm cezaevi eminim bu şovu görmek için, bulabildiği her delikten gözetliyordu orayı.

Gören tutsakların sonradan anlattıklarına göre, subay, öfkeli hareketlerle silahı işaret ederek, nöbetçi ere bir şeyler söylüyor ve ara sıra da tokat atıyormuş. Gözetleme kulesindeki nöbetçi er, silahıyla ateş etme

durumu almasına rağmen, silahı ateş almayınca subay, askere daha çok vurmaya başlamış.

Bu gösteriye daha fazla dayanamayan devrimcilerin kaldığı koğuşlardan protesto sesleri yükseldi. "Askeri dövüyorlar! Kahrolsun işkence! Kim bu askere vuran! vs." duymaya başlamıştık Zemin-4'ten. Bir iki dakika geçti geçmedi, silah sesini de duyduk. Askeri döven subayın, silahı almasıyla koğuşlara doğru iki el ateş etmesi bir olmuş sonradan öğrendiğimize göre.

Silah sesleriyle beraber pencerelerdeki tutsaklar pencerelerden çekilmişler.

Kulübeyi gören görmeyen tüm koğuşlardan protesto sesleri ve sloganlar tüm cezaevini sarmıştı.

Saniyeler sonra yanımızdaki, Zemin–1. 2. 3 diye isimlendirdiğimiz koğuştaki tutsaklar: "Askeri vurdu. Asker vuruldu." diye bağırmaya başladılar.

Ben, yarısı dışarıya açılan Zemin- 4 koğuşunun koridordaki penceresine tırmanmıştım zaten. Kuleyi kısmen görüyordum ama vurulan askeri göremiyordum. Birinin koşarak yaklaştığını ayak seslerinden anlıyordum. Pencerenin boşluğu ancak bir kişiyi alacak büyüklükte olduğundan, diğer arkadaşlar: "Hocam! Ne oluyor? Ne var dışarı da vs." şeklinde sorularla durmadan bağırırlarken, pencerenin önüne bir er yığıldı kaldı. Elinin biriyle karnını tutuyor ve parmaklarının arasından kan sızıyordu. Ben gayriihtiyari olarak, "Asker yararlanmış. Asker ölüyor." diye bağırdım.

Sonradan öğrendiğimize göre, subayın sıktığı kurşunlardan biri pencere demirine çarparak sekmiş ve pencere önünde nöbet tutan askeri hafif yaralamış. Askeri yaralayan kurşun Zemin–1. 2. 3 denilen koğuşun pencerelerine, yani tutsaklara sıkılmıştı. Kurşunların içeri girmemesi, tamamen tesadüf olmuştur.

Asker yarı baygın gözlerimizin önünde yatıyor ve bütün koğuşlardan protesto sloganları yükseliyordu hala.

Ne kadar bekledi bilmiyorum; ama birkaç asker, yaralı eri sedyeye koyarken yaralı asker hiç kıpırdamıyordu. Askerin düştüğü yere bir hayli kan akmıştı. Uzun zaman pencerenin önünde bu kan pıhtılaşmış halde kaldı.

İşte, sonradan adını tüm Türkiye'nin öğrendiği Albay Raci Tetik'in, Mamak Cezaevine geldiğini biz de bu olayla öğrenmiştik.

Mamak'ta, Albay Raci Tetik dönemi başlamıştı.

12 Eylül'ün Ayak Sesleri

İlk değişiklik, 26 Temmuz'da yapılan sayımın ardından eskisi gibi sayım yapılmaz olmasıydı. O güne değin sabah ve akşam alınan sayıma bir de öğle sayımı eklenerek üç vakte çıktı sayım. Ve tek sıra olunarak 1–2–3... diye sayılıp son kişi, "...sondur" diyecek şekilde yapılmaya başlandı. Henüz "komutanım!" demek yoktu.

Bugüne değin böyle bir sayım alınmamıştı. Başkalarını bilmem ama benim bir hayli garibime gitmişti. Böyle bir sayım şeklini kısa dönem olarak yaptığım askerlikten biliyorum. Bilhassa her sabah içtima denilen denetleme anında, nöbetçi subayın denetiminde askerler tek sıra olur, yüksek sesle 1. 2. 3... diye sayarak, en sondaki asker "sondur komutanım" deyip sayımı bitirirdi.

Askerlikte bu bir gelenekti ve baskı olarak kabul edilmezdi. Buna rağmen askerler bile pek isteyerek yapmazdı bu sayımı.

Tutsakların çoğu 20 yaş altında olduğundan çok garip davranışlar çıkıyordu ortaya.

Aslında bu uygulamaya hemen geçilmedi. Önce, yönetim tarafından sayımın nasıl yapılacağı yukarıda belirttiğim gibi açıklandı. Zira, hiç söylenmeden uygulamaya konulmak istenen yeni sayım şekline, başta bizim koğuş olmak üzere, birçok koğuş uymamıştı. Kendiliğinden bir tavırdı bu. Örgütlü bir şekilde başlanmamasına karşın her koğuş kendiliğinden, doğru olanı yapıyordu. Yönetimin ısrarla yeni şekliyle sayım almaya çalışması, bazı koğuşlarda tartışmalara neden olmuş, birkaç koğuşta nedeni pek bilinmese de cezaevi yönetiminin istediği gibi sayım verildiği duyulmuştu.

Bundan dolayı, birkaç gün sora cezaevi komitesi toplanarak siyasi yapıların görüşlerini değerlendirdi. Tabi ki biz, hareket olarak, bu değerlendirmeyi başkaları aracıyla öğreniyoruz. Cezaevi komitesi bizim sorumluyu kabul etmiyordu hala. Hareket olarak, diğer siyasi yapılar nezdinde, cezaevi komitesi bizi muhatap alıyordu.

Sonuç olarak cezaevi yönetiminin istediği şekilde sayım verilmesi kararı çıktı komiteden.

Burada küçük bir parantez açmak istiyorum. Bu uygulamaya biz dâhil birçok yapı kesinlikle karşı gelmek gerektiğini savunuyordu. Hatta kanımca TKP-ML (Türkiye Komünist Partisi-Marksist Leninist) Partizan'ın çoğunlukta olduğu bir üst koğuşta bu karardan sonra, ilk alınan sayımda tutsaklar rakamlar yerine, sırası gelen, "Kaypakkaya", "Mahir", "Deniz", "Hüseyin" vb. önderlerin isimlerini söylediklerinden, sayımı tamamlamadan sayım mangası çıkıp gitmiş. Bu koğuşta aynı zamanda komiteyi oluşturan

Devrimci Yol, Halkın Kurtuluşu ve Kurtuluş'tan sorumlu düzeyde tutsaklar da var. Yarım saat sonra koğuş kapısının altından, "Sayımı, istendiği gibi verin. Yoksa çok kötü şeyler olacak. Bir dost." yazılı bir not atılmış. Bundan bir müddet sonra, daha kalabalık bir askerle gelen sayım mangasına, istenen şekilde sayım verilmiş.

Artık sayımlar, sayım mangası geldiğinde koridorda tek sıra olunuyor ve 1–2–3... şeklinde söylenerek son kişi, "... Sondur" diyerek, tamamlanıyordu.

Cezaevi yönetimi ilk raundu kazanmıştı.

Sayım bu şekilde yapılmaya başladıktan sonra, birkaç gün ara ile havalandırma saati kısıldı, koğuşlar arası görüşmeler kaldırıldı, asker gardiyanlar koridorlarda çoğaltıldı vb. Her aramada, bulabildikleri her tür yasak malzemeleri alıyorlardı. Yaptığımız hiçbir gereci uzun zaman saklama şansımız kalmamıştı.

Bu uygulamalar başladığından beri, benim de içinde bulunduğum siyasi yapı olmak üzere, nicel olarak az olan siyasi yapılar mutlaka bir tavır konması gerektiğini sürekli tartışmaya başlandı. Cezaevi komitesi ve nicel çoğunluğu olan yapılar ise, "Durun bakalım, sayımı sayarak vermekten bir şey olmaz, havalandırmaya biraz az çıksak ne olur, alınan eşyaları tekrar yaparız vb." anlayışındaydılar.

Mamak Cezaevi'nde, bugüne kadar ne zaman ve neden yapıldığına dair bende hiç bir iz bırakmayan, birkaç defa, üçer günlük açlık grevleri yapılmıştı. Her seferinde sonuç alınmıyordu ve üç günden fazla açlık

grevi yapılmıyordu. Nedeni de cezaevi komitesinin öyle istemesiydi. Bunun pek tartışıldığını da zannetmiyorum o zamanlar.

12 Eylül'ün ayak seslerinin duyulmaya başlandığı bu dönemde üçlü çoğunluğun -Devrimci Yol, Halkın Kurtuluşu ve Kurtuluş- dışındaki siyasi yapılar, yaptırımlara karşı bir haftalık açlık grevi önerdiler. Fakat tüm ısrarlara karşın azınlıkta olan çoğunluğun – **siyasi yapı olarak çoğunluk, kişi sayısı olarak azınlık**- en son dört güne razı olmasına karşın üçlü çoğunluk yine aşılamadı ve yine üç günlük açlık grevi kararı alındı.

Cezaevi komitesi ile diğer siyasi yapılar arasındaki kavgalı yapı tamamen açığa çıkmıştı. Herkesin bildiği gibi Türkiye Solu'nda, gruplar arası gerginlik hep var ola gelmiştir. Cezaevlerinde bu daha da sıcak yaşanmaktadır. Faşist diktatörlüğün arifesinde, Mamak'ta bu, daha da keskinleşmiş olarak su yüzüne çıktı.

Cezaevi yönetimi her fırsatta bir uygulama getiriyor ve daha önceki haklar bir bir geri alınıyordu. Örneğin bu olaylar sırasında birkaç görüş yapılmadı. Havalandırma süresi on dakikaya kadar düşürüldü.

Yaptırımlar ardı ardına çoğalıyor, çember her gün biraz daha daralıyordu. Bunun, 12 Eylül faşist darbesinin ayak sesleri olduğunu elbette bilmiyorduk.

Devrim iddiası ile yola çıkan tüm siyasi yapılar, kendi siyasi tahlilleri doğrultusunda, devrim stratejilerini

oluştururken günlük baskıların nereye uzanacağını göremiyorlardı.

Bundan dolayı da yavaş yavaş uygulamaya konulan yaptırımlara en küçük bir tavır geliştirilemiyor, sadece direnmenin lafı ediliyordu.

Lafla da peynir gemisi yürümüyordu! Ne kadar plan program yaparsan yap, mutlaka pratik gerekliydi.

Başka siyasi yapıların, cezaevi komitesinin aldığı son üç günlük açlık grevi eylemine nasıl tavır gösterdiklerini bilmiyorum; ama benim içinde bulunduğum yapı, karavana almadı ama yönetime göstermeden var olan yiyecekleri üç gün yedi. Böyle yapacağımızı cezaevi komitesine bildirmiştik tabi. Ve üç günün sonunda, yine hiçbir şekilde yönetimle pazarlık yapılmayı geçin, konuşulmadan eylem bitirildi.

Bu üç günlük açlık grevi eylemine karşın yaptırımlar sürekli artı. Yanlış anımsamıyorsam, her yemekten sonra yemek duası olarak bilinen "Allah'ıma hamdolsun, vatan millet sağ olsun" nakaratı her koğuşta söylenmeye başlanmıştı.

Zorunlu Siyasi Sorumluluk

Siyasi yapı olarak, cezaevi komitesi ile ilişkiler, sorumlu arkadaşın dışarıdaki ilişkilerinden, daha önce kısaca bahsettiğim nedenlerden dolayı beklemekteydi. Bu sorundan dolayı ve baskıların da gün gün artmasıyla, siyasi yapı olarak temsil konusunda sorun yaşıyorduk.

Bu bekleme sürecinde bu arkadaşla, son siyasi beraberliğimizi, Raci Tetik geldikten sonra ki uygulamalara kaşı yapılan açlık grevindeki tavrımızın alınması olarak anımsıyorum. Zira bize bu arkadaşın devrimci olmadığını belirten belgeyi, söz konusu siyasi yapı henüz getirmemişti.

Baskıların her geçen gün artmaya başladığı bu günlerde, belge yerine bizzat bu işin içinde olan Eylem Birliğinden bir militan Mamak Cezaevi'ne gelmiş. Sorumluları zaten buradaydı.

Ve hareket olarak bize görüşme teklifi geldi. Tek istekleri söz konusu kişinin gelmemesiydi.

Durumu değerlendirdik ve arkadaşlar benim gitmemi uygun gördüler.

Uygun bir zamanda bir araya geldik ilgili kişilerle. Yeni gelen bu kişi, olayı uzun uzun anlattı. Tümünü anımsamam olanaksız olduğundan özetle; bizim söz konusu arkadaştan "sizin siyaseti tanımak istiyoruz, gerekirse sizinle beraber mücadele edeceğiz" diyerek, randevu alıyorlar. Tabi ki, bu sözleri durumu saklamak için söylüyorlar.

Bir araya geldiklerinde, sorularla yönlendirerek, bizim arkadaşı konuşturup kendi siyasetleri aleyhindeki düşüncelerini öğreniyorlar. Artı, bizim arkadaş, 'devrimciler gerekirse örgütlemek için yalan söyleyebilir, başka siyasetleri uydurma olaylarla suçlayabilir vs.' diye de ekliyor.

Sohbetin sonunda bu arkadaşlar, -iki kişiler- bu söylediklerini getirdikleri kâğıda yazmasını istiyorlar. Tabi ki bizim arkadaş durumu anlıyor ve önce yazmak istemiyor. 'Yazmak zorundasın, anlatmasaydın böyle bir şeye gerek yoktu' diyorlar.

Bu ana değin tehdit bile etmiyorlar. Üzerlerindeki silahı ise hiç göstermiyorlar. Yazmayı reddedince, bu arkadaş -Mamak'a gelen- iki tokat atarak, "hem her türlü dalavereyi devrimcilere yakıştıracaksın, hem de hesap vermeyeceksin. Zorluk çıkarmadan hemen yazmaya başla" diyor.

Hala silah falan yok ortada. Söz konusu olan arkadaş, hem yazmıyor hem de yalvararak ağlamaya başlıyor. Durumun ciddiyetini tam olarak kavramamış ve belki bir dayak yer yazmaktan kurtulurum düşüncesiyle yazmamakta direnince, bu Eylem Birliği militanları silahları çekiyor: "Silahı görmeden söylediklerini, ya

yazarsın, ya da seni Türkiye devrimcileri adına burada gebertiriz. Bu hareketimizin kararıdır. Yazarsan canını bağışlarız. Senin devrimci olmadığın bizce anlaşılmıştır; ama elimizde bir kanıt olsun, ilerde gerekli olabilir." diyorlar ve söylediklerini özet halinde yazdırıyorlar.

Ben dinledim sadece. "Arkadaşlarla görüşür, durumu gerekirse açıklarız" diyerek, ayrılmak üzere ayağa kalkınca, yeni gelen Eylem Birliği militanı, "gerekirse, sizin yanınızda, bu adamın yanında da bunları anlatabilirim" dedi. Ben de "düşünürüz" diyerek Zemin–4 koğuşuna döndüm.

Arkadaşlar da beni bekliyorlarmış. Söz konusu arkadaş da dâhil, yanlış anımsamıyorsam, 5 veya 6 kişi, ranza konulmayan boş odada hemen toplandık.

Ben birkaç dakika ne söyleyeceklerimi düşündükten sonra, yukardaki konuşmaları aktarmadan önce, "kabul edersek arkadaş gelip tanık olarak bazı siyasi yapıların da bulunduğu bir ortamda, daha ayrıntılı anlatacağını söyledi" dedim. Ardından da, her şeyi özet halinde aktardım. Zira artık benim de, bu arkadaş hakkındaki yargılarım değişmişti. Bu zamana değin ben kendisine inanıyor, karşı tarafın siyasi rekabetten dolayı böyle bir şeyi, bazı şeyler olsa bile abarttıklarını düşünüyordum.

Bir araya geldiğimiz arkadaşlarla, olayın daha iyi anlaşılması için, bilhassa cezaevi komitesindeki siyasetlerin temsilcilerinin de bulunduğu bir toplantıda, Eylem Birliği militanını dinleme kararı

aldık. Zira bizler, hala bu arkadaşı sorumlu kabul ediyor ve kendisine inanmak istiyorduk.

Başkalarını bilmiyorum ama bendeki kanı olumsuzdu artık. Bundan dolayı, son olarak bu arkadaşa hitaben, "Biz sana inanıyoruz. Söz konusu iddiaları kabul etmezsen, seninleyiz." dedim ama içimden de "ya kabul ederse" diye de düşünmüyor değildim.

Uygun bir zamanda, çok da beklemeden söz konusu toplantıyı yapmak üzere dağıldık. Tabi ki bu organizenin gözüken sorumlusu bendim.

Sorumlu Arkadaş ile Son Kez Beraberiz

Siyasi sorumluluk beni pek zorlamıyordu. Zira teorik meseleleri yeterince kavradığımı düşünüyordum. Beni, örgütsel ilişkilerimin çok sıkı olamayan yoldaşlık ilişkisi zorluyordu. Kanımca otoriter bir yapıya da sahip olmadığımdan, pek başarılı da değildim.

Ne kadar zaman geçti bilmiyorum ama biraz da zorlanarak, birkaç tane siyasi hareketin de bulunduğu toplantıyı yapabildik. Başta ben ve sorumlu arkadaş olmak üzere, içinde bulunduğum yapıdan birkaç kişi ve elbette olayın merkezinde olan Eylem Birliği militanı arkadaş da vardı. . Kısa bir sessizlikten sonra, bu arkadaş, daha önce bana anlattıklarını tekrar ayrıntılı bir şekilde özetledi. Arkadaşı dinlerken ben sürekli olmasa bile, sık sık söz konusu arkadaşa bakıyordum. Arkadaş hiç kafasını kaldırmıyor, sürekli yere bakıyordu.

Bilhassa, Eylem Birliği militanının gözünü söz konusu arkadaşa çevirerek, "sana tokat atıncaya ve ağlamaya başlayıncaya değin silah çektik mi?" diye sorduğunda, "yalan söylüyorsun, daha içeri girer girmez silahı dayadınız" demesini bekledim -zira daha

önce bize öyle söylemişti- ama o önüne bakmaya devam ediyordu.

Bizim arkadaşlar zaten benim anlatımlarımdan konuyu biliyorlardı. Diğer yapılar da durumu öğrenmiş oldu.

Anlatan arkadaş, "benim söyleyeceklerim bu kadar" deyip susunca, kısa bir sessizlikten sonra ben, "anlatılanlar doğru mu?" sorusunu sordum.

O an herkes arkadaşa bakıyordu. Tüm olumsuz düşünceme karşın, "yalan söylüyor" dese, başkalarını bilmem ama ben yine de arkadaştan yana tavır koyacaktım. Zira en azından benim açımdan, uğruna nice bedeller ödenen bu hareketin bir saygınlığı vardı.

Tüm bakışların altında, kafasını kaldırmadan, "doğru söylüyor" demesin mi?

Yine sessizlik. Herkes bir birine bakıyor ama kimse bir şey söylemiyor. Bir dakika kadar süren bu bakışmanın sonunda ben, bizim dışımızdaki siyasi yapıların sorumlularına hitaben; " Geldiğiniz için sağ olun. Biz gerekeni yapacağız. Mutlaka sonucu duyururuz." dedim.

Konukları uğurladıktan sonra, hareket olarak ayrıca toplantı yapıp yapmadığımızı anımsamıyorum; ama bu arkadaşa: "Bundan sonra bizimle ilişkin bitmiştir. Dışarıya durumu bildireceğiz. Bizden habersiz bu odadan çıkmak yok. V.s." anlamında bildirimde bulunduğumu çok iyi anımsıyorum.

Şunu eklemeliyim ki, benim bu arkadaş ile bu süreçten sonra, Mamak'ta kaldığım sürece hiçbir ilişkim olmadı.

İlk Şehit

Albay Raci Tetik, iki faşistin kaçırılmasından sonra gelmişti. Gelişini bir olayla öğrenmiştik. Yukarıda kısaca bahsettim.

Hem Albay Raci Tetik'in faşist ve sadist özelliğinden hem de bizlerin tahmin edemediği 12 Eylül Faşist Darbesi'nin ayak seslerinin yaklaşmasından dolayı, Mamak'ta terör esmeye başlamıştı. Her gün yeni bir yaptırım ve zamanı belirsiz aramalar...

İşte o aramaların birinde, bizim bulunduğumuz Zemin–4 koğuşu bir bölük arama timiyle basıldı. Koğuş sorumlusu olduğumdan benim dışımdaki herkesi havalandırmaya çıkardılar. Her yeri didik didik etmelerine karşın hiçbir şey bulamadılar. Gerçi ne aradıklarını da bilmiyorduk. Zaten daha önceleri yasak olup da tutsakların kendi yapımı olan gereçleri çoktandır yapamıyorduk. Sık sık aramalardan dolayı birinde olmazsa diğer aramada buluyorlardı. Yasak olan gereçlerden dolayı her hangi bir ceza aldığımızı hatırlamıyorum.

Kanımca, göstermelik olarak diğer bazı koğuşları da aramışlar. Arama timi dışarı çıkınca, diğer arkadaşlar içeri girer girmez, "Ne bu hal! Nasıl arama bu? vb."

protesto sesleri her yeri kapladı. Eşyalar öyle dağılınıştı ki, her kafadan ayrı çıkan sesler arasında herkes eşyalarını aramaya ve toplamaya başlamıştı ki, bir manga asker ve birkaç sivil gardiyan, kapıya gelerek "herkes dışarı, tekrar arama yapılacak" demesiyle, biz de "yeni aradınız, ne oluyor, ne bu keyfiyet?" diyerek, çıkmayacağımızı bildirdik. Gelen asker ve diğer görevliler hızla geri döndüler. Tekrar geleceklerini bildiğimiz için tek giriş yeri olan parmaklı kapının önüne ne bulduysak yığdık. Çünkü kapı dışa açılıyordu. Bundan dolayı barikat kurmak zordu. Ama yine de insan girişini engelleyecek kadar barikat yapmıştık.

Çok geçmeden geldiler ve barikatı görünce ihtar bile etmeden içeriye göz yaşartıcı bombaları attılar. Bazılarını dışarı attık; ama gazın koğuşa dolmasını engelleyemedik. Ve zorunlu olarak koğuşu boşalttık.

Çeşitli sloganlar atarak havalandırmaya çıktık ama askerlerin kalabalığından da ürkmüştük.

Burada küçük bir parantez açarak belirteyim, daha önce sorumlu olarak kabul edilen arkadaş, bu olay, yani arama olayı olmadan önce genel olarak hareketten atılmış, bizlerle olan ilişkisi kesilmişti. Bu olay esnasında koğuşta olup olmadığını bilmiyorum. Belki de başka koğuşa gitmişti. Parantezi kapatıyorum.

Atılan göz yaşartıcı bombalardan dolayı bağırış çağırış içinde, Mamak Cezaevi'nin büyük havalandırma sahasındaydık.

Buraya gelene değin kimseye fiske bile vurulmadı.

On dakika bile olmadan, bizler havalandırmada yaşaran gözlerimizi silmeye çalışırken bir bölük asker tarafından havalandırmada çember içine alındık. Kimse bir şey söylemiyordu. Yani slogan falan atmıyorduk. Saldıracakları kesindi. Öyle de oldu. Nereden geldiği belli olmayan bir düdük sesiyle "Allah Allah..." nidalarıyla saldırdılar. Kimimiz değişik biçimlerde bağırıyor, kimimiz slogan atmaya çalışıyorduk; ama o kadar çok asker vardı ki onların sesi bizimkileri bastırıyordu.

Ne kadar sürdü bu kaba dayak operasyonu bilemiyorum ama korkunç bir öfke ve kinle saldırıyorlardı.

Ben koğuş sorumlusu olduğumdan biraz özel muamele görüyor gibiydim. Yüzükoyun yatırılmış giysilerim sıyrılmıştı ve birkaç asker birden cop ve palaskayla vuruyorlardı. Ben sadece ellerimle başımı korumaya çalışıyorum.

O kadar çok bağırış çağırış vardı ki, gerçekten de bütün koğuş hala dayak yiyor zannediyordum. Cop sallayan askerlerden biri acımış olacak ki, iyice eğilerek ağzını kulağıma dayayıp: "Kalk kaç ulan, öleceksin" demese, başım ellerimin arasında hala yatacağım. Bu uyarı üzerine dört ayaklı bir canlı misali, öyle bir ayaklandım ki, açık olan kapıdan koridora çıktığımda bir anda kendimi iki taraflı dizilmiş asker koridorunun arasında buldum. Sağlı sollu inen cop ve palaskaların, darbelerin arasında, dört ayaklı olarak ilerlerken ters tarafa, yine dört

ayaklı olarak gitmeye çalışan bir arkadaşla göz göze geldik. Bakışlarımız birden durdurdu bizi. Coplar ve palaskalar durmaksızın iniyordu sırtımıza. Gelen darbelere aldırmadan, "ters yöne gidiyorsun!" dememle beraber, arkadaşın "şiir defterimi düşürmüşüm hocam" demesini asla unutamam. Aynı anda birkaç askerin birden: "Bunlar kafayı yemişler valla" demelerine rağmen, sırtıma inen coplara rağmen bir an için durdum ve: "siz öyle sanın" diyerek, zemin kata inen merdivenlerden adeta yuvarlanarak koğuşa ulaştım.

Arkadaşlar sanki beni bekliyorlarmış. Benden birkaç yaş büyük adaşım olan yoldaşın amcası Mustafa Yalçın arkadaş, kanımca, fena darbe almış ve baygın bir şekilde yatıyordu. "Ne oldu! Bir şey mi oldu?" demeye kalmadı arkadaşın biri "Mustafa ağabey nefes alamıyor" diye bağırınca, koğuşu bir sessizlik kapladı. Ben de şaşırdım tabi. Bir anda adaşımın yanına giderek "Herhalde bayıldı. Az bekleyelim olmazsa bir çaresine bakarız" dedim; ama durumun ciddi olduğunu da tahmin ediyordum. Bu arada bazı arkadaşlar da "Gardiyan! Nöbetçi! Yaralı varrr!" diye rast gele bağırıyorlardı. Hafızam beni yanıltmıyorsa, İsa Altuntaş adındaki yoldaş, suni teneffüs yapıyordu.

Gerçekten de şaşkındık. Birkaç arkadaş adaşımın yanından ayrılmazken, birkaç kişi de kapının açılmasını sağlamaya çalışıyordu. Çok beklemedik zaten. Kalabalık denecek sayıda asker ve birkaç tane sivil gardiyan gelmişti. Kalabalık olmaları, herhalde bir saldırıdan çekindikleri içindi. Gerçi çoğu arkadaş kötü durumdaydı. Ben, acemiliğimden olaylara objektif bakamadığımı düşünüyorum şu anda. Zira

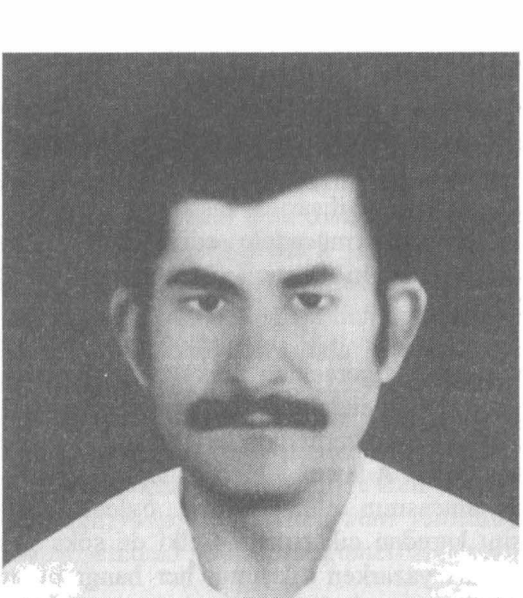
cezaevine geleli ilk kez böyle bir şeyle karşılaşıyordum. 12 Eylül'ün ayak sesleri pek yokken, daha önce anlattığım ranza değiştirme olayında olduğu gibi, bazı olaylarda hep biz askerlere saldırıyorduk. İlk kez böyle bir saldırıyla karşılaşmıştık.

Bir de, hiç bahsetmediğim, hamile bir kadın yoldaşın doğum sancısına karşın, gecenin bir vaktinde erkeklerin kaldığı koğuş kapılarının kırılıp kadın arkadaşın hastaneye gönderilmesi var ki, hiç unutmuyorum. O zamanlar henüz Türkiye'nin İstanbul başta olmak üzere, hemen hemen büyük illerinde sıkıyönetim olmasına karşın, devrimciler hem içerde hem de dışarıda, faşist uygulamalara karşı güçleri oranında mücadele ediyorlardı. Kesinlikle bulundukları bütün cezaevlerinde siyasi tutsakların etkinliği vardı.

Mustafa arkadaş gerçekten de kötüydü. Koğuştayken ölmüş müydü, şu anda anımsamıyorum; ama yeğenine "kötü düşünme herhalde bayılmıştır " dediğimi anımsıyorum. Adaşım, hiçbir tepki vermiyordu. Sadece amcasının elini tutmuş, öylece bakıyordu amcasını kapıdan çıkarırken. Belki de şoka girmişti. Bu satırları yazarken adaşımın her hangi bir tepkisi gözümün önüne gelmiyor. Unutmuş da olabilirim tabi.

Gerçekten de ne yapacağımızı pek bilemiyorduk. Mustafa arkadaşı kapıdan askerlere teslim ettiğimizde, sürekli atılan sloganlarla durumu diğer koğuşlara duyurmaya çalışıyorduk.

Mustafa arkadaşı götürdüler ama birkaç saat sonra - yine bir hayli bağırıp çağırmadan ve sloganlardan sonra- bir görevlinin kapıya gelerek "Hastaneye götürdüler" demesiyle az da olsa rahatladık. Hala içimizdeki korku geçmemişti. Bu arada tüm A-Blok 'a "bir arkadaşı hastaneye götürdüler, herkesin haberi olsun" diye yüksek sesle, koro şeklinde bağırarak duyurmuştuk. Tabi ki yüz yüze temasımız kesilmişti.

Mamak'ın ilk şehidi Mustafa Yalçın

Belki daha önce yazmam gerekirdi. Bir parantez açarak belirteyim. İkinci aramanın nedeni, iki üç ay

önce yapılan bir tünel çalışması. Birinci aramada bulamamışlardı. Herhalde ihbarcı eksik bilgi vermiş. Veya birinciden sonra ihbar edilmiş. Zira tünel olayını tüm gizliliğine karşın birçok kişi biliyordu. Başta sorumlu düzeyinde olup da sonradan örgütsel ilişkileri kesilerek, iki ranzalı küçük odadan izinsiz çıkamayan arkadaş aklıma geldi; ama başka biri de olabilirdi ispiyon eden. Kimin olduğu kesinlikle bilinemezdi. Biz de hiç merak etmedik zaten. Çünkü o zaman sorumlu olan arkadaş tarafından birkaç kişi ile birlikte başlanan bu tünel kazma işini, kısa bir süre sonra tüm koğuş hatta tüm siyasiler öğrenmişti. Genel komite üyesi olarak bilinen bu arkadaşın sorumluluğundaydı her şey o günlerde. Kazılan zemin büyüklü küçüklü taşlarla dolu olduğundan çalışma iptal edilmişti. Çıkan toprağı, tuvalette eriterek yok ediyorduk; ama daha bir metre bile kazılmayan çukurdan çıkan taşları koyacak yer bulamıyorduk. Her gün çıkan taşları, kazılan çukura doldurup boşaltmaktan hem usanmış; hem de tehlikeli olduğuna karar vermiştik. O zamanlar haftada bir arama yapıyorlardı`; ama her sayımda bazen gardiyanlar veya askerler, çoğu yere bakmadıkları gibi, baktıkları yerlere bile çok yüzeysel bakıyordu.

Bundan dolayı tünel ağzı, bu son aramadan birkaç ay önce kazmaktan vazgeçilerek iyi bir şekilde kapatılmıştı. Benim koğuş sorumlusu olduğum dönemde yapılan birçok aramada bulunamamıştı.

Raci Tetik geldikten sonra ve tahmin edemediğimiz faşist darbenin ayak sesleri gelmeye başlayınca, aramalar sırasında koğuş sorumlularını içeri almaz oldular. Herkesi dışarı çıkarıyorlardı.

İki faşistin kaçırılmasından sora her hafta yapılan rutin aramalarda böyle bir çalışmanın olduğunu biz bile unutmuştuk. Tünelin bulunma olasılığı hemen hemen kalmamıştı. Zira tünel, bir hayli ustalıkla gizlenmişti. Ancak bir ispiyon sonucu bulunabilirdi. Kanımca da öyle oldu.

Bundan dolayı, yapılan ikinci aramada ortaya çıkmıştı bu tünel çalışması.

Bir gün sonra, kendinde değil olarak verdiğimiz Mustafa Ağabeyinin -benden de büyük olduğundan herkes ağabey diyordu- yeğenini, koğuştan aldılar ve o zaman anladık ki Mustafa arkadaş ölmüş.

Herkes şok olmuştu. Tam bir belirsizlik vardı. Koğuş sorumluluğumun ve yaşımın büyüklüğü dışında diğer arkadaşlardan pek ayrıcalığım yoktu. Gene de sorumluluğun daha çok bende olduğunu hissediyordum. Ve en azından şimdi, bu satırları yazarken böyle düşünüyorum.

Daha önceleri kapının önünde laf olsun diye bir nöbetçi asker bulunduran yönetim, bu olaydan sonra en az dört asker bulundurmaya başlamıştı.

Mustafa Ağabeyin alındığı ilk gün bir hayli sloganlı protesto yapıldı. Bunun amacı diğer koğuşlara da durumu duyurmaktı. Az da olsa bazı koğuşlardan destek için sloganlar atıldığını anımsıyorum. Bunun dışında şu anda bende bir anı canlanmıyor. Mutlaka bir şeyler yapmak için tartışma yapmışızdır. Fakat eyleme dönüşmediğinden olacak ki, beynimde pek yer etmemiş.

Adaşımı koğuştan nasıl çıkardıklarını, Mustafa arkadaşın ölüm haberini aldığımızda sloganlar dışında nasıl bir tepki verdiğimizi hiç anımsamıyorum.

Alb. Raci Tetik geldikten sonra, var olan haklarımızın çoğu geri alınmasına rağmen, aşırı bir baskı uygulaması yoktu. Sadece sık sık aramalar yapılıyor, kenarda köşede kalan yasak olan gereçler alınıyordu. Görüşlerin süresi on dakikaya-daha önce en az yarım saatti- kadar düşmüştü ve herkes ancak kendi görüşmecisiyle görüşebiliyordu. Daha önceleri, isteyen herkes arkadaşlarının yakınlarıyla da görüşebiliyordu.

Kesinlikle, cezaevi yönetimi, Raci Tetik gelinceye değin tutsakların günlük yaşamına karışamıyordu. Son dayak ve Mustafa yalçın arkadaşın ölümünden sonra her şey değişmişti.

Mamak'ta baskılar böylece başlamış oldu. Tüm cezaevi, o günlerde bu baskılara karşı sözlü itirazların dışında hiçbir şey yapmıyordu.

Adaşımı hücreye almışlardı ve başta bizim koğuş tutsakları olmak üzere, yönetime karşı bir tavır ortaya koyamıyorduk.

Hücreye Alınıyorum

Bizler etkin bir direniş nasıl olabilir veya nasıl bir yöntemle direnebiliriz diye düşünürken, 1 Eylül 1980 günü itiraz etme fırsatı bulamadan Tecrit–1' in ön hücrelerinden birine alındım. Daha doğrusu öncelikle bizler, çoğunlukta olduğumuz Zemin–4 koğuşu, ikinci aramadan veya Mustafa arkadaşın hastaneye götürülüşünden itibaren direnişi başlatabilseydik, ya hepimiz hücrelere alınırdık ya da cezaevi yönetimi bu kadar üzerimize gelemezdi. Zira Mustafa ağabeyin yeğeni olan adaşımı, benden bir iki gün götürürlerken de her hangi bir tavır koyamamıştık.

Adaşımı götüreli üç gün olmuştu ve bizler hiç tepki gösterememiştik.

Düşünebiliyor musunuz, bir arkadaş bir meydan dayağından sonra baygın bir şekilde koğuştan alınıyor hiç tepki yok. Varsa bile hem etkili değil hem de sürekli değil. Bir kişi öldürülüyor tepki yok. Ölenin yakını olan yoldaşımız koğuştan alınıyor tepki yok.

Koğuş sorumlusu olduğumdan mı yoksa başka bir nedenden dolayı mı, ben alınıyorum yine tepki yok.

Nedir bunun adı?

Bir hayli deneyim kazanmıştım ama gerçekten de belirsizlik beni korkutuyordu. Bu korku ve belirsizlik beni korkunç tedirgin ediyordu. Adaşımın niçin götürüldüğünü, nereye götürüldüğünü henüz öğrenememiştim.

Bu belirsizlikler içinde tam üç gün geçirdim Tecrit–1 ön hücrelerinin birinde. Bana yaptırım uygulanmıyor; örneğin yemek duası, sayımda ayağa kalkmak, havalandırma yasağı, vb. Eylül'ün 4'ü veya 5'i olacak, akşam sayımındaki askerlerden biri, sanki bir şeyler arıyormuş gibi yaparak pantolonumun arka cebine bir şeyler sokuşturdu çaktırmadan. Görevliler gidince konan şeyin bir not olduğunu ve "Hocam, amcamın ölüm olayını senin üzerine yıkmak için benden ifade almaya çalışıyorlar. Bu zamana kadar başaramadılar. Haberin olsun. Ben iyiyim, herkese selam" notunu okuyunca tedirginliğim azda olsa geçti. Nottaki ifadesine göre adaşım beni hala koğuşta sanıyordu.

Neden hücreye alındığımı anlamanın rahatlığı ile o gece iyi bir uyku çektim. Zira aramadan sonraki dayak olayından beri, bir şehidin de olmasıyla günlerdir uyuyamıyordum. Kendimi biraz sorumlu hissetmenin de etkisi vardı psikolojimin bozulmasında. Adaşımın notundan sonra bir hayli rahatlamıştım.

Az da olsa tedirginlik içinde olmama karşın, kendi kendime "gelecekleri varsa görecekleri de var" demekten kendimi alamıyordum. Böyle diyordum ama işkenceye götürürlerse, gerekeni yapıp yapamayacağımı da pek bilmiyordum. Aklıma hemen emniyetteki işkenceler geliyordu. Daha yedi sekiz ay

öncesinin deneyimi üzerimde etkilerini sürdürürken, işkenceye götürürlerse gerçekten de ne yapacağıma karar veremiyordum. Bu öyle karar verilecek bir durum değildi tabi. Mutlaka direnmek gerektiği düşünülürdü; ama bunu hayata geçirmek pek az devrimciye nasip olmuştu. Bunun canlı örnekleri bir hayli çok. Kısmen de olsa emniyette çözülmüştüm. Zira her insan, kendisinin ne yapıp yapamadığını daha iyi bilir.

İki günüm, şayet işkenceye götürürlerse, ne yapacağımı düşünmekle geçti. 1979 Aralık ayındaki eksiğimi tamamlamak istiyordum. Tabi ki ikisi aynı şey değildi. Burada göstereceğim tavır, emniyettekinin karşılığı sayılmazdı pek.

Çünkü bir devrimci yakalandığında, hele bu ilkse, işkencede ne yapacağı önceden pek bilinemiyor. Karşı güç çok deneyimli. İşkenceciler, bu konu da hemen hemen uzman olmuşlar. Bütün ülkelerin bu konuda çıkarları gereği deneyim aktardıklarını herkes biliyor.

Bizlerin ise ancak okuduğumuz işkence kitaplarından ve bizzat işkence gören arkadaşların anlatımlarından başka bir şeyi yok. İşkencede direnmek için deneyim nasıl olacak ki? Bunun deneyi nasıl olur? Devrimci olurken, devrimci olmaya çalışan bir kişiye, işkenceye dayanıp dayanmayacağı ne sorulur ne de test edilir. Mücadele içinde bedel ödeye ödeye öğrenilecek bir olgudur bu. Her şeye karşın, gerek emniyette gerekse cezaevlerinde direnmenin dışında bir yöntemin olmadığını herkes kabul etmek zorundadır.

Mustafa Yalçın arkadaşın ölümü için hazırladıkları bir senaryoyu bana imzalatmaya çalışacaklarını öğrenmiş olmanın tedirginliğini yaşamaya başlamıştım. Adaşımdan gelen notu okuduktan sonra kendimi koşullandırmak için usumdan her şeyi geçiriyordum. Artık deneyimli sayılırdım. İşkencede neler yapıldığını genel olarak biliyordum. Tedirgindim ama kesinlikle korkmuyordum. Korkmak veya korkmamak insani duygulardı; ama burada anlamını yitiriyordu. Zira korksan da korkmasan da bir şey değişmiyordu.

Adaşımdan gelen nottan iki gün sonra, kaldığım hücreye gelip "Hazırlan!" dediklerinde heyecanlanmadım desem yalan olur. ''Nereye götürüyorsunuz?" diye sorduğumda, askerin biri; "çok mu merak ediyorsun?" deyince heyecanım ve tedirginliğim daha da arttı.

Eşyalarımı ağırdan alarak toplamaya başladım. Gerçekten de işkenceye götüreceklerse ne diye eşyalarımı toplatıyorlar, diye de düşünmekten kendimi alamadım.

Hazır olup da hücre dışına çıkınca, askerlerden biri: "Yürü bakalım" deyince, "Beni götürüyorlar. Nereye götürdüklerini de söylemiyorlar" diyerek, biraz da yüksek bir ses tonuyla bağırınca, konuşmaları yasak olmasına karşın, askerlerden biri, "Tecrit–1 arkaya gidiyorsun!" diyerek, yanıtladı; hem ben rahatladım hem de diğer tutsaklardan bir tepki gelmesine gerek kalmadı. Tepki gelir miydi bilemiyorum ya!

Tecrit-1'in 7 numaraları hücresine koydular. Bu hücre benim Mamak'a getirildiğimde kaldığım ilk hücreydi.

İkinci kez geldiğim bu hücrede bir kişi daha vardı. Hafızam beni yanıltmıyorsa Devrimci-Savaş grubundan bir arkadaştı.

Artık işkenceye götürmeyeceklerini anlamıştım. Nedeni de, sonradan öğrendiğime göre adaşım, amcasının ölümünü benim üzerime yıkmalarını kabul etmemişti. Önüne koydukları senaryoyu imzalamamıştı.

Küçük bir parantez açarak bu senaryodan kısaca bahsedeyim. Darbeden çok sonra bir araya geldiğimiz adaşımdan öğrendiğim bu imza ettirmek istedikleri ifade özet olarak şu kapsamdaydı, "Havalandırmadaki dayaktan sonra -Mustafa arkadaşın ölümüne neden olan dayak- herkes koğuşa girmişti. Amcam hocaya hitaben, 'Sen nasıl sorumlusun? Senin yüzünden bunlar başımıza geliyor' vb. sözlerle hocanın üzerine yürüdü. Hoca da amcamı kuvvetli bir şekilde itti. Arka üstü düşerken başını ranzaya çarptı. Ne olduysa o zaman oldu. Hatta ben de hocaya 'ne itiyorsun?' diye bağırdım. Tüm koğuş buna şahittir."

Kısacası, ilerde bunun hesabının kendilerinden sorulacağını düşünen cezaevi yönetimi böyle bir senaryoyu hayata geçirememişti. Gerçekten de Mamak'ta kaldığım sürece bana bu konu da hiç bir yetkili en küçük bir soru bile sormadı.

Aileden de bir dava konusu gündeme getirilmediğinden olacak ki, bu konu yani ilk şehit, hâlâ pek bilinmez ve konuşulmaz. Bu olay, 12 Eylül Faşist Darbesi'nin en belirgin ayak sesiydi.

Mamak Askeri Cezaevi'nin özel bir konumunun olduğunu, daha 12 Eylül Faşist Darbesi'nden çok önce belli eden kanıtlardan biridir bu olay.

Tüm bu gelişmelere rağmen, bir darbe olasılığı pek usumuza gelmiyordu. Çeşitli yaptırımlar, günbegün artarak uygulanmaya başlanmıştı. Henüz dayak, yaptırım olarak yoktu. Sadece sözlü olarak hakaretler ve zaman zaman da ranza değiştirmeden beri okutulan yemek duası vardı.

Albay Raci Tetik geleli beri, yani iki faşistin kaçırılmasından bu yana, yaptırımlar artmıştı. Mustafa Yalçın'ın öldürülmesinden sonra ise, her türden yetkili bağırıp çağırıyor; ama kesinlikle bireysel ceza ve dayak olayı uygulanmıyordu. Bizler bilmiyorduk ama en azından cezaevi yönetiminin, 12 Eylül Faşist Darbesinden haberlerinin kısmen de olsa var olduğunu zannediyorum.

Hücrede Yaşam

Benim hücre yaşamım böylece başlamış oldu. Çok uzun sürmeyeceğini düşünüyordum. Zira yaptırımların artmasına karşın hala tutsaklar etkindi.

Her şey normal gidiyor gibiydi ama günde üç kez sayım, kısıtlı havalandırma, dağınık yürümeme vb. yaptırımlar uygulanıyordu. Her yeni yaptırımın veya eski yaptırımların aleyhimize uygulanmasına, tek tek veya bazen birkaç kişi aynı anda itiraz edebiliyordu. Sadece bu davranışları yerine getirilmediği zaman dayak yoktu; ama ondan da kötüsü, hakaret derecesinde sözler söyleniyordu. Hemen hemen hiç kimse de "yapmıyorum" diyemiyordu. Çoğu zaman tartışmalar oluyordu ama mutlaka askerin dediği oluyordu. Tabii ki bunları biraz eğlenceli olarak yapıyorduk.

Örneğin, sesli konuşmalar biraz fazlalaşınca, nöbetçi askerin, "susun lan" demesiyle herkes susarken, hücrelerin birinden "tıp" diye bir ses geliyor, buna birçoğumuz gülüyor ve asker tekrar, "susun lan" deyince yine sessizlik başlıyordu. "Tıp" herkesin bildiği bir oyundu. Bu sesi duyan herkes bulunduğu pozisyonda kalır. Pozisyonunu bozan veya konuşan

cezayı hak ederdi. Bilhassa gençlerin sokaklarda bile oynadığı bir oyundu bu.

İkişer ikişer kalıp da birbirini görmeyen kişilerin bu oyunu nasıl oynadığını varın siz düşünün.

Hücre arkadaşımla genel ve özel konuları konuştukça dostluk bağlarımızın güçlendiğini hissediyordum. Koğuş yaşamını pek beğenmediği için hücre yaşamını gönüllü tercih ettiğini öğrenince biraz yadırgamıştım; ama sonradan haklı olduğunu kabul ettim. Çünkü cezaevindeki siyasi yaşamda mücadele anlayışı, en azından paralel olanlar beraber olabiliyorlardı. Mutlaka başka etkenler de vardır ama en temel olgu ideolojik birliktelikti.

Zaman biraz sıkıcı ve belirsiz olarak geçiyordu. Sohbet konularının merkezine yaptırımlar oturmuştu son olanlardan sonra. Bu arkadaş da direnme sorununun cezaevi komitesinin etkin yapılarından kaynaklandığını belirtiyordu.

2 m'ye 1,5 m ebatlı hücre de, üst üste konmuş iki ranzalı yatak, ancak bir kişinin sığabileceği kadar lavabosuz bir tuvalet. Her türlü tuvalet gürültüsü diğer kişiler tarafından duyuluyor ve bir hayli de espri üretiliyordu. Tedirgin de olsak günlerimiz gerçekten iyi geçiyordu. Zira Mamak'a ilk geldiğimde, on beş günlük tecrit yaşamı tamamen farklıydı. O zaman hiçbir görevli kesinlikle günlük yaşama karışamaz hatta her istediğimizde görevliler yanımıza gelirlerdi. Yapılabilecek bir şeyse, her istediğimizi mutlaka yaparlardı.

Küçük bir parantez daha. İlk geldiğim günlerde bu hücrelerde, Türkiye'deki bir eylemden dolayı tutuklu bulunan Filistinli gerillalar da vardı. Dört hücrede tek tek kalıyorlardı. Öğrendikleri birkaç Türkçe sözcükle anlaşmaya çalışıyorlardı, bizlerle ve görevlilerle.

Örneğin, bunlardan biri, nöbetçi askeri bir gün yanına çağırdı. Şöyle seslendi; "Bana çağır Hasan Mesçi'yi - Raci Tetik den önce cezaevi sorumlusu olan yüzbaşı- gelsin hemen" Asker koşarak gitti ve beş on dakika sonra yüzbaşı geldi ve daha "Ne istiyorsun?" demeden, Filistinli gerilla; "Komutan sen yavşak" dedi. 'Sen yavşaksın' demek istiyordu. Belki de yavşağın anlamını bile bilmiyordu. Kanımca sadece bir hakaret olduğunu biliyordu. Başka bir şey söylemedi.

Tabi başta Filistinliler olmak üzere birçok arkadaş da kahkaha ile gülmüştü. Bense, yanımdaki o günkü arkadaşa, "ne kadar yanlış bir davranış, bu ne şımarıklık" demekten kendimi alamamıştım. Nedense yüzbaşıya yapılan bu hakareti, tüm Türkiye solunun desteklediği, Filistin mücadelesinin bir militanının davranışını yadırgamıştım.

Parantezi kapatıyorum.

12 Eylül yaklaştıkça uygulamalardan tedirgin oluyorduk ama bunun gelmekte olan faşist askeri diktatörlüğün ayak sesleri olduğunu anlamamız gerçekten de olanaksızdı. Ben ve konuşabildiklerim, bu baskının, iki faşist katilin kaçırılmasının sonucu olduğunu zannediyorduk. Çoğumuz, tavır koymak gerektiğini düşünüyorduk; ama bir darbenin ayak

seslerinin ilk belirtileri olduğu kesinlikle aklımıza gelmiyordu.

Yeni tanıştığım hücre arkadaşımla kısık sesle yaptığımız sohbetlerimizin temel konusu bu yaptırımların nereye kadar varabileceği üzerineydi. Zira bu arkadaş yanlış anımsamıyorsam en azından 1977'den veya 1978 başlarından beri Mamak Cezaevindeydi. Ve bir hayli mücadeleden sonra bazı hakları elde etmişlerdi. Şimdi de bu hakların bir bir geri alınmasını bir türlü kabul edemiyordu.

Gün geçtikçe yaptırımlar artıyordu. Örneğin havalandırmaya çıkarken birkaç gün önce "sessiz" olun demişlerdi. 11 Eylül günü koridorda giderken konuşmak yasak dediler. Bir iki kişi itiraz edecek olduk ama her zamanki gibi daha fazla üsteleyemedik. Aynı durum havalandırmada "Yüksek sesle konuşmayın, toplu halde yürümeyin" demeye başladılar.

11 Eylül günü gerçekten de farklı bir atmosfer oluştuğu belliydi ama bizler yine de çok kötüye yormuyorduk. Yorumlayamazdık çünkü iki üç aydır gerçekten de psikolojik olarak kaybetmiştik. Gereken tavrı gösterememiştik. Zira direnme ruhu kaybolmaya görsün, kişi veya kişilerin direnişe geçebilmesi için kesinlikle ezber bozucu bir olgunun ortaya çıkması gerekir. Hele baştan direnememişsen, çoğu zaman bu ezber kolay kolay bozulmuyor.

Faşistler kaçırıldıktan sonra en son bizim koğuşa, Zemin–4'e yapılan operasyon ve bir arkadaşın ölümü bile ezber bozmadığına göre, başka ne bozabilir ki!

Oysa baskının emaresi bile gözükmezken iki kez üçer günlük açlık grevi yapılmıştı. Bir sonuç alınmasa da bir şeyler yapılabiliyordu. Temmuz 1980 den bu yana, o güne değin var olan kazanımlar geri alındığı gibi yığınla yeni yaptırımlar hayata geçirilmişti. Ve en küçük sorunda bile kendini dev aynasında gören cezaevi komitesinden ses seda yoktu.

Darbe Geliyor

İşte bu psikoloji içinde 11 Eylül'ü 12 Eylül'e bağlayan gece düşünemediğimiz darbe, gecenin 02.00' sinde öyle bir geldi ki Mamak'a, belki de henüz Türkiye halkına bile duyurulmamıştı.

İlk duyduğumuzda gürültünün şiddetinden hücre arkadaşımla aynı anda "Yangın!.." diye bağırarak yataktan fırlamıştık. Komşu hücrelerden de benzer tepkiler olduğundan emindim. Zira öyle bir insan kaynaklı gürültü vardı ki başka türlü düşünmek olanaksızdı. Bütün A-Blok sanki ayaklanmıştı. Yanımdaki arkadaşın "kesinlikle, ya isyan, ya da yangın" diye tüm gücüyle bağırdığını şimdi bile duyar gibiyim. Fakat yanıldığınızı birkaç dakika sonra anlamıştık. Tecrit koridoruna bir gök gürültüsü gibi düşen postal sesleri ve ne dedikleri pek anlaşılmayan kora halinde söylenen askeri marşlar ve yürüyüş sloganları olan " Her -Türk Asker Doğar" ile her hücre önüne bir manga asker dikilmişti.

Mamak Cezaevi

Bir düdük sesiyle sessizlik sağlandı. Kin ve nefret dolu bir ses tonuyla; "Kalkın ulannn..! Bundan sonra yatmak yoook..! Bakalım kaç kişi kalacaksınızzz.!? Artık yönetimde askerler varrr..! Ordu her şeye el koyduuu.! Buradan çıkış yoook..! Burası Mamaaak..!" diye, var gücüyle bağıranın rütbesinin ne olduğunu bilmemiz olanaksızdı. Sıradan bir er olmadığı belliydi.

Bunlara benzer o kadar çok tehdit sözleri söylendi ki, sanki başka bir ülkede esirdik. Esir olduğumuz doğruydu ama başka bir ülkede değildik tabii.

Ve 12 Eylül faşist diktatörlüğünün ilk toplu işkencesi resmen başlamış oldu Mamak'ta.

Bu baskının gürültüsünü, en azından Mamak A-Blok tutsakları duymuştur. Zira başka bir yerde olsaydı biz de duyardık. Demek ki operasyon buradan, Terci-l'in arka kısmından başlamış. Ama aynı anda olmasa bile

aralıklı olarak diğer koğuş ve hücrelere de saldırabilirler tabi.

Ranzaların ahşaplarıyla değiştirilmesindeki ve Mustafa Yalçın arkadaşın öldürüldüğü dayak olayını saymazsak, böyle bir operasyon anımsamıyorum. Olmadı da zaten. Ama Hitler faşizminin kamplarındaki yaşam öykülerini aratmadığı kesindi. Yani ilk gece gerçekten de faşist diktatörlüğün şan ve şerefine yaraşır bir şekilde geçti.

Gardiyanlar her hücre kapısını açıncaya değin "Her-Türk- Asker –Doğar" savsözü sürekli yineleniyordu. Açılan ilk hücreden "Kah-rol-sun iş-ken-ce!" sloganıyla beraber tüm hücreler aynı sloganı bağırmaya başladı. Fakat askerlerin sesi daha gür ve tempolu olduğundan, bizlerin sesi pek anlaşılmıyordu.

Üç veya dört asker bir tutsağı alıyor, deyim yerindeyse yoruluncaya değin dövüyordu.

Sloganlara, zaman zaman "Ahhh!.. Offf!.." sesleri de karışmaya başladı.

Tamamen kaba dayaktı yapılan işkence. Kesinlikle başımıza vurmuyorlardı. Bunun dışında vücudumuzun her noktası coplardan nasibini almıştı. Ayrıca özel olarak, hemen hemen herkese falaka işkencesi yapılmıştı. En az bir saat sonra çoğumuz baygın veya yarı baygın bir vaziyette hücrelere atıldığımızda ayak tabanlarımız patlamış, sırtımızda morarmadık yerimiz kalmamıştı.

Bu güne değin bir şeyler yapmayı düşünüp de yapamayan bizler, biraz rahatlamıştık sanki. Zira

ranzaların ahşaplarıyla değiştirme ve bizim koğuşun tünel bahanesiyle dövülmesinden ve bir arkadaşın öldürülmesinden beri, ikili üçlü veya siyasi yapılar arasındaki sohbetlerin ana konusu "bir şeyler yapmak gerek" olduğu halde, bir şey yapamamanın sıkıntısı üzerimizden kalkmıştı. Hücreye bir külçe gibi atılınca, içimde bir ferahlık hissettim.

Bu hissimin yanıltıcı olmadığını, hücre arkadaşımın, "Bundan sonra belki direniş başlar" demesiyle anladım. Günlerdir bozuk olan moralimin az da olsa yükseldiğini hala anımsıyorum.

Ve yanıldığımı çok geçmeden anladım.

Bu çalışmamda yöntem olarak, zaman zaman örnek olsun diye değineceklerimin dışında, faşist diktatörlüğün görevini fazlasıyla yaptığını pek anlatmayacağım zaten. Zira onlar gerçekten de yapmaları gerekenleri yaptılar. Bunda yadırganacak bir şey yok.

Ülkede faşizm var diyorsak, her dönem baskı ve zulüm olacaktır. Zamanla biçim değişse de baskı ve zulüm hiçbir zaman bitmeyecek.

Sorun bizde. Bizim ne yaptığımız ya da ne yapmadığımızda!

Alıştıra alıştıra uygulanan yaptırımlara karşı, bu güne değin bir şey yapamamanın sonucuna katlanıp katlanamayacağımız, zaman için de görülecekti. Görüldü de.

Planlı ve Sürekli İşkence Başlıyor

Daha önce de kısaca değinmiştim. 68 kuşağı önderliklerinin -THKP-C (Türkiye Halk Kurtuluş Partisi ve Cephesi), THKO (Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu), TKP-ML (Türkiye Komünist Partisi–Marksist Leninist)- tespitleri, herkes tarafından bilinmektedir. Bir de 1920'de kurulan ve belli bir nicel güce erişen TKP (Türkiye Komünist Partisi) var tabi.

Ve bu önderliklerin ardılları olan siyasi yapılar da, aynı tespitler doğrultusunda mücadeleye devam ettiklerini iddia ediyorlardı. Bundan dolayı, her yapılanma kendi yayın organlarında gerçekten de, deyim yerindeyse "mangalda kül" bırakmıyordu.

Burada hemen belirteyim ki, ileride anlatacaklarımdan dolayı "Mamaklaşma veya teslimiyet" olgusu hiçbir zaman tek bir yapının tutumundan dolayı değildir. Sadece nitel ve nicel konumlarından dolayı pay ağırlığı farkı vardır.

Sorun, irili ufaklı tüm yapılar kendi tespitleri doğrultusunda devrim yapmak için yola çıkıp, 'devrim yolunun uzun, engebeli, dolambaçlı ve sarp' olduğunu baştan beri söylemeleri ve yayın organlarında

sayfalarca yazmalarına karşın, Mamak'taki uzantılarının, bugüne değin bir tavır koyamamalarıdır.

Bilhassa Parti-Cephe geleneğinden olan yapıların, bedel ödemeden devrim yapmanın olanaksız olduğunu en açık bir şekilde vurgulamaktan geri kalmadıkları bilinmektedir.

Uzatmayayım, artık direnme günü gelmiş çatmıştı. Yukarda anlattığım olaylar doğrultusunda, Mamak Cezaevi 12 Eylül'den üç ay önce zaten yüzde elli oranında teslim alınmıştı. Bunun 12 Eylül açık faşist diktatörlüğünün bir uygulama aşaması olduğunu bizler sonradan tespit edebiliyorduk. Yoksa niçin hazırlıklı olmayalım ki.

Direnmek için darbe mi olması gerekirdi?

Demek ki, siyasi önderlik sorunu, gerek tek tek gerekse genel yapılar nezdinde çözümlenmemişti. Daha doğrusu "önderlik" sorunu anlaşılmamıştı. Sadece lafta önderlik var gözüküyordu.

Herkes bilmektedir ki, yukarda belirttiğim üç temel örgütün önderlikleri, 1970 12 Mart faşist cuntasının maskesini kısa zamanda açığa çıkartmıştı. Bir avuç öncü kadro deyim yerindeyse, faşist diktatörlüğe tüm yaşam alanlarını dar etmişti.

Mamak Cezaevi

Buna cezaevleri de dahil tabi. 12 Mart döneminde, hiçbir cezaevinde siyasi tutsaklara herhangi bir şekilde yaptırım uygulanamamıştı. Çünkü Kızıldere' de, Nurhak'ta ve işkencelerde, ser verip sır vermeden, direnerek yenilen önderlikler, cezaevlerinde de kesinlikle taviz vermemişlerdi.

Korkunç günler başlamıştı artık. Daha doğrusu, gerçekten de onur kırıcı uygulamalar gündeme geliyordu. Sözlü saldırılara, en hafifi, uzatılan elin avuçlarına vurularak yapılan işkence şeklinin her yöntemi uygulanmaya başlamıştı.

Faşistlerin kaçmalarından beri adım adım uygulamaya konulan yaptırımların dozu artmıştı. Sabah akşam, bazen de öğleyin yapılan sayımlarda askerler keyfi olarak rastgele dayak atabiliyorlardı. Ne zaman ve ne şekilde başlatıldı pek anımsamıyorum; ama her sayımda koridorlar, İstiklal Marşı nağmeleri ile inliyordu.

Koğuşlarda, hücrelerde, koridorlarda, sayımlarda söyletiyorlardı İstiklal Marşı'nı. Her asker istediği her yerde, istediği yaptırımı hem uyguluyor hem cezalandırıyordu bizleri.

Tek tek veya grup halinde koğuştan dışarı çıkıldığı anda, etrafa bakmak yasaktı. Konuşmak yasaktı. Kesinlikle uygun adım ve nizami olarak yürümek zorundaydın. İster bir kişi olsun ister çok kişi, kesinlikle asker yürüyüşü ile hareket ediyorduk. En az iki kişinin uygun adım, yan yana veya art arda yürüyüşü anlaşılır bir şey. Tek kişinin bir veya birkaç askerin denetiminde uygun adım-bazen kaz adımı ile- yürümesi çekilir gibi değildi.

Kesinlikle her kurala uyacaksın. Bilerek veya bilmeyerek uymazsan, görevli askerler tarafından çeşitli biçimlerde cezalandırılırdın. İtiraz etmeye kalkarsan, cezanın şiddeti ve süresi de artardı

İlk günlerde mi, yoksa daha sonra mı söylenmeye başlandı bilmiyorum; ama hiç bir zaman uyumlu söylemek mümkün olmadı İstiklal Marşı'nı. Çünkü bu bir eğitim işiydi. Örneğin hücrelerden çıkmadan, birbirini görmeyen kişiler hep beraber İstiklal Marşı'nı nasıl söyleyebilirler ki? Ben öğretmen

olduğumdan bunun ne kadar zor olduğunu biliyordum zaten. İki kıtalık marşı söyletmek için defalarca tekrar yapılıyor ve birçok kişinin el falakasına -**uzatılan elin avuç içine, askerler tarafından copla vurulması**- çekilmesini gerektiriyordu. Yine de doğru söylemek olası değildi. Sorun doğru veya düzgün söylemek değildi tabi. İstiklal Marşı'nı bile işkence aracı olarak kullanmaktı.

Darbeden birkaç gün sonra her şey yasaklandı. Her şeyden kasıt, izinsiz, nerdeyse nefes bile aldırmayacaklar.

Benim bulunduğum tecrit kısmında 7 adet hücre vardı. En az iki kişi vardı her hücrede. On dört kişiye doğru düzgün İstiklal Marşı söyletmek hiç mümkün olmadı. Önceleri, kısmi bir tavırla mahsus söylemiyorduk; ama cezaların şiddetlenmesinden dolayı, ciddi ciddi söylemek istediğimiz halde, söyleyemiyorduk. Ve zaman zaman birbirimize bile baskı yapmaya başlamıştık. Zira her defasında kesinlikle, itirazsız çıkarılan ellere coplar inip kalkıyordu. Bir kişinin uyum sağlayamaması, cezanın başlaması demekti. Düşünün ki hücre kapıları kilitli, bizler içerdeyiz. Söylenenlere uymasak, ceza vermeye başlamaları en az yarım saat alır. Zira sivil gardiyanın dışında görevli askerler kapıları açamıyor. Çünkü askerlere anahtar verilmiyordu. Bu ruh hali içinde bir gün, cırtlak bir ses; "İstiklal Marşı'nı kim ezbere biliyor, lan?" diye birkaç kez bağırdı. Hepimiz ayaktayız, hazır ol vaziyetinde ve sırtımız kapıya dönük, tavana, daha doğrusu, karşımızdaki duvar ile tavanın kesim noktasına bakıyoruz. Zira emirsiz hiçbir görevliye bakamazsın.

Birkaç kez aynı soruyu tekrar etti asker. Kimseden ses çıkmadı. "Siz sayımda görürsünüz" dedi ve gitti.

İsteseydi tek tek el çıkartır coplardı ellerimizi. Nedense yapmadı. Her halde tavır falan koyacağımızı zannetti. Veya öyle emir almıştı.

Darbeden bu yana her günümüz bir kabusa dönüşmüştü. Yaptırımlar nitelik olarak ağır değildi; ama kesinlikle bıktırıcı ve onur kırıcıydı.

Coplamanın sonundaki morarma ve şişmelerin dışında pek görünen bir belirti yoktu.

Artık işkencenin haddi hesabı yoktu. Sürekli ve bıktırıcı bir baskıya başlamışlardı. Sanki bizleri kışkırtıyor gibiydiler.

İdamlıklara Özel Uygulama

Tecrit–1'deki tutsaklar, koğuşlardan ayrı zamanlarda çıkıyordu havalandırmaya. 12 Eylül darbesinden önce ise koğuşlarla beraber çıkılırdı. Hatta tüm sol tutsaklar aynı anda ve aynı havalandırmaya çıkıyorduk. Darbeden sonra, her koğuş ayrı zamanlarda çıkmaya başladı. Havalandırma saatleri de keyfi olarak azaltılmıştı. Her nöbetçi subayının keyfine kalmıştı. Bazen herhangi bir tutsağın yaptığı kural dışı davranış havalandırmanın kapısından geri dönmemize neden oluyordu. Yani her tür hak, baskı aracı olarak kullanılabiliyordu.

Bu keyfilik öyle bir hal almıştı ki, belli tutsaklara keyfi uygulamalar bile yapabiliyorlardı. Özellikle de herkesin içinde, ağza alınmadık hakaretler -deve, ayı, o.. çocuğu, vb.- eşliğinde hitap etmek bir alışkanlık haline gelmişti. Amaç belliydi: her yönüyle teslim almak.

Kurtuluş davasından Necdet Adalı arkadaşın idamı, çok önceden verilmişti. Uzun zamandır Yargıtay'da bekliyordu. Halkın Kurtuluşu davasından Erdal Eren arkadaşın ise yaşının büyütülmesi işlemleri gündemdeydi.

Her nöbet saatindeki erler –üç saat nöbet tutarlardı- tecrit tutsakları havalandırmaya çıktığında, bu iki arkadaşa öyle yaptırınlar uyguluyorlardı ki, beş on dakikalık zaman bizler için saatlerce uzun gelirdi. Ve gerçekten de işkencenin en kötüsü en acı vereniydi bu.

Zaten kimse birbiriyle konuşamıyor, beraber volta atamıyor, izin almadan sigara dahi içemiyordu. Bundan dolayı tiryaki olanlar bile, havalandırma saatinde izin almamak için sigara içmiyorlardı.

Çünkü sigara içmek için, bir askerin yanına koşarak gideceksin, yüksek sesle: "Sigara içebilir miyim komutanım?" diyeceksin, asker, "İç lan!" diyecek, sen ise, "Sağ ol komutanım'' diyecek, koşarak uzaklaşacaksın ve sigaranı içeceksin.

Bu gösteriyi yapmamak için hiç kimse havalandırma saatinde sigara içmiyordu. Ama askerler bol bol içiyordu. Biraz da gıcık olsun diye dumanını yakınında bulunan tutsaklar üzerine üflüyorlardı.

Tabii ki, askerler içinde bulunan sağ kökenliler, bir de faşist özelliği varsa, keyfi hakaretlerin bin bir çeşidi ortaya seriliyordu.

Örneğin Necdet Adalı arkadaşa herhangi bir nöbetçi er; "İdamlık gel buraya. Nasıl olsa asılacaksın yakında, bir sigara da benden iç." diyerek yanına çağırıyordu. Tabi ki Necdet arkadaş sigara içmiyordu -gerçekten de içmiyordu- ama bunun karşılığı olan, yani askerin teklif ettiği sigarayı içmediğinden, şınav, ayı dansı **-eller ensede, dizleri bükmeden, bacakları**

makas yaparak zıplama-, elini uzatarak coplanma v.b. yaptırımlara uymak zorunda kalıyordu.

Erdal Eren arkadaşı ise, isteyen her asker; "asker katili" diye çağırıyordu. Ona yapılan keyfi uygulamalar, hepimizin onurunu ayaklar altına alıyordu. Katillik, toplumumuzda evvelden beri bir hakaret sayıldığından öte, Erdal arkadaşın, bu asker öldürülmesiyle bir ilişkisi de yoktu.

Kısa da olsa, havalandırmaya sağlığımız açısından çıkmak zorundaydık. Hiç denemedik ama istemesek bile çıkarırlardı herhalde. Daha sonraları, yaptırımların dozu artınca, bazı arkadaşlar bunu denediğinden biliyorum.

Darbeden önce, yani faşistler kaçırıldıktan sonra bazı yaptırımlar ardı adına gelse de henüz dayak olayı yoktu. Darbeden sonra ise ilk gecenin devamı olarak her asker gönüllü veya gönülsüz fırsat bulduğu her yerde dayakla cezalandırma yapabiliyordu.

Örneğin, hücredeki bir tutsak izinsiz bir davranışta mı bulundu? Diyelim hücre içindeki tuvalete mi girdi? Her taraf açık olduğundan, su sesi veya büyük çişi yaparken zorunlu olarak çıkan sesi, nöbetçi er duyar veya tuvaletten çıkarken görürse; derhal hücre kapısına dikilir ve tüm gücüyle bağırarak; " kimden izin aldın lan? Çıkar elini lannnn!" diye bağırmaya başlar, yavaştan alırsan, daha çok bağırır ve eğer elini uzatırsan, bu yavaş hareket etmenin cezası 8 –10 cop daha fazla yemen demektir.

Eğer tutsak elini çıkarmazsa, nöbetçi er sayım mangası çavuşuna durumu iletir, akşam sayımında el falakası, ayak falakasına veya meydan dayağına dönüşebilir bu ceza.

12 Eylül gecesinden sonra karıştır / barıştıra değin, bana en çok acı veren bilhassa idam kararları onaylanan iki arkadaşa yapılan uygulamalardı.

Genel bir direniş başlatamadığımızdan olacak ki, bu arkadaşlar da istemeye istemeye kurallara uymak zorunda kalıyorlardı. Eminim ki tek başlarına tavır koymak herkes gibi onların da aklından geçmiştir. Karıştır / barıştır uygulamasına değin aynı mekânı paylaştığım bu iki yiğit devrimcinin maruz kaldığı uygulamaların, kendime yapılanlardan daha çok acı verdiğini, bu satırları yazarken şimdi bile hissediyorum.

Benim için en acı veren tutsak günlerim, o günlerdeki yaşadıklarım.

Karıştır / Barıştır

Öyle bir psikoloji içindeydik ki, hücre içinde bile sohbet edemiyorduk artık. Darbe öncesi kısık sesle de olsa konuşabiliyorduk. Çoğu zaman konuşmak yerine işaret dilini kullanırken bile müdahale ediyorlardı. Düşünün, iki metrelik hücrede iki kişi işaret diliyle anlaşmaya çalışıyor ve onu bile gizli yapıyorlar.

Belki diğer koğuşlarda bir şeyler yapılmaya çalışılıyordur diye düşünüp, bir ses, bir hareket beklemekten başka elimizden bir şey gelmiyordu. Bu belirsizlikler içinde 21 veya 22 Eylüle değin geldik.

Yaptırımlar, hem daha sertleşiyor hem de yoğunlaşıyordu.

Darbeden birkaç gün sonra bazı arkadaşlar kendiliğinden, yüksek sesle "komutanım" demediği için özel olarak cezalandırıldı. Gerçekten de çekilir gibi değildi artık. En küçük karşı koymada, hakaretin ve dayağın dozu artıyordu.

Yönetim, işkencenin dozunu artırdığı sürece kurallara uymama tavırları fazla görünmeye başladı. En azından kendiliğinden de olsa sessizce tek tek tavırlar gelişebiliyordu.

Örneğin, kendi başımdan geçtiği için çok iyi anımsıyorum. Bir gün, sabah sayımından bir saat sonra falan kanımca, astsubayla bir çavuş geldi ve benim bulunduğum hücrenin kapısında cırtlak bir ses tonuyla; "kısa boylu geriye dön!" demesiyle ben yavaşça dönerken, yasak olmasına karşı, askerin yanında duran astsubaya irade dışı gözüm kaydı. Baktığımı gören asker; "bakma lan!" diye öyle bir bağırdı ki, ister istemez irkildim. Zira aramızda yarım metre mesafe ancak vardı.

İrkildiğimi gören asker çavuşun hafif sırıtarak; "sen öğretmen misin lan!" demesiyle, ben de "evet komutanım" dedim; ama sesim biraz az çıkmış ki, "duymadım lan!" diyince ben biraz önceki söylediğimi daha yüksek bir sesle yineledim.

Buna rağmen "Çıkar elini lan!" diyerek copunu havada sallamaya başladı. Ben hiçbir şey söylemeden sadece esas duruşta bekledim. Birkaç kez aynı emri yineledi ve "sen görürsün" diyerek kapıdan uzaklaştı. Akşam sayımında, aynı asker kapıyı açtırarak birkaç askerle beraber beni kapı altı denen boşluğa götürüp önce normal falaka sonra da kış falakası çekip hücreye attılar. Tabi ki, benim zoraki çıkan ahhh! veya offf! eslerimden başka bir ses duyulmadı.

Tüm zorluklara rağmen hem özel olarak siyasi yapılar kendi arasında, hem genel olarak tüm devrimci gruplar kendi aralarında, azda olsa ilişki kurabiliyorlardı. Başta, sorumlu düzeyinde olan önder kadrolar olmak üzere herkes, "Bir şeyler yapmalıyız! Direnmenin bir yolunu bulmalıyız!" demekten kendilerini alamıyorlardı. Yüksek sesle pek söyleyen

yoktu ama gerçekten de sürekli olarak bir şeyler yapmayı düşünenler az değildi.

Gerçekten de yaptırımların önüne geçmek mümkün müydü? Mümkünse bu nasıl ve hangi yöntemle yapılabilirdi? Biz, Mamak tutsakları bu soruları tartışırken, daha doğrusu tartışmayı düşünürken, faşist diktatörlük bastırdıkça bastırıyordu. Zaman zaman bireysel direnişler de olmuyor değildi. Hatta fırsat buldukça fiziki saldırılar bile olduğunu duyuyorduk. Ama hiçbir zaman bu bireysel tavırlar sürekli hale gelmiyordu.

İşte bu atmosfer içinde bizler bocalarken şimdiye kadar unutamadığım, hayatım boyunca da unutamayacağım bir uygulamayı birazcık ayrıntılı olarak anlatmak için bir parantez daha açmak istiyorum.

Tarih, yukarda da belirttiğim gibi, 22 Eylül 1980 falan olacak. Yani darbe olalı 10 gün falan olmuş. Ama bana ve birçok kişiye sanki bir yıl gibi geliyordu bu on gün.

Her kafadan bir ses çıkarak, bir manga asker, o sabah, "herkes dışarı, herkes dışarı" diye bağırarak, coplarla hücre parmaklıklarına "tırt" diye ses çıkartarak vuruyorlardı. Bir yandan da bir sivil gardiyan kapıları açmaya çalışıyordu. Gerçekten de beş on dakika içinde 52 hücreden oluşan tecrit boşalmış, en az 104 kişi -çünkü ortalama ikişer kişi vardı hücrelerde- başlar önde, küçük olan havalandırma duvarının dibinde tek sıra olmuştuk. Ne konuşabiliyoruz ne de

etrafa bakabiliyoruz. Sessizlik hat safhada. Sinek vızıldasa duyuluyor. Kimse ne olacağını bilmiyor.

Aynı hücrelerde kalmıyoruz ama faşistlerde var aramızda. Darbe öncesi, kesinlikle farklı bölümlerde kalan sağ - sol tutsaklar, bırakın aynı anda ve aynı yerde havalandırmaya çıkmak, zorunlu olmadıkça, koridorlarda bile yan yana gelmezdik. Bırakın sağcılarla bir arada olmayı, sol içindeki birbirine yakın olmayanlar bile aynı koğuşta bulunmazdık. Örneğin, hiçbir sol yapı, o zamanki adlarıyla Türkiye Köylü İşçi Partisi (TKİP) üyesi veya taraftarıyla yan yana gelmezlerdi.

Bir küçük parantez açarak yukarda ki yargıyı kanıtlayacak bir anımı kısaca aktarayım. Mamak Cezaevi'nin tutsaklar için iyi günlerinin birindeydik. Vaktin de bir hayli geç olduğu bir gecede, emniyetten yeni gelen bir genci -adını anımsamıyorum ama Ankara Polatlı'dan olduğu usumda- gardiyanın biri koğuş kapısını açarak, beni kapıya çağırdı ve "Hoca, bu genci sabaha kadar kabul et, sabah çaresine bakarız" dedi ve kapıyı kapatıp gitti. "Ne oluyor, kim bu adam.." falan diye arkasından seslenmemize karşın, cevap vermeden çekip gitti.

Şahsı hemen sorguya çektik. Genç kendini solcu olarak kabul ettiğinden haliyle, TKİP'li olduğunu ve diğer koğuşların kabul etmediğini ve bunu da anlamadığını, başka şeyler de ekleyerek geliş öyküsünü anlattı.

İçimden, "gardiyanın, niçin aceleyle bırakıp gittiğini, anladım" dediğimi çok iyi anımsıyorum. Genç, siyasi

yapılar arası ideolojik ayrılıkları ve kavgaları bilmediğinden, olayı kavrayamıyordu. Gardiyan benim yaş durumumu da düşünerek, sabaha değin bu işi üstleneceğimi düşünmüş olmalı ki, genci bizim bulunduğumuz Zemin–4 koğuşuna -ki, A-Blok'un en son koğuşu- kadar getirmiş ve deyim yerindeyse, koyup kaçmıştı.

Ve bu genci, bizim gençlere dövdürmemek için diken üzerinde sabahladığımı ve sabah karavanası ile beraber dışarı çıkardığımı hiç unutamıyorum.

İşte bundan dolayı, zorunlu olmadıkça, Sovyet yanlısı siyasi yapılar ile Çin yanlıları aynı koğuşta bulunmazlar, bir arada olsalar bile ilişkileri en alt düzeyde olurdu.

Parantezi kapatıyorum.

İşte o gün, hücrelerde bulunan sol ve sağ görüşlülerin tamamı havalandırmanın duvar dibinde başlar önde, 'hazır ol' denilince, eller yanlarda yapışık vaziyette kıpırdamadan durmaya başladık. Türkiye solundan tam olarak kimlerin olduğunu bilmiyorum ama en azından belli sorumlulukları olan kişilerin olduğunu zannediyorum.

Kısa bir süre bekledikten sonra, subay olduğunu sandığım -sandığım diyorum, çünkü herkes ayağının ucuna bakıyordu- bir görevli en gür sesiyle; "Kahraman Türk Ordusu, hem sağa, hem sola gereken dersi vermiş, bundan sonra kavga etmenizi yasaklamıştır. Dışarıda halk kaynaşmış durumdadır. Artık barışma zamanıdır. Bir baba, kavga eden

evlatlarını nasıl barıştırırsa, bizler de sizleri öyle barıştıracağız. İtirazı olan varsa bir adım öne çıksın!" deyip, birkaç dakika bekledikten sonra şöyle seslendi; "O zaman sıra ile tüm sağ ve sol görüşte olanlar birbirleriyle kucaklaşıp barışacak." deyip "Başla!" komutuyla herkes birbiriyle kucaklaşmaya başladı.

Burada bir not eklemek istiyorum. Bu anılarımı kaleme almaya başladığımda, henüz Mamak Cezaevi uygulamaları, yazılmamış, hatta filmlere bile konu olmamıştı. Bilhassa bu sahnenin, sonradan yapılan film veya belgesellerde çarpıtılarak anlatılınasını bir türlü kabul edemiyorum. Yazanlar ve film yapanlar, her nedendir bilinmez,sanat adına gerçekleri ellerinden geldiğince çarpıtarak anlatmaktalar.

Bu yapılan sanat eserlerinde karıştır / barıştır da güya, solcular solcularla, sağcılar sağcılarla kucaklaşıp öpüşmüşler. Kesinlikle böyle bir şey olmadı ve tek sıra duvar dibine dizilenler sırayı bozmadan herkes herkesle, isteksiz de olsa kucaklaştı. Belki sarmaş dolaş, can ciğer kucaklaşma olmadı ama hiç atlanılmadan herkes kucaklaştı. Ayrıca bu karıştır / barıştır yaptırımına karşı gelemedikten sora, her görüş kendi arasında kucaklaşmış veya öpüşmüş olsa ne olur?

Örneğin ben kendi yoldaşımdan -Öldürülen Mustafa Yalçın'ın yeğeni- başka ne sağdan ne soldan, bire bir hiç kimseyi tanımıyordum. Herkesle kucaklaştığımı inkâr mı edeyim?

Esas konumuza dönüyorum. "Yer yarılsa da, yerin dibine girseydim" denir ya, ben de içimden aynen

öyle dedim, tanımadığım kişilerle kucaklaşırken. Kimseyi tanımıyordum ama gerçekten de benim için en zor gelen yaptırımdı.

Devrimci olarak, gerçekten de korkunç bir duygu selinin içinde boğuluyordum adeta. Her an birinin, "Yeter!.." diye bağıracağını, bağırması gerektiğini bekledim o an. Diğer tutsakların da aynı duygu içinde olduklarından kuşkum yoktu. Yoktu ama bir ses veya hareket de yoktu. Demek ki herkes, benim gibi bir başkasından beklemiş.

Oysa yapılması gereken davranış; nerde olursan ol, sen de içindeysen olayın tavır koymak için başkalarını beklemeyeceksin. Bu ise, bilinç ve inançla ilgili bir şey olsa gerek. Veya başka bir eksiklik var demektir.

Bazı durumlarda öfkelenir, sinirlenir de bir türlü belli edemeyiz ya, ben de, o an öyle bir durumdaydım. İçimden isyan ediyordum ama dışa vuramıyordum bu duygumu. Birçok kişinin bu satırları okurken "Yazıklar olsun sizlere" dediğini duyar gibiyim. Zira bazı sohbetlerde bu sözleri, çeşitli vesilelerle anılarımı anlatırken, birçok kez duydum. Her seferinde de "Mamak'ta tutsaklık böyle bir şeydi" diyordum ve başka söyleyecek bir şey bulamıyordum.

Tekrar Koğuştayım

Karıştır / barıştır uygulaması son olarak hücrelerde de yapılarak, Mamak'taki tüm tutsaklar için yeni bir yaşam başlatılmış oldu.

Önceden hazırlanan liste, iki veya üç solcu tutsağın yanına bir sağcı verilerek 52 hücrenin yeni konukları tespit edilmişti. İsim olarak kimseyi pek bilmiyordum. Benim dışımda çoğu tutsak uzun zamandır bu tecrit denen hücrelerde kalıyordu. Bilhassa sağcıların elit tabakası, darbe öncesinde ayrıcalıklı yaşayabilmek için bu hücreleri tercih etmişti.

Uzun süre soruşturmama karşın, beni, niçin koğuşa verdiklerini öğrenemedim. Yaşıma rağmen, öne çıkan, önceden bilinmemi gerektiren bir devrimci olamadığımdan diye düşünüyorum. Yani tanınan biri değildim. Yoksa neden tekrar koğuşa versinler ki?

Böylece, 28 Ağustos 1980'deki aramadan dolayı yapılan operasyonda, Mustafa Yalçın arkadaşın ölümü üzerine, 1 Eylül 1980'den beri kaldığım hücreden, tekrar koğuş yaşamına başlamama sevinemedim bile. Çok da uzun sayılmayan bir hücre yaşamım olmasına karşın, darbenin gelmesiyle, gerçekten bu kısa süre bana çok uzun gelmişti.

Faşistlerle kalmak zorunda olmadığım için, az da olsa sevinirken, koğuşta 15 kadar ülkücü ile karşılaşınca şaşırmadım desem yalan olur. Zira sadece hücrelerde bu işi yaptıklarını sanıyordum o zamana değin. Oysa 12 Eylül faşist darbesinden birkaç gün sonra koğuşlarda "karıştır/barıştır" operasyonu yapılmış. En son tecrit denilen hücrelerde kalanlar karıştırılmıştı.

Her şeyde olduğu gibi, barışmak da zorla olmaz tabi. Koşulları uzun uzun anlatmayı gereksiz gördüğümü belirtmekle beraber, sonradan hem yaşayarak hem de duyumsayarak, hücrelerde ve koğuşlarda, sürekli kavgalar olduğunu vurgulamam yeterli. Kesinlikle bizler -solcular- ezici bir nicel çoğunluğa sahip olduğumuzdan, -tersi olsaydı nasıl olurdu, bilemiyorum- günlük yaşamda bizim dediğimiz oluyordu. Karıştık; ama kesinlikle barışmadık. Çünkü sağcılarla günlük yaşamda hiçbir şey paylaşmıyorduk. Sadece zorunlu durumlarda sorumlular düzeyinde ilişki kuruluyordu. Zira günlük koğuş işleri mevcuda göre sıra ile yapılıyordu. Temizlik, yemek zamanlarında karavana almak, gece nöbeti tutmak vb. işler zorunlu olarak sıraya konmuştu.

Koğuş sorumluluğu ise yönetim tarafından pek periyodik olmadan belli kişilere yaptırılıyordu.

Küçük bir parantez açarak, koğuşta kaldığım sürece, usumda kalan, faşistlerle barışık yaşamadığımızın göstergesi olarak bir olayı kısaca anlatmak istiyorum.

Az da olsa ispiyon olayı gündeme geliyordu. Zaman zaman aniden baskınlarla, koğuşça veya kişisel

cezalandırmalar yapılıyor; bir türlü ispiyon edeni bulamıyorduk.

Faşist bir tutuklunun gece nöbetçisi olduğu bir günün sabahı, nöbetçi askerin, gece nöbetçisini çağırıp bir şeyler konuşmasından sonra yapılan sabah sayımında, devrimci bir arkadaşın özel olarak kapı altına götürülüp sorgulu olarak falakaya çekilmesi bizi kuşkulandırdı.

Sayımdan sonra koğuşa girip yaptırımlar başlamadan koğuş komitesi olarak bir köşede tedbir alıp toplandık ve bu nöbetçi faşisti cezalandırma kararı aldık. Cezanın şekli, biraz korkutmaktı. Yani dövülecekti. Ayrı bir bölüm olan tuvalet kısmında bu işi yapacaktık.

Bir arkadaşın önerisi üzerine, sorumlularını da çağırıp onun gözü önünde bu işi yapmaya karar verdik. Ve akşamı bekledik. Yat saatinden önceki zaman boşluğunda koğuş sorumlusu arkadaşa faşistlerin sorumlusunu tuvalet kısmına çağırttık. Sorumluları vasıtasıyla da o gece nöbetçi olan faşisti tuvalet kısmına gelmesini sağladık.

İspiyoncu olduğunu sandığımız bu kişi tuvalet bölümüne girer girmez, dayak atacak ekip aynı yere daldı. Durumu anlayan sorumluları, "durun sizin yerinize biz cezalandıralım" demesiyle, cezalandırma işi durdu. Hemen karar vermek gerekirdi. Bizim arkadaş olan koğuş sorumlusu, "beğenmezsek, biz tekrar cezalandırırız" dedi. Bölümden dışarı çıkmadan bir faşisti daha çağıran sorumluları, kendi arkadaşlarını, banyo kabinlerinden birine çekerek,

gözümüzün önünde gerçekten de dövdü. Biz de dövsek ancak bu kadar döverdik.

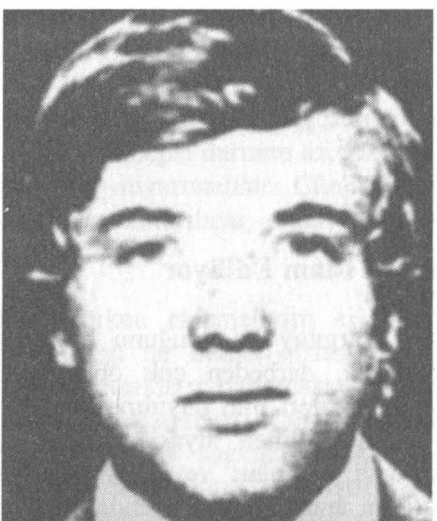
İspiyon olayı gerçekmiş ki, hiç itiraz etmediler. Açıklamadılar ama hepsi durumu az çok biliyorlarmış ve yönetime hiç duyurmadılar. Çünkü "koğuş veya bizlerden biri cezalandırılırsa, sizleri elimizden kimse alamaz" demiştik.

Parantezi kapatırken eklemeliyim ki, bunun temel nedeni de, düzeyi ne olursa olsun, bu koşullarda sağcılarla solcu tutsakların barışması demek, tamamen sisteme teslim olmak demekti. Çünkü dışarıda olduğu gibi cezaevlerinde de sağcılar yönetimle beraber hareket ediyordu. Eğer karıştır/ barıştır yapmasalardı veya yapamasalardı eminim ki Mamak Cezaevi, 12 Eylül darbesine karşı direnişin merkezi olurdu. Bunun kendiliğinden olmayacağı da kesindi. En azından belli bir grup -örneğin, benim içinde bulunduğum siyasi yapı, 28 Ağustos 1980'de direnişe başlasalardı- her hangi bir zaman diliminde bir tavır geliştirilebilseydi, kanımca birçok yaptırım gündeme gelmezdi.

Necdet Adalı İdam Ediliyor

Dosyasının Yargıtay'da olduğunu bildiğim Necdet Adalı arkadaşla, darbeden çok önce, yani henüz darbenin ayak sesleri bile duyulmazken, birkaç kez, Kurtuluş olarak bilinen siyasi yapının sorumlusu olarak, cezaevi sorunları veya siyasi sorunlar için sohbet ettiğimi anımsıyorum. Bende bıraktığı intiba: Sessizdi, gayet olgun bir duruşu vardı. İdamlığım diye en küçük bir böbürlenmesi yoktu. Genel olarak idamlık mahkûmlar, bilhassa adli mahkûmlar havalı olurlar. Az da olsa devrimci tutsaklar içinde de kendini ağırdan alan arkadaşlar yoktu desem yalan olur. Adalı arkadaşa özel olarak uygulanan yaptırımları anımsadığıma göre, hiçbir protesto davranışında bulunmamışız ki, karıştır / barıştır operasyonundan sonra, bulunduğum koğuşta, 8 Ekim 1980 öncesi ve sonrasındaki yakın günlerde bir anı yok bende.

Gerçekten de, gerek tek tek kişiler olarak, gerekse siyasi yapılar olarak, 12 Eylül Faşist darbesinin ilk idamının Mamak'ta olması, devrimci tutsaklar nezdinde, biçimi ne olursa olsun, küçük bir protesto bile yapılmamış olması, Mamak'ta ki Türkiye solunun, durumunun, içler acısı olduğunun belgelerinden biridir.

12 Eylül'ün ilk idamı Necdet Adalı

Şu ana değin, Mamak'ta beraber olduğum birçok arkadaşa sorınama karşın, yazabileceğim bir anım yok. Umarım sadece benim bulunduğum koğuşta bir şey yapılmamıştır. Diğer koğuşlarda her hangi bir protesto eylemi duymadığımdan, yapılmış olmasının benim için şu anda bir önemi yok.

Örneğin, yıllar sonra sürgün olarak gittiğim Ermenek Cezaevi'nde, Buca Cezaevi'nden gelen devrimci tutsaklardan, idam edilen devrimcilerin, idama götürülürken, yapılanları dinlediğimde, içimdeki suçluluk hissinin uyanmasıyla, bir şeyler bahane edip arkadaşların yanından uzaklaşıp anlatılanları daha fazla dinleyememiştim.

Adalı arkadaş, Mamak'tan, asılmak için birkaç gün önce mi götürüldü, yoksa bir gün önce mi götürüldü hiç anımsamıyorum. Sadece, 8 Ekim 1980 günü havalandırmaya çıktığımızda, bir gün önce bağırıp çağıran askerlerin pek sesi çıkmıyordu. Kimseye soramıyorduk bu sessizliğin nedenini. Hala da bende, Adalı arkadaşın idama götürülüşünü ve nasıl öğrendiğime dair bir anım yok. Sorun benden de kaynaklanmış olabilir diyeceğim ama –dilerim öyledir- birçok olayı ayrıntılı anımsadığıma göre hafıza kaybı sorunum olmasa gerek. Nerden ve nasıl öğrenilirse öğrenilsin bir tavır konabilmiş olsaydı mutlaka anımsardım.

O günlerde gazeteler, zaten çok kısıtlı veriliyordu. Hele böyle günlerde hiç verilmiyordu. Ayrıca sürekli cezaevi ile ilgili haberler ve diğer devrimci olaylar, bizlerin işine yarayacak şekilde yazılmış ise kesinlikle gazeteler kesilerek veriliyordu. Bundan dolayı basından da öğrenmemiz söz konusu değildi. Adalı arkadaşı Faşist cunta asmıştı; ama bizler, görevimizi yapamamıştık.

Neydi yapılması gereken görev. En azından duyulur duyulmaz, küçük bir tavır bile konulamaz mıydı? Örneğin, bedeli ne olursa olsun toplu halde "İdamlarınız bizi yıldıramaz!" benzeri birkaç sloganla protesto edilemez miydi? Maalesef bende böyle bir anı yok.

İdam kararından dolayı daha saygın bir ilişki düzeyi olduğu belliydi. 12 Eylül Faşist darbesinden önce kimse idam edilme olasılığını düşünmediğinden, ilişkiler, buna göre gelişmiyordu. Çünkü Denizlerin

idamından beri, yasalarda idam olmasına karşın, sistem uygulamaya koyamıyordu bu infaz biçimini.

Bundan dolayı o güne değin, idam cezası ile yargılananlara, idam cezası aldı diye hiç kimse farklı davranmıyordu.

İşte, Necdet Adalı arkadaşın sehpadaki tavrını öğrendiğimde "Vize sınavlarında, herkes gibi kırık not aldın; ama finallerde ipi en önde göğüsledin" demekten kendimi alamamıştım.

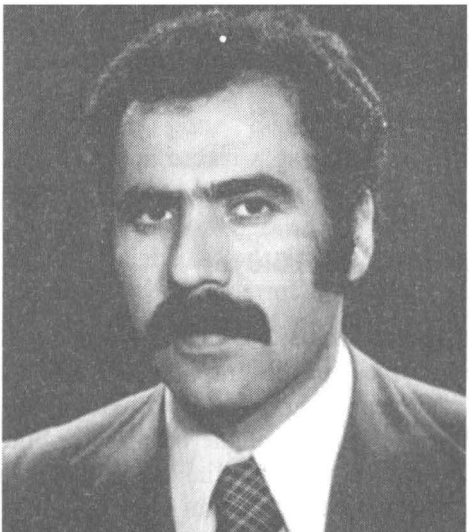
12 Eylül Faşist diktatörlüğünün panik içinde, demokrasi güçlerine gözdağı vermek için kamuoyu üzerinde baskı olsun diye sehpaya çıkardığı Necdet Adalı arkadaşı, Faşist Diktatörlük, bu kadar kolay götürememeliydi Mamak'tan. Her devrimci tutsağın mutlaka bir şeyler yapması gerekirdi. Yapamamanın nedeni, elbette darbenin ayak seslerinden beri içinde bulunduğumuz tavırdı. Yani: tavırsızlık.

İlhan Erdost Öldürülüyor

1980 Kasımın yedisi. Öğlen sayımında uydurma nedenlerle yine epeyce hırpalandık. Her gün, her sayımda isteyen asker istediği tutukluyu bir bahane bulup döverdi. Hiçbir bahane bulmasalar bile "neden kıpırdadın lan" deyip "aç elini lan" diyerek, uzatılan ele -uzatmama o zamana değin olası değildi- istediği kadar vurmaya başlarlardı. En hafif ceza bu idi. O andaki görevli, duruma göre ayı dansı, çök kalk, ördek yürüyüşü, gibi daha basit görünümlü hakaret içerikli cezalar da verebilirdi.

Bilhassa her sayımda her cezaya maruz kalabiliyorduk.

İşte 1980 Kasım'ının yedisi akşamı sayım için vakit yaklaşıyordu. Her sayım öncesinde olduğu gibi huzursuzluk başladı. Bizleri kahreden vurulan coplar ve yaptırımlar değildi. Direnememenin verdiği eziklik psikolojisi idi. Zira aramızda öyleleri vardı ki, emniyette bayraklaşan direnişinin namı, kendisi Mamak Cezaevine gelmeden gelmişti. Ama aynı kişi, "aç elini" diyen bir ere, erin yüzüne bile bakamadan, elini uzatırdı. Bu nasıl bir tavırdı! Bu nasıl bir siyasi tutsaklıktı!

Mamak'ta işkenceyle öldürülen İlhan Erdost

İşte, bu durumda ve konumda olan Mamak tutsakları, 7 Kasım 1980 günü akşam sayımının psikolojisini düşünürken sayım mangası geldi ve sanki üç saat önce sayım alanlar onlar değilmiş gibi gayet sakin, sayımlarını yapıp gittiler. Hiçbir tutukluya bir şey söylemeden, her hangi bir ceza vermeden sayımı aldılar.

Sakin dediysem, rutin sayım uygulaması yapıldı. Tüm tutsaklar koğuştan dışarı koşar adım çıkarıldı. Koridorun penceresiz tarafına tek sıra dizildik. Eller yanda yapışık, gözler tavana bakar vaziyette bekliyoruz. Rahat-hazır ol, komutlarından ve sadece İstiklal Marşı'nın ilk iki kıtası söylendikten sonra, baştaki tutsaktan başlamak üzere, 1 – 2 – 3 -... diye

en yüksek sesle bağırarak ve son tutsağın, yine en yüksek ses tonuyla, " Sondur komutanım!" diyerek bağırmasıyla sayım tamamlanmıştı.

Hiç kimseye ne hakaret edildi ne de kimse dayakla cezalandırıldı. Yoksa her sayımda her gün, her asker istediği tutsağa ya Atatürkçülüğün ilkelerinden soru sorar ya da "Onuncu Yıl Marşı"nı okutur, daha da beğenmezse "sesin niye az çıkıyor" diye her hangi bir yaptırımla cezalandırırdı.

Hayret, hiç kimseye dokunmadılar. Herkes birbirine bakıyordu. Konuşamıyorduk; ama bir anormallik olduğunu da anlamıştık. Çünkü normal olan, cezalandırılarak sayımın yapılmasıydı.

Korkunç bir durum var diye düşündüm önce. Sayımdan hemen sonra kesinlikle beklemediğimiz bir uygulama gelecek diye yorumladık birkaç arkadaş ile. Pek konuşma olanağımız da yoktu zaten. Çok kısa bir değerlendirme yapmıştık, ikişer üçer bir araya gelerek. Zira koğuşta faşistler de vardı. Onlar da kendi aralarında konuşuyorlardı zaten; ama onların pek gizli toplanma diye bir sorunları olmazdı.

Belirsizlik sürüyordu. Gerçekten de bir şey olmuştu ama biz bunu öğrenemiyorduk.

Sabah ilk karavana sesiyle kısmen uyanır, koğuş nöbetçisinin "Karavanayı alabilir miyim komutanım?" tekmiliyle herkes tamamen uyanmış olurdu.

Koğuş çok kalabalıktı. Henüz iki ay oluyordu darbe olalı; ama önceleri 40 yatakta 60 – 70 kişi yatarken,

bu anormal günde yanlış anımsamıyorsam 80 kişiye dayanmıştı koğuş mevcudu.

Bizlerin bilmediği nedenden dolayı verdikleri bir iki gazeteyi de vermemişlerdi.

Mamak vahşetini ilk yaşayanlardan biriydim. İlhan Erdost ile ağabeyi gözaltına alınmış. Emniyet'ten Mamak Cezaevi'ne getirilmiş. Önce A-Blok önünde bir hayli dövülmüşler. Sonra, nedense B-Blok'a götürme kararı çıkmış. Askeri cemse ile götürülürken -ki, yaya olarak bu mesafe beş dakikadır- dört asker tarafından dövülerek öldürüldüğünü en ince ayrıntısına değin ne zaman öğrendiğimi gerçekten de anımsamıyorum. Olaydan birkaç gün sonra sadece öldürüldüğünü öğrenmiştik. Ayrıntılarını ise çok sonra öğrendim. Ve şu soruyu kendime sormak zorunda kaldım; "Darbenin, postal sesleri gelmeye başladığında, Mamak'ta gereken yapılsaydı, ne ilk şehidimiz Mustafa Yalçın ne de İlhan Erdost öldürülebilir miydi?"

Belki başka ölümler mutlaka olurdu; ama o zaman da Mamak Cezaevi bugün başka türlü anılırdı.

Nasıl bir yaşamdı bu. Ne tam olarak teslimiyet var ne de direniş. Kesinlikle ne yapılacağını bilememekti bu. Tam bir çaresizlik. Hiçbir cezaevinde görülmemiştir böyle bir tutsaklık.

Bir Karşılaştırma

Bu anıları yazarken ister istemez, bilhassa 12 Eylül faşist darbesinden sonra, Türkiye'nin her cezaevinde gerçekleşen baskıları anımsamamak olası değil. Yaşadıklarımızdan dolayı zorunlu olarak karşılaştırma yapıyor insan.

Mamak'taki yaptırımlar, hem önce başladı hem de bilhassa Diyarbakır uygulamalarına örnek teşkil etti. Zira elime geçen, çoğunu özel olarak da takip edip bulduğum, her çeşitten yapıtları okuduğumda, Mamak'taki işkenceler, gerçekten de ilk uygulamalar. Bizler de kesinlikle ilk denekleriz.

Mamak'ta, Türkiye Solu'nun her kademesinden devrimciler bu uygulamaları yaşamıştır. Herkes, benim gibi mutlaka diğer yerlerdeki uygulamalarla karşılaştırma yapmıştır.

Hemen hemen tüm uygulamalar ilk başlarda aynı. Askerler her yerde tutsakları, rütbesiz erden de aşağıda bir "asker" olarak düşünüyor ve her yaptırımı "eğitim" olarak kabul edip uymamayı, doğru yapmamayı veya eksik yapmayı disiplin suçu kabul ediyor. Ve her yaptırımı yasal olarak uyguladığını

zannederek, uygulayıcıların niteliğine göre de dozunu arttırıyor.

Diyarbakır cezaevindeki uygulamaların da, aynı Mamak'taki gibi başladığını, yıllar sonra–1988 ortalarında Amasya cezaevinde- beraber olduğum, Diyarbakır Cezaevi'nde teslimiyeti ve direnişi yaşayan bir yurtsever devrimciden dinlemiştim.

Kürt halkının üzerindeki her türlü baskıyı Diyarbakır cezaevinde tutsaklar üzerinde denemişti faşist yönetim. İstiklal Marşı'nın dört kıtasından sonra on kıtasını da ezberletmekten başlayarak, Mamak'taki tüm uygulamaları hayata geçirilmiş. Diyarbakır cezaevinde de, başlarda dişe dokunur bir direniş olmamasına karşın -belki Mamak'ta ki kadar teslimiyet olmamıştır- Kürt Halkı'nın inkâr edilmesi ve asimile etme politikasını kabul ettirmek için, lağım suları içinde bekletme, tutsakları birbirine dövdürme, kendi pisliğini yedirme, günlerce susuz ve aç bırakma, ana dilinde konuşmayı yasaklama ve herkesin gözleri önünde ölünceye değin işkence etme, ölen kişiyi günlerce teşhir etme v.b. uygulamalar kesinlikle Mamak'ta uygulanmamıştır.

Gerçekten de Mamak'ta, nefes alamaz duruma geldiğimiz zamanlar olmuştur; ama kesinlikle Diyarbakır cezaevindeki uygulamalar görülmemiştir. Ve bundan dolayı da, ilk şehit olarak anlattığım Mustafa Yalçın arkadaşın öldürülmesi ve Muzaffer Erdost'un katledilmesinden başka benim bildiğim bir ölüm olayı yok.

Olmalı mıydı? Sorusu sorulabilir. Kesinlikle hayır. Ama daha 12 Eylül'den aylarca önce başlayan yaptırımlara karşı direniş örgütlenebilseydi, belki bu iki şehit bile olmazdı.

Faşistlerin kaçırılmasından önce, cezaevine getirilen bir tutukluyu Cezaevi Komitesine sormadan hiçbir koğuşa veya hücreye koyamazlardı. Gerisini her okuyucu düşünebilir.

Salt, Kürt oldukları için katledilen Diyarbakır tutsakları, 1982'lerden sonra, bazı militanların yol göstericiliği sayesinde direnişe başlamasaydı, belki Kürt Özgürlük Mücadelesi bu günkü seviyeye gelmezdi. Bu bir gerçekliktir.

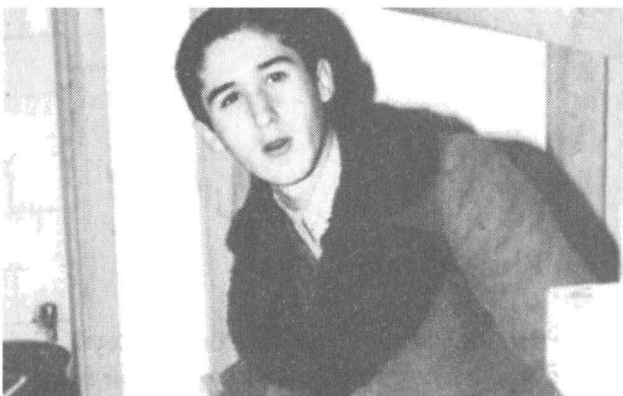
Erdal Eren'in İdamı

Gerçekten de çocuk denecek görünümdeydi Erdal Eren. Darbeden çok önce, siyasetler arası bir sorundan dolayı, Halkın Kurtuluşu adına temsilci olarak katıldığı bir toplantıda görmüştüm ilk olarak. Hiç konuşmadığı dikkatimi çekince, "Sen hiç konuşmuyorsun, konu hakkında ne düşünüyorsun?" diye sorduğumu anımsıyorum.

Masum bir bakışı da vardı. Yaşının küçüklüğünden öte, görünüşü de çok küçüktü. 12 Eylül darbesinden 4 ay kadar önceydi bu beraberliğimiz. O günlerde darbenin ayak sesleri pek belirgin değildi. Herkes istediği koğuşa istediği zaman gidip gelebilirdi. Darbeden sonra ise bütün ilişkiler koptu.

Bundan dolayı, 13 Aralık 1980 günü idam edilen Erdal Eren arkadaşın idama götürülüşünden hiç haberimiz olmadı.

Çok sonra öğrendim Erdal Eren arkadaşın idam sehpasına çıkarken ki tavrını. Yiğitçe sehpaya çıkışını ve cellâtların ipi boynuna geçirirken attığı sloganlar kulaklarımda çınlar gibi oldu.

Hayatının baharındayken İdam edilen Erdal Eren

Ve bir kez daha, Mamak'ta görevini yerine getirememenin acısını yüreğimde hissettim o an.

Erdal Eren'in bu tavrı bir kez daha göstermişti ki, toplu tavır ile bireysel tavır tamamen farklı. Toplu tavırda, önderlik öne çıkarken, bireysel tavırda devrimci tavır ve devrimci inanç öne çıkmaktadır. Örgütsel tavır geliştirilemediğinden, Necdet ve Erdal arkadaşlar, içlerindeki devrimci ruhu ancak sehpaya çıkarken dışarıya yansıtabilmişlerdir. İdamları onaylanmış olmalarına karşın, içinde bulundukları siyasi yapıdaki yerleri, ön sıralarda olmaması, bu arkadaşların, daha önceden tavır koymalarını engellemiş olduğunu zannediyorum.

Tersi olabilir miydi? Yani, gerek Necdet Adalı gerekse Erdal Eren, bu konumlarından dolayı, Mamak'ta direnişin simgesi olabilirler miydi?

Bunun gibi birçok soru, en azından benim usumda oluşmuştur. Oysa bu iki kişiden önce, simge olabilecek çok kişi vardı Mamak'ta!

Tutuklamalar Hat Safhada

Öyle bir psikoloji içindeydik ki, hücre içinde bile sohbet edemiyorduk 12 Eylül askeri darbesinden sonra. 22 Eylül 1980'de karıştır / barıştır olayından sonra gittiğim koğuşta, durum daha kötüydü. Hele faşistlerle beraber kapalı kapının ardından, küçük bir "mazgal" denilen delikten bir erin komutuyla fiili eğitim olarak isimlendirilmiş, yerinden kıpırdamadan dizleri karına kadar çekerek "rap, rap" ses çıkartarak yapılan uygulamanın çıkardığı ayak sesleri uzun zaman kulaklarımda yankılandı.

Bu belirsizlikler içinde 1981 yılına girdik. Pek basından haberimiz yoktu; ama çeşitli kanallardan, dalga dalga yapılan tutuklamaları haber alıyorduk ara sıra.

Tam olarak tarihlerini bilmiyorum; ama 1974 affından bu yana siyasi yapı olarak faaliyet gösteren hemen hemen tüm devrimci grupların öncü kadrolarının tutuklandığını biliyordum.

Bilhassa İstanbul'da ki cezaevlerinde ve Mamak'ta, her kademeden siyasi kişiler vardı. Tutuklamalar bütün hızıyla sürüyor ve sonradan öğrendiğimize göre

en az bir en çok üç ay emniyet sorgusundan sonra cezaevlerine getiriliyordu yeni tutuklananlar.

Yeni gelenler, Mamak'ta kafes denilen işkence yerlerinde günlerce, kurallar kısmen kabul ettirilerek koğuşlara gönderiliyordu. Bazen bu süre aylarca sürebiliyordu. Zira tek tük de olsa, kurallara uymayıp direnmeye çalışanlar çıkıyordu.

Tüm zorluklara rağmen, hem özel olarak siyasi yapılar kendi arasında hem de genel olarak tüm devrimci gruplar kendi aralarında ilişki kurabiliyorlardı. Başta, sorumlu düzeyinde olan önder kadrolar olmak üzere herkesin, "Bir şeyler yapmalıyız! Direnmenin bir yolunu bulmalıyız!" diyerek tartıştığını herkes biliyordu. Yüksek sesle pek söyleyen yoktu; ama gerçekten de sürekli olarak bir şeyler yapmayı düşünenler az değildi.

Gerçekten de teslimiyetin önüne geçmek mümkün müydü? Mümkünse bu nasıl ve hangi yöntemle yapılabilirdi? Biz, Mamak tutsakları bu soruları tartışırken -daha doğrusu, tartışmayı düşünürken- faşist diktatörlük bastırdıkça bastırıyordu. Zaman zaman bireysel direnişler de olmuyor değildi. Hatta fırsat buldukça, askere karşı, fiziki saldırılar bile olduğunu duyuyorduk. Ama hiçbir zaman kitlesel veya bireysel direniş sürekli hale gelmiyordu.

1 Eylül 1980 gününden koğuşa dönünceye değin, cezaevi bir hayli dolmuştu. Gelen çoktu, giden pek olmuyordu. Zira mahkemeler bir türlü açılmıyordu veya mahkemeleri mahsus açmıyorlardı.

24 Aralık 1979'dan beri tutukluyum Mamak Cezaevi'nde. Benim içinde bulunduğum yapının bile davası başlamamıştı. Çok önceden, Mamak'ta olup da duruşmalara çıkanlar vardı; ama toplu dava olmadığından yaygın bir ilişki kurulamıyordu. Benim dahil olduğum siyasi yapıda toplam 30 – 35 kişi bile yoktu. Oysa bilhassa Devrimci Yol'dan tutuklananların binlere yaklaştığı söyleniyordu. Koğuşlarda ortalama 40 kişilik yatak vardı. Diğerlerini bilmiyorum ama benim bulunduğum koğuş bir ara 90 kişiyi aştı. İki kişiye bir yatak bile düşmüyordu. Yerde yatmak da yasak olduğundan, balık misali diziliyorduk yatarken.

Yani, sırt üstü ve yüzükoyun yatmak olanaksızdı. Bir kolumuzu altımıza alarak, yan üstü ve olduğunca dik olarak yatmak zorundaydık.

Hala tutuklamalar hız kesmediğinden koğuşlarda nerdeyse nefes alamaz hale gelmiştik. Birazcık rahat uyumak için beton zeminde yatmaya çoktan razıydık. Kesinlikle yasaktı. Zaman zaman görünmeyen köşelerde sadece battaniye üzerinde yatanlara bile rastlıyorduk.

Her kurala herkes uyuyordu ama sürekli direnmekten yana bir şeyler yapmak gerektiği de tartışılıyordu.

Her Şeye Karşın Yaşamı Renklendiriyorduk

"Eğitim" adı altında uygulanan tüm yaptırımları, elimizden geldiğince eğlenceli hale sokuyorduk. Bundan dolayı, tek tek veya toplu halde dayak da yesek vazgeçmiyorduk.

Örneğin, teorik eğitim denen Atatürk'ün Nutuk adlı meclis konuşmasını sıra ile okurken, okuyan arkadaş, Atatürk'ün ağzından her türlü fıkrayı anlatıyordu. Yüksek sesle gülemiyorduk; ama kesinlikle azda olsa eğleniyorduk.

Bir gün havalandırma saatinde, fiili eğitim olarak bilinen askeri marşları söylerken yapılan yürüyüşlerde, zaten askeri bir marştan değiştirilerek oluşturulan "**Gündoğdu Marşı**"nı söylemiştik. Söyleten arkadaş devrimci tutsaklardan biriydi. Bazen faşist tutuklular da bu eğitimlerde görev almaktaydı. Zira eğitimlerde kimin görev alacağına o andaki asker karar veriyordu.

Başka bir zamanda da, Sabahattin Ali'nin şiiri olan **Aldırma Gönül'ü** söyleyince, daha yaygın bilinen bu besteden dolayı, tüm koğuş el ve kıç falakasından geçirilmiştik.

Genel olarak açıktan bir tavır gösterilmemesine karşın, yapabildiğimiz hiçbir şeyden de vazgeçmiyorduk. Örneğin, darbe öncesinde yaptığımız ekmek tatlısının yerine **Mamak tatlısı** adını verdiğimiz tatlıyı üretmiştik. Daha önce ocak ve fırınlarımız olduğundan, ekmek kızartıp şerbet kaynatabildiğimiz için, bulabilirsek ceviz ve fıstık destekli çok nefis tatlılar yapıyorduk.

Darbeden sonra uzun zaman mahrum kaldığımız bu ihtiyacımızı, tesadüfen aldığımız **etimek** denilen tuzsuz ve kızartılmış malzemeden, önce, çay için gelen sıcak sudan da faydalanarak, koyu şerbet yapıp tatlı yerine yedik. Bir müddet sonra yine sıcak suda normal bisküvileri krema haline getirip iki veya üç **etimek** arasına sürerek yedik.

Süreç içinde, süt almaya başlayınca -önce hastalar için alınan sütler, sonradan azda olsa herkes için alınmaya başlandı- kakaolu bisküvide kullanarak isteğimiz büyüklükte, bilhassa hiçbir eğitimin olmadığı görüş günlerinde her hafta tüm katkılarıyla beraber, **yaş pasta** özelliği taşıyan **Mamak tatlısının** nerdeyse seri üretimini yapacaktık.

Tüm bunları yaparken çoğu zaman gözlerden ırak tutuyorduk. Aksi taktirde mutlaka bir yaptırımla karşılaşmak söz konusu olurdu.

Yapabildiğimiz her şeyi mutlaka yapmaya çalışıyorduk. Bu yetmiyordu tabi.

Baskıyla Değişen Günlük Yaşam

Günlük yaşantımız, darbeden önce ve darbeden sonra diyecek kadar değişmişti. Daha önce her şeyin yasak olduğunu belirtmiştim zaten. Yasakların uygulamasının şiddeti çok fazla değildi; ama korkunç bir bıktırıcılığı ve kabul edilemez hakaretler vardı.

Direnişin örgütlenememesi bazı arkadaşlarda kişilik bozulmalarına neden olmaya başlamıştı yavaş yavaş. Yaşamı ne kadar renklendirmeye çalışsak da bazı gelişmelerin önüne geçilemiyordu. Örneğin, inşaat mühendisi olan bir arkadaş, 24 saat ışığa bakmaya başlamıştı ve çok az konuşuyordu. Nedenini bilmiyorduk. Belki de emniyetteki işkenceden dolayı bu duruma gelmişti. Işıklar sürekli yandığından üst ranzalarda yatan arkadaşlar kesinlikle kolay kolay uyuyamıyorlardı. Salt, bu sürekli ışığa bakan arkadaş için defalarca yazılı ve sözlü olarak başvurmamıza karşın ışıkları gündüzleri bile söndüremedik.

Söz konusu bu arkadaşın gözleri ışığa baka baka nerdeyse görmez olmuştu. Arkadaşı mümkün olduğunca ışık görmeyen bir yere yatırmamıza karşın her fırsatta kalkıp ışığa bakıyordu ve biz bunu engelleyemiyorduk.

Rahatsızlığı çok açık olduğundan, hiçbir eğitime de katılmadığından sürekli ışığa bakıyordu. Askerler ve diğer görevliler "kafayı yemiş" olduğunu kabul ettiklerinden işlerine de geliyordu arkadaşın bu davranışı. Ve herkesi de öyle yapmakla tehdit ediyorlardı.

Bunun dışında, geceleri uyurken marş söyleyen, "ben konuşmadım" diye bağıran, hatta yattığı yerden yürüyüş yapar gibi hareket edeni görmek olağan bir şey haline gelmişti.

Gerçekten de Mamak cezaevi tam bir toplama kampına dönüşmüştü. Hiçbir isteğimiz karşılanmıyor, her hareketimiz denetleniyordu. Bazı yaptırımları göze alıp yaptıklarımız haricinde her hareket kesinlikle izne tabiydi.

Belki Nazi toplama kamplarıyla özdeş olamazdı; ama yaşadıklarımızla bu güne değin öğrendiğimiz cezaevi yaşantısı arasında da korkunç farklar vardı. Bunun temel nedeni, elbette bizlerin direnişe geçememesiydi. Artık herkes direnişi ciddi ciddi düşünmeye başlamıştı. Kendiliğinden bireysel tavır koymalar duyuluyordu. Bireysel çıkışlar çözüm olmuyordu; ama rahatsızlık hat safhadaydı.

Bu bireysel çıkışlar bile yanlış değerlendiriliyordu çoğu zaman. Anlaşılır bir şey değil bu tabii. Şöyle ki, herhangi bir arkadaş bilerek veya bilmeyerek, herhangi bir kurala uymayıp da daha şiddetli bir ceza geldiğinde, o kişi derhal uyarılıyor hatta koğuş komitesi tarafından ikinci bir yaptırım uygulanıyordu. Örneğin; kendi başına tavır koyanlar, eğer bundan

dolayı koğuşa ceza gelmiş ise, ortak yaşamdan uzaklaştırılıp yalnız yaşama mahkûm edilebiliyor; gerekirse başka bir neden ileri sürülerek koğuştan atılıyordu. Bu kişinin ait olduğu siyasi yapı vasıtasıyla bu arkadaş güya, örgüt "disiplini" adı altında cezalandırılmış oluyordu.

Ben buna tersinden tavır diyordum. Birçok arkadaşla bu tür yaptırımları kendi aramızda karşı çıkarak tartışsak da önleyemiyorduk.

Komün Denemesi

Direnişi örgütleyemedik ama günlük koğuş yaşamını bari komün olarak yapalım dedik. Tüm siyasi yapılar kendi içinde tam komün denilen ortak yaşamlarını zor da olsa sürdürüyorlardı. Darbe olup da yaptırımlar periyodik bir şekilde artınca, bilhassa 8 – 10 kişiyi geçmeyen veya sıradan sempatizan düzeyindeki devrimciler, maddi yaşam zorluklarıyla karşılaşıyordu.

Çünkü siyasi yapının nicel yapısı azsa ve aileden de pek para gelmiyorsa sadece karavana yemek zorundaydılar. Verilen karavana yemeklerinin çoğu da yenecek gibi değildi ve oldukça da azdı. Bazen öyle az yemek geliyordu ki, ancak ekmeklerimizi ıslatabiliyorduk. Az da olsa, yiyemediğimiz yemekleri gizli bir şekilde tuvalete döküyorduk. Birkaç sefer bundan dolayı koğuşça cezalandırıldık veya en azından koğuş sorumlusu cezalandırıldı.

12 Eylül Faşist darbesinden önce zor da olsa herkes bazı olanaklar yaratabiliyordu. Ama darbeden sonra, bütün iletişim bağları koparılmıştı. Bu durumda, her koğuşta oluşturulduğu bildiğim koğuş komitesi, benim

bulunduğum koğuşta da vardı. Koğuş komitesi her siyasi yapıdan bir arkadaşın temsiliyle oluşuyordu. İkili üçlü konuşmaların sonucunda gizli bir şekilde, bir hayli tartıştıktan sonra tam komün olma koşuları kabul görmedi; ama kişi başına bir miktar para belirleyip merkezi bir bütçe oluşturmaya karar verdik.

İkili üçlü konuşmaları rahatlıkla fısıltı şeklinde yapabilirken, koğuş komitesi en az yedi sekiz kişi - bazen daha fazla- olduğundan, yat emri verildikten sonra önceden ayarlanmış olan bir köşeye, komite çekilir ve yatar vaziyette sorun neyse tartışırdık. Veya hiçbir eğitimin olmadığı Salı gününü beklerdik.

O gün de öyle yaparak, özü ekonomik dayanışma olan bir birliktelik kararı aldık. Yani bundan sonra, kantin alış verişlerini -faşistler hariç tabi- devrimci tutsaklar olarak merkezileştirdik. Artık hiçbir siyasi yapı komitenin dışında kantin alış verişi yapamayacaktı.

Merkezi bütçe nasıl oluşturulacaktı? Tam komün olsa, her görüşte, aileler tarafından yatırılan tüm paralar komiteye teslim edilirdi. Uzun tartışmanın sonucunda, tam komün değil, aidat yöntemi komün oluşturduk.

Örneğin bir siyasi komün 5 kişi ise, tespit edilen para beş ile çarpılıp elde edilen miktar merkezi iaşe komitesine teslim ediliyordu. Koğuş komitesi de temel gereksinimleri, paranın durumuna göre ayarlayıp harcamaları yapıyordu. Kesinlikle hiçbir siyasi yapı, parası olsa bile günlük tüketim gereksinimi alamayacaktı.

Komünlere, alınan malzemelerin dağıtımı yapılıyor; bilhassa yiyecek maddeleri çok kısıtlı olduğundan, zaman zaman sıkıntılar yaşanıyordu. Örneğin, kişi başına beş zeytin, iki kişiye bir yumurta, günlük sigara içenlere, tiryakiliğine göre 5 veya 8 adet vb. şeklimde dağıtım yapılıyordu.

Ancak bir iki ay devam ettirebildik bu yarım komün yaşamını. Zira yiyecek konusu çok sorun olduğundan ve herkese de, belli düzeyde para gelmediğinden, istenilen miktarda gereksinimler karşılanamıyordu. Az çok ekonomik durumu iyi olan yapı ve bilinç düzeyi düşük kişiler bu yaşamı kabul edemediler. Gerçek neden maddi yaşamın kendisi olmasına karşın sudan nedenlerden dolayı, siyasi yapılar olarak eskisi gibi ayrı komünler halinde yaşamaya başladık tekrar.

Sudan nedenler olarak işaret ettiklerimin başında, birbirini "karşı devrimci" olarak lanse eden siyasi yapılar, beraber yaşamı, ilkelerine ters görmeleriydi. Oysa bu karar alınırken de aynı yapıların temsilcileri toplantılara katılmıştı. "Şimdi mi aklınıza geldi?" dediğimizde de "merkez komitemiz böyle karar almış" dedilerse de, gerçek bu değildi tabi. Sorun bir sigara fazla içebilmek ve birkaç zeytin fazla yiyebilmekti.

Çoğu zaman ailesinden biraz fazla para gelenler, eğer direncini kaybetmiş ise mücadele ettiği siyasi grubundan bile ayrılarak tek başına günlük yaşamını sürdürüyordu.

Ve bu insanların tek başlarına yemek yemeleri veya yatarken gizli gizli süt içmeleri gerçekten de bizler için çok çirkin şeylerdi.

Bunun yanında, siyasi olarak birbirlerine yakın olan yapılar, tam komün dediğimiz her şeyi paylaşarak yaşamlarını sürdürüyorlardı. Örneğin benim içinde bulunduğum komünde tam beş ayrı siyasetten kişi vardı. 10–15 kişi kadardık ama gerçekten de en azıdan, günlük yaşamı dayanışarak kolaylaştırıyorduk. Bunda, kalabalık olmayışımızın etkisi de yok değildi tabi.

Burada bir parantez açıp, 12 Eylül darbesi öncesine gitmek istiyorum. Devre kaybetmiş bir 68'li olarak, 78 kuşağı ile beraber ilk tutsaklık günlerimde, siyasi yapımızın en yaşlısı olmamdan dolayı, biraz da angarya işleri yapacak kadar bilinçli gencin az olmasından, iaşe işlerinin denetlenmesini ve örgütlenmesini ben üstlenmek zorunda kalmıştım.

Uzatmayayım, gençler karavanada hiç et olmadığından şikâyet ettiler. Ben de, cezaevi yönetimine durumu sözlü olarak ilettim. 12 Eylül öncesi istediğimiz zaman, cezaevi yönetimi ile görüşüp sorunları söyleyebiliyorduk. Gardiyanın birini yanıma veren nöbetçi subayı, karavana dağıtılmadan önce yemekleri bana gösterdi. Koğuşlara verilen her karavanada az da olsa et vardı.

Karavana dağıtımını, cezaevi komitesinin görevlendirdiği tutsak arkadaşlar yapıyordu. Ufak bir takip ve denetimden sonra, yemek dağıtan tutsak arkadaş, hangi siyasi yapıdaysa, yemeklerin etleri o

siyasi komüne gidiyordu. Cezaevi komitesi işi sıraya koymuştu. Ama üç kişilik komün üç gün dağıtıyor, 200 kişilik komün iki yüz gün. Bundan dolayı, darbeden önce bize hiç sıra gelmedi.

İşte, iyi dönemdeki bu yanlış işleyişten dolayı, darbeden sora Mamak'ta dayanışma komünü bile yapamadık.

Darbe öncesindeki yanlış ilişkiler ister istemez darbe sonrasında önümüze engel olarak çıkmıştı. Her şeyin farkında olmamıza karşın doğru ilişkiyi kuramamıştık.

Ve bundan dolayı uzun süre direnişi düşünmemize karşın, bir tavır geliştiremedik.

Direniş Tartışılmaya Başlanıyor

Karıştır / barıştır olayından sonra, benim içinde bulunduğum siyasi yapının Ankara, Kayseri ve İstanbul gruplarının dosyaları birleştirilerek duruşmaları başlanmıştı. Her hafta Cuma günü mahkemeye gidiyorlardı. Bundan dolayı hemen hemen Mamak cezaevinin bütün blok ve koğuşlarından haber alıp haber göndermeye başladık. Artık direnişi örgütleme olanağı yaratılabilirdi. Zira daha önceleri yaptığımız bazı girişimlerde, birçok siyasi yapı iletişimsizliği bahane ediyordu.

Temel sorunumuz Mamak'taki siyasi çürümenin önüne geçmek. İster istemez, siyasi kadro diyebileceğimiz, 1980 darbe öncesi ismi öne çıkmış örgütlerin sorumlularından, herkes bir şeyler bekliyordu. Benim gibi sıradan yapı mensuplarının önerileri, hele cezaevinde ve dolayısıyla dışarıda da kitlesel bir gücü yoksa hiç kimse ciddiye almıyordu.

Daha öncede vurgulamıştım, o günkü koşullarda darbe öncesinde belirleyici yapılar: Devrimci Yol, Kurtuluş Sosyalist Dergisi, Halkın Kurtuluşu idi. Bu üç yapının istemediği hiçbir şey hayata geçmiyordu. Bir siyasi yapının kitleselleşmesi elbette önemliydi;

ama bunu bir yaptırım gücü olarak kullanmak korkunç bir şeydi. Cezaevi dışında kitlesi az olan hareketler, bu durumu yaptıkları eylemlerle aşıyorlardı; ama cezaevinde bu pek olası değildi. Her hangi bir konuda tavır geliştirip de nicel çoğunluk bunu desteklemezse, kesinlikle cezaevi yönetimi ciddiye almıyordu.

Küçük bir parantez açarak örnek vermek istersek, Metris ve Diyarbakır Cezaevlerindeki kitlesel çoğunluğu olan yapılar direnişe öncülük ettiklerinden herkes direnişe ya katılmış ya da etkisiz kalmıştı. Veya kısmen desteklemişti. Nicel güç, nitel güç ile birleşince bu cezaevlerinde teslimiyet olsa bile etkisiz olmuştur.

12 Eylül Askeri Faşist Darbesi'nden önce böyle bir şeye gereksinim olmadı; ama çeşitli konularda sürekli sürtüşmeler de olmuyor değildi.

Örneğin, 1980 1 Mayıs anmalarında -ki, darbe öncesi sol için önemli olan genel ve özel günler de çeşitli biçimlerde anmalar mutlaka yapılırdı- cezaevi komitesinin, benim içinde bulunduğum siyasi yapının bir kişi yüzünden -daha önce kısaca bahsetmiştim- muhatap alınmamasından dolayı, hareket olarak diğerlerinden ayrı bir program yapmıştık.

Bir Mayıs'tan sonra herkes tarafından mutlaka anılan Deniz Gezmiş ve iki arkadaşının idam edildiği 6 Mayıs için aracı göndererek beni yanlarına çağıran cezaevi komitesi bileşenleri, "ayrı anma yaparsanız, şiddete varıncaya değin her şeyi yaparız" anlamında birçok şey söylediler. Tabii ki ben de, "elinizden

geleni arkanıza koymayın" deyip gereken yanıtı vermiştim.

Ve benim içinde bulunduğum siyasi yapı 6 Mayıs'ta, daha hırslı olarak, diğer siyasi yapılardan daha uzun zaman havalandırmada kalarak, 6 Mayıs anması yapmıştık. Sözlü sataşmaların dışında hiçbir şey olmamıştı.

İşte, 12 Eylül Faşist Darbesi'nden önce birbirine güçleri oranında horozlanan siyasi yapılar, darbeden sonra sanki yok oldular. Kitlesi az olan hareketlerle, kitlesi çok olan hareketler baskı karşısında aynı konuma düştü. Cezaevi Komitesi işlerliğini kaybetti. Sadece koğuş komiteleri vardı. Cezaevi komitesinin işlevi darbenin ayak sesleriyle azaldı ve darbeyle beraber tamamen bitti. Günlük işleri organize etmek için her koğuş kendiliğinden, yapılan işler paralelinde, bir komite oluşturmuştu.

Siyasi çürüme öyle bir safhaya gelmişti ki, ya tamamen devrimci kişiliklerimiz kaybolacaktı ya da şöyle veya böyle direniş başlaması gerekecekti.

Acilcilerin davasının başlaması, ister istemez direnmeden yana olanların umudunu artırmıştı. En azından siyasi yapı olarak biz daha rahat haberleşmeye başladık.

Bu umudun doğması üzerine, koğuş komitesi toplanarak koğuşta bulunan tüm siyasi yapılar direniş için düğmeye bastık. Herkesin kafasında şu veya bu biçimde direnme düşüncesi olduğundan, böyle bir görüşme zorlanmadan yapılmıştı.

1981 Mart başları falandı bu koğuş komitesi bu kararı aldığında. Böyle yazıyorum; ama her şey benim bulunduğum koğuşta belirlenmiyor tabi. Belki de başka bir siyasi yapının önerisi üzerine bu toplantı yapılmıştır.

Zamanın pek önemi yok; ama darbeden bu yana sekiz ay geçmişti. Bilhassa Devrimci Yol, Kurtuluş Sosyalist Dergisi, Halkın Kurtuluşu gibi siyasi yapıların sorumlu kadroları çoktandır Mamak'ta. Darbe öncesinde nicel çoğunluklarını bir baskı gücü olarak diğer yapılar üzerinde kullanan bu hareketler, artık nitel bir kadroya da sahiptiler. Önce kendi taraftarları bir şeylerin yapılabileceğini haklı olarak umut etmeye başladılar.

Baskılar her geçen gün artıyor. Duyumlarımıza göre cezaevleri, dışarıdan daha öncelikli hedef haline gelmiş durumda. Egemen güçler biliyorlar ki devrimciler dünyanın her yerinde, cezaevlerinden bile direnişi örgütleyebilirler. Dışarıyı yönlendirebilirler.

Sorun öncü kadroların nerede olduğu değil, gelişmeler karşısındaki tavrıdır ve olaylara bakış açısıdır.

Artık direniş tartışılıyordu. Her siyasi yapı kendi aralarında her fırsatta bir araya geliyor, nasıl bir direniş düşündüklerini netleştirmeye çalışıyorlardı.

Albay Raci Tetik, Tehdit Yağdırıyor

Ne kadar doğruluk payı var bilmiyorum ama o günler şöyle bir duyum aldık Mamak'ta, "Cezaevi komutanı Albay Raci Tetik'in aile bilgileri Devrimci Yol'un Devrimci İstihbarat Teşkilatı (DİT) arşivinden çıkmış. Bundan dolayı Albay Raci Tetik kudurmuş gibi saldırıyor ve uluorta "Ailemden birinin kılına zarar gelsin, önüme geleni kurşuna dizerim" diye bas bas bağırıyor. Belgelerin çıkıp çıkmadığını hala bilmiyorum; ama Albay Raci Tetik'in, uyanıkken korkulu rüyalar gördüğü her halinden belliydi.

Artık kendini sorumlu hisseden herkes, nasıl bir tavır geliştirmek gerektiğini düşünüyor ve tartışıyordu. En azından benim bulunduğum koğuşta sorumlu olanlar bunu yapmaya başladılar. Koğuşta faşistler de olduğundan gizliliğe çok dikkat ediliyordu. Onun için, sadece sorumlular arasında tartışmalar yapılıyor ve her yapı mutlaka diğer koğuş ve hücrelerdeki arkadaşlarına düşüncelerini iletiyordu. Mahkemesi başlayan tek dava Acilcilerin davası olduğu için, benim bulunduğum koğuşta haber götürüp getirme işi, zorunlu olarak bizim sorumluluğumuzda idi. Bu sorumluluk sadece bu koğuş için geçerli tabi. Bir iki yazışma sonucunda her koğuş bu haberleşme işini

örgütledi. Acilcilerin duruşmaları başlamadan da bu ilişki vardı; ama çok verimli ve sürekli olmuyordu.

Saldırıların dozu her geçen gün artıyordu. Doğruluğu bizce kesin olmayan Devrimci İstihbarat Teşkilatı raporundan sonra baskılar hem arttı hem daha uzun süre cezalar verilmeye başlandı.

Örneğin bu istihbaratın duyulduğu yakın günlerin birinde, kendimi tanımadığım yirmi otuz kişilik bir tutsak grubuyla beraber koridorun birinde bir köpeğin havlama sesleri arasında buldum. Hepimiz esas duruşta ve tavana bakıyoruz. Raci Tetik, korku ve tehdit dolu bir ses tonuyla, "Gözünüzün yaşına bakmam. Ailemden her hangi birine bir şey yapılırsa, önde gözükenlerden başlayarak kurşuna dizerim. Kimse hesap soramaz v.s." diyerek attığı nutkun ardından, neden burada olduğumu anladım. Ben o günlerde 3. koğuşun geçici -temsilcilik sıra ile ve geçici yapılırdı-temsilcisiydim. Demek ki diğer tutsaklar da koğuş temsilcileriymiş. Raci Tetik'in korkuya kapıldığı belliydi.

İletişim işi başlamadan önce, mahkeme gidiş gelişlerinde bilerek veya bilmeyerek, arama esnasında -arama, duruşmaya girerken ve koğuşlara girerken yapılıyordu- kurala uymayanlar mutlaka çeşitli biçimlerde cezalandırılıyordu ve kesinlikle üst aramasının yapılmadığı keşfedilmişti. Üzerinde not taşıyan kişi aranmamak için bilerek herhangi bir kurala uymuyordu. Yani her duruşma günü iki kez bilerek cezalandırma karşılığı arkadaşlar iletişimi sağlıyorlardı.

Duruşma esnasında paylaşılan notlar, diğer koğuş ve hücrelere aynı yöntemle iletiliyordu.

Bundan yararlanarak, iletişim kuramadığımız bir yapı hemen hemen kalmadı. Herkes direnişi sesli düşünmeye başlamıştı.

İlk başlarda kesinlikle herkes direnişten yanaydı. Her siyasi yapı ile birkaç duruşma sonrasında ilişki kurulmuştu. Bilhassa kalabalık olan siyasi yapılar, zaman istiyorlardı. Acele etmemek gerektiğini vurguluyorlardı sürekli.

Bir Olay ve El Çıkarmama Kararı

Bir gün benim bulunduğum koğuş, fiili eğitim denilen koğuş içinde, yerinde sayarak ve marşlar söyleyerek yapılan yaptırım sırasında nöbetçi erin; "dikkat!" komutuyla beraber, "bölük dur!" diye bütün gücüyle bağırmasının sonunda, "rap" diye bir sesle hep beraber durduk. Herkes put gibi duruyordu. Kesinlikle kıpırdayan olmamasına karşın, nöbetçi er, mazgal deliğinden "Kimse kıpırdamasın, kıpırdayanı yakarım" diye birkaç kez bağırdı.

Koğuş çok kalabalık olduğundan, dip köşelerden az da olsa bazı sesler de geliyordu. Ama herkes kesinlikle esas duruştaydı.

Kapının açılmasıyla beraber bir genç içeri girdi ve kapı tekrar kapandı. Genç; "kurallarınıza uymuyorum, öleceğimi bilsem, yine uymayacağım" v.s diyerek, hala, esas duruşta put gibi duran bizlerin arasından geçerek gitti, ranzalardan birine oturdu.

Bizler en az 70 – 80 kişi varız. Sayıları 10 – 15 kişi olan faşistler dahil kıpırdamadan, eller yanda yapışık, esas duruşta gözlerimiz tavanda bekliyoruz. Koğuş kapısı kapandı. Nöbetçi mazgaldan içeriyi gözetliyor.

Kaç dakika geçti bilmiyorum, bir çavuş mazgaldan -koridora açılan her kapıda bulunan üç parmaklı, parmaklar arasından bir elin dikey olarak çıkabileceği kadar genişlikte bir gözetleme deliği- "yeni gelen, çabuk gelll!.." diye bağırdı; ama genç ne gitti ne de yanıt verdi. Çavuş, koğuş sorumlusunu çağırdı. Koğuş sorumlusu sağcılardan biriydi. (sorumluluk sırayla yapılıyordu. Kimin sorumlu olacağını yönetim belirliyordu) Sorumlu koşarak kapıya varıp; "emret komutanım" diyerek hazır olda beklemeye başladı. Çavuş; "getir lan yeni geleni" dedi. Sorumlu koşarak gencin yanına vardı ve döndü. "Gelmiyor komutanım" diyerek tekmil verdi. Çavuş durumu anlamış olacak ki, bir şey demeden mazgalı kapatıp gitti. Diğer nöbetçi er, kısa aralıklarla mazgalı açarak gözetlemeye devam ediyordu. Koğuşta bir uğultu oldu. Asker "susun lann!" diye bağırınca tekrar sessizlik çöktü koğuşa. İzinsiz konuşmak yasaktı. Bütün koğuş esas duruşta beklemeye devam ediyorduk.

Elbette mazgaldan görülmeyen noktalardaki tutsaklar, bazen otururlardı. Ama mazgalın görüş açısına denk gelenler, kesinlikle esas duruşlarını bozamazlardı.

Burada küçük bir parantez ile şunu belirtmek istiyorum. Koğuş sorumlusu bizlerden biri, yani solculardan biri de olsa değişen bir şey olmazdı.

On beş dakika geçti geçmedi, koğuşun kapısı aniden açıldı ve 20 – 30 asker koğuşa aniden dalarak hepsi birden, "kimse kıpırdamasın!" diye bağırarak -zaten kıpırdamıyorduk- yeni gelen arkadaşı alıp gittiler.

Koğuş kapısı kapanır kapanmaz nöbetçi, kapıdaki parmaklıklı delikten bütün gücüyle bağırarak, "Dağ Başını Duman Almış, marşıyla beraber, yerinde say marş!" demesiyle, sessizlik bozuldu. 70-80 çift ayağın aynı anda çıkardığı rap rap sesi ortalığı kapladı.

Her eğitim süreli olduğu için -40 dakika eğitim, 10 dakika dinlenme- koğuş sorumlusunun görevi gereği belirtmesi üzerine, nöbetçi askerin, "Bölük dur! Hazır ol! Rahat! Serbestsiniz" demesiyle herkes bir ağızdan, "Sağ ol komutanım!" diyerek sessizce ranzalara oturuldu.

Fısıltıyla koşuluyordu. Nöbetçinin görüş alanının dışındaki köşeye çekilen birkaç kişi durumu tartışmaya başladık. Kimse tanımıyordu arkadaşı. Asker mazgaldan sürekli koğuşun içini gözlüyordu ama kare şeklinde olan koğuşun her köşesini göremeyen asker, iki dakikaya bir, "sağ köşedekiler, çıkın ortaya ulan" diye bağırıyordu.

Yarım saat sonra, teorik eğitim dedikleri Nutuk kitabının okunması sırasında, genç arkadaşı zor yürür vaziyette koğuşa attılar. Yere yığılan arkadaş topallayarak bir ranzanın köşesine hem oturdu, hem de "her gün de dövseniz size kendimi gönüllü dövdürtmeyeceğim" diye bağırıyordu. Kimseyle de konuşmuyordu. Zaten kimse de konuşmaya teşebbüs edemiyordu. Asker mazgaldan "sus lann!" diye bağırdıkça o da askere, aynı şekilde bağırıyordu.

Arkadaşın tutumundan olsa gerek o gün, bu olaydan sonra hiçbir yaptırım uygulanmadı ve arkadaşı da akşam sayımından önce götürdüler.

Ancak akşamları sayımdan sonraki yatmaya hazırlık esnasında bir birimizle konuşma fırsatı bulduğumuzdan, bu arkadaşla da konuşamamıştık.

Adını bile soramadığımız bu arkadaşı her fırsatta sormama karşın Mamak'ta olup olmadığını öğrenemedim.

Bu güne değin ilk kez böyle bir tavırla karşılaşmıştık. Tabi ki benim kaldığım koğuş özelinde. Demek ki zaman zaman bu tür tavırlar da olabiliyormuş.

İşte bu olaydan sonra koğuş komitesi gizlice toplandı ve uzun bir tartışmadan sonra -uzun dediysem, saatlerce değil tabii- ne olursa olsun mazgaldan el çıkarmama kararı aldık. Kurallara uyacağız ama asker, buna rağmen ille de elini çıkar derse tartışacağız ve sonunda da "çıkarmıyorum" deyip kapıdan ayrılacağız. Böylece Mamak'ta ilk direnme kararı – diğer koğuşlarda bu tür tavırların olup olamadığını bilmediğim için ilk diyorum- kısmen de olsa alınmış oldu.

Bu kararımız en kısa zamanda diğer koğuş, hücre ve bloklara da bildirilecekti. Öyle de oldu. Fakat aklımda kaldığı kadarıyla bizim koğuştaki arkadaşlardan başka kimse bu kararı uygulamadı.

Böylece Mamak'ta ilk tavır, bir koğuşla ve sadece mazgaldan el çıkarmama şeklinde sınırlı da olsa başlamış oldu.

Doğruluğunu tam olarak bilemiyorum; ama bilhassa kadın koğuşundaki tutsaklar, çoğu zaman kadın

olduklarını, asker gibi davranamayacaklarını ileri sürerek birçok kurala baştan beri uymamışlar.

Karardan Dolayı İlk Ceza

Kaç gün geçti bilmiyorum ama rutin günlük yaptırımlar sürüyor. Anlatacağım olaya kadar hiç kimse –faşistler hariç tabi– herhangi bir askerle didişmedi ve el çıkar çıkarma tartışması olmadı. Bazen böyle anlar olurdu. Nöbetçi askerlerin de davranışlarından kaynaklı olarak bazı günler, hiç kimse, nedense cezalandırılmazdı. Bu arada başka cezalandırmalara, yani yaptırımlara uyuluyor. Örneğin, her hangi bir kurala uymamadan dolayı, eğer şınav, ayı dansı, bir elin işaret parmağını yere temas halinde ve diğer elinle ters taraftan kulağını tutarak parmak etrafında dönme vb. gibi yaptırımlar... Her şey o andaki askerin istemine bağlıydı. Tüm yaptırımlar kesinlikle keyfiydi.

Koğuş içi "rap, rap" eğitimi olarak adlandırdığımız yaptırımdan sonra dinlenme esnasında, U şeklinde dizilmiş ranzaların alt kısımlarına oturarak dinlenirken kalabalık olduğumuzdan ön sıranın arkasına düşenler veya sohbet için özel olarak oturanlar, o kısa sürede ne yapılabilirse yaparlardı. Fıkra anlatılır, alçak sesle türkü söylenir, dama ve satranç –kesinlikle yasaktır bu oyunlar- oynanır, hatta önceden kararlaştırılmış ise komite toplantısı bile yapılırdı. Çünkü başka bir zaman aralığında tüm bunları yapmak olanaksızdı.

Böyle bir dinlenme anında, ben ön sırada perdeleme yapanlardanım ve mazgalın da tam karşısındayım. Arkadakilerden biri fıkra anlatıyor. Kıkırdayarak gülenler var tabi. Önde oturanlar da ister istemez kulak misafiri olduğundan, zaman zaman sırıtarak gülmeyle katılırlardı. Sesli gülmeyi zaten unutmuş gibiydik. Ben gayri iradi olarak tebessüm etmişim ki, mazgaldan bakan asker bunu görmüş. Çünkü tam mazgalın karşısındaydım ama sağımda ve solumda başkaları da vardı tabi.

Ve Nöbetçi mazgalı açarak, "sen, ne gülüyorsun lann, gel buraya" diye seslendi. Seslenmeden öte tüm gücüyle bağırıyordu. Adımızla çağırma şansı olmadığından benimle beraber sağımda ve solumdakilere de seslenmiş oluyordu. Önce kimse üzerine almak istemedi nöbetçinin söylediklerini. Herkes bir birine bakıyordu. Benim sağım ve solumdaki birkaç kişi "ben mi, ben mi?" diyerek hedef şaşırtmaya çalıştılar bilinçli bir şekilde. Askerin beni işaret ettiği belliydi. Asker ille de beni çağırıyordu eliyle işaret ederek ve üzerimdeki enine çizgili ve renkli fanilanın renklerini söyleyerek. Üzerimdeki fanila da kırmızı, yeşil, sarı ve mavi renklerden oluşmaktaydı. Bu renklerden oluşan başka bir giysili arkadaş yoktu o anda.

Zorunlu olarak kapıya, yani mazgalın önüne gittim. Kural olduğundan, "hazır ol"da, yani esas duruş dediğimiz eller yanda yapışık, ayaklar topuklar değecek şekilde durmaya başladım. Bir yandan da esas duruşta durmak istemiyorum; ama kurallara uyma öyle içimize işlemiş ki, ayaklarımı ister istemez birleştiriyorum. Oysa ayaklarımı askerin görme

olanağı yok. Yoktu ama esas duruşta olup olmadığımız hemen anlaşılıyordu. Nasıl olsa görmüyor diye bu yüzden, daha önceleri birçok kişi cezalandırılmıştır.

Nöbetçi asker, " neden gülüyordun lannn!?" diye hakaret ederek bağırırken copla da kapıya vuruyordu. "Gülmüyordum" diye yanıtladım hemen. Asker, "ben yalan mı söylüyorum lan, kör müyüm ben, çıkar elini" diye bağırdı. Ben aldığımız karar gereğince ısrarla "Hayır ben gülmedim. Deli miyim kendi kendime gülecek. Yanlış görmüş olamaz mısınız?" diyerek açıklamaya çalışıyordum. Çünkü arkamızdakilerin ne yaptığını görme şansı yoktu askerin. Anlatılan fıkraları duyması zaten olanaksızdı. Biz bile zor duyuyorduk.

Karardan önce olsaydı, kesinlikle böyle bir konuşma olmaz, hemen elimi uzatır, avuç içlerime asker istediği kadar vurur, "geç yerine lan" dedikten sonra yüksek sesle "sağ ol komutanım" deyip yerime dönerdim.

Asker ne söylediyse, karşılığını veriyorum. Örneğin, asker; "Ben gözüme mi inanayım sana mı?" diyor, ben "yanlış görmüş olabilirsiniz" diyerek ısrarımı sürdürüyordum. En az on dakika sürdü bu şekilde tartışmamız. Asker hırsından deli gibi bağırıyor, ağzına gelen her türlü tehdidi savuruyor, bense sadece susuyordum.

En sonunda, "Elini çıkarmıyor musun lan!" diye bağırınca, ben de, " Çıkarmıyorum!" diyerek kapıdan ayrıldım. Nasıl çıktıysa sesim biraz da gür çıkmıştı.

Nöbetçi er, mazgalı çarparak kapatıp kapıya da olanca gücüyle bir tekme vurup kapıdan uzaklaştı. Uzaklaştığını görmüyorduk ama ayak seslerinden anlıyorduk.

Başta, koğuşta bulunan faşistler olmak üzere, bir hareketlilik başladı. Herkes bunun sonunda bir şey olacağını biliyordu. Zira nöbetçi kapıya birkaç kez copu vurarak, yüksek bir ses tonuyla "Siz görürsünüz" diyerek kapıdan ayrılmıştı.

Koğuşta bir uğultu ve tedirginlik başlamıştı. Kararımızı devrimci tutsaklar biliyordu; ama faşistler bilmiyordu. Benim yaptığım bireysel bir tavır gibi görünüyordu.

Çok geçmeden kapı aniden açıldı ve askerler içeri girmeden davudi bir kişinin, "Herkes dışarı lannn! Kimse kalmasın, çabuk olun lannn!" diye bağırmasıyla birlikte, tavırsızlığın verdiği koşullanmayla hızla koridora çıktık. Aynı anda dayak başladı zaten. Her tutsağa en az iki asker olmak üzere, nasıl rast gelirse öyle vuruyorlar. Bazıları özel olarak falaka çekerken, bazı askerler de kış falakası (dizlerin üzerine çökertilip, domaltarak kaba etlerin coplanması) atıyordu.

Üzerimdeki giysiden tanıyan nöbetçi er, üç arkadaşıyla beraber bana özel servis yaptı. Çoraplarımı çıkarıp falakaya yatırdılar. Ayrıca kış falakası ve en son da, iki elimi birden uzattırıp kollarımı tutamayıncaya kadar copladılar. Bunlar yapılırken ne direniş gösterildi ne de slogan atıldı.

Ne kadar sürdü bu operasyon bilmiyorum; ama koğuşa girdiğimizde çoğumuz rahatlamıştık sanki. Üzerimizden bir yük kalkmış gibiydi. Çoğumuz ilk kez sesli gülüyor ve izinsiz olarak yüksek sesle konuşuyorduk.

İlk kez bir yaptırıma, karar vererek karşı geldiğimiz için dövülüyorduk

Direnmek böyle bir şeydi işte. Yarım yamalak da olsa yapmamız gereken buydu. Yine de genel bir direniş psikolojisinden çok uzaktık hala.

Bundan dolayı, nöbetçi askerin "Susun lannn!.." demesiyle koğuş tekrar sessizliğe gömüldü.

Az önceki sevinçten ve coşkudan eser kalmadı. Kapalı kapı arkasındaki bir asker, on veya on beş santimetre karelik bir aralıktan doksan kişiye komut veriyordu.

"Susun lann!" diye bağırmasıyla 90 kişilik koğuş aniden mezar sessizliğine büründü.

Demek ki hala direniş duygusuna sahip değildik. Oysa normali kurallara uymamaya devam etmekti. En azından 70 kadar olan devrimci tutsağın biri "yeter!" diye bağırabilirdi. Veya konuşmaya devam edebilirdi. Ama olmadı. Askerin komutuyla herkes sustu.

Direnişe Doğru

Bu operasyondan sonra koğuş komitesi toplandı. En az 10'un üzerinde siyasi yapının temsilcisi vardı. Koğuşta bulunan yapıların sorumlularının çoğu karar verici durumda değildi. Çoğunun sorumluları diğer koğuşlarda veya tecrit denilen hücrelerdeydi. Eminim ki diğer koğuşlarda da bu tür tartışmalar oluyordu. Ben de kendimi, ait olduğum siyasi yapıda her şeyi belirleyen kişi olarak görmüyordum. Öyleydi de zaten. Fakat benim siyasi şekillenmem deki anlayış, kesinlikle direnmeden yana tavır koymak şeklindeydi. Bundan dolayı, diğer yoldaşların pek itiraz edeceği hiç aklıma gelmezdi.

Aynı şey diğer koğuşlarda bulunan arkadaşlar için de geçerliydi.

Tartışmaların sonucunda direnmenin biçimi ortaya çıkmıştı. Süresiz açlık grevi yapmaya karar verdik. Türkiye siyasi tutsakları bugüne değin açlık grevi konusunda deneyimsizdi. Sadece IRA savaşçılarının deneyimi vardı belleklerimizde. Bir de Nazım Hikmet'in çok az bilinen açlık grevi direnişi. Bildiğim kadarıyla hiçbir cezaevinde, ne yaygın bir tavır vardı ne de açlık grevi yapanlar. Varsa bile bizlerin haberi yoktu. En azından ben bilmiyordum.

'Bu el çıkarmama kararını nasıl genelleştiririz?' diye her fırsatta ikili üçlü tartıştığımız günlerin birinde, bir olay gelişti. Açlık grevi kararı aldık; ama bunu her siyasi yapı kendi bağlantılarına bildirecek ve gelen yanıta göre bir gün kararlaştırılacaktı. Bu, en az on beş gün demekti.

Zira birkaç aydan beri devam eden Acil hareketinin duruşmaları, haftada bir kez Cuma günleri görülüyordu.

İşte o bekleme günlerinin birinde, koğuş kapısı aniden askerler tarafından açıldı. İki kişiyi kapıdan içeri adeta çuval atar gibi atıp gittiler. Gelen arkadaşlar bitkin bir vaziyetteydiler. Ayakta bile duramıyorlardı. Bilhassa biri hiç ayakta duramadan kapıdan girer girmez yığıldı, kaldı. Buna karşın "kahrolsun faşizm, baskılar bizi yıldıramaz" gibi sloganları atmaya devam ediyorlardı. Gözleri etrafa bir tanıdık arar gibi bakıyordu.

Şaşkındık. Koğuş aniden sessizliğe büründü. Gelen arkadaşlardan biri, "Acilci yok mu burada?" diye iki kez adeta nara attı.

Beraber olduğumuz adaşım ile aynı anda arkadaşların yanına oturduk. Onlar ayakta duramıyorlardı çünkü.

Nedense kapıdaki nöbetçi müdahale etmiyordu. Karışmayın falan diye bağırmasını bekledim ister istemez. Sadece mazgaldan içeriyi gözetliyordu.

İstanbul dosyasından olduklarını anladık tabi. Gıyaben tanıyorduk. Ankara, İstanbul, Kayseri, Tokat ve Sivas, davasındaki dosyalar birleştirildiğinden, mahkeme

için getirildiklerini duymuştuk; ama böyle bir konumda olacaklarını tahmin etmiyorduk. Direnişlerinden hiç haberimiz yoktu. Zira diğer bloklarda kalıyorlardı ve hala duruşmalar başlamamıştı. Veya İstanbul'dan getirilen bu arkadaşlar duruşmalara getirilmiyorlardı.

Burada bir parantez açıp bu iki arkadaşın daha sonra öğrendiğimiz tavırlarından bahsetmek istiyorum. İstanbul'dan gelen arkadaşlar -tam olarak hangi cezaevinden geldiler bilmiyorum- getirildikleri cezaevlerindeki uygulamalara karşı direnişlerine Mamak'ta da devam edeceklerine karar vermişler. Zira Mamak Cezaevi'ndeki uygulamaları sağır sultan bile duymuştu.

İşte bu iki arkadaş İstanbul'dan geldikleri günden itibaren, kurallara uymayarak bir hafta kadar şiddetli işkencelerden sonra açlık grevine başlamışlar. Tabi ki kurallara da uymuyorlar.

Bu iki arkadaş bir müddet sonra, zorunlu olarak bizlerin, yani, aynı yapıdaki arkadaşların önerisi ve ortak kararı üzerine açlık grevini bıraktılar. Çünkü tüm zorluklara karşın Mamak'ta henüz direniş tartışması sürüyordu. Herkes direnmeyi düşündüğünden ilk başlarda sanki herkes direnişe katılacakmış gibi bir hava vardı.

Parantezi kapatıyorum.

"Ne oldu? Nerden geliyorsunuz?" gibi sorularla konuşmaya çalışırken, içeri bir manga asker girdi ve iki arkadaşı aldılar. Koğuş tekrar sessizliğe gömüldü.

İçerde faşistler de olduğundan, her aklımıza gelen şeyi de, hemen herkesle konuşamıyorduk. Zorunlu olarak yat saatine değin kimseye bir şey söyleyemedik.

Bu olaydan sonra, ilk Cuma –duruşma günü- kendi arkadaşlarımıza bu durumu izah eden ve zaten çerçevesi beliren direnişe geçmek gerektiğini yazdık. Bir hafta sonraki duruşmada da olumlu yanıtı aldık. Bizim arkadaşlar, direnişten yana tavır bildirmişlerdi.

Acil hareketinden arkadaşlardan karara karşı bir itiraz gelmediğinden tüm Mamak Cezaevi'ne, bu güne kadar yaptığımız görüş ve önerilerimiz doğrultusunda, tüm yapılara, son kez direnmek için çağrıda bulunduk. Artık ok yaydan çıkmak üzeriydi. Aksi taktirde geri dönülmez bir yola girecekti bir çok unsur. Bu da felaket demekti. Ne yapılacaksa örgütlü yapılmalıydı. Bunca zamandır da bu görüş ağır basıyordu. Bu zamana kadar kendimizi kandırmadıysak, artık harekete geçme zamanı gelmişti. Bu güne değin yapılan tartışmalardan dolayı hemen hemen tüm siyasi yapılar durumu biliyordu. Her siyasi yapının kendi bünyesinde karar mercileri vardı. Veya herkes öyle sanıyordu.

Başta ben olmak üzere, aynı yapıdaki tutsak arkadaşlar nicel çoğunlukta olan yapılardan olumlu bir yanıt beklemiyorduk. Gerçekten ipe un seriyorlardı. Alt ve orta kademedeki unsurlar, yetkili gördükleri arkadaşlarına bırakıyorlardı her şeyi. İkili üçlü konuşmalarımızda çoğu unsur, "sorumluların karar vermesi gerekir, onlar başlamadan bizlerin harekete geçmesi, devrimci disipline aykırıdır" diyerek, olumlu yönde düşündüklerini bildiriyorlardı. Örneğin nicel

çoğunlukta olan yapılardan iki kardeş, DAL (Derin Araştırma Laboratuvarı) adı verilen birimde üç ay işkenceden sonra bizim koğuşa getirildiğinde, göz bağları hiç çıkarılmadığından burun kemikleri görünüyordu ve her ikisinin de kolları sürekli askıdan dolayı işlevlerini yitirmişti. Bu arkadaşlar geldiğinde henüz direnme düşüncesi dillendirilmemişti. İşte, bu kardeşlerden büyüğü ile yaptığım bir sohbette, "hocam, sorumlu arkadaşlar karar vermeden bizler direnişe katılamayız" demişti.

Söz konusu olan nicel çoğunluğa sahip hareketlerin sorumlularının düşünceleri özet olarak; "karar verecek durumda değiliz ve kimseyi riske atamayız" doğrultusundaydı. Kitlelerinin buna hazır olmadığını söylüyorlardı; ama "isteyen, direnebilir" diye de ekliyorlardı.

Yanlış hatırlamıyorsam, bir sonraki duruşma günü gelen yanıtlarda, bu önerimize Partizan, İşçinin Sesi, Devrimci Halkın Yolu, kesin olmamakla beraber Apocular (henüz PKK olarak bilinmiyorlardı) destek vereceklerini açıkladılar. Bilhassa nicel çoğunlukta olan siyasi yapılardan Devrimci Yol, Kurtuluş, Halkın Kurtuluşu, Türkiye Komünist Partisi ya sessiz kaldılar ya da olumsuz yanıtladılar

Artık karar zamanıydı. Haziran'ın üçüncü Cuması'ndaki duruşmada, tüm Mamak cezaevindeki yoldaşlara ve diğer yapılara, 7 Temmuz 1981 Salı günü süresiz açlık grevine başlayacağımızı yazılı ve sözlü olarak bildirdik.

Bu kararların nasıl alındığının tartışmasını uzun uzadıya yazmayı gerek görmüyorum. Çünkü herkes gerçekten de çok tartıştı. Hatta bundan dolayı kişiler ve yapılar arasında bir hayli sorun da çıktı çoğu zaman.

Diğer yapıların nasıl karar aldıklarını bilmiyorum; ama biz hiçbir arkadaşımıza zorlama yapmadık, hatta "kendine güvenmeyenler, kesinlikle katılmasın" dedik. Zira katılıp da yarı yolda bırakmanın daha kötü olacağını belirtmiştik.

Eylem kararından sonra, el çıkarmama konusunda sürekli tartışma çıkıyordu. Faşistler her kurala uyduklarından ve bizim kararımızdan da haberleri olmadığından solcu tutsaklar pek cezalandırılmıyordu. Bir hayli huzursuzluk oldu ki, 31 Haziran 1981 günü beni hiçbir neden belirtmeden, Tecrit 3, arka tarafında ki hücrelerinden birine aldılar. Bir hafta tedirgin bir vaziyette, kendini Türkeş'in koruması olarak tanıtan bir faşist ve Rızgari davasından olduğunu öğrendiğim Kürt yurtsever tutsakla, el çıkarmanın, yani vursun diye herhangi bir askere el uzatmanın dışında, diğer yaptırımlara içim kan ağlayarak, 7 Temmuz'a kadar uymak zorunda kaldım.

Tüm arkadaşlarla bağım kesilmişti. Öyle bir psikoloji içine girmiştim ki, gündüzleri bırakın uyumayı yemeklerden sonra uzanmayı bile unutmuştuk. Bu bir hafta boyunca geceleri çok az uyuyabildim.

Direniş Başlıyor

Her hafta Salı günleri Mamak Cezaevi A-Blok'un görüş günüydü. Her gün çeşitli yaptırımlara uyulmadı bahanesiyle mutlaka her koğuşta ve tecrit adı verilen hücrelerde, sabah sayımı ile birlikte keyfi olarak kısa ve uzun süreli –tutsakların tutumuna göre- işkence yapılırdı. Ama görüş günü olan Salı günleri çok özel bir karşı gelme olmazsa çoğu zaman kimseye dokunulmazdı. O gün hızlı bir şekilde sayım alınırdı. Bir de bizlerin izleme şansının olmadığı **"Dallas"** adlı TV dizisinin gösterildiği akşam sayımlarında dayak olmazdı. Bundan dolayı dizi günleri yapılan sayıma **Dallas sayımı** adını vermiştik.

Salı günleri yaptırımların olmamasının nedeni de, önlenemeyen bir tepki gelişir de, görüş günü cezaevinin anti-propagandası olur diye korkulmasıydı.

Direnişe diğer bir günde de başlanabilirdi. Yukarda belirttiğim özelliğinden dolayı görüş günü direnişin başlaması için en uygun gündü. Belki ilk uygulanacak işkenceden dolayı, eylemin kırılma korkusu da vardı. Bunu açık açık konuşup konuşmadığımızı şu an anımsamıyorum; ama görüş gününe rast getirmemizin temel nedeninin, dışarıya haber vermek için olduğunu çok iyi biliyorum. Öyle de oldu. Eyleme başlayanlar

görüşe çıkarılmadığı halde, görüşe çıkan tutsaklar dışarıya direnişi duyurmuştu.

Alınan karar gereğince, o sabah (görüş günü olan Salı sabahı 7 Temmuz 1981) sayım çavuşuna "Mamak Cezaevi Komutanlığı'na" diye başlayıp "Tüm yasadışı uygulamalar ve işkenceler son buluncaya kadar süresiz açlık grevine başlıyorum. Bilgilerinize." diye biten dilekçeyi verdiğimde, içinde bulunduğum psikolojiyi şu an yazmam hemen hemen olanaksız. Yalnız olmanın da etkisiyle, gerçekten de içimde fırtınalar esiyordu. Hemen saldırıya geçerler de dayanamayıp bırakmak zorunda kalırım diye gerçekten de korkuyordum. Çünkü hem kendim deneyimsizdim hem de uzun süreli bir açlık grevinin ne olduğunu bilmiyordum. Bugüne değin üçer günlük açlık grevlerinde -darbeden önce- ben dahil herkes, olumsuz bir tavır içine girmemişti.

Dilekçeyle eyleme başlamak ayrı bir yanlış geliyordu bana. Deneyimsizdim ama "böyle de eyleme başlanmaz ki!" demekten kendimi alamıyordum. Ama böyle karar almıştık.

Dilekçeyi alan çavuş, "Ne ulan bu?" diye öyle bir bağırdı ki, takım komutanı astsubay hemen benim bulunduğum hücreye geldi. Ekseriyetle böyle durumlarda, yani bir dilekçe falan verildiğinde çavuş subayın yanına gider, durumu arz ederdi. Ya kısmen bilgileri var ya da görüş günü sayım geleneğini bozmak istemedi subay. Dilekçeyi hemen aldı. Hızla okudu "Nedir bu hoca?" dedi yumuşak bir şekilde. Çok yeni değilse subaylar ekseriyetle benim gibi 12 Eylül öncesinden Mamak'ta olanları tanırlardı. Biz de

onları tanırdık tabi. Ben biraz titrek bir ses tonuyla "Buraya kadar Ahmet astsubayım. Bıçak kemiğe dayandı. Çok söyledik, çok yazdık; ama sizlerden mi, yoksa üstlerinizden mi, bilmiyorum; bundan sonra size de rahat yok. Tek taraflı rahatsızlık çok adaletsiz oluyor. Eşitlik olsun istiyoruz" diyerek, biraz esprili yanıtladım.

Anladım ki sayıma benim bulunduğum tecrit kısmından başlamışlar. Zira Tecrit–3, yönetim yerine en yakın yerdi. Bundan dolayı ilk dilekçeyi ben vermişim. En son koğuş olan Zemin–4'den başlasalardı, ilk dilekçeyi oradaki arkadaşlar verecekti.

Astsubay, görüş günü sayım alma özelliğini hatırlatarak "Akşama görüşürüz" deyip gitti.

Yanımda bulunan iki kişinin hiçbir şeyden haberi yoktu. Sayım timi uzaklaştıktan sonra soran gözlerle bakan iki tutsağa özet olarak kararımızı açıkladım. Az da olsa tartışmalardan haberi varmış solcu tutsağın. Solcu olan tutsak da sağcı olan da sadece dinledi. Solcu olan arkadaş "başarılar" dedi sessizce. Zira nöbetçi er sürekli benim bulunduğum hücre kapısını karşı duvara yaslanarak izliyordu. Hatta ben anlatırken birkaç kez "konuşmayın lan!" dedi. Ben aldırmadan konuşmaya devam ettim. Bir ara, kapıya yaklaşıp "ne konuşuyorsun lan? Çıkar elini" diye bağırınca, "artık el çıkarmak falan yok asker" dedim. Dedim ama buna kendim bile şaşırdım.

Böylece, 1980 Temmuz ayından beri yani, iki faşistin kaçırılmasından bu yana yavaş yavaş uygulamaya

konulan yaptırımlara karşı geç de olsa, Mamak'ta direniş başlamış oldu. Ben dahil hiç kimse bu eylem nereye kadar ve nasıl gider, gerçekten de bilmiyorduk. Ben geçekten de bilmiyordum. Fakat direnmekten başka çarenin kalmadığını da çok iyi biliyordum. Zira aylardır bunu düşünüyor, tartışıyorduk.

Bu süreçte sık sık dile getirdiğim başarı ve başarısız durumları da biliyordum. Çünkü toplumsal mücadelede, en haklı olduğumuz durumlarda bile eylemler başarısızlıkla sonuçlanabilirdi. Devrim mücadelesi böyle bir şeydi. Direnerek, yenilerek ve tekrar direnerek yola devam etmekten başka yöntem yoktu.

Kanımca belki de bilmeden veya bildiğimizi sanarak bizler de böyle yapacaktık. Öyle de yaptık. Umutla başladık. Bazen umutsuzluğa da düştük; ama kesinlikle moralimiz, hele ilk günler de hiç bozulmadı.

Asker elimi kapı aralığından çıkarmam için çok uğraştı sayım mangası gittikten sonra. Tabi ki el uzatmadım. Ben ve asker tartışırken, hücrede bulunan iki kişi kapıya sırtları dönük vaziyette tavana bakıyorlardı.

Bir gün önce her hangi bir uygulama sırasında ben de aynı vaziyette durduğumu düşündüm biran. Kendi kendime gülümsedim. İçinde bulunduğum bu durum çok tuhaf geliyordu bana. Sanki bir tiyatro oynanıyordu. Bizler de oyunculardık.

İlk Saldırı

İlk gün, görüş saati bitene kadar gerçekten de hiç bir yaptırım olmadığı gibi, genel olarak sanki gün sonunda çağrılıp konuşulacağı duygusu bile oluşmuştu bende. Cezalandırılacağımıza dair en küçük bir belirti olmadı gün boyunca.

Öğle yemeği geldiğinde, ben yemediğimden dilekçeyi kahvaltıdan sonra verdiğimden kahvaltıda, ben de yemiştim- hücredeki diğer iki kişi de pek yiyemedi. Ben, bırakın yemek yemeyi, şeker ve tuz alınabileceğini bilmediğimden sadece su içtim gün boyu. 1980 Ağustos'undan önce yaptığımız üçer günlük açlık grevlerinde, çay bile içiyorduk; ama şimdi süresiz ve sonu ölüm orucuna uzanma olasılığı olan bir eyleme başlamıştık. Bundan dolayı sadece su alınır, diye düşünüyordum. Daha doğrusu öyle olması gerektiğini zannediyordum. Yanıldığını daha sonra anlayacaktım; ama bana bir hafta su içmeye mal olmuştu bu konudaki cahilliğim.

Akşama değin, " Ne olabilir? Nasıl bir saldırı gelir?" benzeri soruları kendi kendime, içimden sorarak, tedirgin bir şekilde geçirdim. Diğer arkadaşlardan ayrı olmam, beni bir hayli zorluyordu.

Farklı bir cezalandırma olur muydu? Bu güne değin uyguladıkları cezalar bir film sahnesi gibi gözümün önüne geliyordu. Bunları düşünürken emniyetteki işkenceleri de anımsamaktan kurtaramıyordum kendimi.

İstanbul'dan gelen arkadaşlar da B-Blok'taydı. Eminim ki, en azından hiçbir kurala uymayan daha önce bahsettiğim iki arkadaş tekrar direnişe başlamışlardır. Ama bir hafta boyunca hiç kimseden haber alamamam beni bir hayli tedirgin emişti.

Görüşe çıkmadığım için görüşmecimin gelip gelmediğini de bilmiyordum. Heyecanım ve tedirginliğim hat safhadaydı görüş bittiğinde. O kadar deneysizdim ki, birçok direnişi dünya genelinde ve ülke özelinde bilmeme karşın, içimdeki korkulu tedirginliği yenemiyordum.

Bu tedirginliğimden dolayı, daracık hücrede iki buçuk adımda dönerek volta atıyordum durmadan. Hücrede bulunan diğer iki kişinin de konuşamaması beni oldukça etkiliyordu. Türkeş'in koruması olduğunu söyleyen kişi zaten alt ranzanın bir köşesine büzülmüş sürekli aynı noktaya bakmaktan başka bir şey yapamıyordu.

Diğer arkadaş da, yaşı küçük bir Kürt yurtsever olmasından mı nedendir, birkaç kez denememe karşın pek konuşamadık.

İşte ilk gün tam bir korkuyla karışık duygularla geçti.

Sonradan öğrendiğime göre, benim gibi dilekçe veren tüm arkadaşları görüşe çıkarmamışlar. Ama eyleme

katılmayıp da görüşe çıkan diğer birçok arkadaş, dışarıya direnişi duyurmuşlar.

Görüş saati bitmiş, akşam sayımı başlamak üzereydi. Bir şeylerin olacağını hissetmemek mümkün değildi. Zaten sürekli var olan korkuyla karışık içimi kemiren korkunç bir duygu kaplamıştı. Korkumun temelini belirsizlik oluşturuyordu. Yakınımda, bizimle beraber eyleme giren hiçbir arkadaşım yoktu. Direnişe kaç kişi katıldı? İçinde bulunduğum hareketten kaç kişi vardı? Diğer siyasi yapılardan destek var mıydı? Beni esas tedirgin eden bu belirsizliklerdi.

Sayım saati 18.00 olmasına karşın, saat 19.00 oldu hala sayım başlamamıştı. Hücre koridorunda nöbet tutan asker, benim bulunduğum hücrenin önünden her geçişinde, öyle bir bakıyordu ki, sanki "Birazdan görürsün sen" der gibi geliyordu bana. Oysa zavallı askerin belki de hiçbir şeyden haberi yoktu.

Ben tedirgin bir şekilde iki metrelik hücrede volta atarken, "Her-şey vatan-için", diye bağırarak askerler öyle bir geldi ki hücrenin kapısına, sivil gardiyan kapıyı açıncaya değin en az beş kez yinelediler bu sloganı. Kaç kişi olduğunu bilmem olanaksızdı. Kapı açılır açılmaz, bir kaç askerin elleri arasında adeta havada uçurularak dışarı çıkarıldım.

12 Eylül Faşist darbesinden önce ve bizim bu direnişimize değin askerler tarafından defalarca dövülmeme karşın, bugünkü dayağın heyecanı tamamen başkaydı. Çünkü gücümün yettiğince ilk kez, dayak yerken slogan atmaya çalışıyordum.

Çalışıyordum; çünkü askerlerden biri sürekli ağzımı kapatıyordu.

Bir de başımı korumaya çalışıyordum ellerimle.

Bu hengâmenin içinde dikkat ettim, kesinlikle başıma vurmuyorlardı. Ben, askerlerden biri ağzımı kapatıncaya kadar ancak birkaç kez "İşkenceye son! " veya "Kahrolsun faşizm!" sloganını atabildim. İki asker ayaklarımı falaka çekecek hale getirmişti. Hazırlıklı gelmişler ki, kısa ve sağlam yapıda iki sopadan oluşan klasik falaka aleti vardı. Yatırmalarıyla kıskaca alınan ayaklarımdan ayakkabılarımın çıkarılarak tabanlarımın cop ve özel sopalarla dövülmeye başlanması, hücreden çıkarılmam birkaç dakika sürdü. Sanki ellerinden kaçacaktım.

İki asker sürekli cop sallıyordu. Bunu yaparlarken kimse konuşmuyordu. Ne kadar falaka çektiler bilemiyorum, bir düdük sesiyle, falaka sisteminden kıç falakasına –**iki veya üç asker tepeme çökerek, kamburlaştırıp dizleri büktürerek, domaltıp, kabalara vurmak**- başladılar. Tabi ben, bu vaziyet değiştirmeler de fırsat bulursam slogan atmaya çalışıyor veya mümkün olduğunca direnerek kolay falaka çektirmemeye uğraşıyordum.

Korku falan kalmamıştı. Direnmekten başka bir şey düşünmez olmuştum. Daha doğrusu düşünmeden davranış gösteriyordum. Kesinlikle askerlerin hiçbir isteklerine uymuyor, sürekli hareket etmeye çalışıyordum.

Ne kadar sürdü bilmiyorum ama gözlerimi açtığımda, boylu boyunca hücrenin beton zemininde yatıyordum. Bayılmışım tabi. Hücredeki iki tutsak ayakta bana bakıyorlardı. Kapıda da bir asker hücre içini sürekli gözetliyordu. Daha sonra öğrendim ki, yardım etmemeleri için hücredekileri tehdit etmişler. Bundan dolayı, insani bir duygu içinde, en azından solcu tutsağın elini uzatarak kalkmama yardım etmesini birkaç dakika bekledim.

Baygınlığım ne kadar sürdü bilmiyorum; ama operaysan hala devam ediyordu. Çünkü kesik kesik de olsa slogan sesleri ve askerlerin naraları duyuluyordu. Kendime gelip kalkabileceğimi anlayınca, zorlukla doğrulup alt ranzaya uzandım. Tüm Mamak cezaevi ayaktaydı sanki. Birkaç tane operasyon timiyle sürüyor olmalı ki, çığlıklar dört bir yandan geliyordu.

Kendime tam olarak geldikten sonra, duvara dayanarak hücre içindeki lavaboya gidip elimi yüzümü yıkadım ve biraz su içtim. Su içerken ağzımın kuruduğunu fark ettim ilk kez.

Hemen hemen 10 saattir açtım ve bu zamana değin sadece su içmiştim. Yaz mevsiminin ikinci ayının yedisi ve çok sıcak. Hücredeki solcu arkadaşa; "Çok yattım mı? Hücreye siz mi aldınız?" gibisinden laf olsun diye, bir iki soru sordum. Sürekli, parmaklıklardan içeriyi gözetleyen askerden dolayı yanıt veremedi. Sağcı olan, zaten etrafına bile bakamıyordu oturduğu köşesinden. Anladım ki, konuşmayacaklar. Ben de kendi kendime, mırıldanarak yorumlar yapmaya çalıştım. "Anlaşıldı, kanımca bayılınca sürüyerek getirip atmışlar. Sakın

yardım etmeye kalkmayın? Sizi daha beter yaparız demişler v.b." tümceleri, hem mırıldanıyorum hem de iki metrelik hücrede volta atıyordum ayağım şişmesin diye. Tabii ki yalın ayak volta atıyordum. Emniyette öğrenmiştim bunu. Emniyetteki işkence seanslarında sulu bir zeminde yapıyorlardı bu yürütme işini. Tuz veya çakıl taşları üzerinde de yürüttüklerini duymuştum; ama bana nasip olmadı.

Emniyette hem zorla yürütüyorlar hem de polislerden biri sırtımıza biniyordu çoğu zaman.

Asker kulağını hücre parmaklıklarına dayamış, söylediklerimi duymaya ve anlamaya çalışıyor gibi geldi biraz dikkat edince. Aniden karşısında durdum, "Merhaba. Nasılsın? Duymak mı istiyorsun söylediklerimi?" diye sorar sormaz, kapıdan uzaklaştı. Anladım ki her zamanki gibi askerlerin tutuklularla konuşma yasağı devam ediyor.

Sabaha değin sürdü operasyon. İkinci kez gelirler belki diye tedirgin bir şekilde ilk gün hiç uyumadım. İlk günün sonunda kendimi daha iyi hissetmeye başlamıştım. Korkum ve heyecanım bir hayli yatışmıştı.

Daha rahat ve sakin hissediyordum kendimi. Tedirginliğim geçmişti. Tekrar gelip gelmemelerini değil, bu direnişin tutacağını ve sonunda kazanacağımızı düşünmeye başlamıştım. İçimden kazanmasak da gelecek kuşaklara direnebileceğini göstermiş olmak az şey değildi. İnsanoğlunun, bu konuma gelinceye değin yengiden çok, yenilgi yaşadığı da bir gerçek değil midir?

Beklemekten başka yapacağım bir şey yoktu. Sabaha karşı biraz uymuşum. Sayımların habercisi olan postal ve askeri marşlarla uyandım.

Bir Hafta Sürekli İşkence

Bana göre Mamak'ta yaptırımlar, sivil ve asker gardiyanlarla konuşmamızın yasaklanmasıyla başlamıştı, ranza değiştirilmesinden sonra. O zaman pek hayata geçmedi bu yaptırım. Ama eskisine göre bir hayli azalmıştı bu görevlilerle ilişkimiz. Ardından havalandırma saatleri kısalmıştı. Bunu yemek duası takip etti. Ayrıca iki faşist kaçırılıp da yönetim değiştikten sonra görüş saatleri daha da kısaldı. Aramalar sıklaştırılarak sayımlar çoğu zaman günde üç kez yapılmaya başlandı.

Yani 1980 Temmuz'unun sonuna doğru, iki faşistin kaçırılmasının ardından baskılar tedrici bir şekilde artarak sürdü. Tam bir ay sonra, tünel bahane edilerek bizim koğuşun topluca dövülmesinden sonra Mustafa Yalçın arkadaşın ölümüyle de baskılar iyice belirgin hale geldi. Çünkü her yeni yaptırıma karşı en küçük bir tepki gösterilmemişti. Elbette her yeni uygulamanın sonucunda sözlü olarak karşımıza gelen yöneticiyle tartışmalar yapılıyordu. Sonuç her zaman aynı oluyordu. Yönetim, ortaya koyduğu yaptırımı hayata geçiriyordu.

12 Eylül darbesiyle beraber, önce cezaevi personeliyle sonra da bir birimizle olan ilişkilerimiz kesilmeye

çalışılarak yalnızlaştırma artan oranda devam etti. Herkesle ilişki kesme işini tam olarak başaramadılar; ama en azından gardiyan ve askerlerle olan ilişkileri en aza indirdiler. Direnişle beraber ise en üst noktaya çıktı bu.

Bundan dolayıdır ki, ilk gün benim kendi kendime konuşmalarımı duymaya çalışan askere "Ne söylediğimi duymak mı istiyorsun?" deyince, öyle bir uzaklaştı ki asker, adeta kaçtı.

Hemen hemen her sayımda, aynı uygulama devam etti. Günde en az iki kez sayım yapıyorlar -bazen üç- beni dışarı çıkarıp istedikleri gibi bayıltıncaya kadar dövüyorlar, hücreye atıp gidiyorlardı. Baygın bir vaziyette içeri atıldıktan sonra yanımdaki tutuklular, nöbetçi erden izin alarak beni alt ranzaya yatırıyorlardı bazı günlerde. Çünkü bazı nöbetçi erler sosyal demokrat özelliğe sahiptiler. Oysa ilk gün hiç yardım etmemişlerdi. Neden bazen kaldırıp bazen kaldırmadıklarını ne ben sordum ne de onlar söyledi. Çünkü konuşmaları yasaklanmıştı ve benim yüzümden cezalandırmalarını istemiyordum. Belki de beni döven askerler, içeri atarken ranzaya yatırıyordu.

Tam bir hafta böyle geçti. Aynı uygulama, eyleme başlayan her arkadaşa yapılmış. Koğuşlarda birden fazla direnişçi olduğundan, ister istemez uygulamanın biçimi ve süresi değişmiştir tabi.

Hiç şekerli ve tuzlu su almadığımdan olacak ki bir hayli bitkin düşmüştüm. Hücrede hem şeker, hem de tuz vardı. İstesem herhalde verirlerdi yanımdakiler. Ama ben istemedim. Yukarda da belirtmiştim, çünkü

bilmiyordum. Şekerli ve tuzlu su sadece süreli açlık grevlerinde alınır zannediyordum.

İlk günler dayağın şiddeti daha yoğun olmasına karşın çok rahattım. Dördüncü günden sonra yalnız olduğumdan da olacak ki, moralim bir hayli bozulmuştu. Hiç kimseden bilgi alamıyordum. Kafamda yığınla soru vardı. Eyleme kaç kişi katılmıştı? Direnişi destekleyen hareket ve kişiler var mıydı? Başlayıp da bırakan var mıydı?

Bunun gibi yığınla soru beynimi kemiriyordu adeta.

En azından, içinde bulunduğum hareketten birçok arkadaşın eyleme katılacağını bilmek az da olsa beni rahatlatıyordu. Eylemi örgütlerken bana gelen haberler bazı siyasetlerden, bazı kişilerin bireysel olarak katılacağı yönündeydi.

Örneğin, iyi günlerde bir hayli ilişkimin geliştiği PKK'den tutsak olan Dilaver adındaki, arkadaşla, direnişi örgütlemeye başladığımız günlerin birinde tesadüfen karşılaştığımız koridorda, "geliyoruz hocam" diyerek, durumdan haberdar olduklarını ve destekleyeceklerini bildirmişti.

Ama direnişte yoktular. Kanımca, direnişten önce veya hemen sonra toplu halde sevk edilmişlerdi. Belirsizlik benim için sorun olmaya başlamıştı.

Koğuşa Veriliyorum

İşte, kafamın karışıklığı hat safhaya varmak üzereyken bir hafta sonra, görüş gününden bir gün önceki gün olan 14 Temmuz 1981 Pazartesi günü öğleden sonra, bir manga askerin hücre kapısını açtırmalarıyla, beni dışarı çıkarmaları beş dakika sürmedi. Ancak eşyalarımı toparlayabildim. Ufak tefek eşya da kalmıştı içeride. Örneğin, bilerek almadığım 5 litrelik su kabını tam bir sene sonra, hücredeki sağcı olan şahıs, aynı tecrit bölümünde karşılaşınca bana göndermişti.

Tecrit–2 arka hücrelerinin birindeydim bu bir hafta süresince. Üç asker önümde, üç asker arkamda uzun bir koridor yürüyüşünden sonra 2. koğuşa girdiğimde sanki arkadaşlar beni bekliyordu. Yıllarca görüşmemiş gibi bir birimize sarıldık arkadaşlarla.

Mustafa Yalçın arkadaşın öldürülmesinden sonra, adaşım hariç 1 Eylül 1980 günü hücreye alınalı beri hiç birini görmemiştim. İlk kez gördüklerim de vardı elbette. En azından İstanbul'dan gelen arkadaşlardan Haydar Yılmaz hariç hiç birini tanımıyordum.

Birçoğu katılmamıştı direnişe; ama katılanları da ayrı ayrı anımsamam şu anda olası değil. Sanki bana tüm

tanıdıklarım var gibi geliyor. Sonradan öğrendiğime göre, diğer siyasi yapılardan olanlar da dahil tam 51 kişi varmışız koğuşta.

Ben bu kadar kişi içinde sadece bir kişiyi görmek istedim. Karıştır / barıştır olayından sonra bir araya geldiğim adaşım yoktu bu 51 kişi içinde.

Oysa eylem başlamadan bir hafta öncesinden beni hücreye alınıncaya değin, sadece bu yoldaşım vardı yanımda. Karar alma sürecinde hep beraberdik ve her hafta Cuma günleri duruşmaya gidip gelirken, her seferinde dayak yeme pahasına not getirip not götüren kendisiydi.

Neden katılmadığını hala bilmiyorum.

Arkadaşlarla bir araya gelince, içim içime sığmaz oldu. Birkaç saat içinde birer ikişer herkesle sohbet ederek sanki yeni tanışmış gibi bir duyguya kapıldım. Elbette yeni tanıştıklarım da vardı. Bunlar İstanbul'dan gelen Acil dosyasından arkadaşlarla bu direnişe katılan diğer siyasi yapılardan tutsaklardı. Bir iki gün dolu dolu sohbet ederek hem tanıştık hem de daha da yakınlaştık.

Moraller Yükseliyor

Artık moralim düzelmişti. Gerçekten de eğer koğuşa toplamasalardı, açlık grevi en azından benim için çok zor olacaktı. Zira öyle deneyimsizdim ki, yalnız da olunca moralim bir haftanın sonunda bozulmaya başlamıştı.

Neyse ki, yönetim de deneyimsizmiş ki, bizleri bir araya getirme gafletine düştü. Ayrı ayrı yerlerde olsak da mutlaka direnişi sürdüren olurdu. Bundan eminim. Bir haftada bunun zor olacağını en azından ben anlamıştım. Mamak Cezaevindeki tutuklu sayısına göre tabir caizse bir avuçtuk.

Kucaklaşmalar, kısa sohbet konuşmaları bitince, hangi arkadaştı bilmiyorum; "Koğuşta başkaları da var!" demesiyle, koğuşun sağ köşesinde dip dibe oturmuş, yarı ürkek etrafına bakan üç kişiye yöneldi bakışlarımız. Benden önce gelenler de fark etmemişti bu yabancı tutsakları.

Kısa bir sorgudan sonra bu üç kişinin, "Akıncılar" denen İslamcı bir sağ grup olduğu anlaşıldı. Korktukları her hallerinden belliydi. Burada olmalarının mutlaka bir nedeni vardı. İlk aklımıza

gelen bizleri denetlemeyle görevlendirilmiş olma olasılığı idi.

Akıncılar, bildiğim kadarıyla, kısmen yasal olan şeriat yanlısı sağ bir yapılanmaydı. O güne değin haklarında pek bir şey bilmiyordum. O günkü koşullarda pek de üzerinde durmadık. Bunlara karşı herhangi bir tavır da geliştirmedik. Sadece herkese tedbirli olmalarını söyledik. Onların duymaması gereken şeyleri, yakınlarında konuşmamak gerektiğini herkes zaten biliyordu. Ayrıca bu kişiler de, yönetime ve uygulamalarına karşı olduklarını açıkladılar. Kendilerinden bizlere zarar gelmeyeceğini de eklediler. Bunu da, giderken ellerinde bulunan şeker ve tuzu vererek gösterdiler.

Ve bu açlık grevi boyunca aldığımız tuz ve şeker bunların verdikleriydi.

Artık yönetim pek karışmıyordu. Çoğu zaman sayım bile almıyorlardı. Hele Akıncıları da alınca nerdeyse içeri bile bakmaz olmuşlardı.

Rahat sayılırdık artık.

Burada küçük bir parantez açayım. 51 kişinin 17'si Partizan, biri İşçinin Sesi, 4 veya 5'i Devrimci Halkın Yolu ve geri kalan ise benim de yargılandığım Acil davası tutsaklarından oluşuyordu.

Bu anıları yazmaya başladığımda birçoğunun ismini gerçekten de unutmuştum. Elbette şu anda bile hala bazı arkadaşların isimlerine ulaşamadım. Bazı arkadaşların da yardımıyla ancak şimdilik şu isimlere ulaşabildim.

Unutulmaması için eksik de olsa ulaştığım arkadaşların isimlerini yazıyorum.

Süleyman Uğur, **Mehmet Şener Okçu,** Murat İmren, **Haydar Yılmaz,** Polat Güneşdoğmuş, **Muhammet Sani İlhan,** Mehmet Kaya, **Murat Eftekin,** Ercan Koca, **Aslan Tural,** Bülent Coşkun, **Nail Koç,** Kazım Kırçiçek, **Mahmut Kahraman,** Hamza Emgillioğlu, **Haydar Aktepe,** Uğur Bülent Yıldız, **Orhan Demir,** Ali Ulvi Öktem, **Hüseyin Güreş,** Muharrem Karakoç, **Hasan Cevat,** Ünal Gül, **Kemal Peköz,** Rıza Özen, **Mustafa ....** (Çoruınlu bir arkadaş), **Hızır Ertemir,** Fahri Tırpan, **Suat Bozkurt,** Ömer Gazel, **Alim Turan,** İsa Altuntaş, **Oğuz Yılmaz,** Burhanettin Doğan, **Şefik Teker,** Halil Güven, **Mizrabi Erbakan,** Ali Asker Demir, **Mithat Macun,** Hüseyin Elbeyli,

Mamak Cezaevi, 12 Eylül askeri faşist darbesinin ön deneyimi desek yanlış olmaz. Bana göre iki faşist katilin kaçırılması ve arkasından gelen uygulamalar, darbeyi örgütleyenlere umut aşılamıştır. Çünkü planladıkları darbeye daha iki aya yakın zaman varken Mamak Cezaevi'ni yarı yarıya teslim almışlardı. Başlangıç bölümlerinde de anlattığım gibi, 1980 Temmuz'una değin olanlar, siyasi tutsakların tavırları ve ilişkilerinin rolü, direnişin başlamasını geciktirmiştir.

Zira o güne değin, meşru hale gelen bir yığın hakkımız, günbegün elimizden alındı. Ve o günkü Mamak tutsakları bu hak gasplarına karşı hiçbir şey geliştiremedi.

İşte her şeye rağmen direnişe başlamış olmak ve üstüne bir de aynı yerde toplanmış olmak hepimizin moralini yükseltmiş, umudumuzu arttırmıştı.

Sürekli Eylem Durumu Tartışılıyor

İlk günler, eyleme başlama günündeki olayları birbirimize anlatmakla geçti. Her siyasi yapı, kendi arasında konuşarak katılmayanların neden katılmadıklarını bulmaya çalışıyordu. Bu iç tartışmalar mümkün olduğunca paylaşılmıyor, hiç kimse de öğrenme gereksinimi duymuyordu. Çünkü siyasi yapılar kesinlikle birbirlerinin iç işleyişlerine karışmazlardı.

Direnişin merkezinde Acilciler olduğundan, daha çok biz katılım miktarını tartışıyorduk. Direnenler olarak nicel çoğunluğa sahiptik ama bunun pek önemi yoktu. Direnişteki etkimiz, baştan beri tartışmaları gündemde tutmamızdan kaynaklanıyordu.

Burada bir parantez açmam gerekiyor. Siyasi tutsaklığımın ilk deneyim yeri olan Mamak Cezaevinin, tüm olumsuzluklarının yanında, çok önemli ve olumlu yanlarının da olduğunu düşünüyorum. Her olgu gibi direnmek de, bir öğrenme ve deneyim kazanmadır bence. Emniyet tavrı ile cezaevi tavrının neden paralel gitmediğini, Mamak'ta, pratik içinde öğrendim desem abartmış olmam.

Her siyasi yapıda, emniyet tavrının iyi veya kötü olan unsurları vardır. Doğal olan da budur. Ama nedense emniyet ve cezaevi tavırları ters orantılı olabiliyor. Bunun nedeni, merkezinde insanın olması. İnsanın yaşadığı koşullara göre nasıl bir tavır alacağı kesinlikle bilinmiyor. **"Hayvanın alası dışında, insanın alası içinde"** diyen atalarımız doğru söylemişti. İnsanın ne yapacağını çoğu zaman önceden bilmek olanaksızdı.

İşte, Mamak Cezaevinde geç kalan direnişin maddi temelinin de burada olduğunu düşünüyorum. Zira en azından bir veya iki siyasi yapı, 1980 Ağustos'unda duyulmaya başlayan Faşist Diktatörlüğün ayak seslerine baştan itibaren doğru tavır geliştirebilselerdi, direniş çok daha önce başlayabilirdi.

Bir an durup hayal edelim. Ayladır, Türkiye darbeye hazırlanıyor. Bilhassa 24 Ocak 1980 kararlarından sonra bu çok açık görülebiliyordu. Zira o günlerde, o kadar çok yazıldı çizildi ki bu 24 Ocak kararları; siyasetle ilgilenen herkes, bu kararların ancak bir diktatörlükle hayata geçirilebileceğini söylüyordu.

Malatya belediye başkanının öldürülmesi, Maraş ve Çorum olaylarının ardından geniş çaplı sıkıyönetim uygulamaları, bunun açıktan göstergeleriydi.

İşte, 1980 Temmuz'unun sonlarında - 26 Temmuz- iki faşistin kaçırılmasıyla beraber Mamak'ta baskılar artıyor. Mustafa Yalçın arkadaş öldürülüyor ve o günlerde Mamak'taki hiçbir siyasi yapı, ne tek tek ne birkaç grup bir araya gelerek ne de tüm siyasi yapılar birlikte, en küçük bir direniş gösterebiliyorlar. Belki

bilerek öldürmediler Mustafa Yalçın arkadaşı; ama sonuçta darbenin ayak seslerinin bilinip bilinmemesinden öte, kesinlikle tavır konulması gereken bir olaydı. Herkesten önce içinde bulunduğum hareketin kesinlikle tavır koyması gerekirdi. Direniş başlamadan önce kendi aramızda tartıştığımızı, kısmen özeleştiri yaptığımızı çok iyi anımsıyorum.

Daha o zamandan, herhangi bir direniş biçimiyle karşı durulsaydı; belki de darbe bile en azından gecikebilirdi. Ve "direnen siyasi yapılar etrafında gerek cezaevlerinde gerekse dışarı da, Türkiye Solu bir ivme kazanırdı" demekten kendimi alamıyorum.

Bu sadece gerçekleşmesi mümkün olan bir hayal olarak kaldı.

Parantezi kapatırken, aynı tavırsızlık 12 Eylül darbesinden sora da devam edince, bir hayli geç kalmış olan 7 Temmuz 1981 direnişinde bir haftada 51 kişi kalarak direnişi sürdürme yollarını düşünmeye başladık.

Zaman zaman sesli düşünüyor, yer yer kırıcı tartışmalar bile gündeme geliyordu. İlk gün 100'ün üzerinde arkadaş direnişe başlamıştı. İlk günün yoğun baskısından sonra 20 – 30 arkadaş direnişi hemen bırakmış. Bunların nitelikleri pek bilinmese de, kanımca bilinç düzeyi alt seviyelerde olan arkadaşlarmış. İlk dayakta bu kadar çok bırakanı gören yönetimin bir hafta sürekli işkence yapmasının en büyük nedeni, buydu zaten. Birkaç günde hepsi bırakır düşüncesi, ancak bir hafta sürdü tabi. Bir de,

dışarıda az da olsa kamuoyu oluşmuştu. O güne değin 12 Eylül Faşist Darbesi'nin dışarıda ve cezaevlerinde yaptıkları ayyuka çıkmıştı. Darbe ilk etapta kitle tabanı bulmuştu. Geç kalan bu direniş, Mamak özelinde ve Türkiye genelinde darbecileri az da olsa korkutmuştu.

Başka kanallardan, gerek İstanbul cezaevlerinde gerekse bilhassa Diyarbakır cezaevinde uygulanan mezalimi duyuyorduk. Sonradan destanlaşan Diyarbakır direnişi henüz gündemde bile yoktu. Faşist diktatörlük hem dışarıda hem de cezaevlerinde saldırılarını her tür yöntemle arttırıyordu.

Emniyetteki işkencelerde ölenlerin haddi hesabı yoktu. Toplu tutuklamalar darbe olalı bir seneye yaklaşmasına karşın hala devam etmekteydi.

Türkiye cezaevlerinde Askeri Faşist Cunta'ya karşı ilk ciddi başkaldırı başlamıştı. Hem de ülkenin başkentinde ve en büyük askeri cezaevinde.

Diğer cezaevlerine de sıçramasından korkan Faşist Cunta, işi öyle sıkıya almıştı ki, hem sürekli her tür baskıyı uyguluyor hem de ne yapacağını bilmiyordu.

Zira açlık grevleri konusunda bizler gibi devlet de deneyimsizdi.

Cezaevi Yönetiminin İlk Tedirginliği

Koğuşa geldikten birkaç gün sonra hepimizi doktora götürmek istediler. Nedeni de korkuları. Ya birimize bir şey olursa! Henüz hiçbirimizde görünen bir kötüleşme yoktu; ama her an olabilirdi. Zira mideden rahatsız olan arkadaşlarda ağrılar başlamıştı. Kesinlikle herhangi bir rahatsızlığımızdan dolayı yardım istemiyorduk ve belli bile etmiyorduk.

Tabi ki hemen reddettik doktora gitmeyi. Nedense pek üstelemediler. Ama ilerleyen günlerde fenalaşanlar çoğalınca, herkesi zorla revire taşımaya başladılar. Bu taşımalar bizim açımızdan fırsata dönüşüyordu. Çünkü revire götürme sırasında tüm direnişçiler durmaksızın slogan atıyordu. Ayrıca götürülen her arkadaş, koridorda ve revirde tüm enerjisini kullanarak çeşitli biçimlerde koğuşlara dönük duyurular yapıyorduk. Tüm bunlara karşın yönetim, çeşitli biçimlerde eylemi bıraktırmaya çalışıyordu. İlk günlerde pek başaramasalar da sonraki revire götürme operasyonlarında, gidip de gelmeyenler oluyordu. Fenalaşan arkadaşlarla, ben dahil bir çok arkadaş, duruma göre konuşuyor, moral vermeye çalışıyorduk.

Fakat yine gördüm ki gerçekten de direnmek öyle dışarıdan körüklemekle olacak bir şey değilmiş. Ve

onuncu gün, bir arkadaş fenalaştı ve zorunlu olarak götürüldüğü revirden bir daha geri dönmedi.

Direnişi terk edenler vardı; ama çok az sayıdaydı. Zaman zaman bir doktor ile bazı yetkililer geliyor, zamanında bırakılmazsa kalıcı sakatlıklar olabileceğini anlatıyorlardı. Birçok genç arkadaşın bu antipropagandalardan gerçekten de etkilendikleri görülüyordu.

Bu antipropagandaya etkin bir şekilde karşı koyamıyorduk. Sadece sözlü olarak, yapılan baskıların insan haklarının ihlali olduğunu anlatıyorduk. Uygulayıcılar bunu biliyordu zaten. Bundan dolayı, en azından tartışmamayı, konuşmaya geldiklerinde sürekli sloganla protesto etme gibi yöntemleri nedense kullanmayı hiç akıl edemedik. Sanki ikna edecekmiş gibi gelenlerle çoğu zaman tartışmayı sürdürüyorduk.

Tüm olumsuzluklara karşın moralimiz iyi sayılırdı. Kanımca on beşinci gündü. Yeni bir doktorla gelen yeni yönetim **-eylem başlayalı, ikinci yönetimdi bu-** demirbaş yönetici Albay Raci Tetik başkanlığında koğuşa geldiler. Adeta yalvarıyorlardı.17.günden sonra dönüşün olmayacağını, dönülse bile kesinlikle kalıcı özürler olacağını, bıraktığımız taktirde her şeyin düzeleceğini; zaten kitap, dergi ve günlük gazete vermeye başladıklarını v.s. uzun uzun açıkladılar.

Bu 17.gün meselesi de nerden çıktı? Hiç kimse ayrıntılı bir bilgiye sahip olmadığından, gerçekten de birçoğumuzun kafası karışmıştı.

Direnişin başlamasından beri, bizim bazı gazete ve kitapların verilmeye başladığını duymamız bir şeylerin değişeceğinin sinyalleriydi.

Gerçekten de açlık grevi olarak başlayan direnişten beri Mamak'ta baskılar şiddetini kaybetmiş, o güne değin içeri alınmayan kitaplar bile girmeye başlamıştı. Bu anlamda söylediklerinde gerçek payı vardı. Veya bize öyle geliyordu.

Bu konuşmanın sonunda sözcü olarak önceden kararlaştırdığımız, İstanbul'dan gelen Haydar Yılmaz arkadaş; "Bu söylediklerinizi ve bizim ekleyeceklerimizi basın önünde, bizim yanımızda söyleyin ve söz verin, hemen bırakalım" der demez Albay Raci Tetik; "O kadarda uzun boylu değil. Türkiye Cumhuriyeti, hiçbir şekilde mahkûmlarla pazarlık yapmaz. Kendinize güveniyorsanız açlık grevi yapmadan direnin, kurallara uymayın da görün neler oluyor" deyip, çıkarlarken, Haydar arkadaş; "o günler de gelecek" deyince, Raci Tetik'in duraksayarak bize dönüp pis pis sırıtması hala gözlerimi önünden gitmiyor.

Bu görüşmeden önce 8 – 10 kişi direnişten ayrılmıştı; ama moralimiz iyi sayılırdı. Az da olsa direniş dışarıda duyulmuştu. Cezaevi yönetiminin, genel olarak sıkıyönetimin ve hükümetin dikkatini çekmiştik. Bu son gelip gitmeleri de bizleri umutlandırmıştı.

Çoğumuz böyle düşünüyorduk; ama sessizleşenler de gözle görülür derecede artmıştı. Bazı arkadaşların benim gibi önde gözükenlerle sohbetleri azalmıştı.

Örneğin sık sık yaptığımız aklımıza gelen yemek çeşitlerinin pişirilmesini, yörelere göre anlatımlarda dinleyenlerde azalmalar başlamıştı.

Direnmeyenlere İlk Çağrı ve Koğuşta Dayak

Bu görüşmeden bir gün sonra, bizim bulunduğumuz koğuşun pencerelerinden görülebilen havalandırmaya Tecrit–2 ve Tecrit–3 hücrelerinde kalan tutsaklar çıkıyordu. Az da olsa direnenlerin dışında herkesi her gün olmasa bile, gün aşırı havalandırmaya çıkarıyorlardı. Darbeden bu yana havalandırma hakkı bile yaptırımdı. Ne zaman çıkılacağı, ne kadar kalınacağı nöbetçi askerlerin isteğine bağlıydı. Örneğin bilerek veya doğal olarak birbiriyle konuşan iki kişiyi gören asker, konuşanları istediği biçimde şınav, ayı dansı, çök - kalk, elini açtırarak coplama v.b cezalandırır ve isterse havalandırmayı iptal ederdi.

Hücrelerde, ekseriyetle sağ ve sol tutsakların önde gelen kişileri kalırdı. Bilhassa sol siyasi yapıların sorumlu düzeyindeki herkes vardı. Ben bir kaçının sadece gıyaben isimlerini biliyorum. Ve gerçekten de her biri, en azından kendi siyasi yapıları içinde otorite sayılırdı.

Karıştır-barıştır olayından beri, zorunlu olarak sağcılar da var bu havalandırmaya çıkanlar arasında.

Daha önce, yani karıştır / barıştır olayından önce, yalnız sağcılar çıkardı bu küçük havalandırmaya.

Havalandırmaya çıkan herkes başları önünde ve ayrı ayrı volta atıyor veya duvar dibinde etraflarına bakamadan yere bakarak duruyorlardı. Direnişe başlamadan önce bizler de aynı şekilde havalandırmaya çıkıyorduk. Bu konumdan direnmeye geçmek büyük bir ayrıcalıktı; ama yetmiyordu. Bizler direniyorduk ama büyük bir çoğunluk tüm yaptırımlara uyuyordu. Bu da bizleri, yani direnenleri oldukça rahatsız ediyor, baskıların ömrünü uzatıyordu.

12 Eylül'ün ilk günlerinde en azından ikili volta atılabilirken, konuşmaları engelleyemeyince sadece tek tek volta atmaya müsaade ettiler. Hatta bazı zamanlarda bazı askerlerin şamata olsun diye veya eğlenmek için tutsakları havaya baktırarak volta attırdığını sonradan duymuştum.

Tabii ki en az 40 – 50 kişinin 50 metre karelik yerde, toplu halde havaya bakarak yürümesi olanaksız olduğundan bu uygulama yaygın hale gelmedi.

İşte bugünde, havalandırmada hiç konuşmayan, yere bakarak yürüyen veya duvar dibinde çömelerek yere bakar vaziyette duran çoğunluğu sorumlu düzeyde, bilhassa sol siyasi tutsakları, pencereden görünce bazı arkadaşlar tanıdıklarına hitaben, "Daha ne bekliyorsunuz, bu işkenceye daha ne kadar dayanacaksınız, daha geç kalınmış değil" benzeri sözlerle, bazılarını isimlerini de söyleyerek uyardılar. Çünkü çoğu kişi belli dönemlerde, en azından bazı şeyleri bire bir paylaşmışlar. Ayrı ayrı siyasi yapılarda da olsalar beraber mücadele etmişlerdir mutlaka.

Başlarını kaldırıp bakamadılar bile tüm çağrılara karşın. Haydar arkadaş, "Yazıklar olsun sizlere, yığınla insanı boyun eğsinler diye mi peşinizden sürüklediniz!" diye yüksek sesle son kez uyarırken. "Kahrolsun işkence!" sloganıyla havalandırma birden karıştı. Tam karşımızdaki duvar dibinde iri yarı birine dört beş asker birden saldırdı. Tutsak arkadaş, hem slogan atıp hem de kendini korumaya çalışırken diğer tutsaklar yere bakmaya devam ediyorlardı.

Gerçekten de teslimiyet öyle bir hal almıştı ki, tanımı olanaksızdı Mamak'ta.

Bunun üzerine, 5 dakika içinde havalandırma boşaltılmıştı. Havalandırma boşaltılırken biz de çeşitli sloganlarla olayı protesto ediyorduk. Koğuşa geleli beri bizlere, revire götürürken uyguladıkları zor dışında hiç dokunmamışlardı.

Bu olay üzerine koğuşa bir manga asker gelerek zaten bir hayli dirençsiz olan bizlere, başımıza vurmamak koşulu ile kaba dayakla gözdağı verdiler. Bizler, bu esnada ancak slogan atabiliyorduk. Çoğumuzun sesi de pek çıkmaz olmuştu; ama yine de bağırıyorduk.

Açlık grevi başladığından bu yana ilk kez toplu halde slogan atıyorduk. Umutla kulak verdik, bir yerlerden destek gelecek mi diye. Ne yazık ki, bir müddet daha bağırıp susunca, Mamak cezaevi ilk kez sessizliğe gömülür gibiydi.

Oysa 12 Eylül Askeri Faşist Darbesi'nden beri hep sessizdi Mamak Cezaevi.

Kanımca sorumlu astsubay olacak, dayaktan sonra giderlerken "Bir daha böyle bir şey yaparsanız, bunun on katı uygulanacak" dedi. Tabi ki biz, o anda bile slogan atmaya devam ettik. Her gün, istediğimiz zaman hem slogan attık hem de marşlarımızı ve türkülerimizi söyledik.

Bir daha ne dövmeye geldiler ne de havalandırmaya direnmeyen tutsakları çıkardılar.

Destek Umudu ve Çözülme

O günden sonra destek gelecek diye bir hayli umutlandık. Zira ilk kez çok yakın mesafeden, direnenlerle direnmeyenler bir nevi temas etmişlerdi. Ne yazık ki, sözlü olarak bile destek gelmedi ve yavaş yavaş ilk kez çözülme duygusu belirmeye başladı direnişçilerde. Açlık grevine başlayalı beri herkesin her şeyden haberi vardı. Her zaman bekliyorduk bir yerlerden bir destek gelmesini; ama bu havalandırmadaki temas biz direnenlere az da olsa umut vermişti.

Daha önce hiç rastlanmayan, "Bu işin sonu yok. Destek gelmezse, yönetim kesinlikle geri adım atmaz" gibisinden konuşmalar duyulmaya başlandı aramızda. Zaman zaman 'bu eylemin sonu ne olur' diye, toplu halde tartışmalar da oluyordu ama uzun sürmüyordu.

İkili üçlü veya daha kalabalık sohbetlerde hep gündemdeydi direnişin geleceği. Az da olsa bazı arkadaşlar, "Direnmekten başka çare yok. İsterse hiç kimse desteklemesin, ölüme kadar sürmeli bu direniş vb." sözlerle moralleri ayakta tutmaya çalışsa da, çatlak sesler duyulmaya başlamıştı.

Tüm olumsuzluklara karşın moralimiz, yine de fena değildi. Tek tek bırakanlar olsa da moralimiz pek bozulmuyor, sözünü ettiğim doktor ve yöneticilerin; " 17. günden sonra isteseniz de geriye dönemezsiniz" dedikleri günden beri, Partizan grubundan arkadaşlar sürekli kendi aralarında konuşuyorlardı. Olumsuz düşünmüyorduk; ama her tartışmalarının sonunda biraz tedirgin oldukları açık açık görülmeye başlandı. Örneğin her toplanıp dağıldıklarında bu yapıya dahil arkadaşların davranışlarında gözle görünür bir değişikliği görebiliyorduk. Bizlerden uzaklaşarak, sohbetlere pek katılmaz oldular.

Direnişin 17. gününde tekrar toplandılar. Sözcüleri, dışarıyla görüşme olanakları olmamasına karşın direniş başlayalı beri direnenler görüşe çıkmıyordu- "Parti kararı" diyerek, direnişi bırakacaklarını açıkladıklarında, Partizan arkadaşların dışındaki herkes şaşkın şaşkın birbirlerine bakmaya başladı.

Sadece su içmemize karşın, herkes henüz iyi sayılırdı. Bazı rahatsızlıklarını bahane ederek açlık grevini bırakanların eylemi bırakmadan önce sızlanmalarının dışında pek şikâyet duymamıştık o güne değin.

Tesadüf bu ya, tam 17 kişi idiler. Tam bir şok yaşamıştık. Görevliyi çağırıp "Biz direnişi bırakıyoruz" demeden önce defalarca sorumlu arkadaşlarıyla konuştuk. Fakat partilerinin "sonu belli olmayan -ki, hiçbir direnişin sonu önceden bilinmez- bir eylemde kadrolarının telef olmasını istemediğini" belirterek direnişi bırakma düşüncesinden vazgeçmediler.

On yedi kişi birden gidince, koğuş boşaldı adeta. Bu satırları yazarken geriye kaç kişi kalmıştık anımsamıyorum; ama o günden sonra birer ikişer gidişler başladı. Zaten zayıf düşen vücutlar bu moral bozukluğu ile adeta hızla zayıfladılar.

Ben kendimden biliyorum, ağzım daha çok kurumaya başladı, daha az hareket etmeye başlamıştım. Uzun süre hiç kimseyle konuşmamıştım. Partizanlar gittikten sonra umutsuzluk herkesi sarmıştı.

Toplu halde açlık grevini bırakan bu arkadaşların dışında hiç kimse, bugüne değin 'ben bırakıyorum' diyerek koğuştan çıkmamıştı. Her hangi bir nedenle kapıdan çıkıyorlar ve bir daha da geri gelmiyorlardı.

Koğuştan gidenleri, Ankara Mevki Hastanesi'ne götürdüklerini biliyorduk.

Eylem Nasıl Sonlanacak?

En son direnişi sürdüren 12 tutsak kalmıştık. 9 tutsak Acil dosyasından, 3 tutsak da, farklı siyasi yapılardan.

Bu geriye kalanlar, morallerimizin de kısmen bozulmasıyla, pek konuşmaz ve yerlerimizden kalkamaz olmuştuk. Buna rağmen, 30. günü doldurmuştuk. Hiç tuzlu ve şekerli su almadığımızdan da, gerçekten de çok zayıf düşmüştük.

Ben yaşça en büyükleriydim; ama belki de siyasi deneyimi en az olanlarındandım. Benim aklımdan geçenler; bu eylem artık bir şekilde biçim değiştirmeliydi. Ama nasıl? Kendimce buna bir yanıt bulamıyordum.

Bunun için önce konuşmak gerekti. Birbirimize bakışlarımızdan, zaman zaman gidenlerin arkasından yorumlar yaparak kısa kısa değerlendirmelerden dolayı, bende, "herkes konuşmak istiyor", düşüncesi belirmişti. Öğretmen olmamdan dolayı, az da olsa genel insan psikolojisini diğer arkadaşlara göre daha iyi bildiğimi düşündüğümden, Haydar arkadaşa, "Ne yapalım Haydar, konuşma zamanı gelmedi mi?" diye sorduğumda, kendisinin de aynı şeyi düşündüğünü söyleyince bir hayli rahatladım. Zira bu aşamada,

"konuşalım" teklifi yapmak, "Eylemi bırakalım" ile özdeşti. Yinede ilk teklifi kimin ve nasıl yapması gerektiğini bir hayli tartıştık arkadaşla. Çünkü bir kişinin bile, yanlış anlayıp ters tepki göstermesi işi çıkmaza ve geri dönülmez kırgınlıklara neden olabilirdi. Konuşmazsak da direnenlerin tek tek eylemi bırakma olasılığı belirmişti.

Başkalarını bilemem ama "Bu eylemin kendiliğinden çözülüp, sonunda belki bir iki kişi kalır ve onların kendilerini feda edişleriyle eylemin sonlanması kime ne kazandırır?" sorusunu kafamdan atamıyordum.

Gelinen nokta, bu eylemin zaferle bitmeyeceğini gösteriyordu. Cezaevi yönetimi durumu kavramış, hiç uğramaz olmuştu. Direnişin gidişi bir şekilde biteceğini gösteriyordu. Beni rahatsız eden durum, eylemden sonraki cezaevinde yaşamın nasıl olacağıydı. Eğer her direniş, devrimci mücadelenin bir parçasıysa, yenilgiyi de önceden görüp planlı bir şekilde çekilmek gerekirdi. Aksi taktirde her koşulda mücadele olanaksız hale gelirdi.

Çünkü geri çekilmesini bilmeyenler, yeniden hamle yapmasını hiçbir zaman beceremezler.

"Devrim yolu engebeli, dolambaçlı ve sarptır'' özlü sözünün bir anlamı da bu değil miydi? Durum ortadaydı ve direniş kendiliğinden son bulacak gibiydi. Kalan arkadaşlar belki en bilinçli ve inançlı olanlarıydı. Direnmek gerektiğini düşünüyorlardı ama bunu konuşarak pekiştirmeye çalışan yoktu. Belki ikili üçlü konuşuluyordu; ama kesinlikle bu, sorunu çözmüyordu.

Beynimin içinde, az da olsa sorumluluk duygusu olduğundan, baştan beri direnmek gerektiğini savunan bir kişi olarak gerçekten de yerine oturmamış çelişkili fikirler beynimde dolaşıp dururken, Haydar arkadaş sorumluluğu alarak "ilk fırsatta ben arkadaşları toplar, konuyu açarım" diyerek beni rahatlattı.

Son konuşmalarımızı yazmadan önce, küçük bir parantez; Türkiye de ilk kez yapılan bu kadar uzun süren toplu siyasi açlık grevi, 12 Eylül Faşist Diktatörlüğünü en azından Mamak'ta zorlamıştı. Eğer teslimiyetin şiddeti bu kadar yoğun olmasaydı, kanımca direniş zaferle sonuçlanırdı. Deneyimsizlik ve ezici bir çoğunluğun direnişte olmaması, çözülmeyi erken getirdi. Başka türlü yorumlamam olası değildi gelinen noktayı.

Her şeye karşın direniş gerçekten de öğreticiydi. Şimdi düşünüyorum da, toplu direniş, kesinlikle emniyetteki bireysel direnişten daha zor. Kişiler öyle bir an geliyor ki, anlaşılmaz bir şekilde tavır değiştiriyor. Zira toplu olarak yapılan bir eylemde kesinlikle bilinç farkından dolayı, bireysel tavırlar ters etki yapıyor. Bizim bu eylemde de Partizan'ın tavrı etken olmuştur. Partizan bırakmasaydı sonuç değişik olur muydu, bilemem; ama gerçekten de bu güne değin Türkiye'de yapılan en uzun açlık grevi olarak yine de başarılı sayılırdı.

Parantezi kapatıyorum.

İşte bu duygu ve düşünceler içinde kalan arkadaşlar, birleştirilmiş iki alt ranzada toplandık. Haydar arkadaş

durumu tek tek herkesle konuşmuş. Konuyu Haydar arkadaş tekrar özetledi.

Ve "Bunun için ne yapacağımıza karar verelim arkadaşlar. Herkes düşüncesini açık yürekle söylesin." diyerek sustu.

Kısa bir sessizlikten sonra -burada her arkadaşın tam olarak ne söylediğini anımsamam mümkün değil- arkadaşlar sırayla konuşmaya başladılar.

Hangi arkadaş bilmiyorum ama "Acil" den bir arkadaş olabilir, "Buraya kadar getirdik. Sonu ölüm de olsa devam edelim. Yani ölüm kararı alınmasını öneriyorum" dedi.

Ardından bir arkadaş daha, aynı düşüncede olduğunu söyledi. Haydar arkadaş önceden konuştuğu için son sözü de onun söyleyeceğini düşünerek, tam söz almak üzere ağzımı açarken, daha genç ve dinç olan THKO kökenli bir arkadaş ; "Ben de, gönüllü olarak ölüme yatılması gerektiğini öneriyorum" diyerek benden önce düşüncelerini söylemiş oldu.

Bunun üzerine ben sustum. Diğer arkadaşlar da düşüncelerini belirttiler. Çoğu, direnişin sürmesi gerektiğini belirtiyordu; ama ölümden pek söz eden olmadı.

Kısa bir tereddütten sonra; "Arkadaşlar, bu eylem bence fazlasıyla görevini yaptı. Birkaçımız ölsek de pek fazla bir şey değişmez. Hiç kimsenin ölüme yatmasını doğru bulmuyorum" deyip, biraz da titrek bir ses tonuyla düşüncelerimi özetleyerek tamamladım.

Son olarak, Haydar arkadaş konuştu. Ben gönüllü ölüme yatıyorum. Hiç kimse diğerine sen de ölüme yat deme hakkına sahip değildir." dedi.

Kısa bir sessizlikten sonra, THKO'dan bir arkadaş ve "Acil" den iki arkadaş daha gönüllü ölüme yatacağını açıkladı ve böylece dört kişi gönüllü ölüme yatma kararı aldı.

Daha doğrusu bu dört arkadaş, kendi kendilerini önermiş oldular.

Ayrıca hiç kimsenin cezaevinde direnişi bırakmamasına karar verilerek toplantıya son verildi. Yani zorla hastaneye götürülünceye değin herkes direnişi sürdürecekti. Öyle de oldu. Ölüm kararını alanlar ise her koşulda istemlerin yerine getirilip getirilmemesi doğrultusunda direnişi sürdüreceklerdi.

Giden Geri Gelmiyor

Gerek moralimizin bozulması gerekse direnişin sonlanmaya doğru gidişi halsizleşmemizi arttırmıştı. Tam olarak anımsamıyorum ama 30 günü aşmıştık. Karar almamızdan birkaç gün sonra Haydar arkadaşı koğuştan aldılar. Bir iki slogan attık; ama zaten gücümüz de pek kalmadığından önlememiz olanaksızdı. Birkaç kişiyi daha götürdüler sonra. Giden gelmiyordu. Sanki kararımızı bekliyorlarmış gibi tek tek götürüyorlardı.

Artık hiç konuşmuyorduk kendi aramızda. Nedeni direnişi istediğimiz gibi sonlandıramamaktı. Korkunç bir duygu seli içindeydim. Ne yapılabilirdi? O güne değin bu kadar uzun açlık grevi yapılmamıştı. İrlanda direnişlerini ise ayrıntılı olarak bilmediğimizden, direnişin nasıl seyredeceğini gerçekten de öngörememiştik. Yönetimin bilinçli veya bilinçsiz anti-propagandası bizleri kısa sürede etkisi altına almıştı.

Ayrıca dışarıdan en küçük bir destek de yoktu. Ailelerimiz belki eylemden bu yana gelip bekliyorlardı. Bundan bile haberimiz olmadı hiçbir zaman.

Genç arkadaşların azmine, inancına hayranlık duymamak elde değil. Ölüm kararı alan arkadaşlar konuşmuyorlardı; ama bakış ve davranışları, ben dahil, diğer arkadaşlara tavırları hiç de yoldaşça ve dostça değildi. Haklı gibi gözükmelerine karşın herkesi rahatsız eden bir şey vardı. Ama o şeyi kimse dillendiremiyordu.

Örneğin ben kendi kendime yanlış bir tavır içinde olduğumu düşünmeme karşın, açık açık konuşamamamın nedenini bulamıyordum. En önde, sürekli direnişi öven ve gerekirse ölüme gitmek gerektiğini vurgulayan sözler içimden geçiyordu; ama beni bir şeyler engelliyordu.

Aynı siyasi düşünceyi paylaşmak, başta yaşamlarımız dahil olmak üzere, her şeyi göze alarak buralara değin gelen kişiler, her şeyi sonuna değin beraber yapmanın koşullarını yaratamadı. Kanımca bireyler olarak bunu açıklamakta yetersiz kalıyoruz.

Eksik olan neydi?

Bu duygular içinde bocalarken, koğuş kapısının ne zaman açıldığının bile farkına varamadığım bir anda, kendimi bir sedyede götürülürken buldum. Birden bire dedimse, haberim yokken değil tabi. Kesinlikle kendi başıma oturum haline gelemiyordum. Fiziki olarak direnme şansım kalmamıştı. Fiziki durumun yanında moralimde en alt düzeylerde seyrediyordu.

Ağustos ayının başları olmasına karşın üzerimdeki battaniyeye rağmen üşüyor gibiydim. Cezaevinin koridorlarından birindeydim. Başımda bir er nöbet

tutuyordu. Askere "Nerdeyim? Nereye götürüyorlar bizleri?" gibi birkaç soru sormama karşın askerden yanıt alamadım. Yaptırımların ilk adımı olan asker ile tutsakların konuşması hala yasaktı ki, asker bırakın yanıt vermeyi yüzüme bile bakmadı.

Sesimin çıktığı kadarıyla bir iki slogan atmaya çalıştım ama hiç tepki almadım. Yani kimse ne ağzımı kapatmaya çalışıyor ne de "sus, bağırma" diye müdahale ediyordu. Belki de sesim çıkmıyordu da ben bağırdığımı zannediyordum.

Beklemekten başka çare olmadığını düşünerek battaniyeyi çektim tepeme.

Ne kadar zaman geçti bilmiyorum, sedyenin kıpırdamasıyla yüzümü açtım. Hemen slogan atmaya başladım. Sesimin çok çıkmadığı hiç aklıma gelmiyor tabi. Arada bir "nereye götürüyorsunuz?" diye sormaya çalışıyordum. Aynı zamanda etrafıma da dikkatlice bakıyor, aklımda kalan cezaevi konumunu düşünerek, söylemeseler de hangi bölüme götürdüklerini tahmin etmeye çalışıyordum.

Tam olarak kestiremedim ama çok az çıktığım revire doğru götürüldüğümü tahmin ettim.

Burada, revir deyince bir parantez açmak istiyorum.

12 Eylül darbesinden sonra her şey baskı aracı olarak kullanılmaya başlandı. Hasta olmak bile yasaktı desem başım ağrımaz. Havalandırmaya çıkmak bile zorunluydu. "Hastayım veya canım çıkmak istemiyor" demek yasaktı. Karşılığında kesinlikle ceza vardı. En hafifi "Ne demek çıkmayacağım lan? Hasta olduğunu

nerden bileyim?" diye bağıran askerler karşısında ısrar edilirse, "sen laftan anlamıyorsun, uzat elini" diyerek cezalandırılırdık. "Tamam, vazgeçtim, çıkacağım" desen bile, elini uzatmak zorundaydın. 'Uzatmasan ne olurdu?' sorusu sorulabilir. Eğer havalandırma için kapı açılmış ise elini uzatmayan kişi hemen koridora alınır, birkaç asker birden dövmeye başlardı.

Tam olarak nerde, kimler tarafından akıl edildi bilmiyorum, revire çıkanlar rapor almaya başladı bir müddet sonra. Belki de emniyetten yeni gelenler için idare böyle bir şey, "raporlu olma" durumu yaratmıştı. Çünkü emniyetten gelenler arasında, çok kötü durumda olanlar vardı. Girişteki kafeste kuralları öğretirken de yıpranan tutsaklar, çoğu zaman ayakta bile duramıyorlardı.

İşte, bilhassa askeri eğitimi yapamayacak kadar kötü olanlara cezaevi yönetimi rapor vermeye başladı. Zira nöbetçi asker, emir böyle diyerek ayağa kalkamayanlara bile askeri eğitim yaptırmaya kalkınca ister istemez olaylar çıkıyordu. Olaylar dedimse direnme falan değil. Eğitimi yapamayacak durumdaki tutsak gerçekten de isteneni yapamayınca, asker, sinirlenip hasta falan demeden tutsağa işkence edince, toplu tepki olma durumu ortaya çıkıyordu.

Bu rapor verme işi sürekli hasta olanlara uygulanmaya başlayınca birde baktık ki, raporlu sayısı çoğalmaya başladı. Revirdeki bazı doktorların da özel konumlarından yararlananlar çoğaldı.

Yüzünü kızartıp rapor isteyen herkes rapor almaya başlayınca, bilhassa yanaşık düzen eğitim yapacak

kişi göze batacak şekilde azalınca, geçici bir süre için rapor almayı yasaklamışlardı. Gerçekten de işkenceden yeni gelen birçok kişi acılar içinde yanaşık düzen askeri eğitim yapmak zorunda kalmıştı bundan dolayı.

İşte, sedyenin üzerinde revire girdiğimde, o güne değin hiç revire çıkmadığımı düşündüm bir an. Ve birçok kişinin sağlam olduğu halde, rapor alarak arkadaşlar, diğer yaptırımlarla beraber yanaşık düzen askeri eğitim yaparlarken, ya koğuşta yatıyorlardı ya da havalandırmaya çıkıp duvarın dibinde, başları öne eğilmiş vaziyette bekliyorlardı. Hava yağışlıysa veya başka bir nedenden dolayı havalandırmaya çıkılmazsa, aynı yaptırımı koğuş içinde uyguluyorlardı.

Bugüne değin hiç rapor almadığım aklıma geldi ve kendi kendime "Her halde rapor verecekler" diye, düşünmekten kendimi alamadım.

Parantezi kapatıyorum.

Revire girince gözlerimi kapattım. Zira gözlerin durumundan bile sağlık durumumuz hakkında bilgi sahibi olabiliyorlardı. Kanımca doktordu seslenen; "aç gözlerini" derken, bileğimi tutarak nabzımı ölçmeye çalışıyordu. Bileğimi oynatınca, ölçmeyi yapamıyordu tabi. Birkaç kez denedi. Sonuç alamayınca, bir başkasına hitaben; "Bakın arkadaş, bunlar resmen ölmek istiyor. Ne gözlerini açıyorlar ne de nabız ölçtürüyorlar. Zorla muayene yapmak olanaksız. Bir de siz konuşun. Belki ikna edersiniz. Ne de olsa akrabaymışsınız" diyerek susunca, son sözcükten dolayı bütün dikkatimi topladım.

Birkaç saniye geçti geçmedi, kalın davudi bir ses tonuyla ; "Teyze oğlu, ne yapıyorsun böyle, kendini perişan ediyorsun, bak ağabeyinin ve eşinin selamı..." sözünü tamamlamadan, araya girdim; gözümü bile açmadan, "Hoş geldin teyze oğlu. (Söz konusu olan kişi, aynı yaşta olduğum, anne tarafından yakın akraba olan bir Astsubay'dı. Rütbesini bilmiyordum ama alınabilinen en son rütbede olduğunu zannediyorum.) Bizimkilere sahip çıkıp ilgilendiğin için sağ ol. İki seneyi geçti Mamak'tayım, çok bekledim gelirsin diye. Sen biliyor musun bilmem ama ben neden gelmediğini, en azından tahmin ediyorum. Emirle geldiysen sadece üzülürüm. Zira direnişi bırakmama yardım edersin diye emirle geldiğini düşünüyorum. Durumu biliyordun ve şimdi de gördün. Umarım cenazemi bunlara bırakmazsınız. Herkese selamlarımı ilet, her şeye hazırlıklı olsunlar. Bizlerin geriye dönüşü zor olur. Sen, içinde bulunduğun kurumu benden iyi biliyorsundur. Belki şimdi kazanamayız; ama bir gün mutlaka kazanacağız, çünkü haklıyız.." diyerek soluklanmak için bir saniye susunca, tekrar konuşmak için ağzımı açmaya fırsat vermeden, Albay Raci Tetik'in "Götürün bunu da diğerlerinin yanına." emriyle sedyenin aniden havada uçtuğunu hissettim. Hala gözlerimi açmıyordum ve tam revir kapısından çıkarken; "Bizler bir kez ölürüz. Sizler ise yaşarken her gün öleceksiniz. Kahrolsun işkence, Kahrolsun faşizm.."diye bağırdım. Ama sesimin ne kadar çıktığını bilmiyorum. Belki de bağırdığımı zannediyordum. Çünkü son günlerde suyu bile zor yutuyordum.

Sedyede götürülürken, cezaevi müdürü Albay Raci Tetik'in hala sesi geliyordu. Bütün gücüyle, "hepsi

geberse de taviz yok" diyerek adeta haykırıyordu. Sanki sinir krizi geçiriyor gibiydi.

Hastaneye Götürülüyorum

Yarı uyur, yarı uyanık ne kadar yattım bilmiyorum. Kendimi, iki askerin taşıdığı sedye ile beraber bir askeri cemsede bulduğumda, hastaneye götürüldüğümü anladım. O anda "nereye götürüyorsunuz?" diye bağırdım ama yanıt veren olmadı.

1979 Aralık ayından bu yana ilk kez Mamak Cezaevi'nden dışarı çıkıyordum. Halsiz bir halde olmama karşın sokak gürültüsünü özlemle dinliyordum. Uzun zamandır aynı kişilerle konuşmak, aynı sesleri duymak -karavana şakırdamaları, askerlerin hakaret dolu naraları, işkence anlarında ki slogan veya copla ayakaltlarının ve avuç içlerinin birleşmesinden çıkan sesler- dışında farklı sesler beni azda olsa rahatlattı. Dışarıda hayatın devam ettiğini biliyordum; ama bu denli özlenebileceğini pek aklıma getirmemiştim.

Ankara'yı da pek bilmiyorum ki, sokak gürültüsünü yoğunluğuna göre nerede olabileceğimi düşünebileyim. Kendi kendime ve tabii ki içimden, "Kızılay'dan geçer mi, Tandoğan Meydanı ne taraftaydı, belki Ulus tarafına gidiyoruzdur" vs. demekten kendimi alamadığımı hala anımsıyorum.

Birkaç kez sedyenin etrafında oturan askerlere "Nereye götürüyorsunuz? Hastaneye mi?" gibi sorularla öğrenmeye çalıştım ama hala yasak devam ediyordu ki, askerler bırakın yanıt vermeyi, bakışlarıyla anlaşılır diye yüzüme bile bakmıyorlardı.

Bu gidiş ne kadar sürdü bilmiyorum. Zamanı takip edecek durumda değildim.

Ankara Mevki Hastanesi'nin zemin katındaki mahkûm koğuşuna vardığımı pek anımsamıyorum. Askeri araç öyle sarsıyordu ki, bundan dolayı ya uyumuşum ya da bayılmışım. Gözlerimi açtığımda, etrafımda benden önce gelen arkadaşlar vardı.

Kendimi şöyle bir dinleyince, bir dinçlik hissettim. Bu hissimle beraber, hemen serum iğnesini fark ettim ve anında çıkardım.

Evet, eylemi hastaneye gelince bırakacaktım ama yönetimin isteğiyle değil. Belki göstermelik olacaktı ama en azından bazı şeyler istenebilirdi.

"Ne demek bu? Nasıl serum takarsınız iznim olmadan?" gibi soru ve itirazlarla serum iğnesini sökmüştüm ama etrafımda yetkili olabilecek pek kimse de yoktu. Sadece hiçbir şey söylemeden bana bakan, sanki suçluymuş gibi duran arkadaşlarım vardı.

Hiç kimse konuşmuyordu veya konuşamıyordu, ben bunları yaparken. Beni kahreden de buydu. Çok uzun sayılacak bir süreçten sonra direnmeye başlıyorsun, zaferle sonlandıramayınca kendini suçlu hissediyorsun. Eminim herkes bu duygular içindeydi ki, kimse bana bir şey söyleyemiyordu.

Serum iğnesini sökerken bir şeyler söylüyordum; ama bir an durunca etrafımdaki arkadaşların yüzüne bakamıyordum. Bunu fark edince, sesimin çıkmadığını çok iyi anımsıyorum.

Hangi tarihte, kimlerin açlık grevini bırakıp geldiğini tek tek bilebilmem olanaksız. Ben serum iğnesini çıkarıp atınca, etrafıma toplanmış olan arkadaşların mahcup bir şekilde geri çekildiklerini ve hiçbir şey söyleyemediklerini fark edince, ne söyleyeceğimi bilemedim.

Geriye dönüş yoktu artık. Hastanedeydim ve ben de açlık grevini bırakacaktım.

Beni suskunluğa ve önceden bırakan arkadaşların karşısında şaşkına çeviren bu duyguydu.

Bu, ilk yaşadığım daha doğrusu hissettiğim bir duyguydu. Ama nasıl bir duyguydu tanımlayamıyordum.

Tam bir gün bekledim açlık grevini bırakmak için. Ne kadar serum almışım bilmiyorum ama 34 yaşındaydım ve ilk kez serumla karşılaşıyordum. Fiziki durumum deri-kemik misaliydi. Belki birkaç saat öncesinde herhangi bir şeye dayanmadan duramayacak halde olan ben, kendimi çok iyi hissediyordum. Serum, böyle durumlarda çok etken bir şeydi herhalde. O güne değin serumla karşılaşmadığımdan, pek bilgimde yoktu; ama serumun enerji veren maddelerden oluştuğunu biliyordum.

Benden önce gelenlerin hepsi eylemi bırakmışlardı ve çoğu da ayaktaydı. Hem daha genç olmaları hem erken bırakmaları, çabuk toparlanmalarının nedeniydi.

İlk gelenlerin çoğu, geliş sırasına göre ve rahatsızlıkları göz önüne alınarak, cezaevine geri götürülmüşlerdi. Bunu anlamıştım ve hiç de sormadım. Nedendir bilmem ama hiç kimsenin durumunu da soramıyordum.

İlerleyen günlerde de hiç kimse ile açlık grevinin bırakılma nedenlerini hiç konuşmadık. İlk bırakanlar ya hastaneye hiç gelmemişler veya çok az kalmışlar. Çoğu yoktu. Örneğin Partizan davasından olan arkadaşlardan hiç kimse yoktu ben hastaneye geldiğimde. Ya başka yerde tutuyorlardı bu arkadaşları ya da hemen Mamak'a götürmüşlerdi. Zira 51 kişiden ancak 10–15 kadarı ya vardı ya yoktu ben hastaneye geldiğimde.

Herkes görünüşte iyiydi. Bazılarının kabızlık çektiğini sonradan öğrenecektim.

Hatta hiç unutamadığım Oğuz Yılmaz adındaki en gençlerinden bir arkadaş, bir hafta büyük çişini yapamadı da, doktorun önerisiyle sabaha kadar arkadaşa bağırsaklardaki gazın çıkması için hortum işlemi yapmıştım. Yoksa doktor ameliyat yapacaktı.

Tabii ki bunları açlık grevini bırakıp ayağa kalktıktan sonra yapmıştım.

Bir parantez açarak, bir gün bekledikten sonra ilk ne yediğimi yazmak istiyorum. Hastaneye gelmiştim ve aldığımız karar doğrultusunda açlık grevini

bırakabilirdim. Baygın haldeyken taktıkları serumu çıkarıp atınca, bir hayli tereddüt ettim bırakıp bırakmamayı. Bundan dolayı bir süre bekledim. İçimden bir ses, "en azından ölüme yatan arkadaşları bekle" diyordu. Fakat başka bir ses de, " Ne kadar bekleyeceksin? Ölüme yatmayı göze alamadıktan sonra, ne işe yarar beklemek? Onları belki de buraya getirmezler." diyordu.

Bu duygular içinde ikinci günün sabahında açlık grevini önceden bırakan arkadaşların kahvaltısı gelince gerçekten de açlık duygum hat safhaya çıktı. Aynı yerde hem yatılıyor hem de yenilip içiliyordu. Etkilenmemek olası değildi. 40 güne yakındır sadece su içen birinin yanı başında kahvaltı yapılacak ve o kişi de açlık grevini bırakma kararında olacak, içgüdüsel istemler isyan etmeyecek. Bu eşyanın tabiatına aykırıydı doğal olarak.

Ben, akşamüzeri hastaneye getirilmiştim. İlk taktıkları serumu çıkarıp atmıştım ama açlık grevini bırakma kararı ağır basıyordu. Tüm direncimi ve irademi topladım ve ilk gün kahvaltı masasına gitmedim. Gerçekten de ne yapmam gerektiğini bilemiyordum. Tam anlamıyla bir çıkmaz içindeydim.

Bu duygular içinde o gün, gece on ikiden sonra bir yoldaşa, biraz da utanarak yiyecek ve içecek bir şey olup olmadığını kimseye duyurmadan söylemeye çalıştığımı çok iyi anımsıyorum. Korkunç bir andı bu benim için. İçimde fırtınalar kopuyordu. Titreyen bir sesle, şu anda ismini anımsamadığım yoldaşlardan birine -cezaevindeki son konuşmalarda olan biriydi kanımca- "kararımızı biliyorsun ben de bırakacağım.

Yiyecek bir şeyler varsa getir de bu çıkmazdan kurtulayım" dediğimde, gözlerimin tavana baktığının farkında bile değildim.

Ve arkadaşın getirdiği kuru ve sertleşmiş bir pastayı, yarım bardak limonata ile yemeye çalışmıştım. 'Çalışmıştım' diyorum, çünkü yiyememiştim. Ama açlık grevini de kendi irademle bırakmış olmanın rahatlığı ile uykuya dalmak üzereyken midemin bulandığını hissettim. Yanımdaki arkadaşın yardımıyla beraber tuvalete gittim. Günlerdir büyük çişimi yapamıyordum. Tuvalet alafranga denilen klozet biçimindeydi. Ve ilk kez böyle bir tuvalete oturuyordum.

Oturdum ama bir türlü tuvaletimi yapamıyordum. Alaturka diye bilinen tuvalette yokmuş. Çaresiz klozetin üzerine çömelerek ve biraz zorlanarak biriken gazla beraber boşaltım işini yapabildim.

Rahatlamış bir vaziyette yatağa uzanır uzanmış dalmışım. Uyandığımda her günkü gibi kahvaltı hazırlanıyordu ve herkesin benim açlık grevini bıraktığımı bildiklerini bakışlarından anlamıştım.

Yapacak bir şeyin olmadığını düşünerek biraz da sıkılarak kahvaltı masasına oturdum.

Kahvaltıda süt, tereyağı, peynir ve bal vardı. Elbette ekmek de başköşede yerini korumaktaydı. Ekmekten gözlerimi alamıyordum. Koğuşta, eylem sürerken sırayla herkesin anlattığı yemekler gözümün önündeydi sanki.

Bazı arkadaşların, "Hocam, önce birkaç yudum süt iç. Sonra diğerlerini yemelisin" şeklindeki uyarılarını da dikkate alarak, ilk olarak bir yudum süt aldım. Ardından da içgüdüsel istemlerime uyarak küçük bir ekmek parçasıyla birazcık balı ağzıma atıp çiğnemeye başladım. Belki saniyeler geçti, sadece başımın döndüğünü hatırladım daha sonra.

Gözlerimi açtığımda serum bağlanmış vaziyette kendimi yatakta buldum.

Arkadaşlar, bayıldığımı ve yarım saatten beri de yattığımı söyleyince, durumun ciddi olduğunu anladım. Ve serum bitinceye değin de hiçbir şey yemedim.

Böylece ben de açlık grevini resmen bırakmış oldum.

Diğer arkadaşlar açlık grevini bırakırken nasıl bir duygu içindelerdi bilemeyeceğim ama o gün kendi kendime söz verdim. "Bir daha böyle bir eylem yaparsam kesinlikle ya en son bırakan olacağım ya da kalanlarla beraber bırakacağım.

Ve Mamak cezaevinden sonraki kaldığım cezaevlerinde, en azı bir hafta olan, defalarca yaptığımız açlık grevlerinde, bu sözümü tuttum.

Artık yavaş yavaş kendime geliyorum. Direnişin istediğimiz gibi sonuçlanmaması elbette hepimizi çeşitli biçimlerde etkiliyor; ama birazcık önde gözüken benim gibi olanları daha başka etkiliyordu.

Herkes Hastanede

Beni cezaevinden aldıklarında, koğuşta en fazla 3–4 kişi kalmıştı. Birkaç gün sonra herkesi cezaevinden çıkarmışlar. Ölüm kararı alan arkadaşları koğuştan çıkardıktan sonra başka yerlerde tutmuşlar. Ölüm orucuna başlayanlardan Haydar arkadaşı beni almadan önce götürmüşlerdi. Bu arkadaşlar direnişten vazgeçmeyeceklerini her koşulda dile getirmiş olacaklar ki, -doğrusu da budur- dört kişi bizlerden bir hayli sonra geldi hastaneye. Hatta hastaneye getirildiklerini attıkları sloganlardan anlamıştık. Tek tek getirilmelerine karşın slogan atmaya devam ediyorlardı. Beni de ilk getirdiklerinde uyumamış veya baygın olmamış olsaydım, slogan atar mıydım diye düşününce, atamayacağım düşüncesi ağır basmıştı. Zira hastaneye götürdüklerinde açlık grevini bırakma kararın hep usumdaydı.

Henüz direniş tam olarak sonlanmadığı için de ayrıca bir burukluk yaratıyordu bizlerde. Ölüme yatan arkadaşlardan ikisinin geldiğini duyduk ama tam olarak bilgi alamadığımızdan bir hayli rahatsızdık. Arkadaşlar gönüllü olarak ölüme yatmış da olsalar, onlar yokmuş gibi davranmak elimizde değildi. Ölüme yatan arkadaşlar tek tek getirilmeye

başlandıktan sonra, zorunlu olarak konuşmaların dışında kimse birbiriyle konuşamaz olmuştu.

Son getirilen direniş başlamadan önce İstanbul dosyasından Halil Güven adındaki arkadaştı. Bu arkadaş, daha önce bahsettiğim, koğuşa getirilip de "Acilci yok mu burada?" diye bağırıp tam olarak konuşamadan hemen koğuştan alınan iki arkadaştan biriydi. Hastaneye gelişi de aynı olmuştu. Önceden gelen diğer arkadaşlar ve ben, açlık grevini bırakmamıza karşın onlarla konuşuncaya değin doğru dürüst yemek yiyememiştik.

Konuşma isteğimizi hastane yönetimi kabul etmesine karşın, bilhassa Halil arkadaşın bizlerle ilk etapta konuşmak istememesi üzerine diğer arkadaşların tutumunu şu an hatırlamıyorum ama ben, ciddi ciddi kötü olmuştum ve gerekirse tekrar açlık grevine başlamayı bile düşünmüştüm.

Düşünmüştüm ama tek başıma başlayamadığım gibi hiç kimseyle bu konuyu da konuşamamıştım. Son gelen arkadaşların kararını beklemek zorundaydık. Öyle de yaptık.

Arkadaşlar Ölüm Orucunu Bırakıyor

Halil arkadaş geldikten birkaç gün sonra ölüme yatan arkadaşlar bizleri çağırdılar. Zira başka bir hasta koğuşunda kalıyorlardı. Önce kendi aralarında konuşmuş olacaklar ki, önceden açlık grevini bırakan arkadaşlara sadece kararlarını bildirdiler. Doğal olarak bizlerin onaylamama gibi bir lüksümüz yoktu. Hatta kendi payıma bir hayli memnun olmuştum. Ama bu memnuniyetimi o zaman hiç kimseye söyleyememenin sıkıntısını hep içimde taşıdım. Çünkü bu eylemin başlangıcı iradeyle olmasına karşın, sonlanması kendiliğinden bir seyir izlemişti.

İradi bir öncülükten yani örgütsel bir iradeden yoksundu çünkü.

İradi öncülükten kastım, bir hareketin veya birkaçının sadece cezaevindeki unsurlarıyla değil varsa dışarıdaki merkezi yapılarının karar ve desteğiyle olup olmamasıdır.

İçinde bulunduğum hareketin böyle bir yapılanmasının devam edip etmediğini bilmiyordum. En azından kendi adıma söyleyebilirim ki, o günlerde örgütlülüğün devam ettiğine inanıyordum. İnanç çok önemli ama her zaman yetmiyor.

TKP-ML (Türkiye Komünist Partisi-Marksist Leninist) Partizan hareketinin de, iradi bir kararı doğrultusunda açlık grevine katıldığını ve yine, 17.gün, açlık grevini bıraktığını elbette bilemem.

İşe bu duygular içinde bir yanım seviniyor, bir yanım ise kahroluyor, ölüme yatan arkadaşlar kararlarını açıklarken. Nasıl bir duyguydu bu, hala pek çözmüş sayılmam. Baştan beri yazmaya çalıştığım Mamak'taki, teslimiyetin derinliğinden ve bir avuç tutsağın başlattığı direnişin bu şekilde son bulmasından olsa gerek.

Aylarca direnmeyi düşünüyorsun, seçenekler çok az ve seçeneğin birini uygulamaya koyuyorsun ve sonuç içler acısı. Nedenlerini ise ne tam olarak bilebiliyoruz ne de tartışabiliyoruz.

Açlık grevini bırakan diğer arkadaşlar ne düşünüyorlardı veya benim gibi aynı duygulara mı sahiptiler, ne o zaman ne de şimdi, bilmiyorum. Sorabilseydim belki söyleyen olurdu düşüncelerini. Kimse de bana sormadı. Ben sadece kendi kendime düşündüm ve şimdi bile "keşke en azından ben de ölüme yatsaydım, sonuç belki farklı olurdu" demekten kendimi alamıyorum.

İşte bu buruk duygular içinde, Türkiye' de ilk kez yapılan en uzun açlık grevi sonlanmıştı. Ama direniş sürecekti.

Çünkü açlık grevi sürerken kesin bir kararımız olmasa da, ikili üçlü sohbetlerde bu direnişin açlık grevinden sonra da bir şekilde devam etmesi gereğinin

konuşulduğunu biliyorum. Zira açlık grevini fazla çözülme olmadan kendi irademizle bırakabilmiş olsaydık direnişin seyri elbette başka olurdu.

Hatta başta Raci Tetik olmak üzere, yönetimdeki bir grup subayla eylemi bırakıp bırakmama tartışmasında, Raci Tetik'in, "erkekseniz açlık grevi yapmadan kurallara uymayın" dediğinde, arkadaşlardan birinin, "o günler de gelecek merak etme" dediğini çok iyi anımsıyorum.

Yani birçoğumuzun usunda sürekli direnişten başka bir şey yoktu.

Hastanedeki Yaşam

Son gelen arkadaşların da katılımıyla yapılan toplantının sonunda hastane sorumlusu çağrıldı ve beslenme planımız bazı eklemelerle tekrar anlatıldı.

Doktor gözetiminde ve gerekli besin ve vitamin içeren üç öğün yemek listesi yapılıp verildi. Sözcü olan Haydar arkadaş, "En küçük bir aksamada tepkimiz sert olur. Bizim hastane personeliyle bir sorunumuz yok. Cezaevi uygulamalarına karşı olduğumuz için buradayız. Aynı uygulamaya tabii isek bilelim." temel görüşü çerçevesinde istemleri sözlü olarak söyleyip hastane komutanından da olumlu yanıt alınca, son dört arkadaşa da serum bağlanarak 40 günü aşan açlık grevi resmi olarak sonlanmış oldu.

Bilinçli beslenme, ilk günlerde disiplinli bir şekilde uygulandı. Hemen hemen herkes kendine geldi. Dıştan herkes iyi gözüküyordu. Fakat sindirim sistemlerinde rahatsızlığı olan bazı arkadaşlar da vardı. Bazıları hala tuvalet gereksinimlerini tam olarak gideremiyordu.

Daha önce bahsettiğim Oğuz arkadaş hariç herkes hızla iyileşiyordu. Bu arkadaşa da bir gece sabaha

değin özel tedavi uygulanınca, beklemekten başka sorunumuz kalmamıştı.

Kaçıncı gündü bilmiyorum, sabah kahvaltısında her gün yediğimiz tavuk çorbası ile sürekli verilen kişi başına birer kilogramlık süt gelmedi. Hemen sorumlular çağrıldı. Önce sorumlu yok dediler. Kısa bir süre verdik ve beklemeye başladık. Süre bitince bir kez daha gelip gelmeyeceğini kapıdaki nöbetçi subaya sorduk. Yanıt olumsuzdu.

Hiç dokunmadığımız kahvaltı masasını olduğu gibi koridora attık.

Haydar arkadaş nöbetçiye " İsterse gelsin. Biz burada da direnmesini biliriz" dedi ve mahkûm koğuşu olarak kullanılan yatak odasını kapısını kapattı.

Gerçekten de uzak bir yerdeymiş ki, hastane komutanı albay, ancak öğleden sonra geldi ve hepimizi toplayarak, özür diledi ve tüm istemlerimizin konuşulduğu gibi yerine getirileceğine söz verdi.

Normal yaşantımız tekrar başladı. Bir daha da bu konuda bir sorun çıkmadı.

Son gelen arkadaşlar dışında herkes çok iyi gözüküyordu. Görünüş olarak öyleydik ama ciddi bir durum da söz konusu olabilirdi.

Her gün bir uzman doktor sürekli kontrol ediyor, herhangi bir rahatsızlık olup olmadığını herkese en ince ayrıntılarına değin soruyordu.

Bundan da anlaşılıyor ki, genel olarak, başta cezaevi yönetimi olmak üzere tüm yetkilileri tedirgin etmiş bu eylem. Yoksa ne diye her gün kontrol ediyorlardı. Bizler için üzüldüklerinden değildi elbette.

İyileşme ve Kaçış Planı

Daha önce gelenlerin -açlık grevini erken bırakanlar- hemen hemen hepsi Mamak'a götürülmüştü. Son gelen bizler, tamamen iyileşinceye kadar kalırız diye düşünüyorduk. Açlık grevini sonlandırırken kendi aramızda ikişer üçer konuşmuştuk; ama sabah akşam doktor denetimi olduğundan, haliyle durumumuzu bilebiliyorlardı. Amacımız mümkün olduğunca geç gitmekti.

İyileşmeden başka pek düşüncemiz yoktu ama mümkün olduğunca uzun kalmanın yollarını arıyorduk. Çünkü ikili üçlü konuşmalarımızda kurallara uymama, açık tavır dediğimiz direnişe başlamayı tartışıyorduk. Belli arkadaşların dışında bu konuyu sesli düşünmüyorduk. Çünkü cezaevine döndüğümüzde açık tavır dediğimiz direnişe başlamak hemen mümkün olmayabilirdi. Olgunlaştırmak için önce dar bir grup içinde sohbet ediliyordu. Bunun nedeni arkadaşlara güvenmemek değil, her hangi bir şekil de cezaevi yönetiminin tedbir almasını önlemekti.

Kanımca onuncu gün falandı. Haydar arkadaş beni yanına çağırdı. Bir köşeye çekildik. Alçak bir sesle konuşmaya başladı.

Bir hayli geniş olan hasta koğuşu, zemin kattan da aşağıda bodrum katıydı. Haydar arkadaş; "Hoca, şu pencerelere bak, ince ve seyrek demirli. Demirler bir hayli ince. Kanımca sekizlik denilen demirden bu parmaklıklar. Rahatlıkla kesmeden bükülüp dışarı çıkılabilir. Ne dersin?" diye hem soruyor hem de pencerelere dikkatimi çekince, "olabilir ama dışarıdan yardım edilmesi gerek." diye yanıtladım. "Bunu hallederiz ama hızla iyileşiyoruz ve bizi her an cezaevine götürebilirler. Numaradan veya kısmen yemeyerek veya yanlış şeyler yiyerek iyileşmeyi geciktirebilir miyiz?" dedi. Bir an düşünüp " sen dışarıyı hallet ben arkadaşlarla konuşur tedaviyi uzatabiliriz." diye düşüncelerimi belirttim.

Ve hemen işe başladım.

"Herkes, her ayağa kalkışında çok yavaş hareket etsin. Kesinlikle bir yere –duvar, ranza veya kişiye- dayanmadan ayağa kalkmasın ve yürümesin. Bunu da sık sık yapmasın, dikkati çekmeden yapsın" deyip ikişer üçer konuşarak her arkadaşa söyledim. Neden böyle davranmak gerektiğini, bilsin bilmesin herkese, -zira Haydar'ın, bazı arkadaşlara da kaçma işinden bahsettiğini tahmin ediyordum- "cezaevine ne kadar geç gidersek o kadar iyi olur iyileşmenin başka yolu yok. Planlı bir şekilde iyice sağlığımıza kavuşuncaya değin, en az bir buçuk ay kalmalıyız." açıklamasını yaparak bir gün içinde herkesle konuştum. Gerçek durumu bilenler neden bunu söylediğimi biliyorlardı tabi. Bilmeyenler de ileri sürdüğüm nedenlerden dolayı pek itiraz etmediler ve hiç soru sormadılar.

En yaşlıları ben olduğumdan, kesinlikle az hareket ediyor ve sürekli sabah akşam gelen doktora çeşitli şikâyetlerde bulunuyorduk. Her zaman değil tabi. Her gün şikâyet edenler de değişiyordu.

Bir keresinde Silifkeli olduğunu geldiğim günlerde öğrendiğim doktor, bu planlı davranışımızı anladığını; "Hemşerim, hastaneyi sevdin herhalde, pek iyileşmek istemiyorsun" diyerek durumun farkında olduğunu bana çaktırmadan söylemişti. Yani numaradan iyileşmediğimizi anlamıştı. Hemşerim olan bu doktor bana, Mamak cezaevi müdürü Albay Raci Tetik'in sıkıştırdığını muayene ettiği esnada fısıldamıştı. Durumun farkındaydı ama neden böyle davrandığımızı elbette bilmiyordu. Ben de kendisine "iyileşmedik daha" diyerek açıklama yapmıştım.

20 günü geride bırakmıştık ortalama olarak. Haydar arkadaşla ara sıra konuşuyorduk. Her şeyin hazır olduğunu ve dışarıdan tarih ve saat beklediklerini bana söylemişti. Kaçma işi bir hayli umudumuzu arttırmıştı. Baştan beri deneyimsizliğimden mi, yoksa hala duruşmamın bile başlamamış olmasından mı, Haydar'a "Ben çıkmam haa. Ben nasıl olsa duruşma başlar başlamaz dışarıdayım" diyerek, kaçmam gerekmediğini yarı şaka yarı ciddi söylüyordum.

Bunu söylüyordum ama çoğu zaman da "belki ben de kaçarım" demekten kendimi alamıyordum. Normal bir yargılama olsa, bildiğim kadarıyla gerçekten de ilk duruşmalarda tahliye olurdum. Zira üstlendiğim ve somut olarak delilleri olan hiçbir eylem yoktu üzerimde.

Haydar arkadaş da "Duruma göre hareket edilir. Hele bir haber gelsin." diyerek pek bir şey söylemiyordu.

Son kalan kaç kişiydik gerçekten de şu an anımsamıyorum. Herkes iyi görünüyordu. Hatta bazı arkadaşlar anormal şişmişti. Kilo alarak şişmanlamak değildi bu. Doktorlar da öyle söylüyorlar ve "Bir kaç ay sonra eski konumunuza ancak gelirsiniz" diyorlardı.

Biz dışarıdan haber beklerken, hastane komutanı 'hazırlansınlar' diye nöbetçiyle haber göndermiş. Hemen toplandık. Kesinlikle gönüllü çıkmayacağız. En azından on beş gün daha istiyoruz diye nöbetçiye ilettik. Ne oldu bilmiyorum gerçekten de götürmediler o gün. Ama isteğimizi kabul ettiklerini de bildirmediler.

Belirsizlik içinde bir hafta daha dışarıdan haber bekledik. Sonradan öğrendiğime göre Haydar arkadaş tesadüfen tanıştığı bir asker vasıtasıyla işleri yürütüyormuş. Gerçekten de, ilişki kurmuş ama bir aksilikten dolayı mı, haber gelmiyordu yoksa başka bir durum mu vardı hiç öğrenemedik.

Haydar'a göre asker görevini yapmıştı. Sorun dışarıdakilerdeydi.

Burada küçük bir parantez açıp, kısa bir not düşmek istiyorum. Yıllar sonra, dışarı çıktığımda öğrendim ki, bizler ölüm kalım savaşı verirken dışarıdaki "yetkili" arkadaşlar, birbirlerine düşmüşler ve var zannettiğimiz yapıdan eser kalmamış.

Cezaevi koşullarında, "dışarı" dediğimiz hareketin durumu bu olunca, beklenen haberin neden gelmediğini anlamış olmak benim için ayrı bir acı anı oldu.

Umutla bekliyorduk hala ama etraftaki hareketlilikten de götürecekleri belliydi. Nöbetçinin "toparlanın cezaevine gidiyorsunuz" demesiyle bir grup askerin, "haydi ringlere" demesi arasında on beş dakika bile yoktu.

Slogan atmaya başladık; ama dirençsiz kalan vücutlarımız sesimiz kadar güçlü değildi. Direnmeye çalışsak da, on dakika içinde herkes cezaevi arabasının içindeydi.

Dışarıdaki bir olumsuzluktan dolayı, düşündüğümüz kaçış sadece hayallerimizde kalarak Mamak Cezaevine döndük. Neden başaramadığımızı, ne ben sordum ne de Haydar bir daha bu konuyu konuştu benimle. Çünkü "dışarı"nın ne durumda olduğunu bilmemiz olası değildi.

Yıllar sonra öğrenecektim "dışarı"nın durumunu. Tam bir içler acısı. Yıllarca var sandığımız "örgüt" gerçekten de gerçek anlamda hiç olmamış.

Direnenler Aynı Koğuşta

Bir aylık hastane yaşamından sonra, açlık grevine katılan herkesle 51 kişi olarak toplandığımız koğuşta buluştuk. Açlık grevini en son bırakanlarla önceki bırakanları ayrı ayrı yerlere koyarlar diye düşünüyordum. Tam bir önderlik olmasa da, en azından ölüme yatan son dört arkadaşı diğerlerinden ayrı tutarlar diye aklımdan geçiyordu. Zira bu arkadaşlar ister istemez öne çıkmıştı direnişte.

Bilhassa Halil Güven arkadaş, Mamak Cezaevi'ne geldiğinden bu yana direnişteydi.

Son gelenlerle önceki gelenlerin karşılaşmasında sessizlik ve kırgınlık egemendi. O anı hiç unutamıyorum. Çok az kişi birbirine sarıldı. Önce gelen arkadaşlar bir koğuş düzeni oluşturmuşlar ve kurallara istemeyerek de olsa kısmen uyuyorlardı. Birçokları kurallara uymayacağımızı bilmelerine karşın, tavır koyamamışlardı.

Son olarak gelen bizler, ilk sayımda yataklardan çıkmadık. Öncekiler ayağa kalkarak ve koğuş içinde sıraya dizilerek, 1.2.3... diye sayıp sayımı verdiler. Sayım komutanı olan çavuş bir şeyler diyecekmiş gibi baktı bizlere; ama bir şey diyemedi.

Hiç kimseye bir şey demeden sayım mangası gider gitmez, Haydar arkadaş "Arkadaşlar, bu direnişi sadece açlık grevi olarak düşünmedik. Eğer bundan sonra kurallara uyarsak, baskılar daha da artar. Kesinlikle ne yaparlarsa yapsınlar hiçbir yaptırıma uymamak gerek. Bu koğuşta hiç kimse, **komutanım** dememeli, **esas duruşa** geçmemeli, bilhassa, vurmaları için **el uzatmamalı**, istiklal marşı **söylememeli**" dedi ve bir iki saniye susup; "Herkes düşüncesini söylesin. Açlık grevine başlarken olduğu gibi kimseyi zorlamıyoruz. Böyle bir hakkımız olduğunu da düşünmüyoruz. Burada özgür irade ile herkes istediğini yapabilir. Ama şurası bir gerçek ki, ne kadar çok olursak işkencecileri o kadar geriletebiliriz Elbette kof bir kalabalıktan bahsetmiyorum. Buraya kadar mücadele edenler zaten bu sıfattan uzaktırlar." deyip sustu.

Uzunca bir sessizlikten sonra, isimlerini kesinlikle hatırlamadığım birkaç arkadaş Haydar arkadaşın düşüncelerine katıldıklarını söylediler. Ben de aynı düşüncedeydim; ama nedense konuşmadım. Zira açlık grevini sonlandırırkenki tavrından dolayı kendimde bu hakkı görmüyordum. Ama kesinlikle açık tavırdan yanaydım.

7 Temmuz 1981 gününden beri direniyorduk ve yönetime geri adım attıramasak bile, kesinlikle direnmek gerektiğine inanıyordum. Zira tüm baskılara karşın, 12 Eylül Askeri Darbesi'ne rağmen, cezaevlerinde direnebilineceğini göstermiştik. Örgütlülüğümüzün cezaevi dışında yaygın bir şekilde destek bulmaması yüzünden, bu güne değin koşulları olumlu yönde değiştirememiştik. Açık tavır dediğimiz

kurallara uymama belki ses getirir diye düşünüyordum o günlerde.

Dikkatimi çeken bir nokta, konuşanlar açlık grevini en son bırakanlardı. Açlık grevini ilk bırakan birkaç arkadaş da mutlaka direnmek gerektiğini vurgulayarak konuşmuştu. Belki de açlık grevindeki tutumlarını telafi etmek için böyle konuşuyorlardı. Her şeye karşın, açık tavır dediğimiz "kurallara uymama" koğuşta kabul edilmiş gözüküyordu.

Tam bir ay hiçbir yaptırıma uymadan ve özel olarak da bir şey istemeden koğuşta kaldık. Kişiden kişiye fark etse de, koğuştaki her arkadaş artık direnebilirdi. Kurallara uymadan yaşanabileceğini herkes görmüştü.

Bilhassa 12 Eylül darbesinden beri, koğuş ve hücre içindeki doğal gereksinimler için bile izin alanların iki üç aydır hiç bir kurala uymadan yaşıyor olmaları, direnme düşüncesini pekiştiriyordu.

Hiç kimse açık tavır olarak isimlendirdiğimiz kurallara uymama, yani fiili olarak direnmeye açıktan karşı çıkacak bir belirti göstermedi. Eğer koğuşta kurallara uymaya zorlansalardı kanımca kimse uymaz ve herkes direnirdi. Süreç içinde direnmeyi bırakan olurdu belki ama kesinlikle ilk başta herkes direnirdi.

Bir ay olmuştu, açlık grevini bırakıp da koğuşa geleli. Bu zaman içerisinde hiçbir kurala uyulmadı ve her nedense cezaevi yönetimi de zorlama yapmadı. Bazı sayımlarda, bazı erler bir şeyler yapmaya kalksalar da, kesinlikle "uzat elini..v.b" emir kiplerini pratiğe

dökemediler. Bu süre içinde, hiçkimse duruşundan taviz vermedi.

Açık Tavır Başlıyor

Cezaevi yönetimi şunu yap bunu yapma demediğinden, pek belli değildi direnip direnmediğimiz. Ama her geçen gün askerlerin tavrının değiştiğini görüyorduk. Çünkü bizim koğuşun dışındaki her yerde, -emret komutanım, sağ ol komutanım, marş sesleri ve 'her şey vatan için' gibi sloganlar- uygulamalar devam ediyordu.

Düşünün bir kez, askerler özel olarak seçilmiş ve koşullandırılmış. Bizim koğuş hariç her yerde, her asker, keyfi olarak tutsaklara istediklerini yaptırıyor ve tutsakları istediği şekilde cezalandırıyor. Bizim koğuşa gelince hiçbir yaptırımı teklif bile edemiyorlar. Ettikleri an hemen, uyulmayacağı yanıtını alıyorlar. Birkaç kez denediler istiklal marşını söyletmek için. Hiç kimse ağzını açmadı. Askerler arasında bazı homurdanmalardan başka bir şey duyulmadı.

Gün olarak anımsamıyorum ama Ekim 1981'in sonlarına doğru bir günde, sabah sayımından sonra benim de içinde bulunduğum 28 kişinin isimlerini okudu bir görevli ve "hazırlanın, Tecrit–1'e alınacaksınız" deyip gittiler. Koğuşta hemen bir

kaynaşma ve anlaşılmaz konuşmalar duyulmaya başladı.

Haydar arkadaş müdahale ederek susturdu koğuşu. 28 kişi içinde açlık grevini en son bırakanlar ve hiç beklemediğim halde partizandan arkadaşlar da vardı. Bunlar açlık grevini 17.günde bırakarak eylemi kırdıklarını düşündüğümden olacak ki, onların aramızda olacağını beklemiyordum.

Kısa bir değerlendirmeden sonra zorluk çıkarmadan gitmeye karar verdik. Zira uzun bir yola çıktığımızı biliyorduk ve hala eski gücümüze tam olarak kavuşmamıştık. Bu satırları yazarken, karşı koymadan hücrelere gitmemizi pek kabul edemiyorum. Çünkü direnen kişi veya kişiler kesinlikle hiçbir yaptırımı lehlerine olsa bile- gönüllü yapmamalı. Kesinlikle gönüllü gitmemeliydik diye düşünmekten kendimi alamadım o an. Düşündüm ama bunu nedense dile getiremedim. Zira hiç kimse "direncrek gidelim" yönünde görüş bildirmemişti. Herhalde yalnız kalacağımı veya "gösteriş" olur diye düşündüm o an.

Faşist Diktatörlüğün faşist cezaevi yönetimi koğuşta yaptırımları uygulamayı göze alamadı. Eğer koğuşta eskisi gibi baskıları dayatsalardı, eminin bütün koğuş en azından bir müddet direnirdi.

Haydar arkadaş hepimizin adına koğuşta kalanlara hitaben; "Kalan arkadaşlar ne yapar bilemeyiz. Kanımca giden arkadaşlar hiçbir kurala uymayacağız. Tersini düşünen olduğunu düşünmediğimden böyle söylüyorum. Her an gelebilirler. Aksini düşünen varsa düşüncelerini söyleyebilir." dedi ve biraz bekledikten

sonra kimseden ses çıkmayınca, "hepimize yeni cezaevi hayatı mübarek olsun" der demez, sanki kapıda bizleri dinliyorlar gibi kapı açıldı.

Zaten hazır olan bizler, hiçbir şey söylemeden kapıya yönelince, hırsla içeri giren askerler direneceğimizi, yani gönüllü çıkmayacağımızı düşünmüşler ki, bazılarının kaldırdıkları copları havada kaldı.

Bu esnada astsubay olduğunu sandığım bir rütbelinin askerlere hitaben, "kimse emirsiz hareket etmesin" dediğini anımsıyorum. Bu da gösteriyor ki, gönüllü gitmeyeceğimiz düşünülmüş ve böyle bir tavır görmeyince bu emri vermek zorunda kalmıştı yetkili subay.

Bir hayli yavaş hareket ederek ismi okunan arkadaşlar tek sıra halinde koridora çıktık. Nerdeyse hiç kimse konuşmuyordu. Bazı mırıltılar duyuluyordu; ama genel olarak sessizlik egemendi koridorda yürürken. Herkeste bir burukluk ve durgunluk vardı. Gidenlerle koğuşta kalanlar ancak gözleriyle vedalaşıyordu. Bu duyguyu yazmak gerçekten de çok zor. Bir eksiklik vardı ama adını koyamıyorum. Umutsuzluk değildi bu duygu. Bir coşku da yoktu ama. Aynı sessizlikte Tecrit-1'in arka kısmındaki hücrelere varınca yavaş yavaş konuşmalar başladı aramızda.

Kendiliğinden mi oldu yoksa yönetim mi ayarladı anımsamıyorum ama ilk hücreye benimle beraber dört kişi girdik.

Hücre arkadaşlarım Şefik Teker, Burhanettin Doğan ile soyadını anımsamadığım Mustafa adında Çorumlu bir arkadaştı.

Dörder kişi olarak herkes hücrelere yerleşince yoklama anlamında her hücreden bir kişi isimleri söyleyerek durum tespiti yapmıştık.

Mamak'ta yeni bir direniş biçimi böylece başlamış oldu. Bunun adı açık tavırdı.

Tecrit -1 Arka ve Açık Tavır

Hiç birimizin yabancısı olmadığı bu hücrelerin boyutları, bir buçuk metreye 2 metre. Ve içinde tuvalet olan, yekpare iki katlı ahşap ranza bulunan odalar desek yanlış olmaz kanımca. Kapıları yassı demirden parmaklıklı olarak yapıldığından dışarıdan hücre içi görülebiliyordu. Tuvalet, hücre içinden yarım bir duvarla ayrılmış ve ayrıca kapısı yoktu. Kapıdan bakıldığında tek görülmeyen tuvaletin iç kısmıydı.

Ufak tefek sürtüşmelerin dışında sakin bir şekilde Tecrit-1 denilen hücrelere yerleştik.

28 kişi olduğumuzdan, ikişer ikişer koyarlar diye düşünmüştük ama nedense sadece Tecrit-1'in arka hücrelerine dörder kişi koydular.

Akşama doğru gereksinim duyduğumuz bazı şeyleri istedik. Tabii ki her seferinde "yasak" yanıtıyla karşılaştık. İlerleyen günlerde anladık ki; mektup, gazete, kitap, kalem ve kâğıt, görüş -bazen Avukat görüşü yapılıyordu- en önemlisi de havalandırma bu yasakların içindeydi. Yani tam olarak tecrit edilmiştik. Sadece karavana veriyorlar. Kısıtlı da olsa kantinden bazı gereksinimleri alabiliyorduk. Elbette komün

olarak yaşamaya başlamıştık. Görüşmecilerimizle görüşmüyorduk; ama paraları veriyorlardı. Yasak olmasına karşın şahsa verilen paraları bir kişide topluyorduk. Bu ilişkiyi engellemeye çalıştılar ama başaramayınca bıraktılar.

Günde üç kez sayım yapılıyordu ve her seferinde ayağa kalkmadığımız, İstiklal Marşı söylemediğimiz "komutanım" demediğimiz için, yani hiçbir yaptırıma uymadığımız için, kapıları tek tek açıp cezalandırırlardı. Duruma göre kaba dayak dediğimiz rast gele vurarak cezalandırma yaparlar bazen de tam teşkilatlı falaka çekerlerdi.

Ama hiçbir zaman 28 kişinin tümünü cezalandıramazlardı. Zira hücreden gönüllü çıkmadığımız gibi gönüllü de girmezdik. Cezalandırma başlayınca, herkes tüm güçleriyle slogan atardı. Her sayımda Mamak A-Blok adeta inlerdi slogandan ve askerlerin naralarından. Sanki, her koğuşta isyan başlamış gibi olurdu. Gönlümüz, diğer tutsakların da katılmasını isterdi ama şimdilik bir belirti yoktu.

Bazen yarı örgütlü sempatizan askerler de olmasa, hem cezaevi içi ile hem de dışarıyla bağımız tamamen kopacaktı. Geç de olsa her yerden haber alabiliyorduk. Ayrıca duruşması olanlar daha ayrıntılı haberler getiriyorlardı. Duruşma günlerinde destek haberleri beklerdik ama koğuşlarda bulunan bizim arkadaşlardan bile olumlu haber gelmedi hiç bir zaman.

Açlık grevinden sonra koğuşta kalan arkadaşların direnmediğini biliyorduk. Sonradan öğrendiğimize göre, tartışmalar olmuş ama hayata geçirememişler. 28 kişiyi iyi seçmişlerdi zaten.

Birkaç ay çok şiddetli bir işkence olmadan beklemekle geçti desem yalan olmaz. Kaba dayağa ve falakaya alışmıştık. Bunu bile rahat yapamıyorlardı. Ben bu süreyi, idareyle bizlerin bir birini kollaması olarak değerlendiriyorum.

Kesinlikle normal pijama giyerek yatmıyorduk. Zira ne zaman gelecekleri belli olmadığı gibi nöbet tutan erlerden birinin keyfine göre de cezalandırma yapabiliyorlardı.

Bundan dolayı, Ankara'nın da erken soğumasından, kat kat giymeyi alışkanlık etmiştik. Ayakkabıları bile çıkarmadan yattığımızı anımsıyorum.

Zamanımız Nasıl Geçiyordu Hücrede?

İyi niyetli ve sol sempatizan askerler sayesinde hemen hemen her hücre kâğıt, kalem temin etmişti. Zira askerler içinde gerçekten de devrimci olanlar vardı. 78 kuşağının mücadeleye katılamayan gençlik katmanlarında çok sayıda yandaşı vardı. Bu kuşak gerçekten de bir döneme damgasını vurdu. Bana göre gelecek kuşaklar 78 kuşağını göz önüne almadan toplumsal mücadelede yerlerini alamazlar.

Daha önce de belirtmiştim, ben 68 kuşağındanım. Hücre arkadaşlarım dahil beraber olduklarımın yaş ortalaması en fazla 20 idi. İşte, gençler doğal olarak dayanışma içine giriyorlardı. Gönüllülük üzerine bir ilişki olduğundan, direniş boyunca hiç sorun çıkmadı. Bazı askerleri bizlere yardım ettiklerinden dolayı cezalandırıldıklarını, hatta sürgün edildiklerini duyuyorduk. Örneğin darbeden sonra Kayseri komando tugayından gelen bir bölük askere Raci Tetik "Sağcılar sağa, solcular sola dönsün" diye emir verince, ezici bir çoğunluk sola dönmüş ve Raci Tetik, gelen bölüğü hemen geri göndermiş. Bundan sonra gelen sol meyilli askerler kendilerini korumaya başlamışlar.

Baskıların artmasıyla beraber ilişkiler azalmıştı; ama kesinlikle bu yardımlaşmayı önleyemediler.

Her hücrede dört kişi olduğumuz için uzun söyleşiler ve tartışmalar yapabiliyorduk. Çoğu zaman hücreler arası tartışmalar da yapılırdı.

Bu tartışmalardan sıkıldığımızda, bol miktarda "geyik" sohbetleri de yapıyorduk tabi. Ayrıca her yöreden arkadaş olduğundan fıkralar ve çeşitli oyunlar en iyi zaman geçirme araçlarımızdı. Elbette yeteneği olan arkadaşlar türkü, şarkı ve şiir okumalarıyla bizlere hoşça vakit geçirtiyorlardı. Partizan'dan Sani İlhan arkadaştan **"Yıkılasın İstanbul"** ağıtı ile Çorumlu Murat Eftekin'den **"Puma Kuşu"** uzun hava ezgisini zevkle dinliyorduk.

Bunların dışında çeşitli oyunlar zamanımızı alıp götürüyordu. Amiral Battı en sık oynanan oyundu. Çok basitti ama nedense çok oynuyorduk. 'Beş harfli sözcük bulma' oyunu da rağbetteydi. Oyunları çoğu zaman hücre içi arkadaşlar arasında oynardık; ama bazen hücreler arası da oynardık.

Hatta ben denemedim ama zorunlu olarak verdikleri sabundan veya ekmek içlerinden yapılan satranç veya dama oynayan arkadaşlar da vardı.

Her sayımda sürekli, detaylı bir şekilde arama yaptıklarından, birçok şeyi de uzun süre saklamak olanaksızdı. Her yeri didik didik ediyorlardı sayımlarda.

Elbette askerler çoğu zaman konuşmamızı engellemeye çalışırlardı. Gene de sürekli olarak hücreler arası geyik yapabiliyorduk.

Nöbetçilerin keyfi olarak kapıları açma yetkileri yoktu. Hatta kapılar, nöbetçi subayların denetiminde sivil gardiyanlar tarafından açılabiliyordu. Yani nöbetçiler ısrarla nöbetçi subayına şikâyet etmezse -ki, bazı nöbetçiler kesinlikle şikâyet etmiyordu- sayımların dışında pek dayak yemiyorduk.

Bu oyunlar esnasında kendi aramızda geliştirdiğimiz sözcükler vasıtasıyla, askerlerin anlamayacağı şekilde şifreli konuşarak, çeşitli konuları tartışırdık. Örneğin, puanlı dağ, şehir(il), nehir ve göl isimi bulma oyununu oynarken şehirlerdeki olayları bir birimize aktarırdık.

Zaman zaman kısmen örgütlü askerler aracılığı ile ulaştığımız gazete makalelerini toplu halde okumak ayrı bir eğlenceydi. Her şeyden yoksun olmamıza karşın hiç kimsenin, "zaman geçmiyor" dediğini anımsamıyorum.

Bir parantez açarak oynanan kelime bulma oyununun bir anısını anlatarak bu bölümü sonlandırmak istiyorum.

Bir aramadan sonra yanımdaki Şefik Teker arkadaşı, bir emniyet yazısıyla gelip hücreden aldılar. Resmi bir istem olmadığı sürece ve kendi çıkarımız yoksa kesinlikle gönüllü olarak hücreden dışarı çıkmıyorduk.

Arkadaşı almaya gelince 28 kişinin oluru ile ve tabii ki arkadaşın da ikna olmasıyla -ki genç bir

arkadaşımız olduğundan emniyette önemli bir şey olacağını düşünmemiştik- arkadaşı alıp götürdüler.

Gelmediği her günün akşamı bir yetkiliyi çağırıp "ne oldu arkadaş, neden gelmiyor?" diyerek, baskı gücümüzü kullanmamıza karşın, ikna edici bir yanıt alamıyorduk. En azından gönüllü verdiğimize yavaş yavaş pişman oluyorduk. Sabrımız taşmaya başlamıştı. Salt bunun için her sayımda sorun çıkarıyor, getirilmediği taktirde çeşitli eylem biçimleriyle tehdit ediyorduk yönetimi. Gerçi, zaten eylem içindeydik ama gene de etkili olduğunu düşündüğümüz bu tür tehditleri gündeme getirmekten başka elimizden bir şey gelmiyordu.

Beş veya altıncı günün akşamı getirdiler arkadaşı. Yedi hücreden de, "Ne oldu? Neden götürmüşler? İşkence yaptılar mı?" gibi ardı ardına sorular gelirken, arkadaş durmadan gülüyordu. Hücreye geleli beri sanki gülmekten morarmıştı.

O koşullarda, o kadar uzun gülmenin nedenini, gerçekten de hepimiz merakla bekledik. Bir yandan da nöbetçi asker durmadan "Ne gülüyorsun lan! Kafayı mı yedin?"v.s diye hem bağırıyor hem de hücre kapılarına vuruyordu.

Bazı arkadaşlar da askere bağırıyordu. Asker, durumu bilmediğinden kendine bir sorumluluk gelir diye çabalıyordu. Arkadaşı getiren görevliler de hiçbir şey söylememişler ki, nöbetçi asker ne yapacağını şaşırmış vaziyette, birinci hücrenin önünde "gülme lannn!" diye durmadan bağırıyordu.

Başta ben olmak üzere birçok arkadaş, askere "sen karışma, sana ne oluyor" diye müdahale ediyorduk.

Ama arkadaş gülmesini kesemiyordu. Beklemekten başka çaremiz yoktu.

Sonunda gülme refleksi zayıfladı da, bir su isteyerek konuşmaya başladı.

Biraz yüksek bir ses tonuyla, tüm arkadaşlara hitaben; "Aramada, cebimden aldıkları kelime bulma oyununda -**Oyun iki kişi arasında karşılıklı oynanır. Oynayan kişiler, beş harfli sözcük yazar elindeki kâğıda. Elbette kelimeler, diğer oyuncu tarafından görülmez ve bilinmez. Sonra karşılıklı olarak harf söylenir sıra ile. Birinin söylediği harf, diğerinin yazdığı sözcüğün içinde varsa ve yerindeyse "+", yerinde değilse "-" işaret ile belirtilir. Söylenen harf birden fazla ise 2–3.. diye rakamlarla belirtilirdi**- kullandığımız kâğıtlardaki kelimeleri, işaretleri, şifre diye savcılığa götürmüşler. Bilirsiniz, kelimelerin içindeki harflerin sayısını ve yerini belirtmek için +1, -3 gibi işaretler savcıyı şüphelendirmiş. Sözcüklerden bazıları da 'tüfek, mermi, Mamak' olunca, bize sormadan resmi yazı çıkarılmış. Oysa sorsalardı beraberce burada da açıklayabilirdik. Bunlar geçekten de geri zekâlı!" diyerek, arkadaş susunca, gülme sırası arkadaşlara geldi. Birçok arkadaş kahkaha bile attı.

En çok "Ne yaptılar? Hangi işkence türünü uyguladılar?" soruları geliyordu arkadaşlardan.

Şefik arkadaş tekrar anlatmaya başladı; " Ne demek istiyorsun 'Mamak, -1' ile? 'Söylenen sözcükte bir harf var yerinde değil' anlamında diyorum ama anlayan kim! Neyse uzatmayayım, tüm sorgu ekibine ve son olarak da emniyet müdürüne uygulamalı olarak oyunu öğrettim de bıraktılar. Kalabalık ve biraz da 'geri zekâlı!' olduklarından beş altı günümü aldılar. Her gelen 'tuttum kelimeyi lan, bulamazsan elektrik hazır' diyordu. Tabi ki birkaç atışta hemen buluyorum. Arada hile yapıyorlar, hilelerini ortaya çıkarıyordum. Her halde işleri de yokmuş ki, işkenceciler de farklı bir şey yapmış oldular."

İşte her şeyin yasak olduğu bu direniş süresince bu tür şeylerle zamanımızı geçiriyorduk.

Sık sık işkence olarak tanımladığımız operasyonlar da olmasa kesinlikle hem sıkılırdık hem de direnme gücümüz kendiliğinden azalırdı diye düşünmekten kendimi alamıyorum.

Gerçekten de her şeyin yasak olduğu koşullarda, yan yana yedi hücre ve her hücrede dört kişi. Neydi bizleri ayakta tutan? Zorunluluk mu, yoksa mücadeleye olan inanç mı?

O dönemde sadece Mamak A-Blokta bin kişiye yakın tutsak var. Bir avuç kişi başkaldırmış direniyor. Hepsi 28 kişi. Her gün en az iki kez işkenceli sayım ve kişiliği yok etmek için sürekli baskı.

7 Temmuz 1981 öncesi ayrı bir konu ama artık direnebilineceği gösterilmişti. Hala destek bekliyoruz. Ne yazık ki, en küçük bir emare bile yok.

Bu arada, Acil davası devam ediyor ve bu davadan arkadaşlar her duruşmaya gittiklerinde diğer koğuş ve bloklardan haber getiriyorlar. Genel olarak direnmek gerektiğini belirtenlere, direnmeyenlerin hala zamanın müsait olmadığını söylediklerini biliyorduk. Ayrıca bazı siyasi yapıların bizlerin direnişi bırakmamızı, tekrar hep beraber eyleme başlamamızı önerecek kadar gaflet içinde olduklarını duyuyorduk bu arkadaşlardan.

Genel olarak bizler, askerlerin anlamayacağı bir konuşma tarzıyla-**örneğin, arkadaşlar bizim yaptığımız sporu yapmak zorunda değiller, istedikleri biçimde spor yapar herkes vb.**- tartışarak, mahkemeye giden arkadaşlara, direnişi bırakıp tekrar başlamanın hiçbir mantığının olmadığını söyleyip destek vereceklerse, kendilerinin belirleyeceği bir yöntemle direnişe katılmaları gerektiğini söylüyorduk.

Her Cuma yapılan duruşmalardan sonra umutla bir destek haberi bekledik ama nafile!

Nafile ama umudumuzu da hiç yitirmiyorduk. Sürekli "bir gün mutlaka" diyerek, destek geleceğine de inanıyorduk. En azından kendi arkadaşlarımızın tek tek de olsa katılacaklarını düşünüyorduk. Sadece düşünüyor, çoğu zaman sessizce tartışıyorduk. Yani kendi kendimize fısıldıyorduk.

Kendiliğinden yavaş yavaş umutsuzluk belirtileri de görülebiliyordu.

Ölüm Hücreleri

Açık tavır dediğimiz direnmeden dolayı zaman zaman askerlerle olan boğuşmamızdan hepimiz hakkında dava açılmıştı. Bunun için birkaç kez duruşmaya çıkarıldık. Her seferinde gidiş-gelişler tam bir komedi gibiydi.

Hiçbir kurala –uygun adımda yürüme, sağa-sola bakmama, konuşmama, v.s.- uymadığımızdan, bizler için tam bir fırsattı. Gördüğümüz her tutsağa, direnişe çağrı yapıyor ve direnişin devam ettiğini yüksek sesle duyuruyorduk. Her mahkemeye çıkışımız bir gösteri niteliği kazanıyordu. Bu anlarda, yani koridorda yürürken bizleri kesinlikle dövmüyorlardı. Zira hemen slogan atmaya başlıyorduk. Bundan çok rahatsız oluyorlardı. Direnmeyenleri kışkırtır diye bizlere fiziki müdahale etmiyorlardı çoğu zaman.

Cezaevi yönetimi, her duruşma günü geri dönerken kafes denen ilk işkence yerlerinde bir müddet tutup hem ajite çekiyorlar hem de kaba dayak dediğimiz işkenceyi tekrar tekrar uyguluyorlardı. Rencide edici sözleri yinelemek şu anda bile bana ağır geliyor.

Küçük bir parantez daha açmam gerekiyor. Bu kafes denilen yer, daha çok emniyetten gelenlere cezaevi

kurallarının öğretilmesi için yapılmıştı. En az bir hafta en çok bir ay, tüm yaptırımlar uygulanır, yeni gelen tutsaklara kurallar uygulamalı olarak öğretilerek koğuşa veya tecrit denilen yerlere konulurdu.

Bazen, kendiliğinden direnenler oluyor diye duyardık. Örneğin, Adana'dan getirilen bir devrimcinin -hangi siyasi yapıdan olduğunu anımsamıyorum- bizim direnişimizi, tüm tutsakların direndiğini sanıp kurallara bir hafta kadar uymamış. Daha sonra kendi arkadaşlarının direnmediğini öğrenince, istemeyerek de olsa direnmekten vazgeçmiş. Hatta doğruluğuna emin olmadığım bir duyuma göre bu arkadaşın ait olduğu siyasi yapının sorumlusundan "direnişi bırak" talimatı geldiği için direnişi bıraktığı söylenmişti.

Ama kesinlikle emniyetten yeni gelenlerin tümü bu kafes deneyiminden geçerdi.

İşte biz de direnişten dolayı çıkarıldığımız duruşma dönüşlerinde bu kafeslerde bekletilirdik. Kafeste kaldığımız sürece her tür dayak çeşidi uygulanır, direnişi kırmak için sürekli ajite de ederlerdi.

Örneğin bir gün, direnişten dolayı açılan dava duruşmasının birinden dönerken yine kafese koydular. Tam dayak faslına başlanacağı zaman arkadaşlardan birinin; "ben direnişi bırakıyorum" demesiyle şok oldu herkes. Adını anımsamıyorum ama kanımca Acil dosyasından bir arkadaştı.

Nöbetçiler hemen bir subay çağırdılar. Sevinçle, koşarak gelen subayın neredeyse çığlık atacakmış gibi gözleri parlıyordu. Zira böyle bir şey ilk kez oluyordu.

Subay geldi, kafesin boşluk olan üç tarafında bir kez dolandı ve bir zafer kazanmış gibi, "Eylemi bırakmak isteyen kim?" diye sorunca, arkadaş hiçbir şey söylemeden, subaya doğru kafes kenarına yaklaştı. Kısa bir bakışmadan sonra subay, "İstiklal marşını oku" demez mi! Herkes ikinci kez şok oldu. Hepimiz aynı anda bu arkadaşa bakıyorduk o anda. Arkadaş bir an durakladı, etrafına baktı. Hepimiz kendisine bakıyorduk ama nedense hiçbir şey söyleyen yoktu. Ve arkadaş, "burada söylemesem" dedi, duyulur duyulmaz. Ezildiği belliydi. Sesi titreyerek çıkıyordu adeta.

Subay; "olmaz, burada, hemen söylemezsen kafesten çıkarmam" deyince arkadaş, tekrar birkaç arkadaşa daha şöyle bir baktı ve "Ben de direnişe devam ederim" deyince, şok sırası subaya gelmişti.

Aynı anda bizler, "Kahrolsun işkence! İnsanlık onuru, işkenceyi yenecek! Baskılara, son!" vb.. sloganları atmaya başlayınca askerlerin de kafese girerek ellerindeki cop ve palaskalarla bizleri dövmeye başlaması birkaç dakikayı bile almadı.

İşkencenin süresi belirsizdi tabi. İşkence ancak, işkenceci askerler yorulunca veya bir subay emir verirse dururdu.

Arkadaş çıkmadı o gün ve direnişe devam etti.

Zira tecrit denilen hücrelerde, ne kadar döverlerse dövsünler kimsenin teslim olmayacağını keşfetmişlerdi. Kafeste beklerken bu olayda bir şeyi daha keşfettiler. Kesinlikle tek tek kişileri alarak,

direnenlerden uzakta, gerek dayakla gerekse başka yöntemlerle ikna etmek.

İşte o günden sonra alabilirlerse -ki, vermemek için mutlaka direniyorduk- aldıklarını bir yerlere götürüyorlardı. Eğer giden gelmezse direnişi bırakmış demekti. Bunu bir gardiyan vasıtasıyla, direnişi bırakan arkadaşın eşyalarını aldıklarında öğreniyorduk.

Bu kayboluşlar herkesin merakıydı. Herhalde herkesi farklı yerlere götürüyorlardı ki, beni alıncaya değin ölüm hücresinden habersizdik.

İşte bir mahkeme dönüşü kafes operasyonunda, beni tüm direnmemize karşın kafes dışına çıkardılar. Kafesteki arkadaşların göremeyeceği bir yere gelince, en az 5–6 askerin üzerime çullanmasıyla ellerimi arkadan bağladılar. Bunu yaparken ben, sürekli slogan atmaya çalışıyordum. Tabi ki bir asker de sürekli ağzımı kapattığından sloganı rahat haykıramıyordum. Boşta kalan askerler de sürekli copla rastgele vuruyordu.

Gözlerimi de geniş bir bezle bağladıktan sonra, sağımda ve solumda iki askerin kolları arasında ve uzun boylu olduğunu sandığım bir erin de arkamdan ağzımı kapayarak, başka birinin de, "Hala direnecek misin hoca? Nereye gittiğini biliyor musun?" gibi sorular sorarak yarım saat kadar dolandırdılar. Dolandırırken, bazen merdiven iniyoruz, bazen de çıkıyoruz. Ara sıra da birinin "eğ kafanı hoca, kalasa / duvara çarpacaksın" diyerek, kafama bastırıyorlar. Bu arada da kafama bir şeyler dokunuyordu. Böylece

bilinmeyen bir yerlere götürülüyor hissini veriyorlardı. Ara sıra açılıp kapanan kapı veya mazgal sesleri kulağıma geldiğinden, cezaevi dışına çıkarılmadığımı anlamıştım.

Çok zor yürümeme karşın –ara sıra bazı askerler tekme veya tokat da atıyordu çünkü- düşünebiliyor, nereye götürdüklerini tahmin etmeye çalışıyordum. Daha açlık grevine başlamadan, askerin birinden, bir rastlantı sonucu elinde gördüğüm inşaat malzemelerini "ne yapıyorsunuz bunlarla?" diye sorduğumda, "Sizlere villa yapıyoruz" dediğini anımsadım bu esnada. Ve artık tam olarak emindim cezaevi dışına çıkarmadıklarına.

Bugüne değin gidip de gelen olmayınca, diğer arkadaşları da buralara getirdiklerini ister istemez düşündüm.

Ne kadar dolaştırdılar bilemiyorum; ama bir zaman sonra durduk. Artık ağzımı da kapamıyorlar. Getiren askerlerin hepsi birden öyle bir saldırıya geçti ki, kafam hariç her yerime inen copların, tekmelerin haddi hesabı yok. Ve "Son geleceğin yere geldin. Burası ölüm hücresi! Gelenler neden geri dönmüyorlar? Şimdi anladın mı, hoca?" derken başımdan aşağı bir iki kova su döktüler. Islak ıslak biraz daha dövdükten sonra göz bağımı ve ellerimi çözüp 1 metre 62 santimlik boyuma karşın, tepeme çökerek sokabildikleri hücreye kıçıma vurulan bir tekmeyle atıldığımda, kafamın duvara çarpmasıyla sırt üstü düştüm. Tam olarak bayılmamıştım; ama kıpırdayacak halde de değildim. Kapının kapanıp ayak

seslerinin uzaklaşmasına kadar yattığımı anımsıyorum.

Uzun süre denebilecek bir zaman yattıktan sonra, dizlerime dayanarak dört ayaklı olarak etrafı yoklarken, parmaklarıma dokunan bir cismin önce ne olduğunu anlayamadım. Daha sonra çok geride olduğunu tahmin ettiğim bir ışığın yardımıyla, tam olarak göremesem de bir lazımlık -ördek de denilen tuvaletler için plastik kap- olduğunu anladım.

Ayağa kalkmadan çömelerek kollarımı yanlara uzattığımda duvara dokunabiliyordum. Bu vaziyette tüm tabanı elimle yokladım. Lazımlık dışında ve üzerimden sızan suyun oluşturduğu ıslaklıktan başka bir şey yoktu.

Yavaş yavaş ayağa kalktım. Kesinlikle kollarımı her yönde açarak uzattığımda kollarını tam olarak açamadım.

Bir müddet sonra karanlıktan gözlerim sulanmaya başladı. Çünkü çok geride olduğunu tahmin ettiğim ışığı da söndürmüşlerdi.

"Kimse var mı? Burası neresi? Nöbetçi! Gardiyan!" diye üst üste birkaç kez bağırdıktan sonra, birkaç dakika bekledim.

Yavaş da olsa bir ayak sesinin yaklaştığını duyabiliyordum. Gelen her kimse, çok yavaş geliyordu. Ayak seslerinin hücre önüne geldiği anda tekrar seslendim. Ayak sesi hemen durdu. "Neden ses vermiyorsun nöbetçi? Nasıl olsa dışarı çıkamam. Buranın neresi olduğunu söyle yeter." diyerek gayet

yumuşak bir ses tonuyla seslenmeme karşın, ayak sesleri geldiği gibi sessizce uzaklaştı.

Anladım ki benden başka şimdilik kimse yoktu. Belki duyan olur diye, tüm gücümle bağırmaya başladım: "Ben Fikri Hocaa! Bir metre karelik hücredeyim. Kahrolsun işkence! Baskılar bizi yıldıramaz! Beni duyan var mı?!"

Bu seslenişlerimi aralıklı olarak yineledim. Getirildiğimde henüz akşam olmamıştı. Karavana sesleri duyulmaya başlayınca anladım ki, gerçekten de hala Mamak A-Bloktayım. Ve zemindeki koğuşun birindeyim. Koğuşu bir metre karelik hücreler haline getirmişler. "Sizler için villa yapıyoruz" diyen asker yalan söylememişti.

Üzerimdeki giysilerin suları damlamaz olmuştu. Üşümeye başladığımı hissettim. Şöyle bir yokladım pek sıkılacak kadar ıslak değildi. Ama yeterince su almışlar ki üşümeye başlamıştım.

Üşümemin geçmesi için hareket etmeye başlayınca, ayağım lazımlığa takıldı. El yordamıyla lazımlığı duvara dik olarak dayadım. Sonra bir ayağımı sabit tutarak, bir sağdan bir soldan adımlarla hareket ederek kendimi ısıtmaya çalıştım. Bazen de yerimde sayarak koşuyordum.

Yoruluncaya değin yaptım bu hareketi. Yavaşça çömeldim, sırtımı duvara dayayıp aynı zamanda bacaklarımı da uzattım, kalçamı yere koyarken. Bacaklarım tam olarak uzanmadı. Ayaklarım duvara dayandı. Elimle yoklayarak bir köşeyi buldum ve

sırtımı tam köşeye gelecek şekilde dayayıp tekrar uzattım ayaklarımı. Dizlerim gene havada kaldı ama azıcık fark etmişti.

Sigara içmediğimden yanımda kibrit de yoktu. Olsa da mutlaka getirirken alırlardı zaten. Zira hücreye atmadan önce askerin biri tepeden tırnağa aramıştı. Saati de göremiyordum. Çoğu arkadaşın saati, operasyonlarda ya kırılmış ya da kaybolmuştu. Benimki de tesadüfen kolumdaydı zaten. Ama şu anda yararlanamıyordum.

Ne kadar oturdum bilmiyorum ama karavana seslerini duyunca saatin 18.00'e geldiğini anladım. Genellikle akşam yemekleri bu saatlerde dağıtılırdı. Az da olsa, karavana dağıtımı sırasında uygulanan "karavanayı alabilir miyim komutanım?", "al lan", "sağ ol komutanım" kurallarının sonucundaki sesleri rahatlıkla duyabiliyordum.

"Bakalım bana da yemek verecekler mi? Verirlerse kesinlikle almayacağım." diyerek sesli düşünürken, ayak sesleriyle beraber gelen karavana tıngırtıları duymamla, alttaki mazgal deliğinin açılması bir oldu. Açılmasıyla beraber, "yemeğini ve ekmeğini al" diye seslenen biri, mazgaldan bir şeyler uzattığını anladım. Aynı anda geri iterek; "Yemek ve ekmek almayacağım. Verirseniz sadece su alacağım. Buradan çıkmadığım sürece, sadece su içeceğim." diye bir hayli yüksek sesle, öfkeli bir şekil de söyledim.

Bekledim bir şeyler söylerler diye ama uzaklaşan ayak seslerinden başka ses duymadım. Ayak sesleri uzaklaşırken, "Kahrolsun işkence! Yaşasın

direnişimiz!" sav sözlerini, çıkarabildiğim tüm sesimle birkaç kez haykırdım.

İlk günü, yarı ayakta yarı oturarak; yarı uyur, yarı uyanık olarak geçirdim. Sabah ve öğle yemeklerini de reddettim. İşin ciddi olduğunu anlamışlar ki, öğle yemeğinden sonra istemediğim halde su getirdiler bir plastik bidonla. Hemen hemen 24 saattir su da içmiyordum. Ağzım da iyice kurumaya başlamıştı. Su içince bir hayli kendime geldim.

Bu arada küçük aptes için lazımlığı birkaç kez kullandığımdan, ürik asit kokusu bir hayli fazlalaştı. Bundan dolayı "Gardiyan! Nöbetçi!" diye bağırdım ama gelen giden olmadı.

Ne yapsam, diye düşünürken uzaktan tek kişinin attığı sloganlar duymaya başladım. Ses birkaç dakika sonra bir hayli yaklaştı. Birilerini daha getiriyorlardı. İçimi bir sevinç kapladı. Herhalde yalnızlıktan kurtulma duygusundan olacak. Yoksa buraya bir başka arkadaşın gelmesini kim ister.

Yaklaşan ayak sesleriyle beraber atılan sloganları da net anlayabiliyordum. Gelen Süleyman Uğur adındaki yoldaştı. Sesinden tanımıştım. Zira Antepliydi. Küçük bir parantez ve kısa bir açıklama: İstanbul dosyasından olan bu arkadaş çok yiğit bir direniş tavrı göstermesine karşın, direniş sürerken tahliye olup daha sonra mücadele adına bir hayli olumsuz tavırlara girdiğini çok sonra öğrenip üzüleceğini hiç düşünmemiştim o zaman.

Benden daha genç ve hırslı olmasından dolayı getirenleri bir hayli zora soktuğu anlaşılıyordu.

Hücreye atılırken, bana yapılan aynı muamele ile hücrenin birine atıp hızla uzaklaşan ayak seslerinden başkalarını da getirecekleri belliydi. Böyle durumlarda karşılıklı olarak "Nasılsın? İyiyim. Sen nasılsın? Ben de'' gibi klasik konuşmalar yapılır her zaman.

Biz de Süleyman arkadaşla, bu klasiği yerin getirmeye çalışırken yeni ayak sesleri yaklaşmaya başladı.

Sanki sözleşmiş gibi ikimiz birden, "İnsanlık onuru işkenceyi yenecek! Kahrolsun faşizm! Yaşasın direnişimiz!" benzeri savsözlerini bağırmaya başladık.

Ardı ardına birkaç kişi daha getirildikten sonra, ayak sesleri kesildi. Karanlık ortama kısa bir sessizlik çöktü. Diğer arkadaşların isimlerini şu an anımsamıyorum.

Beni kafesten aldıktan sonra, işkence devam etmiş. Akşam yemeği zamanı olduğundan ara vermişler. Yemek dağıtımından sonra, kalan arkadaşları tecrit hücrelerine götürürken saldırıp ancak birkaç kişiyi daha alabilmişler.

Üçüncü kişiyi getirdikten sonra ayak sesleri kesildi. Derin bir sessizlik çöktü. Sessizliği benim bozmam gerektiğini düşündüm. Çünkü ilk gelen bendim ve ev sahibi sayılırdım. Ve "Arkadaşlar! Hepiniz hoş geldiniz." dedikten sonra "Ben akşam yemek, ekmek almadım. Buradan çıkıncaya değin de almayacağımı bildirmiştim. Sizlerin geleceğini haber vermediklerinden bu tavrı koymak zorunda kaldım.

Bu kararı gözden geçirebiliriz." deyip beklemeye başladım. Gelen arkadaşlar sırayla, kararıma katıldıklarını ve başka çare olmadığını söylediler.

Böylece, Aralık ayında olduğumuza göre, uzun açlık grevini bıraktıktan üç ay sonra tekrar açlık grevine başlamış olduk. Tek bir isteğimiz vardı. Bu bir metre karelik hücrelerden çıkıp bir buçuğa iki metrelik hücrelere -Tecrit-1'e-, arkadaşlarımızın yanına gitmekti.

Her gün, en az iki posta dayak atıp üzerimize bir iki kova da su döküp bir metre kare olan karanlık hücrelere atıyorlardı. Üç ay geçmesine karşın açlık grevinden önceki sağlığımıza henüz tam olarak kavuşmamıştık. Bundan dolayı üçüncü günün sabahı, sayım için kapıyı açtıklarında diğer arkadaşlar genç olduklarından belki daha iyiydiler ama ben, ne kalkabiliyor ne de boynumu sağa sola döndürebiliyordum. Her tarafım tutulmuştu. Ancak sürüyerek çıkarabildiler ve askerlerden bazıları "Bunların işi bitmiş. Vurmaya içim el vermiyor." diye tavır koyunca, üçüncü gün bizleri dövmediler. Öğleden sora da bir başçavuş benim hücreyi açtırarak, "Ne istiyorsunuz hoca? Ölmek mi?" diye sorduğunda "gerekirse ölürüz ama amacımız ölüm orucu falan değil, sadece yukarı hücrelere -zemindeydik çünkü- çıkmak istiyoruz." yanıtını verince, hiçbir şey söylemeden gitti. Az sonra da bir manga asker gelip bizleri tek tek yukarı hücrelere çıkardılar.

Arkadaşların yanına varınca anladık ki, ikinci günden itibaren bizlerin nereye götürdüklerini öğrenmek ve geri getirilinceye değin onlar da yemek ve ekmek

almamışlar. Erken sayılacak bir zamanda ölüm hücrelerinden çıkmamız bu nedenden olsa gerek.

Bilhassa benim her tarafım tutulmuştu. Tek tedavi yöntemimiz, periyodik bir şekilde omurilik kaslarını ovmak. Arkadaşların uğraşı sonucu birkaç gün sonra az da olsa boynumu sağa sola çevirmeye başladım.

Belli aralıklarla direneceklerini bildikleri halde, bizi getirdikten sonra, her sayımdan sonra birer ikişer diğer arkadaşları da ölüm hücrelerine götürdüler. Aynı tavrı gördüklerinden üç günden fazla tutamadan geri getiriyorlardı.

Direnmeyenlerin Yanında On Beş Gün

Hemen hemen üç aydır açık tavır olarak kurallara uymuyorduk. Cezaevi yönetimi yavaş yavaş taktik değiştirmeye başladı. Dava açarak infazları yakma tehdidi tutmayınca, tabutluklar denilen hücreler de çözüm olmayınca, tam olarak ne kadar sürdü bilemeyeceğim ama epeyce karışmadılar. Sadece bazı nöbetçilerin özel şamatasından başka bir şey olmadı uzun süre.

Belirsiz bir sessizlik sürerken sayıları hayli kalabalık bir komando askerle geldiler ve "Hazırlanın başka hücrelere gideceksiniz" deyip beş dakika zaman verdiler. Zaten her an bir yerlere zorla götürülürüz diye çoğu zaman giyinik ve hatta ayakkabı ile bile yatıyorduk. Bir an için tereddüt ettik ama yarı açık yarı şifreli konuşarak zorluk çıkarmadan gitmeye karar verdik. Bulunduğumuz yerden kötü olmaz diye de düşündük. Bazı arkadaşların "sürgüne gidiyoruz herhalde" dediğini bile anımsıyorum.

Daha önceden de belirtmiştim, Mamak A-Blokta, tam 52 adet, iki ranzalı, Tecrit-1.2.3 adını verdikleri arkalı önlü sıralanmış hücreler var. Bilhassa devrimci tutsaklar tarafından Mamak'ın iyi günlerinde, yani, askeri darbeden önce özel çalışma yerleri olarak

kullanılan bu hücreler, her türlü işkencenin de yapıldığı gerçekten de tecrit yerleridir. Parmaklıklı kapılarından dolayı içerdekiler sürekli gözlenebilir, hatta tuvaletteyken çıkan boşaltım sesleri, uyanık olan herkes tarafından duyulurdu. Çoğu zaman da nöbetçiler; "Yavaş saydır lan!" diyerek laf atarlardı.

İşte bu hücrelere, direnen bizleri tek tek, direnmeyenlerin yanına dağıttılar. Bana göre yönetim, buna iyi cesaret etti. Zira bizlerin direnmeyenlerin yanında, direnişten vazgeçme olasılığı kadar, direnmeyenlerin de bizim saflara katılma olasılığı vardı. Demek ki bir bildikleri vardı ki her şeyi göze aldılar.

Bu uygulamayla, hem direnenlere hem de direnmeyenlere adeta meydan okuyordu cezaevi yönetimi. Teslimiyet içindekiler konuşamasalar da, karşılık alamasak da, bizler istediğimiz gibi konuşuyor, sorular soruyor, çeşitli konulardaki görüşlerimizi ulu orta söylüyorduk. Yanıt veren olmuyordu ama kesinlikle etkileniyorlardı.

Direnmeyenlerin arasında kaldığımız on beş gün boyunca, en azından her sayımda nerdeyse bayıltıncaya değin hepimizi dövmelerinin yanında, sözlü hakaretlerin bile kışkırtıcılığı direnmeyenleri harekete geçirebilirdi.

Eminim ki her arkadaş en az benim kadar tavır koymuştur. Herkesin ne yaptığını bilemeyeceğim ama ben, on beş gün hiçbir yaptırıma -ayağa kalkmak, istiklal marşını okuma ve esas duruşa geçme, her türlü Atatürkçülük eğitimine katılma, konuşmama ve sigara

içmeme, tuvalete girerken izin alma, vb.- uymadım. Günde en az iki kez yapılan sayımda, her türlü hakaret ve kaba dayak ile cezalandırıldım. On beş gün süreyle yanımdakilere birçok şeyi anlatmama karşın, sadece dinlediler. Zira benimle konuşmalarını yasaklamışlardı. Gerçi konuşsalar bile karar merciindeki kişiler olmadıklarından pek bir şey değişmezdi.

Askerin, zaman zaman bana, "konuşma lan!" demesinin dışında pek ses duymadım bu süre içinde. Korkunç değil mi, ben konuşuyorum, ben dinliyorum ve yanımda iki kişi var ve hiç konuşmuyorlar. Kendi aralarında da, sadece zorunluluk halinde ancak fısıltıyla konuşabiliyorlardı.

Ben Tecrit–3 arka kısmının yedinci hücresindeydim. Bu kesimde sekiz hücre vardı.

Direnişten vazgeçirmek için beni getirdikten birkaç gün sonra ya görüş günü olacak ya da avukat için biri çağrılıyordu. Gıyaben tanıdığım, Türkiye'nin en kitlesel hareketlerinden birinin önderlerinden olduğunu bildiğim bu kişinin; "hazırlan görüşün varrr!" diye bağıran nöbetçinin cırtlak sesinin de etkisiyle, gözlerimin hücre kapısına sabitlenmesine neden oldu. Hemen hemen aynı yaşlarda olduğumuzu bildiğim, ama bir türlü görmek nasip olmayan bu 68 kuşağının ender kişilerinden birinin yanı başımdaki hücrede olması, beni gerçekten de heyecanlandırmıştı.

Buraya geleli beri, her gün böyle bir kişinin hücresinin önünde dayak yemek -hücreler birbirlerinden ince bir duvarla ayrılmış olduğundan

ister istemez, askerler beni döverlerken bitişik hücrenin önüne sürüklüyorlardı- benim için nasıl bir duygudur, gerçekten de anlatacak sözcük bulamıyorum.

Demek ki devrim mücadelesi böyle bir şeydi. Söz konusu olan bu kişinin bir işaretiyle kesinlikle bir süreliğine de olsa Türkiye'nin her hangi bir köşesinde günlük yaşam durabiliyordu bir zamanlar.

Ya Mamak'ta!

Hücre kapısı açıldı ve iki askerin arasında, gözleri yere bakar vaziyette, böyle bir kişinin yürüyüşünü unutmak olası mı?

Tam hücrenin önünden geçerken parmaklıklara sıkıca sarılmış vaziyette, daha yakından görebilmek için daha dikkatli bakmaya çalışırken askerin; "Ne bakıyorsun lan!" demesiyle beraber, elindeki copu bütün gücüyle kapı parmaklıklarına vurması sonucu, aniden irkildiğimi hala anımsıyorum.

O gün, bu kişi dönünceye değin hep hücre kapısında nöbet tuttum adeta. 68 kuşağının yaşayan ve kendince mücadeleye devam eden bu şahsın geri dönüşünü bekledim. Bir şeyler söylemeyi düşünmedim desem yalan olur. Aynı gittiği gibi geriye dönüşü de, etrafına bile bakamadan, hızla hücresinin önüne götürülüşü, özel bir hareketmiş gibi geldi bana. Eminim ki öyle bir durum yoktu. Benim bazı beklentilerimden dolayı, bana öyle geliyordu belki de.

Bu güne değin bitişik hücrede kimlerin olduğunu bilmiyordum. Bilmediğimden dolayı, her sayım

esnasında, hücre önüne çıkarılıp dövülmem esnasında hücrenin içine çoğu zaman bakamıyordum. Üç kişi olduğunu görüyordum ama pek dikkat edemiyordum. Ara sıra baktığım da ise sırtları bana dönük üç karaltı görüyordum.

Otuz yıl sora Ege bölgesinin şirin bir kasabası olan Fethiye'de karşılaştığım Süleyman Zincir adındaki bir arkadaşımla -Mamak'ta bir müddet beraberdik- sohbetimizde, bu kişi ile beraber olduğunu öğrendim. Biraz da çekinerek, "Sen neden bir şeyler yapmadın ben dayak yerken?" dediğimde "O günkü atmosferde imkân yoktu hocam" demişti.

Tam on beş gün her sayım, dayak yiyerek çeşitli hakaretlerle geçti. Bazen az dövüyorlardı. Buna akıl erdiremiyordum. Hatta bazı sayımlarda askerler duvarlara veya ranzadaki yataklara vurarak sadece bağırıyorlardı. Tabi ki kimseye, yani herhangi bir askere soramıyordum bu durumu. "Neden beni bazı zamanlarda az dövüyorsunuz?" demek elbette en azından anlamsız kaçardı.

Bir gün yine birkaç asker tarafından kıyasıya dövülüp hücreye sürüklenerek atılırken, kulağıma "kusuru bakma hocam bu gün yetişemedim" sözlerini duyunca, bazı günler neden az dayak yediğimi anladım. Demek ki koruyucum varmış. Kanımca devrimcilere sempati duyan veya askere gelmeden önce mücadele eden biriydi bu asker.

Her sayımda bana hitaben birileri, "sadece sen kaldın hoca, bu işin sonu yok vs." diyerek moralimi bozmaya çalışmaları da devam ediyordu. Bu tamamen yalandı.

Çünkü sayım mangasındaki koruyucum olan asker, bir fırsatını bulup "herkes direniyor hocam" diyordu.

Ayrıca hangi arkadaş olduğunu bilmesem de uzaktan gelen slogan sesleri bunu kanıtlıyordu.

Önce Tabutluk Sonra Villa

Yanlış anımsamıyorsam, on beş kişi kalmıştık direnmeyenlerin arasına dağıttıklarında. On beş kişi, on beş gün de fire vermemişti. Hatta daha da hırslandığımızı söyleyebilirim. Teslimiyet en azından fiili olarak kısmen kırılmıştı. Fakat destek gelmediğinden kitleselleşme umudu gittikçe azalıyordu. Bunu on beş günlük sürede daha iyi anladık. Zira direnişin, pekala, olabileceğini kanıtlamıştık. Açlık greviyle beraber altı ay geçmişti. Kesinlikle üzerimize gelemiyorlardı. Bunun nedenini hep kendi kendimle tartışmışımdır. Örneğin neden sürekli işkence yapmıyorlar? Emniyette olduğu gibi yani. Sonradan öğrendiğim, bilhassa Diyarbakır Cezaevi'ndeki işkence yöntemlerinin hemen hemen hiçbiri uygulanmadı Mamak'ta. Bunun nedeni ise herkes için malum bir şey. Bu cezaevinde -Diyarbakır cezaevi- Kürt ulusunun isyancıları, yani en azından yüz yıllık inkâr ve imha politikasına karşı bir bayrak açma, 29. kez başkaldırı vardı.

12 Eylül darbesinden önce, yirmi kadar PKK'li vardı Mamak'ta. Herkese yapılandan fazla bir şey yapıldığını hiç duymadım. Bizim başlattığımız direnişe katılsalardı farklı uygulama görürler miydi, bilemiyorum.

Hem baştan beri hem de direnişe başladıktan sonra, sürekli olarak devrimci kişiliğimizi ayaklar altına almaya yönelik bıktırıcı bir uygulama vardı bize karşı.

Uzun süredir direnmemize, yani hiçbir kurala uymamamıza karşın, bizlere bile kaba dayağın dışında farklı bir şiddet uygulamadılar. Kurallara uyanlara ise, uyum biçimlerini beğenmedikleri zaman, uzatılan ele copla vurmak, şınav çektirmek, topukların kalçalara vuruncaya değin zıplatmak, eller ensede kenetli olarak yapılan çök kalk, ayı dansı yapmak v.s şeklinde cezalar...

Bence bunun tek bir nedeni vardı. 12 Eylül Faşist darbesinden önce Mamak cezaevindeki tavırsızlık.

Küçük bir parantezle bir karşılaştırma yapmak istiyorum. Diyarbakır Cezaevi'nde de, başta tavır konulamamış ama orada Kürt ulusunu Türkleştirme gibi amaçları olduğundan, her tür işkence baştan beri uygulanmış. Örneğin her türden askeri marşlar öğretilmiş. Atatürk'ün Nutuk adındaki meclis konuşmaları ezberletilmiş adeta. İlk başlarda istendiği halde direniş örgütlenememiş. İstemeyerek de olsa herkes kurallara Diyarbakır Cezaevi'nde de uyuyor.

1982 Newroz'una değin Diyarbakır'daki uygulamalar, Mazlum Doğan'ın kendini hücresinde asmasıyla başlayan direniş, Kürt ulusal hareketinin en güçlü ivmesi olmuştur.

Parantezi kapatıyorum.

İşte on beş günlük sürede ne bizlere direnişi bıraktırabildiler ne de direnmeyenler bizlere katıldı.

Sanki, altı aya yakındır direnen bizlere, "Görüyorsunuz sizleri destekleyen yok. Boşuna direniyorsunuz." demek istiyorlardı.

On beş gün sonra, beşer kişi beşer kişi gruplandırarak, "ölüm hücreleri" veya "tabutluk" dediğimiz bir metre karelik hücrelere konduk. Düşünün, bir metre karelik yere beş kişi nasıl sığar? Ayakta duramıyorduk. Birimiz, ayaktakilerin bacakları arasına oturabilirsek diğer dört kişi ancak ayakta durabiliyordu.

Herkesi getirdikten sonra – hücrelere götürülürken de, hücrelere konulunca da, sürekli slogan atılıyordu sesler kesilip nöbetçilerin dışında kimse kalmayınca sırayla konuşmaya başladık.

"Ne olursa olsun teslim olmak yok", kararı çıktı tartışmanın sonunda. Tabii ki yemek ve ekmek alınmayacak. Zaten bu vaziyette verileni almak olası bile değil. Cezaevi yönetimi de böyle bir teklifte bulunmadı zaten.

Yavaş yavaş tuvalet gereksinimleri sıkıştırmaya başladı. Üç dört saat sonra kapılarımız açıldı ve birer battaniye de konulan boş hücrelere, birer kişi olarak dağıttılar. Sanki geniş bir eve çıkmış gibiydik.

Neden böyle bir şey yaptılar? Neden baştan tek tek koymadılar hücrelere? O zaman olduğu gibi şimdi bile anlam veremiyorum. Ve ister istemez çok sonra öğrendiğim Diyarbakır Cezaevi'ndeki uygulamalar gözümün önüne geliyor. Örneğin, hücrelere su doldurmayı düşünmüş olabilirler. En azından zorunlu olarak yapılan büyük ve küçük aptes atıklarının içinde

bırakmayı akıllarından geçirmiş olabilirler. Zira aynı dönemde Diyarbakır Cezaevi'nde bunların hepsini yapıyorlarmış.

O zaman düşünemediğimiz ama uygulama olasılığı olan bunların hiçbiri Mamak zindanlarında uygulanmadı.

Ama iki üç saat, beş kişi olarak bir hayli eğlendik diyebilirim. Zira içimizde aşırı şekilde şişman arkadaş yoktu; ama o kısa zamanda, "göbeğini biraz içine çek", "kolum sıkıştı", "birimiz oturunca rahat sığıyoruz" vb. bildirimleri sık sık duyduk.

Tek tek bir metre karelik hücrelere dağıtılırken ne biz bir şey istedik ne de onlar bize bir şey söyledi. Sadece sürekli slogan atıyor veya devrimci marşlar söyleniyordu.

Tekrar ayak sesleri kesilince herkes ismini söyledi ve yapılan yoklama sonucu on beş kişinin de tamam olduğunu anladık. Her hücrede bir lazımlık, beş litrelik bir su dolu bidon ve plastik bir bardak vardı.

"Anlaşılan bir hayli buralıyız." düşüncesi herkeste oluşmuş ki, kimin başlattığını bilmiyorum ama yeni durumu değerlendirmek için herkes sırayla düşüncesini söylemeye başladı. Daha önce ben ve birkaç kişi kaldığımızda, açlık grevi yaptığımızdan herkesin kafasında bu vardı. Kesin olmasa da herkes açlık grevinden yana değildi. Bazılarımız açlık grevine başlanabileceğini söylediği için, birkaç tur tartışıldı bu. En son, "şimdilik verilen karavanayı alalım, duruma göre tavır koyarız. Bu saatten sonra

direnişin biçimini değiştirmek birçok riski göze almak demektir." kararı doğrultusunda açlık grevine başlamama kararı çıktı.

Karanlığın ve havalandırma gereksiniminin dışında pek sıkıntımız yoktu. O günkü koşullarda askerlerin içinde, sol'a yakın erler vasıtasıyla zor da olsa sigara sorunu çözülüyordu. Böyle durumlarda, tutsaklar sigara bulsun yeterdi. Ara sıra dolmuş olan lazımlığı, dikkat etmediği için, dökenler dışında şikâyet duyulmadı.

Tabutluklarda kaldığımız sürece, kesinlikle özel bir gereksinim için istemde bulunmadık. Siyasi kişiliğimizi korumak için yapılan direnişi rahat yaşam gereksinimlerine araç etmek, kendiliğinden yanlış geliyordu. Örneğin; sigara için, fazladan bir battaniye için ve başka gereksinimler için hiçbir zaman hiç kimse istemde bulunmadı.

Verilecek cevap belliydi; " Bırakın direnişi, verelim"

Her koşulda, zamanı nasıl geçirilmesi gerektiğini iyi bilen siyasi tutsaklar, morallerinin bozulmasına kesinlikle izin vermezlerdi. Bizlerin de, gerek toplu halde söylenen marşlarla gerekse solo şeklinde söylenen türkü ve şarkılarla moralimiz hep yüksekti.

Günler uzadıkça sinirler geriliyordu; ama kesinlikle en küçük bir gevşeme belirtisi yoktu kimsede. On günü aştıktan sonra tartışmalar sıklaştı. Hücrelere geldiğimizde azınlıkta olan "tekrar açlık grevine başlayalım" düşüncesinde olan arkadaşlar, artık çoğunluktaydı.

Açlık grevine başlamak kolaydı da sonunun nereye kadar gideceği pek belli değildi. Biraz önde gözüken ben ve birkaç arkadaşın endişesi vardı. Hepimiz aynı yerde, yani yüz yüze konuşabilsek bir birimizi ikna etme olasılığı vardı. Ama herkesin kendi düşüncesini, herkesin duyacağı şekilde tek başına söylemek zorunda olması, işi hem zorlaştırıyor hem de doğru bir karar almamızı önlüyordu.

Kesin bir karar alamadan on beşinci güne değin, en az 4–5 gün aralıklı olarak tartıştık. Çoğunluk "bizim dediğimiz olacak" dayatmasını getirmediği gibi açlık grevinden yana olmayanlar da, isteyen istediğini yapsın demiyordu.

Tartışılan her şeyi cezaevi yönetiminin dinlediği herkes tarafından biliniyordu. Gizli konuşmanın olanağı olmadığı gibi bunun gerekli olduğunu da kimse düşünmüyordu. Sadece dikkat etmeye çalıştığımız nokta herkesin özgür iradesinin öne çıkmasıydı. "Benim dediğim olacak, biz böyle düşündük; uyan uyar, uymayan istediğini yapmakta serbest" anlamına gelen benmerkezci bir anlayış hiç öne çıkmadı.

On beşinci gün, öğleye doğru arkadaşlardan biri "Arkadaşlar!" diyerek yüksek sesle konuşmaya başladı. "On beş gün oldu. Bu böyle gitmez. Artık bir karar vermeliyiz. Sonu ölüm de olsa artık karar vermeliyiz. Ben vakit geçirmeden açlık grevine başlanmalı düşüncesindeyim. Herkes düşüncesini söylesin" deyip sustu.

Kısa bir bekleyişten sonra her arkadaş düşüncelerinin bu yönde olduğu belirtti. Herkes "yeter artık" diyordu. Karar alınınca herkes rahatladı. Marşlar ve solo türküler daha başka söylenmeye başlandı. Bir anda herkese moral geldi. Belirsizlik gerçekten de kötüydü. Hedefin belli olması yapılacak işleri de kolaylaştırıyordu.

Bu konuşmaları öğleden önce yaptığımız için öğle yemeğini almadık. Sabah verilen ve kahvaltıdan artan ekmekleri de dışarı attık. Yönetim kararımızı zaten biliyordu. Açıktan tartıştığımız için öyle olması gerekirdi. Buna karşın bizleri denercesine öğle karavanasını getirdiler. Belki zorunluydu getirmeleri; ama konuşurlar diye de bekliyorduk.

Beklentimiz boşa çıktı ve biz fiilen ikinci açlık grevine başladık. İkinci bir belirsizlik, "cezaevi yönetimi ne yapacak?" beklentisi hemen konuşulmaya başlandı. Tüm konuşmaların sonunda herkes, "bu tabutluklardan ancak cenazelerimizi çıkarırlar" diyerek bitiriyordu konuşmasını.

Artık tartışmıyorduk. Sürekli marşlarımızı söylüyor veya yetenekli olanlar solo türkü ve şarkı söylüyorlardı.

Villalara Dönüş

Ciddi olduğumuzu anlamışlar ki, akşam karavanasından iki saat önce, hem de toplu halde "villa" dediğimiz tecrit hücrelerine götürdüler. Kendi aramızda tecrit hücrelerine "villa" diyorduk. Marşlar ve sloganlarla koridorlardan geçmek, gerçekten de bizler için moral oldu. Bizler koğuşların önünden geçerken "Direnmek yaşamaktır. Hala zaman var" gibi sözlerle çağrımızı yineliyorduk direnmeyenlere. Duyan oluyor mu, olmuyor mu; bilmiyorduk tabi. Her kapının önündeki nöbetçi, kapı mazgalını kapatacak şekilde duruyordu. Ayrıca mazgallar kendi kapaklarıyla da kapatılmış vaziyette olurdu çoğu zaman.

Böylece bir aydır uzak olduğumuz "villalara" dönmüş olduk.

Rutin yaşam birkaç gün sonra tekrar başladı. Zaman zaman bazı hücreleri cezalandırma da olmasa gerçekten pek konuşmaz olmuştu kimse. Nedeni de belirsizlikti bence.

Bu belirsizlikten ve cezaevi genelinde en küçük bir destekleme emaresinin de görülmemesi gerçekten de kalan kişilerin de moralinin bozulmasına neden

oluyordu. Sürekli nöbetçi olduğundan ve gözlendiğimizden birçok şeyi konuşamıyorduk. Birçok kişi sevke gitti veya tahliye oldu. Başlangıçta zaten 28 kişiydi açık tavır direnişinde olanların sayısı. Bazı arkadaşlar da revire diye gidip geri gelmiyordu. Eşyalarını sonradan gardiyanlara aldırıyorlardı. Birkaç arkadaş da "bu işin sonu yok" diyerek, açık yürekle, direnişin bırakılmasının gerektiğini belirterek gitti.

Yedi hücreden bazıların da kimse kalmamıştı. On kişinin altına düşmüştü sayı.

Benim yanımdakiler de gitmişti. Bir arkadaş tahliye olmuştu, ikisi de eylemi bırakmıştı. Açlık grevinin başlamasından beri dışarıyla bağımız hemen hemen kesilmişti. Örneğin ben, açlık grevine başladıktan bu güne değin hiç kimseyle görüşmemiştim.

Gerçekten de zor günlerdi. Yapacak bir şey kalmamıştı. Ama bunu kimse kimseye söyleyemiyordu. Direnişin başından beri sorumlu gözüken Haydar arkadaş da sessizliğini koruyordu. Ben birkaç kez yarı açık yarı şifreli "Ne yapalım? Bir şeyler yapmak gerek" anlamında konuşmaya çalıştım ama beklediğim yanıtı alamadım.

Artık ben de kimseyle konuşmaz oldum. Zorunluluklar dışında kimse kimseyle konuşmuyordu ardık. Direnişin böyle sürmesiyle bırakma arasında pek fark kalmamıştı.

Bence tek tek bırakıp giderek tükenmek çok kötüydü.

Tek başıma hücrede kaç gün kaldım bilmiyorum. Bir hayli karamsar olmaya başlamıştım.

Bu günlerde çeşitli zamanlardaki kurallara uymadığımız için açılan bir davanın duruşmasına çıktık.

İlk kez, Mamak'taki mahkeme salonuna gidiyordum. Bu klasik bir duruşma salonuydu. Biraz yüksekte yargıçlar ve savcı kürsüsü, tam karşılarında sanıkların ifade verdiği bölüm... Yeteri kadar avukat yeri ve izleyiciler için oturulacak sabit sıralar...

Uzatmayayım, toplu siyasi davalar için hazırlanan bir salon olduğundan, bir hayli geniş olan tutuklu yerlerinin ön sırasına oturduk. Bütün kurallar bizim için geçersiz olduğundan, yargıç gelince ayağa kalktık ama gayet rahatız.

Yargıcın davranışlarından alışık olamadığı bir tutuklu görüntüsü ile karşılaştığı belliydi.

Neyse, nedenini bilmiyorum ama ilk benim ismimi okudu yargıç. Kimlik bilgilerimi yazmana yazdırdıktan sonra, şöyle bir diyalog geçti aramızda;

Yargıç:

-Görevlilere karşı geliyormuşsunuz? Görevlerini yapamıyorlarmış.

Ben

- Ben ve arkadaşlarım, her türlü baskı ve işkenceye karşı çıkıyoruz.

Yargıç:

- Nasıl yani? Size kötü davranan mı var?

Ben:

Altı yedi aydır her gün uydurma kurallara uymadığımız için keyfi olarak dövülüyoruz, bir metre karelik hücrelerde tutuluyoruz, görüşe çıkarılmıyoruz, en küçük doğal gereksinimlerimiz bile yasaklanmış durumda.

Yargıç:

Burada görevlilere karşı geldiğiniz, işlerine engel olduğunuz ve fiziki olarak direndiğiniz yazılı. Dayaktan falan söz edilmiyor.

Ben:

- İstiklal marşını bile işkenceye araç yapıyorlar. Ben öğretmenim ve istiklal marşının nerede ve ne zaman söyleneceğini bilirim. İstiklal marşını bilmeyen erler, bize istediği zaman istediği yerde milli marşımızı söyletmek istiyorlar. Söylemeyince de işkence yapıyorlar.

Yargıç:

-Daha başka hangi nedenden dövüyorlar sizi?

Ben:

-Örneğin kapısı parmaklı olan hücre önüne gelen bir görevliye bakmak bile cezalandırma gerekçesi. Gerisini siz düşünün.

Yargıç:

-Adamlar sizi dövmek istiyorlar ve bahane arıyorlar. Öyle mi?

Ben:

-Aynen öyle sayın yargıç.

Benimle bu şekilde konuşan askeri yargıç, diğer arkadaşlara sadece düşüncelerinin aynı olup olamadığını sorup işi bitirdi.

Bu davalardan bana hiçbir ceza gelmedi. Diğer arkadaşlara gelip gelmediğini de bilmiyorum.

Bilhassa bu duruşmalardan sonra herkes birbiriyle daha az konuşmaya başladı. Yönetim, gerçekten de sayımların dışında karışmaz olmuştu bizlere.

Her sayımda birçok arkadaş mutlaka cezalandırılıyordu. Bu yüzden, sayım süresince sürekli slogan atıyorduk. Cezalandırma olmazsa kesinlikle slogan atmıyorduk.

Direniş Hücrelerinden Ayrılış

Tam olarak tarihi anımsamıyorum. Yukarda bahsettiğim mahkeme olayından birkaç gün sonra kaldığım tecrit hücresinin kapısı açıldı. Yanımdakiler çeşitli nedenlerle gitmişlerdi. Yalnız kalıyordum bir aydır. Yedi hücrenin çoğu boştu zaten. On kişinin altına düşmüştü direnenlerin sayısı.

İşte genel durum böyleyken kapım açılarak, "Haydi hoca sevkin çıktı, gidiyorsun." dediler. Hazırlanmam için beklemeye başladı gelen gardiyan ve askerler. Çok az olan eşyamı bir torbaya koyarak, nedense, kalan arkadaşlara tek tek "hoşça kalın" diyeceğim yerde hepsine birden, "hoşça kalın arkadaşlar!" demeyi tercih ettim. Zira gardiyanın geldiğini ve söylediklerini herkes duymak zorundaydı. Biraz da bunun etkisiyle, birkaç sözcüklü de olsa ilave bir şeyler söylemek istediğim halde, sanki sesim kısıldı.

Hüzünlü bir şekilde şu anda kaç kişi olduklarını anımsamadığım kalan arkadaşlardan ayrıldım. Hemen gideceğimi zannediyordum ama yanılmışım. Beni Tecrit–3' ün ön tarafındaki, iki kişinin bulunduğu bir hücreye koydular.

Çözülmeleri görünce ve bendeki durgunluğu da gözleyip böyle bir yalanla beni direnenlerin yanından çıkardıklarını zannediyorum. Sesli olarak düşünmesem de direnişin kendiliğinden çözüldüğü açıktı. Bende de aynı duygu belirmişti ama nöbetçiyi çağırıp "direnişi bırakıyorum" diyebilir miydim, bilmiyorum; ama demek ki durgunluğum, yönetimin bu yalanı söylemesine neden olmuştu.

Mahkememin Adana'da olduğu biliniyordu. Her ay mahkemeye götürülmem için daha önceleri birkaç kez dilekçe yazmıştım. Bundan dolayı sevk olma olasılığım vardı. Mutlaka, esas davamın görüldüğü Adana Sıkıyönetim Mahkemesi'ne gideceğim kesindi. Ama zamanı belli değildi.

Birçok hücrede karıştır/barıştır yapılalı beri, devrimciler sağcılarla beraber kalıyordu. Beni koydukları hücrede sadece iki devrimci tutsak vardı. Sağcı biri olsaydı nasıl bir tavır koyardım şu anda düşünemiyorum. Ama mutlaka diğerlerinden farklı davranırdım.

Birkaç kez sormama karşın gerçekten de sevkten bir haber yoktu. Ama ben de sadece sayımlarda ayağa kalkmanın dışında hiçbir kurala uymuyordum. Diğer iki arkadaş, askerler istediği sürece, var olan kurallara uyuyorlardı. Belli ki bizim direnişten dolayı zaten birçok kural uygulanmıyordu. Bundan dolayı da çeşitleri bir hayli çok olan cezalandırmalar azalmıştı.

Uzun bir zamandan sonra ilk kez havalandırmaya çıktığımda, 51 kişi olarak toplandığımız koğuşun pencerelerinden gözlerimi ayıramadım. Bir sene

oluyordu eyleme başlamamızla benim buraya gelişim. 1982 Temmuz ayındaydık. Açlık grevine ise 7 Temmuz 1981 de başlamıştık.

Birçok şey tutsaklar lehine değişmişti; ama genel olarak teslimiyet hala sürüyordu.

Geç Kalan Destek veya 'Biz de Direniriz' Tavrı

Anıların ilk başlarında belirttiğim gibi, Mamak'a 12 Eylül darbesi, 26 Temmuz 1980 de iki faşistin kaçırılmasıyla yavaş yavaş geldi. Ve o günden beri, "Ne yapmalı? Mutlaka bir şeyler yapmak gerek" diyen herkes, 1981 7 Temmuzuna değin ciddi bir şey yapamadı.

Uzun uzun anlatmaya çalıştığım, merkezinde sadece "THKP-C/Acil" hareketinden tutsakların olduğu direniş ise, bazı durumları değiştirmesine karşın çürümeyi önleyemedi. Çünkü gerçekten de azdık ve deneyimsizdik.

Sonradan dillere destan olan Diyarbakır direnişinin belirtisi bile yoktu Mamak'ta direniş başladığında. Bir parantez daha açıp bir anımı yazmak istiyorum bu konuda. Diyarbakır Cezaevi'nin o günlerdeki durumunu yıllar sonra Amasya cezaevindeyken kısa bir süre beraber olduğumuz sorumlu düzeyde olan PKK'li bir tutsaktan dinledim. Arkadaş; "Sizler Mamak'ta direnirken, bizler teslimiyet içindeydik" diyerek özetlemişti. Oysa bir avuç tutsak direniyordu; ama Mamak'ta teslimiyet devam ediyordu.

Kaldı ki, Diyarbakır Cezaevi'nde, -bilhassa sonradan yapılan, 5 Nolu olarak bilinen cezaevinde- "Türkleştirme" politikası tüm şiddetiyle, darbeyle beraber uygulanmaya başlanmıştı. Daha önce de kısaca bahsetmiştim. Diyarbakır Cezaevi'ndeki işkenceler ile Mamak Cezaevi'ndeki işkenceler karşılaştırılamaz bile. Diğer bir fark, Diyarbakır Cezaevi'nde çoğunluğu oluşturan hareket, 1982 Newroz'una değin direnişi örgütleyemese bile, sürekli direnme yollarını aramış ve hep önde olmuştur. Mamak'ta ise tam tersi bir durum vardı.

Parantezi kapatırken, Mamak'taki direnmeyen "çoğunluk", bir seneyi aşan direnişin çözülme aşamasında, açlık greviyle başlayıp sonunda fiili olarak kurallara uymama kararı ile yine bir görüş gününde eyleme başladılar.

Bu güne değin hiç bir şey yapmayan bu çoğunluğun bu kararının açlık grevi kısmının yanlış olduğunu, yaparlarsa doğrudan açık tavra başlamaları gerektiğini bildirmemize karşın, herhalde direnenlerden ayrı bir tutum sergilediklerini göstermek için açlık grevi ile başladılar.

Böylece, bir Salı sabahı başladıkları eylemde o günün akşamından sabahına kadar süren her türlü işkencenin sonunda, katılanların yüzde doksanını oluşturan "çoğunluk" tan, sadece 9 veya 10 kişi kaldı. Onları da zemindeki, tabutluklara koyup bir hafta sonra çıkardıklarında "direniş" de bitmiş oldu.

Yine bir parantez açarak belirteyim ki, bu "çoğunluk" 1984'te, tek tip elbise direnişinde, 42 günlük açlık

greviyle seslerini kısmen de olsa duyurdular. Herkesin bildiği gibi kısa bir süre sonra da, sivil yönetimin bir faaliyeti olarak lanse edilerek Mamak Cezaevi siyasi tutsaklardan arındırılıp eski işlevine geri döndü.

Tüm tutsaklar çeşitli cezaevlerine dağıtılarak Mamak Cezaevinden hesap sorulması tarihe havale edilmiş oldu.

Gözün Arkada Kalmasın

1982 Eylül'ünün ikisi veya üçü. İki aydır beraber olduğum biri Partizan, diğeri Devrimci Yol davasından olan iki arkadaştan, "haydi hoca bu kez gerçekten de sevkin geldi" diyen bir gardiyanın gülerek kapıyı açmasıyla, birkaç parça eşyamı toplayıp iki arkadaşı kucaklayarak vedalaşıp çıktım hücreden.

Buruk bir duyguyla diğer hücrelerdeki tutsak arkadaşlara da "hoşça kalın" derken, gerçekten de sevke hemen gideceğimi düşünüyordum.

Mamak'ta kalanlar bilirler, Tecrit–1 hücreleri ile Tecrit–2 hücrelerini arasındaki malta boşluğunda iki ayrı hücre vardır. İşte bu hücrelerden birine koydular beni.

Bu iki hücrenin önü bir hayli geniş bir alandı. Zira bu iki hücrenin bulunduğu yer, diğer koridorlarla bağlantı yeriydi. Ayrıca küçük havalandırma dediğimiz sahaya da buradan geçilirdi. Yani biraz ayakaltı bir yer sayılırdı.

Bu hücreler geçici olarak gidip gelenlerin bekleme yerleri olarak kullanıldığı gibi, idam kararı

uygulanacak olanların da son olarak bekletildiği yerlerdi.

"Ne oldu? Neden beni buraya koydunuz?" diye ısrarla sormama karşın, yanıt vermeden uzaklaştı getiren görevliler. Diğer hücreden sesler gelmemesine rağmen, "Arkadaşlar ben Acil davasından Fikri hoca" diyerek tanıtmama karşın gene karşılık gelmedi. 1981 7 Temmuzdan beri kurallara uymadığımdan, ben gayet rahat konuşabiliyordum. Diğer hücredekiler kurallara uyduklarından çağrıma karşılık veremiyorlardı.

Bu boşluktaki diğer hücrede de birileri olduğunu gelip giden görevlilerden dolayı biliyordum. Çağrılarıma yanıt alamadığımdan, hangi siyasi yapılardan olduklarını öğrenme olasılığımda yoktu.

Bu arada nöbet tutan asker, kaldığım hücrenin kapısına gelerek "Sen yeni misin? Kuralları bilmiyor musun?" diyerek, elindeki copu, avucunun içine hafiften vurarak, beklemeye başladı. "Kaç tertipsin asker arkadaş? Herhalde ben değil, sen yenisin?" dememle beraber, "Nasıl konuşursun? Çıkar elini lann.." diyerek bağırmaya başladı. "Bağırma arkadaş, ben bir senedir kurallara uymuyorum. Mamak'ta direnenleri duymamışsın herhalde" deyince, kendi kendine bir şeyler mırıldanarak uzaklaştı hücreden.

Beş dakika sonra geri gelen er, her şeyi öğrenmiş ki, bana karışmaz olmuştu. Sadece hücrenin karşısında sürekli beni gözetliyordu. Birkaç kez konuşmaya çalıştım ama nafile. Yüzüme bile bakmıyordu.

İlk gün, birkaç eski askerin ve Mamak'ın kadrolu sivil gardiyanlarının tuhaf bakışları yüzünden, "Neden öyle bakıyorsunuz? Benim mahkemem devam ediyor." dememe karşın, içlerinden, "Allah günahlarını affetsin. Bir iki gün içinde asarlar." dediklerini duyar gibiydim.

Çünkü bu hücreler idam edilen tutsakların Mamak'taki son duraklarıydı. Belki buradan sevk edilecektim ama ikinci gün beni diğer hücreye aldılar. Nedenini, birkaç saat sonra beni çıkardıkları hücreye, Asala eylemcisi Levon Ekmekçiyan'ı getirdiklerinde anlamış oldum.

Kendi sorunlarımızdan olacak ki, gerçekten de soykırıma uğrayan Ermeni halkının militanları olarak mücadele eden kişilerden biri olan Ekmekçiyan'ın yanımızdan götürülüp asıldığından hiç haberimiz olmadı. Gerçi, kendi arkadaşlarımızın da gidişinden haberimiz olmamıştı ya!

Haberimiz diyorum, çünkü yanımda üç kişi daha vardı. Ben dördüncü olarak konmuştum.

Bunlardan birinin ismini anımsamıyorum şu anda. Diğeri, Kurtuluş olarak bilinen siyasi yapının önde gelen kişilerinden biri olan Mustafa Kaçaroğlu'ydu. Aynı yaşta olmamıza karşın bu arkadaş, yaşadığı nesnel koşullarından dolayı, 68 kuşağının mücadelesinde baştan beri vardı. Bilhassa 74 affından sonra devrimci mücadeleye katkısından olacak ki, adı bir hayli öne çıkmıştı. Üçüncü kişi ise, MHP içinde MİT 'e ajanlık yapan bir faşistti. Bunun da adını bundan dolayı unutmuyorum. Hicabi Koçyiğit. Bu kişi

tam bir satılmış ajan, kışkırtıcı. Daha önceden basından da gıyaben tanıyorduk. Ne kadar beraber olduklarını bilmiyorum ama bu faşist, neler yaptığını, elbette hepsini değil, ama birçoğunu yanındakilere anlatmış. Ben beraber olduğum sürece bu faşistle konuşmadım ama hücredeki iki arkadaştan özet olarak dinledim. Ve ilk kez gerçek bir ajan kışkırtıcı görmüştüm.

Üç dört günlük beraberliğimizde, Kaçaroğlu ve dosya ortağı gençle ilk tartışmamız, bu faşist bozuntusu yüzünden oldu. Tüm cezaevinde hemen hemen her devrimci kişi ve gruplar, zorla karıştır barıştır olayından beri, faşist tutsaklarla hiçbir şeyi paylaşmadığı halde -en azında ben böyle biliyorum- bu iki devrimci, bu kişiyle hücrede her şeyi paylaşıyorlardı.

O zor koşullarda dahi devrimcileri yönetime çeşitli nedenlerden dolayı ispiyonlayan bu kişilere, insanlık adına da olsa taviz verilemezdi. Bundan dolayı, "Benim iznim olmadan tuvaletten çıkmayacaksın" diyerek, kapısız olan tuvalete kısmen hapsettim bu faşisti. Kaçaroğlu ve yoldaşından da itiraz gelmedi. Gelseydi ne yapardım şimdi bile düşünemiyorum. O zaman da bazı şeyleri yaparken pek düşünmüyorduk zaten. Çünkü mücadelede öyle anlar olur ki birçok şeyi düşünmeden yaparsın. Belki yapılanlar her zaman doğru şeyler olmayabilir ama mutlaka yapılmalıdır.

8 Eylül 1982 günü kahvaltıdan hemen sonra üçüncü kez aynı gardiyan "Hoca bu kez gerçekten de gidiyorsun. Hemen hazırlan." dedi kapıyı açarken. Bunca yaşadıklarıma karşın küçük bir valize birkaç

parça eşyamı koyarken içimin burkulduğunu, hüzünlendiğimi unutamıyorum.

Nerede hata yaptık gerçekten de bilemiyorum. Böyle bir misyonum da yoktu ama nedense az da olsa kendimi sorumlu hissediyordum. Yapabileceğimin en azamisini yaptığımı düşünüyordum. Fakat bu beni rahatlatmıyordu.

Gardiyanın "daldın hoca, sevinmedin mi yoksa?" demesiyle bir an durup Kaçaroğlu'na bakarak, "nasıl olsa arkadaşlar yarım kalan mücadeleyi belki bir gün tamamlarlar!" diyerek, kendimi az da olsa toparlayıp Kaçaroğlu ve yoldaşını kucaklayarak hücreden çıktım.

Hücre kapısı kilitlenirken, Kaçaroğlu'nun "Gözün arkada kalmasın Hoca, Mamak mutlaka halledilecek" cümlesi, hala kulaklarımda.

Bir saat kadar, kuralların herkese öğretildiği ve beyinlere kazındığı kafes denen yerde bekledikten sonra, emniyetten gelen bir polis ekibine ile, eli kelepçeli olarak ayrılırken, kapıda gördüğüm Albay Raci Tetik, gerçekten de Nazi kamplarındaki, SS subaylarına benziyordu.

24 Aralık 1979 da girdiğim Mamak Askeri Cezaevi'nden, buruk bir duygu içinde ayrıldığımı belirtmek zorundayım.

12 Eylül darbesinden önce, 6-7 aylık süreci saymazsak, benim için, tekrarı olmayan bir deneyimdi.

Üç seneye yakın kaldığım Mamak cezaevi deneyi, bana, bundan sonraki yedi yıl içinde dolaştığım, Adana (eski cezaevi), Mersin, Ermenek (o zaman Konya'nın, şimdi Karaman'ın ilçesi), Amasya ve tekrar Adana (Kürkçüler) cezaevlerindeki tutsaklığımda, yol gösterici olmuştur desem pek yanlış olmaz.

Toplumsal mücadelenin olduğu her yerde, kapitalizm bütün kurumlarıyla beraber tarihin çöplüğüne atılıncaya değin cezaevleri de, direnenler de hep olacaktır.

Ta ki, sınıfsız toplum yaşamı hayat bulana kadar.

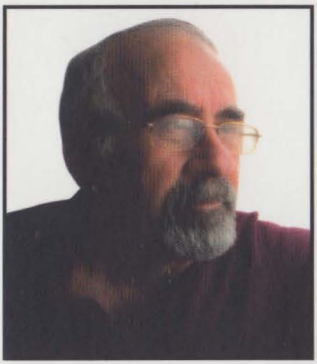
Yani, devrime kadar!

İçindekiler

Başlarken	9
Yenilgiye Meydan Okumak!	13
Mamak'a Giriş	19
Nöbetçi Yargıca Çıkıyorum	27
Tecrit Hücresinde	29
İlk Günüm	33
Tecritten Koğuşa	35
Koğuşta Günlük Yaşam	41
İlk Günlerin Tartışmaları	43
Cezaevlerinin En Önemli Günü	47
Aramızdaki İlk Tartışmalar	51
Sorun Derinleşiyor	57
İlk Kavga	61
Koğuş Talan Edilmiş	67
İki Faşist Kaçırılıyor	69
Albay Raci Tetik Geliyor	71
12 Eylül'ün Ayak Sesleri	75
Zorunlu Siyasi Sorumluluk	81
Bu Arkadaş ile Son Kez Beraberiz	85
İlk Şehit	89
Hücreye Alınıyorum	99
Hücrede Yaşam	105
Darbe Geliyor	111
Planlı ve Sürekli İşkence Başlıyor	115
İdamlıklara Özel Uygulama	121
Karıştır / Barıştır	125
Tekrar Koğuştayım	133
Necdet Adalı İdam Ediliyor	137
İlhan Erdost Öldürülüyor	141
Bir Karşılaştırma	145
Erdal Eren'in İdamı	149
Tutuklamalar Hat Safhada	153

Her Şeye Karşın Yaşamı Renklendiriyorduk 157
Baskıyla Değişen Günlük Yaşam 159
Komün Denemesi 163
Direniş Tartışılmaya Başlanıyor 169
Albay Raci Tetik, Tehdit Yağdırıyor 173
Bir Olay ve El Çıkarmama Kararı 177
Karardan Dolayı İlk Ceza 183
Direnişe Doğru 189
Direniş Başlıyor 195
İlk Saldırı 199
Bir Hafta Sürekli İşkence 207
Koğuşa Veriliyorum 211
Moraller Yükseliyor 213
Sürekli Eylem Durumu Tartışılıyor 217
Cezaevi Yönetiminin İlk Tedirginliği 221
Direnmeyenlere İlk Çağrı ve
Koğuşta Dayak 225
Destek Umudu ve Çözülme 229
Eylem Nasıl Sonlanacak? 233
Giden Geri Gelmiyor 239
Hastaneye Götürülüyorum 247
Herkes Hastanede 255
Arkadaşlar Ölüm Orucunu Bırakıyor 257
Hastanedeki Yaşam 261
İyileşme ve Kaçış Planı 265
Direnenler Aynı Koğuşta 271
Açık Tavır Başlıyor 275
Tecrit -1 Arka ve Açık Tavır 279
Zamanımız Nasıl Geçiyordu Hücrede? 283
Ölüm Hücreleri 291
Direnmeyenlerin Yanında On Beş Gün 303
Önce Tabutluk Sonra Villa 309
Villalara Dönüş 317
Direniş Hücrelerinden Ayrılış 323

Geç Kalan Destek veya
'Biz de Direniriz' Tavrı 327
Gözün Arkada Kalmasın 331

MAMAK (1980 - 1982)

Fikri GÜNAY

Galipler için cezaevlerindeki savaşın amacı 'tam teslimiyet', yenilenler için ise 'yenilgiye meydan okumadır'. Dışarıda devam eden veya kaybedilen savaşa rağmen savaşılan idealin yaşatılması kavgasıdır. Teslim olmamaktır. Kısacası; savaş artık bir 'direnme savaşıdır.' Hem kişisel düzeyde, hem politik düzeyde devam eden bir direnme savaşıdır. Yapılacak şey; 'Mesele esir düşmekte değil / Teslim olmamakta bütün mesele' diyen şairin sözünün peşinden gitmektir artık.

Kibele

978-9944-339-81-0